

**Institutiones medicinae practicae ad auditorum potissimum usus in
epitomen redactae et evulgatae / [Johannes Oosterdijk Schacht].**

Contributors

Oosterdijk Schacht, Johannes, 1704-1792.

Publication/Creation

Trajecti ad Rhenum : J.P. Krausius, 1753.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/s4nfrtmm>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

E. XV. C

18

OOSTERDYK SCHACHT, J.
C

Geering Badde
17/11/10.

24701

Ex libris Gretty, Med. Land!
1759.

14 C. 20

Casilea. no 3.

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

<https://archive.org/details/b30518982>

JOANNIS OOSTERDYK SCHACHT

A. L. M. PHIL. ET MED. DOCT.

MEDIC. PROFESS. ORD.

INSTITVTIONES
MEDICINAE
PRACTICAE

AD

AVDITORVM POTISSIMVM VSVS

IN EPITOMEN

REDACTAE ET EVVLGATAE.

Πρὸς τὸ ἀντίγραφον

TRAJECTI AD RHENVM.

APVD IOANNEM PAVLVM KRAVSIVM,

MDCCLIII.

JOHANNIS COESTERDORF SOCIETATIS

AD. M. D. C. C. L. X. V. I.

MDCCXCVI

INSTITUTIONES

MEDICINAE

PRACTICAE

24701

ADDITIONAL TO THE

IN EPISTOLIS

REDACTAE ET EVANGELICAE

AD. M. D. C. C. L. X. V. I.

MDCCXCVI

AD. M. D. C. C. L. X. V. I.

MDCCXCVI

VIRIS AMPLISSIMIS NOBILISSIMIS
CORNELIO VAN CLEEFF JCto.
HENRICO ASSVERO
W T T E W A A L JCto.

TOPARCHAE IN STOETWEEGEN.
REIPUBLICAE TRAJECTINAE
CVM MAXIME
CONSVLIBVS.

CETERISQVE EIVSDEM CIVITATIS
SENATORIBVS.
ACADEMIAE TRAJECTINAE
CVRATORIBVS PRVDENTISSIMIS.

S. P. D.

J. OOSTERDYK SCHACHT.

Quamvis probe gnarus sim, VIRI AMPLISSIMI, in hoc libello, quem nunc publici juris facio, minime contineri illum
* 2 eru-

eruditionis adparatum, qui Tanto-
rum Virorum Personis dignus cen-
seatur : nihil tamen causae video ,
quare illum VESTRIS Nominibus
inscribere vererer. Equidem, quum
ad simplicem rudemque docendi for-
mam compositus , omni qualicum-
que five doctrinae ornatu, five sti-
li elegantia destitutus sit, Dignitati
VESTRAE minus convenire vide-
bitur : sed propositam mihi in illo
conscribendo atque edendo rationem
Calculus VESTRUM laturam es-
se, non spero tantum, verum etiam
confido. Totum enim hoc, quid-
quid est operis, Juventutis Academi-
cae studiis juvandis & promovendis
unice dicatum est, atque consecra-
tum : Vos vero nihil prius, nihil
antiquius habere, quam ut Acade-
mia,

mia , quam eximiam Reipublicae
utilitatem adferre , & ad Civitatis ,
in qua constituta est , decus , orna-
mentum , opes , veramque felicitatem
haud parum facere sapientiores
judicant , insignia indies incre-
menta capiat , quotidianis iisque lu-
culentissimis documentis testatum fa-
citis. Quae cum ita sint , nullus du-
bito , quin qua fronte me numquam
non excipere soletis , amica scilicet
& serena , simili etiam vultu , hilari
& benigno , has pagellas inspicere
dignaturi sitis. Faxit DEVS , ut
difficillimis hisce temporibus , qui-
bus tantum Libertati nostrae , avito
cruore partae & conservatae , peri-
culi impendet , quantum vix alias
umquam , VESTRIS OPTIMI-
que PRINCIPIS Auspiciis Pa-
tria,

tria, Civitas, quin & Academia at-
que Ecclesia, Coeli utrumque De-
positum, & fatale Reipublicae no-
strae pignus, intacta & intemerata
diu perstent, vigeantque. Trajecti
ad Rhenum Kalendis Juliis

MDCCXLVII.

AVDI.

AVDITORIBVS SVIS S.

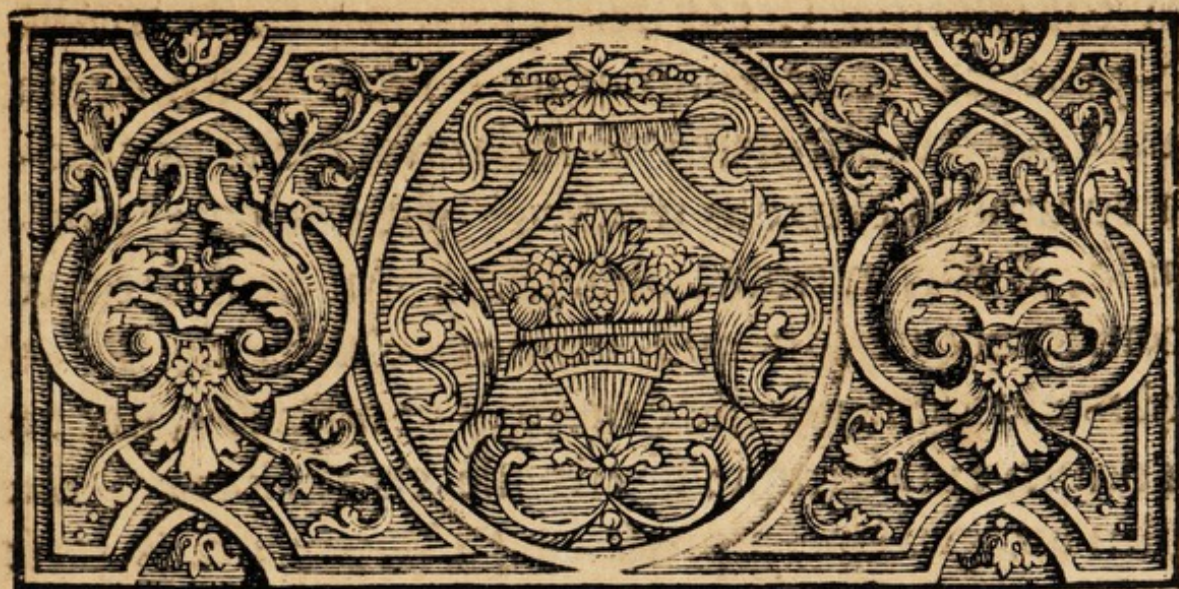
Paucissimis Vos volo, Egregii Juvenes. Ita enim Vos publice compellare audeo. Merentur id Vestra industria, diligentia & modestia. Pulcræ hercle, sed & raræ, Virtutes. En! Habete, quam Vestros in usus conscripsi, Institutionum Practicarum Epitomen. Vestrorum Commodorum causa hunc laborem subire satis ceterum, ut scitis, occupatus volui; sed & debui. Iis enim invigilare publica me auctoritas jubet: quod utrum tum in evulgando hoc libello praestiterim, tum praestem alias, a Proceribus Vobisque dijudicari, quam a me praedicari, malo. Vos interim hoc opusculo utimini, meque obscuriora illustrantem, difficiliora enodantem, omis-
sa suppletem, & Theoreticas institutiones, quae primam ad has planamque viam sternunt, explicantem Vestro favore, attentione, silentio, ut soletis, prosequi pergite. Valete.

**Ne aegri quidem, quia non omnes convalescunt,
idcirco Ars nulla Medicina est?**

CICERO L. II. *De Natura Deorum* Cap. IV.

PRAEFATIO EDITORIS.

Tanta librorum practicatorum copia, tam-
que immenso illorum numero obrutae
sunt librariae officinae, ut et sola eorum
nomina memoriae mandare, medicinae studio-
so multum faceffat negotii. Quis enim tot ope-
ra,

ra, tot systemata, tot denique compendia medico-practica valet enumerare? Hinc in immensa huius generis librorum abundantia, facile nos nova voluminis praxeos medicae editione carere potuisse, ii forsan nobis obiicient, qui non attente considerabunt, neque omnes eiusmodi libros vnus eiusdemque esse bonitatis et utilitatis, neque in unum eundemque finem esse conscriptos. Sic enim integra opera practica, a Viris eruditis post multorum annorum experientiam cum orbe literato communicata, egregio usui esse medicinam exercentibus, extra omnem dubitationis aleam positum est. Tantum autem abest, ut eadem opera praelectionibus academicis commoda sint; vt potius eorum in locum practica, sic dicta, compendia, merito substituantur. Interim et horum singula non parem merentur laudem. Quum enim ordo rerum proponendarum, breuitasque sine obscuritate, primaria compendii sint requisita: rarissima, sic comparata, compendia esse, moxque hoc, mox illud in vno alteroue eorum desiderari, negabit facile nemo, sed potius dolebit.

Super-

Superfluum itaque opus suscepisse, nobis minime videmur, qui *Institutiones praxeos medicae* a Cel. SCHACHTIO praelectionibus academicis dicatas et accomodatas, omnibus modis absolutissimas, in nostris regionibus non adeo frequenter visas, denuo typis excudendas curamus, nostrisque familiariores reddere annitimur. Nostra non indigent laude, ipsae egregio suo usu abunde sese commendabunt, et docentibus non minus, ac discipulis, difficilem alias laborem ex voto allevabunt.

Quae haecenus diximus, libellum ipsum concernunt; nunc pauca adhuc circa orationes duas inaugurales, editioni Traiectinae annexas, monebimus. Antea iam declarauimus, primum scopum nouae huius libri editionis esse, Academiae nostris inferuire, si qui forsan Viri compendio hoc pro fundamento collegiorum practicorum uti velint. Quum autem harum orationum, alias quidem vtilissimarum, nec prior, *qua senile fatum ineuitabili necessitate ex humani corporis mechanismo sequi demonstratur*; nec posterior: *Mor-*
bus

*bus remedium, siue de morborum in sanandis mor-
bis efficacia, proprie methodum curandorum
morborum internorum addiscentibus inseruiant;
hinc consulto easdem in noua hac editione omisi-
mus, facileque nos veniam huius rei, adductas
ob rationes, ab aequo iudice impetraturos esse
sperauius.*

Pauca haec Te, Beneuole Lector, latere no-
luimus. Vtere itaque his institutionibus medico-
practicis in Tui aliorumque commodum, et faue
porro

Editori.

JOANNIS

JOANNIS OOSTERDYK SCHACHT
INSTITVTIONES
MEDICINAE PRACTICAE
AD AUDITORVM POTISSIMVM VSVS
IN
EPITOMEN
REDACTAE ET EVVLGATAE.

PROLEGOMENA.

I. *M*edicina est ars vel scientia, quae docet sanitatem hominis integram conservare, labefactatam restituere.

II. Quae vero disciplinae Medicae pars modum tradit, quo praesentes in corpore morbi detegi; detecti vero profligari possunt, *Praxis* adpellatur *Medica*.

III. Est autem morbus illa humani corporis conditio, qua fit, ut actiones ab homine exerceri solitae rite exerceri non possint.

IV. Quae quidem vel in partibus solidis, vel fluidis, vel utrisque, nec alibi, haeret.

V. In solidis partibus morbus haeret, si rigiditate, vel laxitate; elasticitate aucta vel imminuta; nimia angustia vel capacitate; soluta continuitate; numero; magnitudine; figura; situ, nexuque peccaverint.

VI. In fluidis, si copia vel inopia; densitate vel tenuitate; acrimonia quacumque; nimio impetu vel lento nimis motu; depra-

depravata denique partium constituentium cohaesione, vel miscela laboraverint.

VII. In utrisque, si quaedam ex memoratis (5. 6.) conditionibus combinatae; aut si aequilibrium & proportio inter solida & fluida vitiata fuerint.

VIII. Deteguntur morbi 1. ex comparatione Phaenomenon, quae in homine aegrotante adparent, cum illis, quae in sano conspici consueverunt. 2. ex eorundem comparatione cum illis monumentis, quae observatorum industria nobis reliquit. 3. ex causis praegressis, & cognita earundem in corpus humanum efficacia. 4. ex effectu remediorum, alimentorum, potulentorum sive casu oblatorum, sive de industria exhibitorum.

IX. Curantur autem 1. tollendo causas antecedentes. 2. removendo causam proximam. 3. profligando omnia symptomata.

X. In quibus vero morbis haec arte praestari non possunt, illi quidem arte Medica insanabiles censi debent.

XI. Numquam autem curationem morborum adgredi Medicus debet, nisi quosdam sibi praefixerit scopos, quos ferire conabitur.

XII. Quare numquam curam suscipiet, nisi quasdam indicationes formaverit, quae commodissime in vitalem, prophylacticam, therapeuticam, et mitigatoriam seu palliativam distinguere consueverunt.

XIII. Et quidem illi, quae omnium nobilissima est, primum; deinde vero et ceteris satisfacere oportet; ut in institutionibus Theoreticis, quarum cognitio illi, qui Praxin Medicam doceri gestit, absolute est necessaria, fusius traditur.

XIV. Quum vero morbi nonnulli exteriores, alii interiores partes obsidere deprehendantur, non incommode in *Externos Internosque* dividuntur.

XV. E quibus quidem *Externi* quum potissimum eius disciplinae,

plinae, quae manu medetur, obiectum constituent, haud ita multa de illis differemus.

XVI. Quamvis enim horum notitia ad accuratum internorum intellectum summe sit necessaria, temporis tamen Academicis exercitiis destinati angustia vix patitur, ut in scholis Practicis exponantur.

XVII. Quapropter illos Chirurgicis institutionibus relinquentes, et ex iis cognitos supponentes, de iis, qui internas partes occupant, potissimum dicemus.

XVIII. Qui cum vel plures partes simul, vel hanc tantum illamve seorsim invadant, satis apte in *Universales & Particulares* distingui possunt.

XIX. *Universales* vero vel ex sua indole febriles sunt, vel non necessario febrim conjunctam habent.

XX. *Particulares* autem differunt potissimum pro varietate partis, quae infestatur; nec incommode ad hos sexus, aetatisque morbos referas.

XXI. Quare secundum hunc ordinem bonis auspiciis Medicinam Practicam tradituri, a morbis universalibus, quos febris comitatur, initium facimus, ipsam *febrim* enarrantes primum.

MORBIS VNIVERSALIBVS.

L I B. I.

DE MORBIS FEBRILIBVS.

CAP. I.

De Febribus in Genere.

I. **I**nter morbos maxime universales, five adfectas corporis partes five frequentiam spectes, primum locum tenet *Febris*.

II. Haec quidem uti multorum morborum, inprimis tamen inflammationum, fidissima comes, ita haud pauciorum five Acutorum five Chronicorum primaria existit causa, quos tamen omnes non eadem ratione producit. Nunc enim in solida, nunc in fluida, nunc in utraque, nec tamen simili semper modo, agit.

III. Hinc nec mirum est frequenter eam in mortem terminari: quod quidem rursus diversa ratione fieri observatur: sed & in sanitatem saepe abit. Imo vero eandem lapsam febris ope saepe instaurari videmus, & quidem ita, ut febris vel sui ipsius vel aliorum morborum corpori inhaerentium efficax sit Medicina.

IV. Atque haec salutaria effecta tribus inprimis praestat viis; *resolutione simplici, excretionem insensibili & denique sensibus manifesta evacuatione.*

V. Ex quibus confici videtur, male omnem febrem pro mala haberi: neque omnem continuo tollendam. Quamvis non minus gravis error sit omnem sine discrimine febrem salutarem censere. Vitanda hic est Charybdis, sed ita ne in Scyllam incidamus.

VI. Vix autem alius morbus cognitus est, cujus natura tam tecta & abdita habetur, adeo ut de illa detegenda plerique tantum non desperaverint.

VII. Inter antiquos plurimi & recentiores non pauci febris essentiam in *calore* posuerunt: Cui tamen receptissimae sententiae refragantur 1. calor auctus saepe sine notabili febre. 2. febres frigidae. 3. febres intermittentes, a quarum initio omnis calor abest. Neque juvant, quae ad eludendam horum argumentorum vim a nonnullis adferri consueverunt.

VIII. Certius cognita erit natura febris, si tale febris symptoma invenerimus, quod in omni febre, in nullo alio morbo quam in febre, & omni omnino tempore in febre adest, sive, ut scholae loquuntur, quod feбри omni, soli, semper adest.

IX. Tale vero non nisi unum deprehendimus, pulsum scilicet naturali celeriores, unde vix certo possumus distinguere, utrum homo febricitet, & quo intensitatis gradu, nisi naturalem pulsum ejus conditionem perspectam habeamus.

X. Quum vero febris sit morbus; nullus autem morbus sine laesa functione: hinc ad febrem omnino requiritur, ut auctae pulsum celeritati jungatur quaedam functionum laesio.

XI. Vera igitur febris definitio est, quod sit *illa conditio, qua pulsus intra datum temporis spatium frequentior fit, simul cum quarundam functionum laesione.*

XII. Quamvis vero in omni febre pulsus naturali sit celerior, dici tamen non potest eius naturam in aucta circulatione consistere, quum 1. bina haec pari passu non semper procedant. 2. saepe praesente febre circulatio aucta non sit. 3. aucta haec circulatio potius effectus quam causa vel natura febris adpellari debere videatur.

XIII. Proxima febris causa est proxima auctae in pulsu celeritatis causa. Haec vero unice est frequentior intra datum temporis spatium influxus spirituum & sanguinis vel alterutrius liquidi in nervos, vasa, & cavitates cordis.

XIV. Unde sequitur, febrem satis commode morbum cordis dici posse.

XV. Quum vero influxus ille a multis diversisque caussis oriri possit, hinc remotiores febris caussae variae & diversae erunt.

XVI. Quidquid enim cor, cerebrum, cerebellum, nervos, membranas sensiles, vasa sanguifera gravius irritare & stimulare potest, id enim vero influxum illum intra datum temporis spatium augebit.

XVII. Id vero omne referri potest, vel ad motum auctum, vel ad humorum acrimoniam, vel denique ad obstructionem. Harum enim conditionum una quadam posita vel fit irritatio, vel alia conditio nascitur necessario, quae illam irritationem producit.

XVIII. Hae nunc conditiones enasci possunt vel a caussis extra corpus nostrum haerentibus vel intra illud contentis, unde remotiores febrium caussae sunt vel *internae*, vel *externae*.

XIX. Inter *externas* caussas numerantur pleraeque res non naturales, in quibus si aliquod notabile vitium committatur, solet ut plurimum gravior leviorve febris succedere.

XX. Huc ergo referenda sunt *Aer* sive notis sive incognitis qualitatibus peccans. *Cibi potusque* sive quantitate sive qualitate vitiosi. *Motus quiesque* aucta, imminuta. *Acriora Medicamenta* vel *Venena* sive intus adsumpta, sive ad externam corporis superficiem adplicata.

XXI. *Internarum* caussarum numero accenferi possunt *retinenda* excreta, *excernenda* retenta, aut nimia quantitate excreta. *Somnus* vel nimius vel nimis parvus. *Animi pathemata* sive calida sive frigida. *Sanguis extravasatus*. *Pus*. *Ichor*, *sanies*, *aqua*. *Caries ossis*. *Cancer*, *spina ventosa*, *ulcera* majora vel externarum vel internarum partium, & similia plura, fere innumera.

XXII. Inter Phaenomena febrium alia sunt, sine quibus nulla umquam febris invadit; alia, quae in quibusdam febribus deprehenduntur, in aliis non ita adparent.

XXIII.

XXIII. Prioris generis sunt horror, calor ficcus primum, inde plerumque humidus.

XXIV. Posterioris dolor *ὀστέοκοπος*, nausea, vomitus, sitis, ructus, flatus, diarrhoea, dysenteria, vigiliae, sopor, exanthemata, sudor, delirium, convulsio, anxietas, dyspnoea, haemorrhagiae quaecumque, icterus, inflammationes, adpetitus prostratus, &c. &c.

XXV. Utraque vero haec aliquando symptomata, interdum criticaprehenduntur, quae rite ab invicem distinguere debet, quisquis in febrium sanatione feliciter versari cupit.

XXVI. Dividi febres in varias classes consuevere: aliae sunt *Acutae*; aliae *Lentae* vel *Chronicae*; atque haec divisio potissimum a tempore durationis desumitur.

XXVII. Causae ratione differunt, quod alia sit *Communis* vel *Epidemica*; alia *Singularis*, quam et *Sporadicam* adpellant.

XXVIII. Respectu temporis, quo detinent, alia febris est *Continua*; alia *Intermittens*.

XXIX. *Continua* est vel *continens* Gr. *σύντονος*; vel *continua remittens*, seu *continuata*, Gr. *συνεχὴς*.

XXX. *Continens* triplex 1. *Ephemera*. 2. *Synochus* non putris seu *Ephemera plurium dierum*. 3. *Synochus putris*.

XXXI. *Synochus putrida* iterum triplex. 1. *Homotonos* vel *Acmaistica*. 2. *Epacmaistica* vel *Anabatica*. 3. *Paracmaistica* vel *Catabatica*, quae distinctio, a nonnullis aequae non putri ac putridae synocho adscripta, ab aliis plane imaginaria censetur.

XXXII. *Continua συνεχὴς* dividitur in *Erraticam* & *Periodicam*.

XXXIII. *Continua Periodica* est vel *continua quotidiana*, vel *tertiana*, vel *quartana*.

XXXIV. *Intermittentium* alia quolibet die redit, diciturque *quotidiana*; alia tertio quoque, estque haec *tertiana*; alia quarto quolibet die revertens *quartana* vocatur. Sunt & qui *quintanas*, *sextanas*, *septimanas* memorant, sed de his dein plura.

XXXV.

XXXV. Dividuntur porro in *simplices & compositas*; quarum illae ex una tantum; hae ex pluribus febribus sive ejusdem sive alterius generis complicatis constant.

XXXVI. An vero continuae periodicae nihil aliud sunt nisi compositae intermittentes? An alia harum febrium est indoles & natura?

XXXVII. Tandem differunt intermittentes, quod aliae sint *verae seu legitimae*; aliae *spuriae, anomalae, nothae*.

XXXVIII. Sunt denique varia & diversa symptomata, quae varia etiam febribus nomina imposuerunt: ita datur *febris ardens*, quae & *Causus* dicitur; *Hectica*, de quibus ex professo deinde. *Colliquans* vel *Colliquativa*; *Elodes* vel *Sudatoria*; *Fricodes* seu *horrida*; *Epiala* forte latinorum *Quercera*; *Lipuria* vel *Leipurias*; *Syncopalis*; *Asodes* sive *anxia*; *Lungodes* sive *singultuosa*, &c.

XXXIX. Si vero diversa quaelibet symptomata diversam febris speciem constituerent, innumerae certe species fingi possent, quum revera diversitates in febrilibus symptomatibus innumerae soleant observari. vid. Sylv. L. I. Pr. Med. cap. 29. 30.

XL. In omnibus febribus continuis acutis, forte & ceteris, certo morbi tempore insignis quaedam mutatio oritur, qua fit, ut vel in sanitatem vel in mortem terminatum iri morbum conjiciamus, quam *κρίσις* vel *judicationem* in arte adpellant.

XLI. Solet autem illa perturbatio statis quibusdam certisque diebus fieri, quos *criticos* vocant.

XLII. Observatum autem est, illas crises tutissime fieri diebus septenariis; si vero aliis diebus fiant, minus tutae fidaeque censentur; vocantur autem illi dies a septenariis diversi *intercidentes* vel *intercalares*.

XLIII. *Indices* vero dies adpellantur, qui imminentem crisin praesagiunt.

XLIV. Salutaris talis crisis effectus plerumque est ingens quaedam humoris evacuatio, quocum ipsa etiam materia morbi

bi e corpore ejicitur: quae per sua signa praevideri potest. Imo vero versatus in arte Medicus non tantum excretionem praefagit, verum etiam conjicit, qua via & qualis liquor evacuan-
dus sit.

XLV. Ut plurimum autem febres vel sudore, vel narium haemorrhagia, vel urina, vel alvo, vel vomitu, vel pluribus horum solvuntur; quorum omnium signa a Medicis accurate descripta Practicus perspecta habere debet, ut, tum in Prognosi instituenda, tum in faciunda Medicina feliciter ver-
setur.

XLVI. An vero & *Febris Topica* dari potest; id est talis, quae in peculiari quadam corporis parte haeret, dum in reliquo nihil febrilis motus observatur? Confirmant hanc non exiguam in Praxi momenti veritatem 1. varius in varia parte calor. 2. inflammatio partis sine febre generali. 3. effectus rubefacientium & vesicantium. 4. pulsationes in quibusdam partibus adparentes, non ita in aliis. 5. inordinatus spirituum motus. 6. plethora Topica. 7. effecta remediorum antifebrilium, praesertim Corticis Peruviani.

XLVII. Cura febrium, ut ceterorum morborum, naturae debetur, quae vel sola sibi sufficit, ut interdum contingit; vel, quod frequentissime fit, artis auxilio adjuvari debet.

XLVIII. Quae autem ad sanandas febres oriuntur indicationes, commodissime ad tres classes reducuntur, quarum Prima exigit *tollere vel infringere causas remotas febris*. Altera *mutare illam conditionem, quam remota causa generavit, & a qua febris proxime dependet*. Tertia denique *tollere illa effecta, quae febris produxit sive mitigare symptomata*. Neque sufficit uni alterive, sed omnibus tribus indicationibus satisfacere oportet.

XLIX. Interim haud raro observatur, ut, quae remedia uni ex his indicationibus satisfaciunt, eadem eodem tempore omnes tres impleant: quamvis & dentur remedia, quae uni quidem satisfaciunt, sed quorum tamen adplicationem quae-

dam ex ceteris indicationibus nullo modo patitur. Quare si ullibi, hic certe summum Medici judicium requiritur.

L. Priori indicationi non eodem semper modo satisfieri potest. Quum enim remotiores causae variae & toto saepe coelo diversissimae sint; evidens est, omnes eadem plane ratione tolli non posse. Itaque sollicite sunt indagandae & pro sua quaeque indole extirpandae. Quod quomodo fiat, partim ex Hygieine; partim ex Chirurgia; partim ex subsequenti morborum historia colligi potest.

LI. Frequentior humorum in cor influxus, quae est illa conditio, a qua febris proxime dependet, tollitur sublato stimulo irritante.

LII. Irritans stimulus, vel per specifica, vel per universalia remedia tolli posse videtur.

LIII. Specificum remedium febrilem stimulum tollens in nonnullis febribus certo videtur cognitum; in plerisque tamen Medicos latet, neque magna adfulget spes fore, ut inveniri possit.

LIV. Quum vero stimulus ille sit vel major humorum motus, vel acrimonia, vel obstructio (17.), erunt universalia antipyretica, quae motum minuere, acre vel temperare vel expellere, & denique obstructionem resolvere possunt.

LV. Horum autem pleraque praestantur per *V.S.*; *Emetica*; *purgantia*; *diuretica*; *sudorifera*; *diluentia*; *acida*; *salina*; *saponacea*; *amaricantia*; *terrestria*; *anodyna*, & *opitata*; quare haec inter universalia antipyretica merito suo celebrantur.

LVI. Neque tamen censendum est, omnia haec remedia in omni omnino febre convenire. Nunc enim his, nunc aliis locus est. Diversus febris genius; diversa, unde oritur, causa; varia febricitantium temperies; varium, in quo febris haeret, stadium; discrepantia denique symptomatum modo haec, modo illa adhibenda esse monent.

LVII. *V.S.*, cujus sane maximus in febribus usus, conducit,

cit, si motus nimius; plethora; vires fortes; symptomata graviora; inflammationis aut futurae metus aut praesentis indicium; evacuationes sanguineae suppressae; quorum quo plura concurrerint, eo tutius vena secatur & contra.

LVIII. Si vena secanda in febribus, praestat eam pertundere initio febris, quam circa crisin, quamvis & tum aliquando id facere liceat.

LIX. *Purgantia* & *Emetica* egregia quoque antipyretica, nec tamen semper. Si in primis viis materia turgat, negligi non possunt: nec tum coctio morbi est expectanda, sed vel in primo principio ea exhibere oportet.

LX. An si & purgans & V.S. indicentur, V.S. purgans praemittendum est? An id quidem perpetuum est? An, si vehemens febris urgeat, in ipso ejus impetu sanguinem mittere, est hominem jugulare, ut Celsus scribit?

LXI. *Sudorifera* & *diuretica* pulcre faciunt ad expellendum acre, obstructum resolvendum. Sed in eligendis his sollicite observandum, sitne febris de continuarum an intermittentium natura; tum & attendendum, in quo versetur stadio.

LXII. *Acida* egregia sunt antipyretica, ubi vel putredo adest, vel futura praevidetur.

LXIII. *Diluentia* & motum minuunt, & acre temperant, & obstructum resolvunt. Sed in continuis inprimis & intermittentium paroxysmis horum usus est.

LXIV. *Salina* & *Saponacea* efficacissime resolvunt. Sed hic iterum multum refert, utrum continua an intermittens febris fuerit, & quibus utaris. Diversa enim est diversorum salium, saponumque efficacia.

LXV. *Amaricantia*, egregie deobstruentia, tum conducunt, ubi viscidior, lentior, frigidiorque materies peccat, hinc in intermittentibus tutior, quam in continuis, eorum usus.

LXVI. *Terrestria* ad temperandum acre in primis viis haerens faciunt, neque ulterius forte virtus eorundem extendi videtur.

LXVII. *Anodyna & Opiata*, plurimum ad febrim minüendam conferunt, dum sensorio communi insensili reddito effecta, a stimulo illi conciliato expectanda, optime praecavent, unde in multis febribus, & earum potissimum symptomatibus efficacissime profunt, licet sola ad febrim debellandam raro sufficiant.

LXVIII. Ceterum maximum in curandis febribus arcanum est, sollicitè ad ipsam naturam attendere. Haec enim dum coctione & excretionem materiae morbificae febrim tollere conatur, Medici est, amovere impedimenta, quae naturam in hoc opere morari aut turbare possunt.

LXIX. Quae quidem licet diversa sint, frequentissima tamen sunt, vel nimius, vel nimis parvus motus. Quapropter illum ita moderabimur, ut neque langueat, neque exaestuēt nimis, sed eum obtineat gradum, qui ad coctionem coctaeque materiae excretionem requiritur.

LXX. In praescribendo victu febricitantibus attendendum est 1. ad ejus *consistentiam*, quae liquida potius quam solida esse debet. 2. *ad qualitatem*, ita ut non nutrientem tantum sed & vim Medicatam febrī adversam possideat. 3. *ad tempus*, in intermittētibz sc. ἀνυπνέλαια tempore, in continuis extra exacerbationes. 4. *ad copiam*, quae eo minor debet esse, quo febris acutior. 5. *ad vim*, quae eo major sit, quo febris ex sua natura diuturnior & contra. Sed in his omnibus ratio habenda *aetatis, regionis, anni tempestatis, consuetudinis, idiosyncrasiae, stadii*, in quo febris haeret, quae omnia nihil absoluti & generalis hic determinari permittunt.

C A P. I I.

De Praecipuis febrium Symptomatis.

I. **Q**Uum saepenumero a symptomatibus febrium plus periculi immineat, quam ab ipsa febre, hinc tertia indicatio eorundem mitigationem seu palliationem exigit.

II. Et quidem si critica fuerint, turbanda non sunt, nisi vehementer.

hementiora fuerint. At symptomatica continuo, si fieri possit, sistenda.

III. Horum alia morbi aliquando sunt principes suo deinde explicandi loco; alia numquam nisi symptomatica, ex quibus praecipuorum historia nunc atque curatio tradenda est.

IV. *Sitis* grave in febribus symptoma, singularis est mentis adfectio, singularem corporis conditionem, nec tamen semper eandem, agnoscens.

V. Etenim vel ab humorum immeabilitate: vel a siccitate, eaque aut generali totius corporis, aut particulari oris fauciumque: vel ab acrimonia humorum alcalina, oleosa, biliosa, rancida, salina, rarius acida oritur.

VI. Prior species potius fallitur quam extinguatur, nisi sublata causa. Altera aquosa, subglutinosa, acida, subvinosa, nitrosa, ore hausta, epota, externe adplicata, injecta, non frigida, non fervida, sed tepida requirit. Tertia denique remedia peccanti acrimoniae opposita exigit.

VII. An omnis sitis aquosis fuganda? An febricitantibus potus denegandus? Quare, si sitis temere & praeter rationem in acutis cesset, malum? An quos sitis obsidet, iis cibi & labores subtrahendi, & vinum tam aquosum, quam frigidum exhibendum? ita Hippocrates.

VIII. *Calor*, cujus accuratus gradus neque sensu aegri; neque manu Medici; neque Thermoscopio; neque urina; neque pulsu; neque respiratione exacte determinari potest, auctum inter solida & fluida attritum designat, & pro sua causa agnoscit.

IX. Augmentum hoc vel *Sanguini*; vel *Vasis*; vel *utrisque* debetur.

X. Si *Sanguini*; aucta est ejus vel *densitas*, vel *velocitas*, vel *utraque*.

XI. Si *Vasis*; aucta est eorundem *resistentia* adversus contentos liquores.

XII. Ab aucta *Sanguinis densitate* calorem auctum novimus.

1. Si nulla auctae velocitatis aut rigiditatis vasorum indicia appareant: 2. ex pulsus duritie, quod tamen indicium aliquantulum aequivocum est. 3. ex examine educti sanguinis. 4. ex praegressis, frigore: dissipatione subtilioris liquidi: velocitate: forti vasorum actione.

XIII. Tollitur haec species 1. sublati praegressis. 2. resolventibus sine multo stimulo aquosis; salinis, nitrosis; saponaceis, acidis; balneis, fomentis, cataplasmatibus laxantibus.

XIV. Ab *aucta velocitate* increvisse calorem scimus 1. ex pulsu celeriori & maiori. 2. ex respiratione celeri, profunda. 3. ex absentia signorum densioris sanguinis, aut vasorum rigidiorum.

XV. Imminuitur quiete animi, musculorum; V. S.; venarum laxatione; diluentibus; paregoricis. An & levi brevique venarum compressione?

XVI. Ab *aucta Vasorum resistentia* auctum calorem detegimus ex signis vasorum viscerumque rigidorum.

XVII. Curatur vasorum robore & elasticitate imminutis per aquosa, calida; oleosa; emollientia externa, interna.

XVIII. Quod si vel ab omnibus his causis simul, vel a quibusdam concurrentibus, ut fere semper fit, calor augmentum ceperit, combinanda erunt remedia.

XIX. Effecta vero nata in corpore sic supra naturam calido tolluntur lento refrigerio; admissio aere frigidiori; exhalando frigidam vel solam vel herbis quibusdam refrigerantibus alteratam; dum pro interno usu conveniunt diluentia; nitrosa; acidiuscula; leniter mucilaginosae; aliquando & V. S.

XX. *Debilitas* est illa corporis conditio, qua vires ejusdem imminutae percipiuntur. Vires autem consistunt in expedito functionum exercitio. Hae vero musculorum auxilio peraguntur. Est ergo debilitas vitium vel musculorum vel partium, quarum ope muscoli moventur, quae sunt nervi, spiritus, sanguis arteriosus.

XXI. Est illa debilitas vel in toto corpore vel in quadam parte.

XXII. Ubicumque causa haeserit, erit 1. in *Liquoribus* per vasa

vasa ad musculos transmissis. 2. in *Vasis* ipsis transmittentibus. 3. in *Causa* liquidum per vasa ad musculos propellente. 4. denique in ipsis *Musculis* liquores excipientibus.

XXIII. Si causa in *Liquoribus* haereat, peccabunt vel *defectu* vel *visciditate*.

XXIV. Prius cognoscitur, tum ex causis praegressis, tum ex Phaenomenis praesentibus. Curatur 1. causas dissipantes tollendo. 2. liquidum dissipatum regenerando.

XXV. Posterius fit vel a nimio motu vel nimia quiete: curaturque incidentibus & attenuantibus, non tamen semper iisdem.

XXVI. Si causa in *Vasis* haereat, ea vel *obstruuntur* vel *comprimuntur*. Curatur sublata vel obstruente vel comprimente causa, quod variis fit modis pro varietate causae illius.

XXVII. Si debilitatis causa haereat in *Causa* liquidum pel-
lente, haerebit vel in *Corde*, vel in *Cerebello*, vel *Cerebro* minus robustis, debilitatis.

XXVIII. Debilitata *Cor* & *Cerebellum* (nam haec se invicem comitantur) novimus 1. ex pulsu parvo, lento, raro, interdum tamen et celeri, sepe inaequali. 2. ex respiratione parva, lenta, rara, subinde tamen & celeri. 3. ex imminutis secretionibus. 4. ex frigore extremorum; pallore; animi deliquio; frigido sudore, sine tamen ingenti evacuatione praegressa. Curatur malum replentibus; motum excitantibus; stimulantibus.

XXIX. *Cerebrum debile* cognoscitur. 1. ex signis cordis & cerebelli debilium. 2. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur tollendo causam in cerebro haerentem & dein illud roborando.

XXX. Si causa haereat in *Musculis*, erit vel nimia villorum muscularium resistentia, vel nimia eorundem laxitas.

XXXI. Prius a variis causis oritur, variamque pro causarum varietate medelam postulat.

XXXII.

XXXII. Posterius curatur per adstringentia; aromatica; frictiones, easque vel siccas vel humidas spirituosas.

XXXIII. Si vero debilitas ab omnibus hisce causis producat, unita contra illam remedia requiruntur.

XXXIV. An ergo debilitantia aliquando debilitati curandae sunt accommodatissima? An non ea, quae alias roborant, debilitant alias? An ergo sufficit Medico scire roborandum esse? & an non solliciti ipsi examinandum est, quo roborantium genere utendum sit?

XXXV. *Per-vigilium*, difficillimum symptoma, oritur ab omni causa, quae liberum servat commercium inter cerebrum & partes tam sensui quam motui exercendo dicatas.

XXXVI. Ergo ab omni causa, quae vel collapsum vel compressionem nervorum impedit, atque adeo ab omni causa cerebri irritante.

XXXVII. Illa causa haeret vel *extra Cerebrum* vel *in Cerebro*, quarum tamen prior raro febrile, de quo hic agimus, pervigilium producit.

XXXVIII. Si in *cerebro* haereat, oritur vel *a nimio impetu* sanguinis ad cerebrum ruentis, vel ab ejusdem *inflammatione*, quamvis utraque conditio interdum oppositam pervigilio conditionem excitare possit.

XXXIX. Malum hoc, quod, si diutius durat, pessimi praesagii esse consuevit, curatur quiete corporis; animo pacato; objectorum absentia; sono aequabili & ad numeros composito; aere humido; alimentis, Medicamentisque blandis, farinosis, demulcentibus; stillicidio aquae tepidae in futuram coronalem; Venae sectione; pediluvii; Epispasticis; clysmatibus; Eccoproticis; leniter repellentibus solventibusve ad caput adplicatis; tandem & Opiatis.

XL. *Dolor*, febrilium symptomatum numero merito accensendus, est determinata quaedam mentis adfectio, numquam oriunda, nisi determinata quaedam in corpore conditio adfuerit.

XLI. Haec vero in nervis haeret, & iis quidem solis,
nec

nec tamen omnibus, sed illis tantum, qui e cerebro oriuntur.

XLII. Illa autem nervorum conditio non est ruptura; sed tanta distensio aut elongatio, ut ruptura immineat.

XLIII. Quidquid igitur illam conditionem excitare potest, dolorem generabit: quod quum a pluribus causis fieri possit, erunt remotae doloris causae & numero & varietate paene infinitae.

XLIV. Est autem dolor in omnibus partibus non idem, neque in eadem parte omni tempore: quae diversitas pendet 1. a nervo adfecto. 2. a causa adficiente. 3. a diverso intensitatis gradu, quo causa agit. 4. forte a diversa nervi e cerebro origine.

XLV. Hinc alius dolor est *tensivus*; alius *gravativus*; *premens*, *pressorius*; *punctorius*; *acer*; *mordax*; *pruriens*; *lancinans*; *pulsatorius*; *frangitivus*; *rodens*; *ardens*; &c. quarum omnium specierum variae multaeque existunt causae.

XLVI. Pessima saepe sunt, quae dolor producit, effecta. Hinc malum est tam in acutis quam Chronicis valde metuendum.

XLVII. Curatur dolor; vel tollendo *doloris causam*; vel tollendo *doloris sensum*. Prius si fiat, fit etiam posterius; non contra.

XLVIII. Prius duplici fit modo; vel agendo in *causam proximam*; vel in *remotam*. Illud praestant laxantia: Hoc variis fit modis pro causae dolorificae, locique dolentis varietate: laxantibus; purgantibus; diaphoreticis; diureticis; sanguinis missione; temperantibus; carminantibus; involventibus.

XLIX. Posterius fit; vel agendo in *nervos*; vel in *Cerebrum*.

L. In *nervos*; si omnis communicatio inter cerebrum & illum nervi locum, ad quem causa dolorifica applicatur, fuerit sublata: quod fit, nervum vel comprimendo, vel exurendo, vel dissecando.

LI. In *cerebrum*; si illud insensibile reddatur: quod fit Opiatis, Narcoticis.

LII. Quare si duobus in locis dolor oriatur, gravior levior non sentiri facit? Quare dolorem non sentire, ubi causa doloris adest, valde malum? Quare subita nec opina doloris evanescencia in acutis adeo metuenda?

LIII. *Sudor*, saepe quidem criticus, sed & saepe symptomaticus, varios, eosque acutissimos morbos, curatu saepe difficiles, praefagit.

LIV. Oritur, 1. ab *aucta circulatione*: Talis vero sistitur V.S.; refrigerantibus; diluentibus; nitrosis.

LV. 2. *Animia Vasorum laxitate*: qui compescitur corroborantibus; adstringentibus, inter quae primus cortici peruviano locus debetur; frictionibus; moderatis exercitiis.

LVI. 3. *A Sanguine nimis aquoso, dissoluto*: qualis solutio fit vel a bile; vel a venenis alcalinis; vel ab aquosis nimia quantitate adsumtis; vel ab inefficaci pulmonis actione. Cura pro varietate causae varia esse debet.

LVII. 4. *Ab aliis excretionibus, praecipue alvina vel vesicaria, suppressis vel imminutis*: quae species, revocatis iisdem, minuitur.

LVIII. 5. *Ab imperfecta partium Sanguinem componentium miscela*. Curatur haec species potissimum aucto vasorum robore; quo intima magis miscela obtineri poterit.

C A P. III.

De febribus in Specie; Ephemera simplici & plurium dierum.

I. **F**ebbris *Ephemera*, vel *Diaria*, distincta a *diurna*, ita dicta, quia per unum tantum diem durat, mitioribus causis, & potissimum impeditae, in sano ceterum corpore, perspirationi ortum suum debet; quamvis tamen & in cacochymo aliquando generetur.

II. Ubi primum invadit, difficulter cognoscitur, an viginti quatuor, an plures horas duratura sit: corpus sanum: causae

fae leviores praegressae: mitia symptomata hic suspicionem, satis saepe certam, injiciunt.

III. Ubi desit paroxysmus, non rediturum illum conjicimus, atque adeo non ad intermittentes, sed ad Ephemeram referendam fuisse concludimus, ex plenaria symptomatum absentia: urina naturali simillima: & pulsu perfectissime iterum ordinato.

IV. Remediis nullus hic locus est. Optimi enim vice natura fungitur. Perspirationem si tepidis aquosis adjuvare volueris, bene certe feceris.

V. Si dicta febris ultra quatuor & viginti horas protendatur, ita ut ad tres quatuorve dies excurrat; *Ephmera plurium dierum*, vel *§ Synochus non putris* adpellari consuevit.

VI. Cujus quum eadem sit cum priori natura, patet, easdem, sed graviores, esse causas; eadem, sed intensiora paulo, symptomata; eandemque curationem, paulo tamen attentio-rem, requiri, adeo ut hic Emeticis: Catharticis: & V. S. aliquando locus sit.

C A P. IV.

De Syncho putrida.

I. **S**I continenter febris adfuerit, humoresque a statu naturali multum degenerent, sive illa degeneratio sit causa, sive sit effectus febris, vocari illa consuevit *Synochus putrida*.

II. Quae a simplici distinguitur: tum per causas praegressas, talem humoribus degenerationem inducere valentes: tum per graviora symptomata, calorem acriorem, mordicantem; pulsum minus ordinatum & inaequalem; urinam crassam, jumentaceam: tum per temperiem sanguineam, calidam, acrem.

III. Inter periculosiores morbos merito haec febris refertur: gradus tamen periculi differt pro diversitate functionum, quae

laesae sunt, & intensitate laesionis. Quod si divisio, cap. 1. §. 31. memorata, iusta sit, videtur in Paracmaistica & Homotono longe minus discriminis, quam in Epacmaistica, inesse.

IV. Curatio absolvenda est V. S.; Catharticis, aut Emeticis; decoctis diluentibus, acidis, acre putridum temperantibus; nitrosis; Julapiis; Emulsionibus; aperientibus; Diaeta lenissime falsa, fluida, acidiuscula. An hic Cortici Peruviano locus? non videtur.

C A P. V.

De Febre Ardente vel Causo.

I. **F***Ebris Ardens*, a primario symptomate sic appellata, spectat ad classem febrium continuarum remittentium & quidem tertianarum: solet enim tertio quolibet die exacerbare.

II. Haec vero Febris, si Galenum audiamus, est vel in toto corpore, vel in singulari aliqua ejus parte: atque hoc postremum fieri potissimum videtur, si a visceris alicujus inflammatione ortum habeat.

III. Cognoscitur ex gravissimis, quae eandem concomitantur, symptomatibus. Febris adest vehementissima: calor ardorque intolerabilis, vel per totum corpus diffusus, vel vitalia obsidens, dum in extremis frigus, quod pessimum: fitis inextinguibilis: Siccitas in tota corporis superficie: lingua siccissima, asperrima; Respiratio densa, cita, anhelosa, calida: cephalalgia: cardialgia: urinae imminutio, vel & suppressio: alvus vel clausissima, vel contra liquidissima, nigra, biliosa: vigiliae pertinacissimae: continua tusculula sicca: deliria: convulsiones.

IV. Disponit ad hanc Febrem 1. aetas juvenilis, virilis. 2. solidorum fabrica rigida, fortis, tensa. 3. fluidorum indoles dura, compacta, acris, biliosa.

V. Latentem excludit 1. aer fervidus. 2. cibus acer, calidus,

lidus, rancidus. 3. potus parcus, vinosus, putridus. 4. motus corporis violentissimus, subitus, diu protractus. 5. somnus parcius. 6. nimium Veneris exercitium. 7. omnis quaecumque excretio nimium aucta. 8. amor, ira, tristitia.

VI. Qui bilem, ab exsiccatis venis vel totius corporis vel partis alicujus attractam, & cum sanguine commistam, proximam morbi hujus causam statuit, videtur erronee statuere.

VII. Verius censet, qui humorem densum, inflammatorie crassum, acrem; rigidamque solidorum structuram pro causa Causi habet.

VIII. Qui ad vehementissimum, qui in hac febre fit, attritum; ad summam putredinem; ad inspissationem humorum densissimam attendit, non mirabitur, tertio quartoque die saepe letalem esse, & raro ad septimum excurrere.

IX. Neque tamen adeo certo mors est expectanda, quin in sanitatem, vel & in alios morbos interdum terminari deprehendatur.

X. Ubi vero in sanitatem abit, non uno semper eodemque modo hoc fieri observatur: nunc enim liberali narium haemorrhagia; nunc vomitu; nunc diarrhoea; nunc sudore; nunc sputis; nunc glandularum abscessibus; nunc crurum dolore; nunc livore pudendi & tensis testiculis; nunc Ictero solvitur.

XI. Qui vero morbi Febris Ardenti succedunt, illi plerumque sunt vel Peripneumonia; vel intermittens quaedam febris & potissimum quidem Quartana; vel suppuratio quaedam.

XII. Ut ex arte Febris Ardens curari possit, his indicationibus satisfacere oportet. 1. quidem liquidissimae partes instaurandae sunt. 2. concreta crassiora solvenda. 3. impetus & attritus humorum minuendus. 4. denique acrimonia & putredo humorum jam concepta tollenda; vel imminens arcenda & avertenda.

XIII. Id ut obtineatur, aeger versari debet in aere puro, subfrigido, humido, saepe renovato; cibo uti tenuissimo, acidiusculo, similique potu, abstinendo a vino, utique meraco.

Motum animi corporisque sollicitè vitare ; somnum , ni sponte obrepat, artificiose provocare.

XIV. Venae Sectionis maxima est necessitas, neque sine piaculo omitti illa posse videtur. Tamen si morbus longe initium praetervectus fuerit; si tota cruoris massa jam corrupta fuerit; si, aestuantibus praecordiis, extrema frigidum sudorem exhalent, tutius certe omitti illa, quam institui videtur. Cucurbitulae; Pediluvia; Epispastica, potius tamen aliunde quam ex Cantharidibus parata, summo opere conducunt.

XV. Ex Pharmacia Eccoprotica; Clysmata; Julapia; Emulsiones; Nitrosa; Serum Lactis conveniunt: dum interea nihil antidotis illis & alexipharmacis, vi potius sudorem exprimentibus, quam suffecta materia provocantibus, pestiferum magis fingi potest.

C A P. VI.

De Febre Hectica.

I. **F***ebbris Hectica* vel *Habitualis* febris est continua, lenta, diutissime durans, post pastum recrudescent, summam corpori maciem inducens.

II. Hujus variae recensentur ab Auctoribus species. Alia enim est *cum tabe*: alia *sine tabe*: Alia *hectica simplex*: alia *hectica marasmodes*: Alia denique *hectica media*. Rursus Alia *primaria*: alia *secundaria*.

III. Antecedunt hanc febrem nativa dispositio: febres, eaeque vel intermittentes, vel acutae, putridaeque diu protractae, aut male curatae, secretiones vel auctae, vel imminutae: Viscerum obstructions: Abscessus: Ulcera: Caries: Spinae ventosae: contumaces animi adfectus: Vigiliae protractae: inedia: Pica.

IV. Cognoscitur ex Febricula lenta, post pastum recrudescente; calore acri, mordaci; sudore viscido, praesertim circa jugulum frontemque; rubore genarum; corporis colli-

quatio-

quatione ; macie ; urina pinguiore. An & pediculorum copia ?

V. Quae quidem omnia videntur docere, in consummatiore saltem hac febre, summam in humoribus acrimoniam dari, five illa sit hujus febris causa, five sit effectus ; & talem quidem acrimoniam, quae & alcalina & rancida est.

VI. An in febre hectica semper quaedam labes in parte solida haeret ? An id semper & absolute ad febrem hecticam necessarium ?

VII. Periculosissimam hanc febrem esse, & frequentissime in mortem posse terminari, praegressa Phthisi, Atrophia, Hydrops, fatis docet mali historia.

VIII. Curatio tribus indicationibus absolvitur. 1^a. exigit, id vitii corpori inhaerentis, e quo febris hectica ortum habet, tollere. 2. acrimoniam humorum emendare. 3. symptomata vel praevenire vel mitigare.

IX. Tollitur vitium variis remediis, pro varia ejus indole: alio enim modo ulcus viscerum; alio caries: alio obstructions perfanantur.

X. Emendatur acrimonia; acre *expellendo*, vel *corrigen-*
do, vel *involvendo*. *Expellentibus* raro locus, interdum tamen, & potissimum diureticis. *Corrigunt* Acida; Saponacea; Terrae pingues; Balsamica. *Involvunt* balsamica, non nimis calida; mucilaginosa. *Mitigat* & praevertit symptomata iuxta diaeta, ex lacticiniis potissimum & farinosis.

XI. An ergo Ova: c. c. gelatina: consummata carniū juscula: Decocta pedum vitulinorum; cancrorum fluviatilium; Coxarum Ranarum; Cochlearum in Hectica Febre conducunt?

De Febris Intermittentibus in genere.

I. **F**ebres *Intermittentes* vocantur illae, quae, postquam hominem aliquamdiu occupavere, plane desinunt; ubi vero aliquamdiu desiere, denuo invadunt.

II. In quibus ἀπορροή: paroxysmus: circuitus: intervallum considerari debent.

III. Variarum harum febrium differentiae dantur: quarum alia petitur a tempore, quo febris intervallatur: quo respectu alia *quotidiana*; alia *tertiana*; alia *quartana* &c. vocatur.

IV. Differunt quoque ratione temporis, quo novus paroxysmus accedit: & hac ratione alia *accelerari*; *retardari* alia; alia *consistere* dicitur.

V. Tum etiam differunt ratione anni tempestatis: atque ita alia *vernalis*; *autumnalis* alia adpellatur.

VI. Nec non pro varia symptomatum indole: alia hinc *vera*; *spuria* alia denominatur.

VII. Tandem etiam differunt, quod alia simplex; alia ex variis intermittentibus *complicata*: neque certe raro fit, ut intermittens aequae cum continuis, ac cum sui generis febribus conjungatur.

VIII. Potest totus Paroxysmus febris intermittens satis commode distingui in tria stadia, quorum primum *frigoris*; alterum *ardoris*; tertium *Sudoris* voco.

IX. In Primo stadio, quod in variis febribus, tum extensione, tum intensitate varium est, haec ut plurimum adsunt Phaenomena. Lassitudo; pandiculatio; oscitatio; debilitas; frigus, primum quidem in remotioribus a corde partibus, dein toto in corpore, externo aequae, ac interno; rigor, horror; tremor; ἀναισθησία; pallor; livor; nausea; vomitus; sitis; respiratio cita, anhelosa, parva, difficillima; anxietas; pulsus citus, parvus, debilis; urina cruda, tenuis,

ἀνίφιλος, interdum turbidissima; in gravioribus febribus stupor aliquando, & Carus.

X. In stadio Ardoris: respiratio anhelosa; anxietas; ardor ficcus per totum corpus; sitis intensa; cephalalgia; deliria; carus; dolor ossifragus; pulsus magnus, fortis, plenus, durus; urina flammea.

XI. In Ultimo denique stadio ficcus ille aestus mutatur in humidum; hinc sudor, initio lenis, dein magis auctus, toto diffusus corpore: lotio lateritium sedimentum praecipitante: cum symptomatum remissione, & tandem plenaria ἀπορροή, quam aliquanto post novus paroxysmus excipit.

XII. An intensitas secundi stadii prioris intensitati proportionalis? An id semper & constanti lege ita observatur?

XIII. Qui vero dicta huc usque considerat, facile intelligit quemlibet febris intermittens paroxysmum esse speciem continuae febris, cujus materia concocta ultimo stadio critice cum sudore, aut lotio, aut utraque via expellitur.

XIV. Ea tamen intercedit differentia, quod in febre continua semel expulsa materia non regeneretur; in intermittente, vel non perfecte materia morbifica expellatur, vel expellatur quidem, sed tempore inter paroxysmos medio renascatur; & quidem in omnibus febribus non eodem tempore: id quod primariam intermittentium differentiam facit.

XV. Quaenam vero hujus regenerationis causa sit; quifnam locus; an, ut nonnulli volunt, in ipsa massa sanguinea: an in primis viis, e quibus materia ad sanguinem deducatur: an alibi: determinari forte posset, si proxima febrium intermittentium causa satis perspecta foret.

XVI. Hanc vero, ab omni tempore repertu difficillimam habitam, antiquiores quaerendam censuerunt in putredine vel bilis flavae, vel pituitae, vel atrae bilis, ex quibus cum sanguinea parte rubicundum sanguinem componi credebant. Alii in effervescentia sanguinis, vel a succo nutritio, vel aliunde, excitata. Alii in majori Succu Pancreatici aciditate. Alii in

26 DE FEBRIBVS INTERMITTENTIBVS

spirituum nervosorum acrimonia. Alii in sanguinis visciditate lenta, tenaci, pituitosa. Alii in systemate nervorum mutato. Quae quidem binae posteriores sententiae suos potissimum fautores inveniunt. Neque negari potest, multa pro utraque disputari posse.

XVII. An febris intermittens saepe latitat sub specie & figura aliorum morborum? Ita certe saepissime. Estque haec res maximi in facienda Medicina momenti. An totidem horas ad sui despumationem requirit intermittens, ac continua, ut Sydenhamus? non sane in perpetuum est.

XVIII. Quisquis ad alternam caloris frigorisque in intermittentibus vicissitudinem, & hinc necessario sequentes in solidis fluidisque mutationes attendit; facile certe adfirmanti fidem dabit, posse haud raro ab his mutationibus maxima emolumenta, sed & posse gravissima mala oriri.

XIX. Et sane Experientia compertum est, quod, uti gravissimi morbi febrium intermittantium ope aliquando persanantur, ita & gravissima mala nonnumquam concitentur: imo quod in ipsam etiam mortem abeant: quod praesertim tempore frigoris febrilis, omnium stadiorum periculosissimo, contingit.

XX. Unde errat, qui omnem febrem intermittentem periculi expertem pronunciat: quod ne de ipsa quidem quartana tuto adfirmaveris. Neque febris nimium laudanda, neque nimium vituperanda videtur. Iliacos hic intra muros peccari & extra, nemo, rei peritus, inficiabitur.

XXI. Simplicibus autem longe minus periculi, & forte plus virium Medicatarum, quam complicatis, inesse Experientia docet.

XXII. Quod curam intermittantium attinet, duplici & diverso illa peragitur modo. Alia enim est *in Paroxysmo*; alia *extra eundem*.

XXIII. *In Paroxysmo* tractanda est instar febris continuae; varia tamen ratione pro vario, in quo haeret, stadio.

XXIV. Et Frigoris quidem tempore, tum a debilitantibus,
tum

tum a validioribus stimulantibus est abstinendum: sed solvenda materia stagnans per ea, quae moderatum actu calorem habent; subaromatica; subvinosa; saponacea.

XXV. In Ardoris vero stadio, in quo natura in coquenda materia versari videtur, multa moliri non oportet: sed, ad praecavendam subtiliorum partium vi aestus dissipationem, diluentia, aquosa, acidiuscula exhibebimus: quibus pulcre siti ceterisque symptomatis occurritur.

XXVI. In tertio & ultimo stadio, quo natura concoctam materiam critica evacuatione expellit, vel naturam sibi, si sufficiat, relinquemus, liquidum sufficientes vehiculum; vel, si langueat, leni stimulo excitabimus; & vasa ad recipiendam materiam disponemus: atque ita lenia Cardiacae & aperientia pulcre conducunt.

XXVII. *Extra Paroxysmum* talia requiruntur remedia, quae per experientiam observantur, novam accessionem vel plane impedire, vel multum imminuere posse; licet de modo, quo id praestant, non conveniat; quum pro varia, quam quis de febribus intermittentibus foveat, hypothesei varia ratione id fieri censeatur.

XXVIII. Laudantur hic ergo omnia illa vegetabilia, quae amaricante & aromatica vi pollent: inter quae celebratissima sunt: *Radices* Gentianae, Contrajervae, Serpentariae Virginianae: *Cortices* Magellanicus, Cascarillae, Peruvianus, de quo deinde plura: *Herbae* Absynth., Card. B., Marrubii, Centaurii utriusque, Eupat. Cann. *Flor.* Chamaemeli: *Baccae* Lauri: *Semina* Hyper. *Lignum* Colubrinum: *Gummata*: Ferulacea, potissimum Myrrha: *Sales*, tam neutri quam fixi alcalini per incinerationem facti: Olea stillatitia: Sales volatiles oleosi: quin & Insecta & Mineralia quaedam, & multa alia celebrantur.

XXIX. In quorum tamen usu tum ad tempus; tum ad temperamentum; tum ad tempestatem anni; tum denique ad indolem febris est attendendum: alias enim fortius, alias minus fortiter stimulantia requiruntur.

XXX. Quum vero haec remedia in corpore majorem motum excitent, sane non inutile erit, & eundem per externa generasse: quare & fricatio corporis; motus Mechanicus; calor aeris; Epispastica; Epithemata cordi admota; Emplastrum ad spinam vertebrarum adplicata; Epicarpia a nonnullis laudantur: neque negari potest, felicem his interdum eventum succedere.

XXXI. Neque minus laudantur Evacuantia, tempore inter Paroxyfmos medio, exhibita. V. S. quidem; diureticis; salivationi vel nullus vel raro locus est: Purgantia; Emetica; Sudorifera magis depraedicantur.

XXXII. Et certe Emetica in Febribus intermittentibus egregie saepe profunt. Potissimum, si quid vitii in primis viis haereat. Fortiora autem ex Antimoniatis requiruntur. An vero initio paroxyfmi? An paulo ante paroxyfimum? An die vacuo exhibendum est Vomitorium?

XXXIII. Neque sua Catharticis laus deneganda est. Quum vero & intempestive exhibita obesse plurimum possint, mirum non est, adeo male nonnullis illa audire, ut exhibuisse fere letale censeatur.

XXXIV. Vix vero aliquid certius tutiusque intermittentiū paroxyfimum praecavere deprehenditur, quam si dato paulo ante eum sudorifero frigus febrile infringas: quo & tota febris subigi observatur.

XXXV. An & adstringentia antipyretica? & qua ratione?

XXXVI. Inter omnia autem remedia antifebrilia nullum huc usque cognitum est, quod certius febrem intermittentem debellat, quam Cortex Peruvianus.

XXXVII. De quo tam diversa & opposita Medicorum sunt judicia, ut alii coelitus ad nos missum, incredibili humani generis bono, censeant; alii vero, tanquam pestiferum & plane exitiale venenum, e foro Medico proscribendum putent.

XXXVIII. Quamvis autem dubitari nequeat, ab intempestivo ejusdem usu gravissima, imo plane letalia, mala generari posse:

posse: ita tamen certum est, falso saepe eum accusari; & fatalia symptomata ipsi imputari, quae vel vi febris excitantur, vel praecaveri potuissent, si Cortex aut debita copia aut opportuno tempore fuisset exhibitus: imo vero nonnulla horum non felicius, quam per corticem, persanari posse.

XXXIX. Imprudentissime autem faceret, qui, nullo febrium delectu habito, semper & ubique eundem exhiberet.

XL. Namque nocet. 1. in corpore impuro, vi febris depurando. 2. in viscerum obstructionibus. 3. in febribus vere continuis & continentibus. 4. in febre ab inflammatione, ulcere, vel apostemate excitata.

XLI. Convenit, vel saltem non vetatur: 1. in febribus intermittentibus, si aliquamdiu duraverint: nec § 40. memorata adfuerint. 2. in continuis remittentibus, quae ex complicatis intermittentibus constant: imo 3. etiam si contraindicationia dentur: si corpus adeo debile, vel paroxysmus adeo vehemens fuerit, ut novo sustinendo homo non sufficere videatur, omnino ad Corticem confugiendum est.

XLII. Qua autem vi febrim fugat? an eadem, qua multis aliis morbis mederi observatur? An singulari quadam & specifica?

XLIII. Quo febris tempore exhibendus Cortex? qua copia? qua forma? an purgantia, an alia quaedam admiscenda? an profligata febre aliquamdiu in ejus usu continuandum? & quamdiu? an dein purgandum? An aliquando utile est, febrim post Corticem recidivare? An revocari arte potest? An id faciunt purgantia? An spiritus salis Armoniaci, ut Etmullerus voluit.

C A P. VIII.

De Febrium intermittentium Speciebus.

I. **Q**uod Species intermittantium attinet: *Quotidiana*, rite a *duplici tertiana*, vel *quartana triplici* distinguenda, longior plerumque tertiana, quartana brevior, pro causa videtur agnoscere materiam tertianae materia fixiorem, quarta-

30 DE FEBRIVM INTERMITT. SPECIEB.

nae mobiliorem: Pituitam credidere veteres. Cautè tractanda; ne vel in continuam febrim, vel viscerum obstructions abeat.

II. *Tertiana* simplex, quae vel *Vera*, vel *Spuria*, corruptae bili originem debere veteribus credebatur. Nec negandum, hanc aliquando peccare. An semper, merito dubitaveris.

III. Haec, si legitima fuerit, post 5. 6. vel 9., tempore potissimum verno, paroxysmos solvitur, spuria longe diutius protracta. Solvitur autem urina critica: vel vomitu materiae biliosae: vel diarrhoea: vel narium haemorrhagia: vel fluxu haemorrhoidum, mensiumque: vel, quod frequentissimum, eruptione pustularum, vesicularumque in ore, labiis, naso.

IV. Vera nihil periculi habet, quin & optimi saepe remedii vice ad corpus depurandum fungitur.

V. Quare & nullis fere remediis opus, nisi diluentibus, humectantibus. At graviora si symptomata fuerint, V. S. in plethoricis; Emetica; aut Cathartica hisce praemittere oportebit.

VI. *Quartana*, quam veteres atrae bili cum Hipp. adscribebant, quamvis & alibi eam a pituita deducat, distinguitur in *simplicem*; *duplicem*; *triplicemque*; tum & in *legitimam* & *spuriam*.

VII. Praeter communia febribus intermittentibus Phaenomena, quaedam sibi propria & singularia habet; causamque agnoscit materiem ceterarum intermittentium materie longe tenaciorem.

VIII. Hinc etiam longissima esse, & per multos dies, menses, annosque perdurare, omnibusque remediis, etiam exquisitissimis, quin & aliquando ipsi Cortici Peruviano resistere consuevit. Raro tamen, nisi in debilissimo, & viribus vel aetate exhausto corpore, letalis; interdum in Chronicos morbos terminata.

IX. Remedia alia in Paroxysmo; alia extra eundem conveniunt. Raro tamen remediis fugatur: sed vel naturae benignitati, vel aeris tempestatisque mutationi cedit: aut, si his non tollatur, uno Cortice tolletur.

X. Me-

X. Meminerunt nonnulli febrium, quae longiori temporis spatio intervallantur: quales sunt *quintanae*; *sextanae*; *septimanae*; *nonanae*; *menstruae*; *anni-versariae*.

XI. Quamvis enim Galenus, eas ex sua hypothese explicare non valens, fictas crediderit: dari tamen posse, nihil impedit, quin & vere dari, at rarius tamen, per plurimum Medicorum Experimenta constat.

C A P. I X.

De semitertiana.

I. **C***omplicatae Febres* adpellantur, quae ex variis febribus inter se iunctis, & combinatis constant: jungi autem inter se possunt intermittentes omnis generis: & quidem vel eiusdem, unde tunc tertianae duplices, quartanae duplices, triplices producentur: vel diversi generis, ut quotidiana cum tertiana & quartana; tertiana, cum quartana; vel & continuae cum intermittentibus conjungi possunt: inter quas illa, quae veteribus Gr. *ἡμιστερτικὴ*, hodie *Hemitritaeus*, vel *Semitertiana* dicitur, omnium gravissima est.

II. Ita autem adpellatur febris, quae ex tertiana & quotidiana conflatur, quarum altera continua, altera intermittens est. Imo sunt, qui eam ex continua & binis intermittentibus componi volunt.

III. Eductus in hac febre sanguis dissolutus maxime adparet: unde etiam mirum non est, frequentem esse illis, qui Phtisi, & diuturnis morbis corripuntur, docente Experientia.

IV. Nihil igitur miri, & summe periculosam, & curatu difficillimam semper fuisse habitam.

V. In curatione, utriusque febris habenda ratio: potissimum tamen continuae, quippe a qua majus periculum videtur imminere: sed ita tamen, ut nec intermittens negligatur. V. S.; laxantia clysmata; nitrosa; acidiuscula; diluentia; lenientia,

entia, &, quum exacerbatio praevidetur, diaphoretica videntur curationem maxime Methodicam efficere. An in hac febre Cortici Peruviano locus?

C A P. X.

De Febre Pestilentiali & Peste.

I. **I**nter morbos, quos cum veteribus recentiores malignos adpellant, principem sibi locum vindicat *Febris Pestilentialis*.

II. Quae a *Peste* vel *Pestilentia* hoc uno nomine differt, quod in *Peste* febris non adsit, utique non necessario; ceterum eadem in utroque Phaenomena.

III. Est autem *Pestis* & *Pestilentialis Febris* de genere illorum morborum, quos Epidemio-contagiosos solent adpellare Medici.

IV. Phaenomena *Pestis* habet, alia cum omnibus morbis malignis communia; alia sibi propria & privata.

V. Priora, varia admodum & paene innumera sunt, de quibus videndus, qui sedulus peste decumbentibus adfuit, Diemerbroekius L. I. de peste cap. 13.

VI. Posteriora, *Petechiae*, *Anthraces*, *Bubones*: quae semper aderunt, nisi venenum citius de corpore pulsum; aut homo ante eorundem eruptionem vi morbi extinctus fuerit.

VII. Ex his autem *Petechiae* & *Bubones* in quibusdam aliis morbis etiam occurrunt, malignitate tamen a pestiferis diversa: *Anthraces* vero seu *Carbunculi*, quales hic adparent, vix alias observantur.

VIII. Quamvis autem nihil videatur impedire, quominus haec symptomata a graviore quacumque inflammatione, undecumque producta, nasci possint: longe tamen probabilius est ex decursu morbi, eadem agnoscere contagium quoddam ad corpus hominis adplicatum.

IX. Quod quidem in aere haerere, & ex eo statim in homi-

minis corpus se insinuare; vel forte prius se cum alimentis commiscere, atque ita deglutiri, itidem vero videtur simile.

X. Cujus vero naturae id miasma sit, a priori plane non; a posteriori, sive per effecta, quae edit, unice; sed & sic factis difficulter, determinari potest.

XI. Id utique certo constare videtur, illud miasma per se non sufficere ad pestem generandam: sed concurrere debere certam corporis temperiem, quae si abfuerit, generabitur numquam: quod inprimis mirabilis docet casus, qui elapso seculo Leydae contigit.

XII. Dein & hoc adfirmandum videtur, tum ex invadendi modo; tum ex symptomatum diversitate; tum ex non eadem curandi methodo, quam requiri Experientia docuit; non eandem semper esse pestiferi veneni indolem.

XIII. Et sane graviter erraret, qui omnem pestilentiam ejusdem naturae existimaret. Tot distinctae sunt species, quot distincta sunt miasmata, pestifera symptomata excitare valentia.

XIV. An ergo pestis contagium est sal alcalinum, sanguinem dissolvens? An potius coagulans? Estne naturae arsenicalis? An sola inflammatio pestem producit? An miasma pestiferum consistit in vermiculis sese insensibiliter in poros corporis insinuantibus? Prior sententia sua se probabilitate commendat. At nec altera plane repudianda videtur. Distinctas pestis species dari monuimus.

XV. Quum vero venenum illud aeri inhaerens inde in corpus nostrum se penetret: quaeritur, per quas vias sese insinuet: an per externam corporis superficiem? an cum aere intra pulmones inspirando? an deglutiendo? Omnibus modis id fieri potest. Posteriori tamen frequentissime fieri videtur.

XVI. Ingressum vero id venenum humores nostros inficit, infectisque alios inficiendi facultatem conciliat? An vero omnes? an quosdam tantum? &, si omnes, an omnes aequaliter? Mira dantur experimenta, ex quibus prae ceteris bilem infe-

ctam colligas. Nec hoc pesti proprium, sed cum plerisque Epidemiis commune videtur.

XVII. Extreme acutorum morborum numero accensenda est Pestilentia. Neque tamen eadem in omni specie acuties. Majus minusve discrimen Phaenomenon diversitas indicat.

XVIII. Curatio omnino distinguenda est in Prophylacticam, & Therapeuticam: per illam imminens praecavetur; per hanc praefens tollitur: Praecavere autem facilius est; quam tollere.

XIX. Praecavetur pestilentia. 1. si curetur, ne aer loci nondum infecti inficiatur. 2. si infectus aer corrigatur. 3. si miasmatis ad corpus sanum applicatio impediatur. 4. aut, si id impediri non possit, ita disponatur tum corpus, tum venenum, ut laedi & laedere vix possit.

XX. Prius fit, sollicite omne commercium cum locis affectis prohibendo, idque diversa ratione.

XXI. Alterum fit, extruendo largissimos focos in variis civitatis locis: hinc inde in ignem conjiciendo nitrum, sal commune, acetum: accendendo pulverem pyrium, Sulphur. An & illa, quae foetidum odorem tetrumque fumum spirant? Huc refer sepulturam cadaverum extra templa, eorum cremationem, vel profundissimam sub terra submersionem, in quam varia herbarum semina conjiciantur.

XXII. Tertium fit, aedes incolendo septentrionem, non austrum, spectantes; remotas ab omnibus cloacis & tetris exhalationibus: fugam capeffendo: animum tranquillum, sua forte contentum, Deoque confidens habendo: corpus in moderata perspiratione retinendo: diaeta tenuissima: abstinentia a Venere, & animi adfectibus. An amuleta ex Arsenico, Araneis, Mercurio, Bufonum pulvere, &c. huc faciunt?

XXIII. Quartum fit, Tabaci fumum fugendo: aromaticum corpus manducando: Salivam in os adfluentem expuendo: fonticulum immittendo: Mane haustum aceti aromatici

fu-

sumendo, vel & aliud Sudoriferum: Alvum laxiorem servando, cavendo tamen a diarrhoea. An & hic Emeticum & V. S. conveniunt? An specificum Veneni pestiferi certa fide compertum est?

XXIV. Ut praesens tollatur. 1. vires conservandae sunt & sustinendae. 2. venenum susceptum expellendum, corrigendum. 3. effecta a veneno producta mitiganda.

XXV. Vires conservantur cardiacis, potissimum acidis: vino Rhenano, Mosellano: Acetis, maxime aromaticis, Rutaceo, Sambucino, Calendulato: succis, gelatinis, Rohob ex fructibus acidis.

XXVI. Venenum expellitur, concitato sudore initio morbi per aromatica acidis mista, teste omni experientia. An & purgantibus? an Emeticis? an V. S.? Priora tantum non omnes damnant: Posteriores alii laudant; proscribunt alii. Utrique forte jure; An cucurbitis? an Vesicatoriis?

XXVII. Corrigitur per acida: terras pingues: frigidiori forte regimine: An & Cortice Peruviano? an Mercurio?

XXVIII. *Bubonum* retropulsio cavenda: exitus procurandus: An cucurbitis? An vesicatoriis? An Cataplasmatibus? Cito aperiendi, quum apparent, Lanceola potius, quam cauterio; neutiquam arsenicali magneti; aperti diu servandi.

XXIX. In *Carbunculis*, separatio partis mortuae a viva est procuranda, usu interno antiloimicorum; externo scarificationum; pulticularum, Cataplasmatum, antisepticorum.

XXX. *Exanthemata*, certa imminentis fati praesagia, curationem non admittunt. Externa nihil, parum interna remedia possunt.

C A P. X I.

*De Febris Scarlatinis, Purpuris
seu Miliaribus.*

I. **I**N multis febribus continuis, aliquamdiu post earundem invasionem, serius ocius adparent in tota corporis superficie, vel aliqua ejusdem parte, maculae quaedam, vel pustulae, vel vesiculae, quae *exanthemata* vel *efflorescentiae* vocantur, febresque his efflorescentiis stipatae *exanthematosae* appellantur.

II. Inter has inprimis memorantur febris *scarlatina*, & *purpura* seu *miliaris*, eaque tum *rubra*, tum *alba*.

III. In *Scarlatina*, quarto plerumque ab invasione die, rubicundae primum parvaeque adparent pustulae, quae dein latescunt, concurrunt, totamque faciem, quin & universam cutim, intensa tingunt rubedine, sensim sensimque disparente, & Epidermide in tenuissimas squamulas furfuraceas secedente.

IV. Mitissima habet symptomata, & si prudenter tractetur, nihil mali praesagit. Curatur diluentibus; blande diaphoreticis; nitrosis; aliquando & V. S.

V. Febris *purpura*, quae & *miliaris*, tum quoque *puncticularis* dicitur, duplex est; alia *alba*, alia *rubra*, quae & *purpura urticata* forte nonnullis dicitur. Estne eadem cum Celsi *Aspredine*, aut Plinii *Vredine*, aut Vegetii & Apuleji *Vrigine*? Vid. Loechner. Ephem. Germ. C. 6. Obs. 96.

VI. In hac febre, post aliquot ab invasione dies, per totum corpus erumpunt exiguae admodum pustulae leviter supra cutim eminentes, incredibili copia & numero; quae si rubrae fuerint, *purpura* seu *miliaris rubra* dicitur; sin *albae*, *miliaris alba*; sin rubrae & majores, *purpura urticata* adpellatur.

VII. Longe vehementioribus symptomatibus stipatur, quam *scarlatina*: sive ea consideres, quae eruptionem antecedunt, sive

sive quae eandem comitantur, sive denique quae illi succedunt; & haec quidem in *alba* multo adhuc graviora esse consueverunt, quam in *rubra*.

VIII. Unde liquet, utramque acutorum morborum numero esse adscribendam: acutiorem tamen *rubra albam* esse.

IX. Si ulla, certe haec caute tractari debet. V. S. haud raro; Clysmata frequentissime; Epispastica semper requiruntur; dum, a calidis sudoriferis abstinendo, copia diluentis liquidi diaphoresin promovebimus, nimiumque aestum nitrosis, temperantibus imminuemus.

CAP. XII.

De morbillis.

I. AD febres exanthematosas *morbilli* & *variolae* quoque referenda sunt.

II. *Morbilli*, quasi dicas parvi morbi, vel sporadice vel Epidemice grassantur: ex quibus illi ut plurimum benignioris, hi malignioris generis: omnem sine discrimine aetatem infestant: ut plurimum quidem pueros, sed & adultiores, tum & eos, qui olim morbillis laboraverunt.

III. Quin & omni anni tempestate invadunt: neque unquam observare potui, eorundem exortum illum typum servare, qualem Sydenhamus descripsit: quod & de variolis verum est.

IV. In duo stadia commode hic morbus dividi potest: quorum alterum est a primo morbi initio usque ad exanthematum eruptionem; alterum inde ad morbi finem.

V. Primi stadii haec sunt Phaenomena. Horror; rigor; calor; febricula levis primum, mox exacerbata, saepe vehementissima; nausea; vomitus; lingua albicans; Cephalalgia; somnolentia; saepe diarrhoea; haemorrhagia narium; dyspnoea; Tussis sicca, saepe dolorifica; frequens sternutatio; liquor de naribus stillat, plane ut in refrigeratis; oculi lacrymantur,

rubent; Tandem palpebrae intumescunt; quam intumescen-
tiam eruptio exanthematum excipit; quae, si Sydenhamo fi-
des, quarto, rarius quinto, ab invasione die, sed & longe
saepe citius contingit.

VI. Erumpunt primum in facie, quae rubet & exilibus pu-
stulis, majoribus tamen quam in miliari febre, supra cutim
elevatis plena est: mox in ceteris partibus, ubi maculas ma-
gis, quam pustulas referunt.

VII. Facta eruptione symptomata vix mitigantur, quin &
saepe durat vomitus. Post 3. vel 4. dies, eae, quae faciem
obsident, pallere incipiunt, reliquis adhuc intense rubris.
Tandem plane evanescunt, desquamata Epidermide: atque
ita & alterum stadium finitur.

VIII. Morbus pro varia constitutione Epidemica varium
habet periculum; majus saepe, saepe & minus; saepe in Pe-
ripneumoniam & Pulmonale ulcus definit.

IX. In curatione mali id agendum est, ut contagium corpo-
ri communicatum in superficiem corporis deponatur, deposi-
tique retropulsio prohibeatur.

X. Deponitur miasma in corporis superficiem vi ipsius fe-
bris: quae, si nimia fuerit, imminuenda V. S.; nitrosis; di-
luentibus; clysmatis. Si nimis debilis, excitanda. Prius fre-
quentissime, posterius rarissime fit. Hinc & calidius regimen
semper fere nocere consuevit. Melius ergo naturae opus
committimus, eique suppetias ferimus diluente vehiculo.

XI. An ergo hic semper vena secanda? an numquam non
ab ea abstinendum?

XII. Quum vero & depositum contagium vi ipsius febris
sustineatur; liquet, easdem fere indicationes in altero, quae
in primo stadio, oriri: dum in utroque tussi, difficillimo sym-
ptomati, per pectorales syrupos, oleosa, diacodiata, lactici-
nia succurremus.

XIII. Evanidis pustulis saepe V. S.; semper fere laxantia
eccoprotica indicantur.

CAP. XIII.

De Variolis.

I. **V***ariolae*, forte Graecis incognitae, Arabibus primum accuratius descriptae, omni anni tempestate grassantes, omnem aetatem, ne decrepitis quidem senibus, inque utero contento foetu exceptis, potissimum tamen infantilem puerilemque invadunt: rarius vero eos, qui olim easdem passi fuerunt.

II. Sunt vel *spuriae* vel *verae*: Illae iterum duplices: vel *lymphaticae*, quae & *crystallinae*, *ichorosae*, *fatuae* dicuntur, Belgis *waterpokjes*: vel *duriores*, Belg. *steenpokjes*. Hae in *discretas* & *confluentes*, numero, symptomatum vehementia, periculi magnitudine, decursus ratione, quin & tractandi methodo toto saepe coelo diversas, dividuntur.

III. Utrarumque decursus quatuor stadiis contineri commode censetur: quorum primum *contagii*; alterum *inflammationis*; tertium *suppurationis*; quartum *exsiccationis* vel *prolapsus* haud inepte adpellatur: quae singula propius nunc sunt examinanda.

IV. In *primo stadio* haec sunt Phaenomena: vagus horror: rigor: calor intensior: dolor capitis, dorsi: nausea: vomituriatio: anxietas: dolor acutus circa praecordia: dolores colici, nephritici, pleuritici: ingens in sudores propensio, potissimum in adultis: splendor oculorum, lacrimatio: rarius tussis & sternutatio: febris continua acuta: saepe deliria: interdum narium & mensium fluxus: in adultis alvus strictior: in infantibus aliquoties diarrhoea: tum & stupor, somnolentia: convulsiones Epilepticae: Sanguis tenuis, floridus, dissolutus, acer: Eruptio papularum inchoata.

V. In confluentibus symptomata vehementiora. Rarior adultorum in sudores propensio: sed vel in his frequens diarrhoea.

VI. Caus-

VI. Causſa ſymptomatum eſt contagium varioloſum, a corpore ad morbum contrahendum diſpoſito, ſuſceptum: At qualis illa diſpoſitio? qua potiffimum via ſe venenum inſinuat? An cum aere intra pulmones attrahitur? An per poros cutis ſe penetrat? An potius cum ſaliva miſtum deglutitur? Cujus naturae eſt miaſma varioloſum? An non probabile aliquid de alcalina indole habere? Dantur certe argumenta, quae hanc opinionem veriſimilem reddunt.

VII. Haec ſymptomata, quae etiam ſine contagio varioloſo produci poſſunt, ab eodem excitari ſuadent conſtitutio Epidemica: aegri natura, indoles: cauſſae antecedentes: certo denique docent ſub finem ſtadii erumpentes puſtulae.

VIII. Rarum in hoc ſtadio periculum: major minorve vehementia ſymptomatum, confluentes plerumque aut diſcretas praefagiens: convulſiones in infantibus raro metuendae, ſaepe laudabiles: diarrhoea in adultis modica non contemnenda, in infantibus vel major bona: Narium et menſtruorum fluxus, niſi nimii fuerint, non pertimeſcendi, hujus ſtadii prognofin abſolvunt.

IX. Quod curam in hoc ſtadio adhibendam attinet: antiquiores medici eruptionem variolarum accelerandam, quantum fieri poterat, rati calidioribus ſudoriferis miaſma expellere, & ad cutis ſuperficiem determinare conati fuerunt: quo tamen nihil periculofius fingi poteſt.

X. Recentiorum vero nonnulli longe contraria inceſſere via. Impediendam enim variolarum eruptionem, & erumpentium ſuppurationem omni molimine cenſuerunt: id vero & ſpecifica & generali methodo commode fieri poſſe exiſtimaverunt.

XI. Specifica methodus conſiſtit in inveniendō & praebendo remedio, quod veneno varioloſo oppoſitum, ejusque quaſi antidoton, vires ejus & efficaciam infringere & enervare poſſet: quale quid in Mercurio; Antimonio; Vitrioli Phlegmate; Tinctura Flor. Pap. Err. & Roſ. cum Spiritu Vitrioli parata; aqua Picis navalis ſe inveniffe nonnulli crediderunt.

XII. Et

XII. Et sane, si tale specificum certa fide exploratum esset, omnino exhibendum foret. Verum enim vero, quum promissus eventus non respondeat, generali methodo antiphlogistica, qualem in ceteris inflammationibus adhibemus, & hic utendum voluerunt: itaque repetitis V.S.; purgantibus; clysmatis; diaeta & aere frigidiusculis; nitrosis, inflammationem variolosam tollendam & eruptionem praecavendam contenderunt.

XIII. Vera agendi ratio videtur nostro iudicio consistere in variolarum eruptione, neque nimis acceleranda, neque plane impedienda: sed ita moderando naturae motu, ut neque langueat, neque exorbitet nimis: quod utrumque determinando ad cutis superficiem miasmatis varioloso quam maxime obesset.

XIV. Itaque, neque semper Vena secanda; neque semper a V.S. abstinendum est. Abstinebimus languente, aut satis moderato; Utemur incitato nimis motu: febre valida: corpore Plethorico: diaeta calida praegressa: sanguine nimia copia alibi effluente: delirio valido: topica quadam inflammatione.

XV. Porro initio mali, si nulla inflammati ventriculi indicia adfuerint, vomitorium exhiberi commode potest.

XVI. Neque video, quid a laxantibus & eccoproticis, vel clysmatis in hoc stadio mali expectandum sit; vitatis tamen sollicitè purgantibus drasticeis.

XVII. Praeterea convenit aegro diluentia, humectantia, diaphoresin commode & sine multo stimulo promoventia exhibere: aegrum neque cito lecto includere, neque inclusum validioribus stragulis opprimere: pedibus Epispastica admove, aut eosdem balneo aquae vel lactis calidi immergere: dietam tenuiorem, acidiusculam praescribere; abstinendo a carnibus, aut validioribus earundem iusculis.

XVIII. Si vero motus langueat, excitari Cardiacò potest: longe vero frequentius in impetus excessu, quam defectu, naturam peccare deprehendimus.

XIX. *Secundum stadium* alia in discretis: alia in confluentibus symptomata habet.

XX. In *discretis* incipit plerumque 4°. ab invasionē die: definit 8°, 9°, 10°. Erumpunt hinc inde pustulae, primum in facie & pectore, mox per totum corpus, leviter supra cutis superficiem elevatae: dum erumpunt, febris ejusque symptomata minuuntur, interdum plane desinunt: manet in adultis ad sudorem diathesis. Fauces incipiunt dolere, & molestior evadit deglutitio. Augentur pustulae; in vesiculas elewantur, liquorem tenuem, pellucidum continentes, qui de die in diem flavior evadit, & ad perfectioris puris indolem adcedit: Facies magis magisque intumescit: palpebrae tumefactae oculos claudunt. Cutis inter variolosas pustulas leviter inflammata & tensa.

XXI. In *confluentibus* 3°. jam die, imo citius incipit, & longius excurrit. Pustulae plures emergunt; saepe quidem initio discretas, at mox implicandas; saepe jam in ipso exortu implicatas. Facta eruptione symptomata ad summum remittunt, imo saepe ne hoc quidem; raro cessant. Majores quidem de die in diem evadunt; sed numquam discretarum magnitudinem attingunt; neque liquor vesiculis contentus eam flavedinem acquirit. Tumet facies maturius, quam in discretis. Cetera symptomata graviora. Diarrhoea in infantibus: Salivatio in adultis. Haec, rarior in discretis, in confluentibus constanti fere lege adesse observatur, neque tamen absolute semper. Incipit saepe jam primo hujus stadii die. Ceterum frequens hic Phrenitis: Coma: Petechiae: nigredo variolarum: narium haemorrhagiae: mictus cruentus: sputum sanguinis: fluor menstruus: urinae suppressio.

XXII. Hoc stadium, unum ex periculosissimis, varios pro varietate symptomatum discriminis gradus habet.

XXIII. In hoc stadio tollenda sunt omnia obstacula, quae felicem eruptionem, aut jam prodeuntium suppurationem, impedire possunt.

XXIV. Quum vero illa impedimenta varia sint, variis quoque, nec iisdem semper, remediis utendum erit.

XXV.

XXV. Calidius hic regimen plerumque nocet: nec frigidum conducit: moderatum optimum: diluentia, humectantia: nonnunquam venae Sectio: Epispastica: Pediluvia: Balnea: Paregorica, omnem hic paginam absolvunt: inprimis sustinenda salivatio: & symptomatibus, pro sua cuique indole, occurrendum est.

XXVI. In *tertio stadio* suppuratio perficitur, absolvitur: pus maturum evadit, abscessusque escharam contrahere incipiunt.

XXVII. Initium hujus stadii in *discretis* ut plurimum octavus est ab invasione dies: citius hoc stadium faciei, tardius ceterarum partium variolae intrant: initio stadii facies tumidissima: palpebrae inflatissimae: tumor manuum pedumque: quaelibet papula liquore flavo, purulento turgidissima & maxime supra cutim elevata: summitati cujuslibet pustulae crassior quaedam materia adhaerere incipit, levis oculorum non absimilis, quae de die in diem augetur; dum interea facies sensim sensimque detumescere incipit. Febris, quae sub finem prioris stadii plerumque redit, vel interdum non plane abfuit, exacerbari consuevit.

XXVIII. *Confluentes* variolae serius hoc stadium ingrediuntur: aliquando demum 11°; 14°; imo 16°. die: quo tardius, eo pejus. Numquam tantus tumor, tantaque pustularum elevatio, quanta in *discretis*: Rarius quoque perfectissimum pus. Salivatio incipit minui: saliva viscida, tenacissima, vix faucibus excernenda: summa hinc anxietas. Tandem salivatio definit. Tum manus insigniter tument: urinae copiosissimae: Febris intensissima.

XXIX. Maximum in hoc stadio periculum, in utroque quidem variolarum genere, a febre: in confluentibus ab imminuta & cessante salivatione: sed varium illud periculum pro varietate symptomatum.

XXX. Cura stadii hujus tribus indicationibus absolvitur 1. resorptus puris impediendus. 2. febris praecavenda, tollenda. 3. symptomata mitiganda.

XXXI. Prius absolvitur lenioribus cardiacis : opiatis : fomentis laxantibus, emollientibus, ad totam corporis superficiem adplicatis: apertis acu papulis.

XXXII. Secundae indicationi satisfat modo memoratis remediis: acidis: acescentibus: balsamicis: leniter diaphoreticis: opiatis. An fortioribus purgantibus? ut Freindius. An vomitoriis? ut Woodvvardus. An potius Clysmatibus? An Cortice Peruviano?

XXXIII. Symptomata mitigantur pro varia sui indole: Saliatio quam diutissime sustinenda: ea imminuta lotii fluxus, tumor manuum promovendus: tenax pituita faucibus inhaerens solvenda & abstergenda: oculis sollicitè prospiciendum.

XXXIV. In *ultimi stadii* initio densa crusta in facie variolas tegit, sub qua fluctuat pus: in artubus rumpuntur pustulae: febris adhuc intensa: pus absorptum per metastasin in nobilissimas saepe partes deponitur, ibidemque periculosissimos morbos generat: vel subjectas erodit partes ad ossa saepe usque, in quibus caries & spinae ventosae exoriuntur. Tandem crustae decidunt: quibus delapsis rubicunda apparet cutis, cui mox albicans pellicula inhaeret, sub qua dein adparent foveae. Nonnumquam hinc inde Phymata enascuntur: & spuriae quaedam variolae, quas *secundarias* appellant.

XXXV. In hujus stadii initio eadem oriuntur indicationes, quae in priori. Tum crustae arte separandae. Phymata quantocius ad suppurationem perducenda. Vesicatoria interdum admovenda, ut resorpto puri exitus detur. V. S. instituenda. Cathartica exhibenda. An ulla arte foveae praecaveri possunt? solo forte utcumque justo morbi regimine.

XXXVI. Quid de variolarum insitione dicendum? Multa sane, tum pro eadem, tum contra eam, disputari possunt. Quid docet Chinesium variolas excitandi methodus?

CAP. XIV.

De Inflammatione.

I. **M**orbis Universalibus omnino adnumeranda est *Inflammatio*, *Phlegmone*, *Phlogosis*, a praecipuo, quod eam comitatur, Symptomate, calore scilicet, sic nuncupata.

II. Definiri commode potest, quod sit, tumor, in parte ruber, cum dolore, ardore, duritie, pulsatione, punctura, febre, eaque vel Universalis, vel topica coniunctus.

III. Potest autem talis inflammatio occupare quamcumque corporis partem; externam; internam; ne ipsis quidem ossibus, eorumque medulla exceptis: & frequentissime in vasis per cellulosam tunicam distributis sedem suam habere videtur.

IV. Proxima inflammationis causa est stagnatio sanguinis in vasis arteriosis, cum majori impetu humorum in stagnantem sanguinem irruentium.

V. Unde duplex ad inflammationem requiritur conditio: sanguinis stagnatio, & major humorum motus: neque alterutra ad Phlegmonem constituendam sufficit: altera vero nata, facile & altera generatur.

VI. Potest autem illa stagnatio sanguinis fieri; vel in vasis sanguinem naturaliter vehentibus; vel in iis, quae serum sanguine tenuius ferunt, sed nunc dilatata eundem recipiunt. Posterior haec *errore loci* fieri dicitur.

VII. Quod si nunc humores a sanguine secreti, eoque tenuiores in propriis, vel alienis vasis stignent: producitur quidem morbus inflammationi adfinis; sed tamen re & nomine ab eodem diversus.

VIII. Quum vero stagnatio eo facilius fiat, quod vasa, per quae liquidum movetur, subtiliora fuerint; probabile admodum est, longe frequentissime inflammationes fieri in vasorum arteriosorum extremitatibus, ubi jam jam in socias Venas abitura sunt.

IX. Quam §. 4. proposuimus, veram & proximam inflammationis causam esse, evincunt tam Phaenomena conjuncta, quam causae antecedentes: neque obstant, quae inflammationi succedere observantur: quin & desumpta hinc curandi ratio per Experientiam vera & legitima esse demonstratur.

X. Et sane, quod ad Phaenomena adtinet, ea necessario conspici debent, posita tali humorum *σάσει*, humorumque aucto impetu.

XI. Antecedentes autem causae talem *σάσει* necessario generant: agunt enim omnes, vel in vasa, quae stringunt, vel & aliquando e contrario laxant; vel in sanguinem, cui vel acrimoniam, vel densitatem, vel majorem motum conciliant, aut alia quacumque ratione ad stagnandum cogunt.

XII. Etenim Phlegmonen antecedere observantur Vulnura; fracturae; luxationes; contusiones; puncturae; fortes ligaturae; compressiones; distorsiones; combustiones; frigus vehemens; vel & vehemens calor, maxime si alterum alteri subito succedat; acria quaecumque stimulantia ad partem applicata; maxime oleosa; emplastica; plethora; calefacientia; cacochymia quaelibet; quin & nimia partis cujuscumque laxatio, sive per balnea, fomenta, cataplasmata, sive alia qualibet ratione.

XIII. Externarum partium inflammatio solo intuitu cognoscitur: Internarum detegitur ex antegressis; dolore punctorio; ardore; pulsu, semper fere celeri, saepe duro, magno; & sanguine educto, cujus superficiei plerumque, nec tamen semper, densa, tenax, flava, subviridis crusta inhaeret, de qua plura Cap. de Pleuritide.

XIV. Quatuor potissimum modis terminari inflammatio consuevit. Vel enim *Resolvitur*; vel *Suppuratur*; vel in *Gangraenam*, aut ea pejorem *Sphacelum*; vel denique in *Scirrhum* abit.

XV. *Resolvi* dicitur inflammatio: quotiescumque, nullo alio morbo succedente, materia stagnans mobilis redditur.

XVI.

XVI. Hunc salutarem, & prae ceteris maxime optandum eventum praesagimus, si inflammatio non fuerit valde vehemens: neque valde inveterata: corpus Euchymum: vasa satis laxa: motus non admodum citatus: sanguis non acer, & satis dilutus, aut non difficulter diluendus.

XVII. *Suppuratio* fit, quando vasa rupta, simul cum effuso ex ruptis liquido, mutantur in liquidum spissum, tenax, albicans, quod *pus* adpellant: cujus varia est pro varietate loci adfecti, temperiei, caussarum antegressarum & corporis constitutionis conditio.

XVIII. Futuram illam expectabimus, si vehementior sit inflammatio, quam ut resolvi possit; nec tamen iis stipata symptomatis, quae gangraenam sphacelumve minitentur.

XIX. At si motus vehementissimus; dolor maxime acutus; cetera symptomata gravissima; causa pertinax; corpus caco-chymum; remedia vel plane neglecta, vel intempestive, aut male adplicata fuerint: tum, erosio vasis, liquoribusque putrefactis, communicatio inter partem inflammata vicinasque vitales, vel plane, vel pro parte tollitur; hoc est, mors partis vel integra, vel minus perfecta imminet. Prior conditio *Sphacelus*; posterior *Gangraena* nuncupatur.

XX. Quod si pars glandulosa inflammationem conceperit, & sanguis stagnans crassus, viscidusque fuerit: tum in durum & inaequalem tumorem, quem *Scirrhum* adpellant, facile a Cancro excipiendum, malum id terminari consuevit.

XXI. Quum in omni inflammatione duplex conditio peccet; stagnans sanguis, & auctus in eum §. 5. impetus, duplex quoque ad illam persanandam nascitur indicatio. Altera *impetum minuere*; altera *materiem mobilem reddere* jubet.

XXII. Et certe si haec bina obtineri possint, salvis vasis, tum ipsius partis inflammatae, tum vicinarum obtinebitur resolutio, quae in omni inflammatione, quantum ulla arte fieri potest, procuranda est.

XXIII. *Minuitur impetus*: evacuantibus; revellentibus;
tem-

temperantibus; ergo conveniunt V. S.; arteriotome; purgantia; clysmata; fonticuli; setacea; Vesicatoria; Epispastica; laxantia; diluentia; refrigerantia; humectantia; antacria.

XXIV. *Materia mobilis* redditur. 1. eandem repellendo in vasa majora. 2. illam attenuando. 3. vasa obstructa laxando, ut ad continuatas arteriis venas materia transmitti possit.

XXV. *Repulsio*, numquam in mali initio, neque in ea specie, quae per *metastasis* morbificae materiae fit, tentanda, obtinebitur largissima V. S. ad animi deliquium usque instituta; purgantibus; determinata frictione; leniter adstringentibus, & roborantibus, sed prudenter admotis.

XXVI. *Attenuant* Phlogisticam materiam aquosa; nitrosa; saponacea; Mechanica vasorum actio, quae adjuvatur V. S., & dein leni stimulo ad eadem applicato, per Vesicatoria, frictiones, cucurbitas.

XXVII. *Vasa laxantur*, aquosis internis, externisque; Vapore; fomentis; cataplasmatibus laxantibus.

XXVIII. Diaeta, quae sollicite ordinanda est, in inflammationibus plane similis esse debet illi, quam in historia febris ardentis Cap. 5. §. 13. commendavimus.

XXIX. Ceterum, in applicatione horum in genere sic laudatorum remediorum ad determinatos casus, summa prudentia opus; quum ea possit esse loci inflammati, aliarumque circumstantiarum conditio, ut, alias utilia, in his casibus noxia evadant. Imo vero multum interest, laxamne & frigidam; an siccam calidamque temperiem aeger habeat.

XXX. An acidum inflammationis causa? An fermentatio? An in omni omnino inflammatione vena secanda? An semper minuenda febris in Phlegmone? An non aliquando eam augere licet?

XXXI. De suppuratione, gangraena, sphacelo, & scirrhus Chirurghi sunt consulendi.

LIB. II.

DE MORBIS NON NECESSARIO
FEBRILIBVS.

CAP. I.

De Scorbuto.

I. *Scorbutus*, veteribus Medicis non plane incognitus; recentioribus accuratius descriptus; est ex genere eorum morborum, quos Endemios adpellant: & potissimum grassatur in illis regionibus, quae Polo Septentrionali vicinae; eo quidem vehementius, quo viciniore; eo minus vehementer, quo remotiores: adeo quidem, ut nullus fere ibidem morbus sit, Chronicus fuerit vel acutus, qui non vel vi Scorbuti excitetur, vel cui ille fidum se comitem sociumque non adjungat.

II. Quamvis autem in memoratis regionibus nemo umquam ab hoc scorbuto immunis sit: potissimum tamen vexare deprehenditur otiosos, parum exercitatos: habitantes in locis mari vicinis, aut depressis, aqua olim sepultis, nunc arte Mechanica educta aqua ficcatis; aedibus humidis; cellis subterraneis: tempore hiemali: utentes alimentis falsis; duris; tenacibus; lardo; piscibus; carne sale & fumo indurata, sine multo pane, aut vegetabilibus acidis, aut acescentibus; pisces; fabis; farinaceis crudis, non fermentatis: aquis putridis, verminosis: tum & qui diuturnis morbis laboraverunt, praesertim febribus, iisque minus tempestive Cortice Peruviano suppressis. Praeter quae omnia etiam ad Scorbutum disponunt vigiliae nimiae: somnus immoderatus: nimia in aere calido exercitia: meditationes protractae: debitarum evacuationum suppressiones.

G

III. Quae

III. Quae quidem omnia, partim debilitando solida, partim inspissando fluida, primum quidem lentorem visciditatemque humoribus conciliant: quo dein fit, ut minus libere circulantes acrimoniam contrahant, in variis variam; acidam nonnumquam; nonnumquam falsam; saepe alcalinam; interdum & oleosam: distinguendam ex causis antecedentibus; temperie; symptomatibus: atque in eo videtur proxima Scorbuti causa potissimum sita esse.

IV. Neque certe aliter docent morbi symptomata: quae cum pro vario Scorbuti stadio diversa sint, commode illum distinguimus in minus, magisque confirmatum.

V. Incipienti ergo, vel minus confirmato haec symptomata adsunt. Lassitudo; torpor; sedendi, vel decumbendi amor; gravitas; cita defatigatio; obtusus in cruribus, lumbis, potissimum musculorum dolor; somnus vix reficiens; respiratio laboriosior cum quodam anxietatis circa praecordia sensu; *οστέο-κόπος* variarum partium dolor; oedematosus pedum tumor; fuscus faciei color; Maculae carnis rubrae, caeruleae, lividae, virides, varia ratione se prodentes; gingivae tumidae, laxae, vix dentibus cohaerentes, sanguinem facile fundentes, venis caeruleis distinctae, tum & ulcusculis obfessae; dentes denu-
dati, gypsea, & tartarea materia investiti; dolores varii, vagi, lancinantes, inflammationes partium, in quibus sentiuntur, mentientes, a quibus tamen haud difficulter distinguuntur, & omnino distingui debent; urina admodum varia, nihil certi indicans; neque pulsui multum fidendum.

VI. Provectiore morbo eadem, sed longe graviora, urgent symptomata, quibus & alia, horrenda saepe, accedunt: Ore scilicet aperto, foetentissima anima exhalat. Gingivas gangraena occupat, incredibili velocitate ad vicinas partes se diffundens. Tument aterrimo sanguine repletae raninae venae. Frequentissimae ex naribus, faucibus, pulmonibus, ventriculo, intestinis, renibus, utero, haemorrhagiae. Ulcera contumacissima, in cruribus potissimum, sed & aliis partibus ena-

enata, frequentissime etiam linguam obsidentia, maligna, carcinomatosa. Scabies. Lepra. Elephantiasis. Enormes ossium dolores, strepitus, secessus Epiphysium, tumor, facilis luxatio, fractura. Strumae. Scrophulae. Bubones. Febres intermittentes, vagae, inordinatae, dein malignae, continuae, gravissimis, & pesti non multum absimilibus symptomatis stipatae. Atrophia. Hydrops. Spasmi, tetani, convulsiones. Apoplexiae. Paralyfes. Epilepsiae. Colicae. Diarrhoeae. Dysenteriae. Verbo, omnes omnino, tam acuti, quam Chronici morbi.

VII. Quae quum ita se habeant, patet morbum hunc, in primo sui stadio non adeo periculofum, & Chronicorum numero adscribendum; in altero vero periculosiorem, & saepe etiam peracutum esse. Differt tamen periculum, inprimis pro varia acrimoniae specie, quae peccat: unde & ingens in symptomatibus diversitas oritur

VIII. Scorbutus minus confirmatus alia omnino ratione tractandus est, quam confirmatus. Multum enim interest, utrum lentor humorum peccet unice: an eidem se adiunxerit acrimonia, quae pro varia sui indole varia iterum remedia exigit.

IX. Si, ut initio fieri consuevit, lentor peccaverit: curatio ab iis incipienda est, quae primis viis prospiciunt, ut vitiata Chyli confectio emendetur: ergo 1. diaeta caussis scorbutum fomentibus opposita instituenda. 2. saburra in primis viis haerens expellenda, vel Emeticis, vel Catharticis. 3. tonus ventriculi, & intestinorum roborandus.

X. Tum vero ad illa pergendum, quae lentorem viscidum, massae sanguineae inhaerentem, attenuare possunt: quod potissimum per talia antiscorbutica praestatur, quae amaricantia, acria, multo sale volatili, & oleo calidiore constant; quibus per *ἐπιχρᾶσιν* Cathartica non sine fructu interponi possunt.

XI. Quum vero viscidum illud saepe numero generetur a nimia laxitate vasorum: praecavebunt & tollent lentorem omnia illa, quae vasorum fibris robur & elasticitatem con-

ciliare possunt. Unde liquet, quare Brittannica, Lapathum, Cortex Peruvianus, Martialia etiam inter antiscorbutica recensentur.

XII. An V. S. in hoc stadio locus? An semper? An diaphoreticis? an diureticis?

XIII. Quod si nunc, proveciore morbo, lentori illi junxerit se acrimonia, vel totus sanguis dissolutus acerque redditus fuerit: primarium artificium consistit, in invenienda peccantis acrimoniae indole, & exhibendis remediis illi acrimoniae oppositis.

XIV. Si ergo acrimonia illa fuerit alcalina, id quod sane longe est frequentissimum, abstinendum ab iis, quae vulgo antiscorbutica adpellantur, ut sunt Cochlearia, &c. nisi maxima copia Acetosae admista fuerit: sed utendum acescentibus, acidis, lactis fero, lacte ebutyrato, fructibus horariis acido-dulcibus, Pomis Aurantiis, Citreis, Limoniis, Tartaro, ejusque Cremore, CrySTALLIS, &c.

XV. Si acida fuerit: tum dicta modo antiscorbutica curant, & cetera alcalina, ut Liq. Tart. p. d. Nitri fixus &c.

XVI. Si oleosa: omnia saponacea acescentia.

XVII. Si muriatica: diluentia, sed potissimum lixiviosa, ex vivae calcis aqua praeparata.

XVIII. Interim horum usui omnino interponenda sunt blanda laxantia, sollicitè cavendo a fortioribus purgantibus, & eo quidem sollicitè magis, quo sanguis magis dissolutus, solidaeque partes colliquationi vicinae magis fuerint.

XIX. Dietam, si ullibi, hic omnino praescribere exactam oportet: quae opposita sit causis Scorbutum generantibus, & peccanti in corpore acrimoniae.

XX. Symptomatibus omnino prospiciendum, sunt enim saepe illa gravissima; & vario cuique modo pro varia sui indole.

XXI. An Lac in Scorbuto convenit? An potius serum ejus? An, & quando, salivatio Mercurialis conducit? An decocta Guajaci epotare prodest? An non eadem remedia aliquando utilia, aliquando vero noxia sunt?

C A P. I I.

De Arthritide & Podagra.

I. **A** *Arthritis*, morbus articularis, ut a ceteris ossium sibi que adfinibus morbis distinguatur, commode definiri potest, quod sit dolorifica aegritudo partium, quae ad formandum ossis articulum concurrunt, a causa potissimum in articulorum ligamenta agente.

II. Distinguitur, quod alia sit *uniuersalis*; alia *particularis*, quae varia accipit nomina pro varietate partium, quas occupat: *Ischias* seu *Sciatica*; *Podagra*; *Chiragra*; *Omagra*; *Gonagra* dicitur. Alia *fixa* est; alia *vaga*. Alia *sine tumore*; Alia *cum tumore*, eoque vel *molli albicante*, vel *duriori & rubicundo*. Alia *trophacea*, *nodosa*, *cretacea*. Alia *sine febre*; Alia *febre stipata*. &c.

III. Signa Arthritidis alia sunt imminētis, praesentis alia. Imminentem praesagiunt causae tam proegumenae, quam procatarticae. Haereditas: contagium: aetas adulta: sexus masculinus: Venus praemature culta: victus potusque lautus & opiparus: singularis temperies: nimia ingenii exercitatio: mora in aere humido frigidoque, vel calido siccoque: suppressae evacuationes: cibi & potus tam qualitate, quam copia peccantes: quin & excessus in quacumque ex rebus non naturalibus, imprimis, si factus fuerit vere vel autumno: ructus: flatus: borborygmi: dolores intestinorum: stupor improvisus in articulo: segnities & dolorifica gravitas in motu membri, tum et acutior ejusdem sensus: formicationes: pruritus.

IV. Quibus quidem praegressis, si articuli dolor succedat major, minor, interdum vehementissimus, cum difficili ejusdem motu, & tumore plerumque, absentibus aliarum aegritudinum indiciis, jam de Arthritidis praesentia dubitari non potest.

V. Ad Proximam seu continentem, quam vocant, Arthritidis

causam quod attinet, eam quidem in omni casu non eandem esse censeo. Nihil enim impedit, quominus inflammatio, sive rubra, sive serosa, in ligamentorum articulos investientium vasculis enata, eandem generet. Neque tamen omnis humorum acrimonia excludenda videtur. Imo vero lympham nimia copia in corpore abundantem, & ad articulos delatam frequentissime Arthritidem gignere, plusquam probabile videtur, adeo ut non immerito Arthritis inter catarrhosos morbos referri possit.

VI. Neque vero eam peccantem lymphae copiam aliunde felicius deduxeris, quam ab impedita ejusdem per totam corporis superficiem, aut hanc illamve partem exhalatione.

VII. Causa ergo Arthritidis esse potest Plethora, eaque vel sanguinea, vel serosa: sed & esse potest humorum acrimonia.

VIII. Cujus vero naturae illa sit; an acida, an alcalina, multis & argumentis & experimentis determinare conati sunt Viri celebres: quae si rite examinentur, concludendum erit, modo hanc, modo illam speciem peccare; neque difficile erit binas has ab invicem distinguere.

IX. Adfectus contumax plerumque est & diuturnus; saepe incurabilis; interdum solius naturae beneficio, interdum remedium ope sanabilis; non numquam letalis. Vix certe ullus est morbus, quem arthritica materia excitare non valeat, potissimum si impediatur, quo minus in articulos derivari possit. Solvitur saepe ab iis causis, quarum vi generata est.

X. Cura mali duplex est: alia *in Paroxysmo*; alia *extra eundem*.

XI. *In Paroxysmo* indicatur, *materiam in articulos depositam inde educere*, & *symptomata mitigare*.

XII. *Educi* videtur posse *materia*: vel *repellendo*, vel *exhalationem promovendo*: ex quibus binis methodis prior valde noxia & periculosa: posterior sola locum habere potest.

XIII. An ergo V. S. *in paroxysmo* convenit? Non semper; sed neque semper ab ea abstinendum. An purgantia & emetica? numquam sane fortiora & drastica: laxantibus aut Clysmatis

omatis locus esse potest. An diaphoretica? certe haec, five interne exhibeantur, five externe adplicentur, egregia sunt: cave tamen a fortissimis & multum stimulantibus fudoriferis. An Cortex Peruv.? An Martialia? An ipsa salivatio Mercurialis hic conducere possunt?

XIV. In usu externorum cavendum ab iis, 1. quae materiam in articulos determinatam possunt repellere. 2. vasa ligamentorum nimis indurare. 3. eadem nimium laxare atque debilitare.

XV. *Symptomata* iisdem remediis *mitigantur*. Si dolor saevissime urgeat, prudenter Opiata administrari posse & debere videntur.

XVI. An inustio prodest? An Artemisiae folia ceteris cauteriis majorem vim exercent? Hodie fere exolevit, nisi in sciatica.

XVII. *Extra Paroxysmum* tres videntur oriri indicationes, quarum Prima exigit, *impedire novae materiae arthriticae generationem*. Altera, *Si id impediri nequeat, eam ita disponere, ne in articulos illabi possit*. Tertia denique, *ejusdem acrimoniam temperare*.

XVIII. Priori satisfaciunt omnia, quae humorum, praesertim lymphaticorum, nimiam generationem impediunt: qualia sunt omnia illa, quae vasorum robur & elasticam actionem augent, & perspirationem pulcre promovent: ut sunt omnia aromatica, amaricantia. Cortex Peruv. Chalybeata. Emplastra aromatica, ad abdomen spinamque vertebrarum admota. Frictiones. Exercitia.

XIX. Alteri satisfaciunt diaphoretica; diuretica; Purgantia hydragoga, mercurialia; Vesicatoria; Fonticuli; Setacea.

XX. Acrimonia generatae materiae Arthriticae temperatur, tum iis, quae in genere acre possunt tollere; tum & illis, quae quamcumque speciem. Quum vero hic & acida, & alcalina peccet, erit nunc alcalinis, nunc acidis locus.

XXI. Si vero in ullo morbo, certe in hoc Diaeta ad Prophylaxin

laxin facit. Sit ergo caussis procatacticis opposita. Vitetur victus durior. Potus parcior sit. Abstinendum a venere & vino, qua sola abstinencia per annum continuata quidam securitatem totius vitae consecuti sunt. Utendum lacte, cujus mirificae adversus hunc morbum, tum a veteribus, tum a recentioribus, virtutes depraedicatae sunt.

C A P. I I I.

De Arthritide vel Podagra retropulsa.

I. **Q**uando materia Arthritica in articulos deponi solita, quacumque de causa in eos deponi negans, in interiora & nobiliora viscera determinatur: *Arthritis*, vel *Podagra repulsa*, *retropulsa*, *intropulsa* dicitur.

II. Eodem modo repelli dicitur podagra, quando materia ejus jam in articulos deposita, subito eosdem deferens ad interiora derivatur: quod quanta celeritate fieri possit, non sine stupore observamus.

III. Hujus repulsionis causa vel potest haerere *in ipsa materia Podagrica*; vel *in articulis*; vel *in corde*; vel denique *in ipsis visceribus*, *in quae deponitur*.

IV. *In ipsa materia*: quando tanta adest copia, ut omnis in solitos articulos determinari non possit.

V. *In articulis*: quando sic disponuntur, ut materiam recipere non valeant, aucta eorundem adversus materiam podagricam resistantia: quod fit per repetitos paroxysmos Podagricos; adstringentia; refrigerantia; inspissantia, tum ante Paroxysmum, tum in eodem adplicata.

VI. *In corde*: quando adeo debile est, ut ad remotissimos articulos materiam propellere non possit: unde iterum in febribus & veteranis Podagricis haec repulsio frequens: hinc V. S. purgantibus, sudoriferis circa Paroxysmos, debilitata natura materiam repellit.

VII. *In visceribus* denique: si eo tempore, quo sanguinis massa materia podagrica abundat, morbus in quodam viscere
oria-

oriatur, qui vel laxando eius vasa, vel nervos irritando, materiam podagricam eo trahit: in quo casu visceris hujus morbus non erit retropulsae Podagrae effectus, sed ejusdem causa.

VIII. Effectus retropulsae Podagricae materiae in genere dici potest, esse morbus visceris, in quod materia deponitur. Varius ergo est pro varietate visceris: sed & in eodem viscere non semper idem est: Aliquando enim in eo inflammationem; aliquando stuporem, pondus et gravitatem excitabit. Interest enim, an materia Podagrica sola mole; an vero & acrimonia in viscus, quod petiit, agat.

IX. Quum Phaenomena, oriunda a materia Podagrica in viscera deposita, etiam producantur, iisdem aliunde adfectis: certe non adeo facile est, repulsam Podagram cognoscere. Suspicamur tamen id factum 1°. si, quo tempore Paroxysmum Podagricum contrahere aeger solebat, vel plane nullum, vel mitissimum habuerit, inque aliis articulis levis doloris indicia experiatur, dum interim affecti nobilioris visceris signa adparent. 2°. si aucto forte dolore Podagrico affecti visceris symptomata minuantur, & contra. 3°. si imminuto dolori Podagrico statim Phaenomena adfecti visceris supervenerint. 4°. si talia praegressa fuerint, a quibus materiam Podagricam repelli posse constat.

X. Facilius vero cognoscitur, in quod praecise viscus materia illa deposita sit: & a quibus causis id factum fuerit.

XI. Periculosissimus est adfectus: adeo quidem, ut vix Podagrici nisi ab hoc moriantur. Differt tamen periculum pro varia visceris natura & usu; pro vario modo, quo viscus illud adfectum est; pro varia natura materiae Podagricae; pro varia aegri temperie, atque aetate.

XII. Totum curationis artificium consistit in materia podagrica ex visceribus ad articulos revocanda: quod fit *agendo in articulos*, & *in viscera*. In articulos, eos sic disponendo, ut materiam recipere: In viscera, ut expellere possint.

XIII. *Articuli* ad recipiendam materiam Podagricam disponuntur, vel *laxantibus*, vel *stimulantibus*: quorum illa in ri-

gitudine articulorum ; haec in partium debilitate anteferenda videntur.

XIV. *Laxantur* articuli balneis aquae calidae ; lactis dulcis ; decoctorum emollientium , farinosorum : vapore inde exhilante : cataplasmatibus , fomentis similibus.

XV. *Stimulantur* balneis aquae salsae ; vinosis ; decocti herbarum aromaticarum : cataplasmatibus ex stercore animalium : Epispasticis ex fermento , ruta , raphano , alliis , aceto , sale : cucurbitis ventosis , scarificatis : vesicatoriis : Emplastris stimulantibus : frictione : podagrico dolore exorto.

XVI. *Viscera* ad materiam Podagricam expellendam non eodem semper disponuntur modo : si enim vel a debilitate cordis repulsa fuerit podagrica materia ; vel nulla inflammationis majorisve motus indicia adpareant , tum negotium per Cardiacas , spirituosas , stimulantia est conficiendum.

XVII. Sin febris continua acuta , dolor vehementissimus , ceteraque inflammationis indicia repulsam materiam Podagricam concomitantur : tum imminuto motu , & ad determinatum gradum reducto , materia illa felicissime e visceribus ejici potest.

XVIII. An ergo in omni Podagra repulsa Cardiacis , spirituosis utendum , & sollicitè a V. S. abstinendum ? nihil sane falsius , periculosius nihil. An semper V. S. instituenda ? & hoc damnosius nihil. Quid de Emeticis , & Catharticis statuendum ? id ex prioribus facile quis colligat.

C A P. IV.

De dolore Ischiadico.

I. **A**rthritidis speciem , quamquam & aliunde oriri potest , constituit *Dolor Ischiadicus ; Ischias ; Sciatica ; Morbus* vel *Dolor Coxendicis ; Coxagra ; Dolor coxarius* : nam his & pluribus nominibus insignitur.

II. Definitor vulgo , quod sit dolor obsidens articulum , qui
for-

formatur a capite ossis femoris cum acetabulo Ischii ossis: quamvis etiam vicinae partes dolere possint: potestque dolor in ligamentis, nervis, periosteo, cartilaginibus, imo ipsa ossium medulla haerere.

III. In hoc morbo vehementissimus dolor articuli locum occupat: quo fit, ut homo neque erectus stare, neque sedere, neque incedere, imo neque decumbere, neque lumbos flectere possit. Dolor per inguina, femur, crus diffunditur, cum paralyti partium, & stupore, & in reddendo lotio difficultate, sine ullo in loco doloris tumore. Succedente interdum, quod tamen numquam vidi, destructis ligamentis, femoris luxatione, alias vix contingente.

IV. Materia morbi non ejusdem semper est naturae: interdum inflammationis omnis expers; interdum vere inflammatoria, in ipsam suppurationem abiens: unde non semper Arthritidis est soboles. Saepe dolorem huic similem in vesicae morbis observavi.

V. Varius morbi est exitus: semper quidem contumax & diuturnus: interdum periculosus: imo & letalis: plerumque sanatu difficillimus: nonnumquam etiam prorsus incurabilis.

VI. Si traditis ab Hipp. de loc. in hom. p. 417. ed. F. ed. L. I. p. 381. §. 34. remediis addideris V. S. cauteria, fonticulos: habebis fere absolutam omnium etiam specierum curationem. An Musica ad sanandum hunc morbum facit?

C A P. V.

De Rheumatismo.

I. **R**heumatismus, qui nonnullis *Catarrhus*, aliis *Arthritis* *uni-versalis* dicitur, commodissime in duas species videtur posse distingui, quarum alia *Rheumatismus scorbuticus*; alia *inflammatorius* appellari potest, quae quidem Phaenomena nonnulla inter se communia; quaedam propria & privata habent.

II. Communia sunt dolor; gravitas; lassitudo; ad motum impotentia; dolor & articulos, et loca intermedia occupat; perpetuus est, sed ita tamen, ut nunc exacerbetur, nunc minuatur; augeturque, si pars affecta prematur; saepe acerbissimus est, &, vel diffunditur per totum corpus, vel certas tantum partes, easque, tum externas, tum internas, occupat, sub noctem gravior. Partes affectae saepe oedematoso tumore tument. Fugato dolore, quod raro cito fieri consuevit, superest saepe immobilitas, & paralyseos species: imo vera ancylosis, & nodosa tubercula, & distortio articulos occupant.

III. In *Scorbutico*: vel nulla, vel levior febris; dolor non omnium vehementissimus; neque calor magnus; neque urina flammea; dolor vagus magis, quam fixus; neque partes in magnum tumorem elevantur. Frequentior in foeminis senibusque quam in viris, & junioribus; tum in iis, qui majori copia Cortice Peruviano usi fuere: maxime autem invadit homines scorbuti labe inquinatos.

IV. *Inflammatorius* potissimum invadit homines mediae aetatis; plethoricos; biliosos; lautius potos, & pastos: incipit cum horrore, rigore; quem calor, anxietas, & acutioris febris symptomata comitantur. Dolor acerrimus est, fixior, neque ita diffusus; sed hanc illamve partem prae ceteris occupans, in qua ardor, rubor, tumor saepe conspicitur: urina pauca, flammea: alvus constipatio: sanguis crusta Phlogistica obductus. Interdum Criticus.

V. Musculi, tendines, eorumque membranae, nec ipso quidem periosteo excepto, videntur constituere proximam mali sedem: quae quidem, si vel inflammatione, vel lento viscidoque, at acri humore obsessa fuerint; facile intelligitur, diuturnum, dolorificum, & non adeo omnis omnino periculi expertem morbum generari debere.

VI. Ad curationem notandum est, acriorem materiam esse & temperandam, & expellendam: cavendo tamen a fortiter stimulan-

stimulantibus, quae omni Rheumatismo infesta observantur. Id vero in utraque specie non eadem plane ratione peragitur.

VII. In *Scorbutico*, V. S. non requiritur, nisi copia materiae abundaverit; dolor vehementissimus fuerit; suppressam evacuationem malum exceperit. Leniora conducunt Cathartica, Emetica, si primarum viarum adfectarum indicia adfuerint. Sudorifera, sed praemissis attenuantibus, neque illa ex fortissimis. Antiscorbutica. Balnea calida, & actu & potentia. Frictiones. An frigida? An Therebinthina? An narcotica? certe si dolor urgeat.

VIII. *Inflammatorius* largam illico V. S. requirit, cujus necessitatem monstrat educti sanguinis conditio: quae bis, ter, saepius, si necesse sit, repetenda: Eccoprotica: Clysinata: diluentia: diaphoretica non calida, maxime quae ex Sambuco conflantur: nitrosa: fomenta: balnea: Semicupia: quibus praemissis ad narcotica, frictiones, & Vesicatoria parti dolenti imponenda pervenire licet. Interim tenuissime aegri nutriendi, habita semper durationis morbi ratione: &, quae fugato morbo superest, debilitas exercitiis, Vinis Medicatis corroborantibus, quin & asinini lactis usu superari potest.

IX. *Lumbago Rheumatica* Sydenhamo pulcre descripta, dolorifica, Chronica, Nephritidem adeo referens, ut vel primis in arte Viris imposuerit, quum nihil aliud sit, nisi Rheumatismus lumborum, curari debet, ea ratione, qua curandum Rheumatismum vidimus.

C A P. VI.

De Rhachitide.

I. **R**hachitis, quasi dicas *Spinae Morbum*, priscis medicis incognita, Angliae natales suos, medio saeculo 17°. debens, inde ad nos delata, numquam adultos invadere; sed solos pueros infantesque corripere, raro inde a nativitate, sed plerumque, spatio inter 6. & 24. mensem intermedio, consuevit.

II. Brevi definitione, sive ex proxima morbi causa, sive ex pathognomonico signo petita, morbum hunc complecti non li-

cet: quare unice cognosci potest ex enumeratione Phaenomenon, quae certe varia admodum; neque omnia semper simul in Rhachitide adsunt, neque aequae semper vehementia.

III. Sunt autem diversissima pro diversa partium sede: alia in *Capite*; in *Thorace* alia; alia iterum in *Abdomine*; diversa denique in *Artubus*.

IV. *Caput* proportionaliter ceteris partibus majus, etiam post mortem: in anteriora prolabens: Facies saepe pallidior, sed & saepe inculpata: acies ingenii acutissima: Carotides, & jugulares venae magnae: in cadavere cerebrum saepe intactum, interdum aqua serosa plenum: Fortior nonnumquam membranarum ad Cranium adhaesio.

V. *Pectus* macilentum, solito angustius: sternum prominens, acuminatum: costae ad loca cartilaginum nodosae: spina vertebrarum vario saepe modo inflexa: Dyspnoea: in Cadavere cohaesio pulmonis cum pleura: aqua, pus in thoracis cavo: Pulmo tuberculis strumosis & purulentis oblectus: Thymus maximus.

VI. In *Abdomine* nihil aliud fere praeter naturam apparet, quam major distensio: at post mortem, hepar maximum, ponderosissimum: lien itidem mole auctior: cetera etiam viscera in majorem molem elevata, flatu distenta: Mesenterii glandulae maximae, strumosae, scirrhusae, Carcinomatosae. Hinc saepe hydrops.

VII. Maxima vero in *Artubus* degeneratio. Musculi flacidi, graciles, attenuati, cute laxa cincti: Arteriae venaeque gracilissimae: Ossa in longitudine potius imminuta, in latitudine aucta, potissimum circa articulos, ubi nodi tophique: Seccessus Epiphysian: Figurae mutatio: incurvatio in quamcumque partem.

VIII. Quamvis rarissime Rhachitici nascantur infantes: nascuntur tamen summe ad hunc morbum dispositi: cujus dispositionis causa quaerenda est in Parentibus, vel utrisque, vel alterutro, cacochymia frigida, mucosa laborantibus; diaeta hanc

hanc cacochymiam generante utentibus; chronico morbo, tabe, atrophia, diarrhoea, &c. exhaustis; debilitate partium potissimum genitalium adfectis; olim Gonorrhoea, morbo Gallico correptis; Mercurio usis: Mala praegnantis mulieris diaeta. Frequens abortus, an & rarior disponit?

IX. Dispositis malum conciliat nutrix iisdem, quibus parentes, malis vexata, ruffa: mora in aere humidiori, & frigidiori: quies: neglecta exercitia: neglecta linteorum mundatio & humidorum exsiccatio; eorundemque frigidorum adplicatio: excepti natibus vapores calida aqua elevati: balnea: unguentorum, oleorum laxantium, Saturninorum, Mercurialiumque illitus: victus humidus frigidusque, ex pane non bene fermentato; saccharatis; fructibus horaeis: nimius potus, isque ex aquosis calidis: Varii morbi; febres autumnales; herpes; scabies repulsa: ulcus exsiccatum.

V. Quare Anglia prae ceteris regionibus hoc malo infestatur? quare ditiorum quam pauperiorum infantibus morbus hic familiarior? Quare in junioribus frequens, in proVectioribus rarissimus? Quare sexto demum mense, & non statim post natiuitatem adparet?

XI. An inaequalis partium nutritio, oriunda ab inaequali materiae nutrientis ad partes distributione, & quidem minori ad nervos, majori ad ossa, proximam Rhachitidis causam constituit, ut Glissonius voluit? An potius inaequalis succi nervosi distributio, minor ad partes e medulla spinali nervos, sed nunc obstructos, habentes; major ad eas, quarum nervi integri, & inculpati a cerebro oriuntur, quae Majovii sententia? An, ut alii placuit, talis cacochymia, qua ossa magis nutriuntur, quam ceterae partes, suamque mollitiem diutius conservant, & sic plus nutrimenti adtrahunt? Nihil horum plane satisfacit. Id certum, in omni Rhachitide, & solida peccare, & fluida. Haec quidem lenta, frigida, & pituitosa Cacochymia; Illa laxitate, & flacciditate magna, accedente labe semper scorbutica, Venerea non raro.

XII. Praesens ex memoratis signis cognoscitur. Imminens praevидetur a causis praegressis: ab aetate: ex fratribus, fororibusve, simili adhuc vel olim morbo inquinatis: ex tardiori incessu; vacillatione; facili prolapsu; sedendi, decumbendi, aliisque innitendi desiderio: anhelatione: ad minimum motum corporis defatigatione: nec difficile est eventum praesagire, post longa semper taedia saepe fortunatum, sed & haud raro funestum.

XIII. Incipienda morbi curatio ab expulsiōe pituitae primas vias infarciētis: & dein ad ea deveniendum, quae mucosam cacochymiam corrigere, & solida roborare possunt.

XIV. Expellitur pituita per Clysmata; potius tamen per purgantia: nec male, si vires ferant, per emetica.

XV. Corrigitur mucosa cacochymia, & roborantur solida per amaricantia, leniter adstringentia, exsiccantia, & antiscorbutica, quibus Cathartica commode interponi possunt: tum & per chalybem, & chalybeata: Ens Veneris: Tincturam Cupri: Alcalia fixa, volatilia.

XVI. Ex Chirurgicis conveniunt frictiones siccae, calidae, aromaticae: Vesicantia: Fonticuli: Setacea: Ligaturae: Fasciae. Damnosa V. S. inanis aurium scarificatio. An unguenta? & qualia? An balnea? eaque humida, an sicca?

XVII. Ex diaeta conducunt alimenta siccissima, omni oleo laxante orbata. Potus parcissimus, spirituosior, generosior. Aer calidus, ficcus. Lecti, in quibus incumbunt, sint siccissimi, duriores, saepe mundandi, impleti vegetabilibus siccis antirhachiticis. Vestimenta sicca, munda, lanea. Motus corporis mechanicus rheda, gestatione conciliandus. Calor corpori, vel solis, vel arenae calore, communicandus. Machinae ad incurvata ossa interdum adplicandae; sed summa in his prudentia requiritur.

SECT. II.

DE

MORBIS PARTICVLARIBVS.

LIB. I.

DE MORBIS CAPITIS.

CAP. I.

De Cephalalgia.

L *Cephalalgia*, est dolor, qui illas capitis partes infestat, quae supra oculos auresque sitae sunt.

II. Desumuntur *Cephalalgiae* differentiae, tum *a tempore*, per quod malum durauit: tum *a parte adfecta*: tum & *a loco*, in quo doloris causa haeret: tum denique *a doloris genio* & *indole*.

III. Ratione *temporis*, alia est recentior; alia inveterata. Prior *Cephalalgia*; posterior *Cephalaea* dicitur.

IV. Ratione *partis adfectae*, alia totum caput, alia partem ejus occupat. Quae totum caput, vel vtrumque vel alterutrum latus tenet: Posterior *Hemicrania* vocatur: quae partem tantum exiguam, *clavus*: estque vel *Venereus*, vel *Hystericus*, vel *Hypochondriacus*, vel & aliunde oritur.

V. Rursus hoc respectu alia *externa*, alia *interna*; in hac partes cranii cavo contentae dolent; in illa externae calvariae ossibus incumbentes: quas species variis criteriis ab invicem distinguere conati fuere auctores; sed non ita certis fidisque.

VI. Ratione *Loci*, in quo doloris causa haeret, alia est *Idio-*

pathica; alia *Sympathica*. In utraque dolet caput, sed caussa remotior doloris in illa in ipso capite; in alia extra illud haeret: & vix ullus locus est, qui male habens Cephalalgiam excitare non possit. Oportet autem has species accurate distinguere.

VII. Ratione *genii* & *indolis* doloris, alia est *gravativa*, quae *καταβάτω*; alia *tensi-va*; alia *pulsans*, alia *terebrans*; alia *lancinans*; alia *pungens*.

VIII. Proxima cephalalgiae caussa est nimia tensio fibrarum nervearum, vel membranarum in capite haerentium, quae quidem tensio excitari potest a caussa proxime ad eas adplicata, vel ad alias partes cum iis communicantes. In priori casu idiopathica; in posteriori sympathica Cephalalgia generabitur.

IX. Utriusque autem caussae remotiores & numero & varietate paene infinitae sunt, ut vix enumerari queant.

X. Idiopathicam Cephalalgiam generantes primariae hae, ex plurimis paucae, sunt. Vermes; lapilli; nodi; topi; exostoses; caries; inflammationes; serosa colluvies; obstructions a materia pituitosa, atrabilaria, arthritica; plethora; humorum extravasatio; capitis perspiratio impedita; vulnera; ulcera; excoriationes; polypi; membranarum exsiccatio; atrophia; spasmus; &c.

XI. Sympathicae caussa frequens haeret in ventriculo, sive in substantia sua, sive in cavitatibus male habeat: In intestinis, hepate, liene, alvo, vesica urinaria, renibus, utero: musculis: tendinibus: nervis.

XII. Vix vero ulla est corporis aegritudo, quae a rebus non naturalibus tantum pendet, quantum Cephalalgia, adeo ut earundem varium regimen vel ad accelerandum, vel ad retardandum, augendum, minuendum Paroxysmum, plurimum faciat: inprimis vero aër maximam in eam efficaciam habet.

XIII. Ut iusta institui possit Prognosis, & curatio ex arte fieri; indagandum est, utrum Idiopathica, an Sympathica sit Cephalalgia: id si detectum fuerit, examinandum est, quanam
ex

ex tam innumeris caussis in determinato hoc casu turbas illas excitet: Id invenire saepe difficile; interdum impossibile est.

XIV. Nihil autem impedit, quominus generales quasdam regulas ad omnem fere Cephalalgiam adplicandas tradere liceat, tam pro prognosi, quam curatione, quarum plurimas hinc inde apud Hipp. invenias.

XV. Et quidem in omni Cephalalgia summae est utilitatis 1. ut capitis perspiratio, quantum fieri potest, augeatur. 2. ut humorum excretiones, quae e capite fieri consueverunt, solito itidem auctiores sint. 3. denique necesse est, humores a capite revellere & ad alias partes derivare.

XVI. Quamvis enim in sananda Cephalalgia longe felicius versaturus sit, quem vera causa non latuerit, atque adeo omni molimine in eam inquirere necesse sit: tamen qui sic processerit, etiamsi eadem incognita, nec arte detegenda fuerit, felices saepe eventus sortietur.

C A P. I I.

De Phrenitide.

I. **P**hrenitis, quasi dicas morbum mentis, ex Phaenomenis, quibus ab alio quocumque morbo distinguitur, commode definiri potest, quod sit delirium perpetuum, ferox saepe, cum febre continua acuta.

II. Hujus vero causa proxima merito statuitur esse inflammatio, nata vel in ipsa cerebri substantia, vel in membranis cerebrum investientibus, vel, ut saepe fieri solet, in utrisque.

III. Hanc enim veram causam esse manifesto constare potest, tum ex iis, quae Phrenitidem antecedere; tum ex illis, quae eandem concomitari; tum denique ex illis, quae eidem succedere observantur.

IV. Quaecumque enim Phrenitidem antecedunt, ejus sunt naturae, ut facile talem cerebri Membranarumve inflamma-

tionem generare possint, ut dolor, calor capitis: Plethora: dispositio inflammatoria: oculorum & faciei rubor: juvenus: tempus aestivum, autumnale vel & hibernum: mora in aere calido: insolatio: Vini nimius usus: Vigiliae protractae: nimium litterarum studium: animi affectus: perspiratio capitis impedita: Vis violenta capiti illata: & plura alia.

V. Nata vero illa inflammatione necessario oriuntur ea Phaenomena, quae in ipsa definitione memorata sunt: praeter quae multa etiam alia plerumque adsunt, iterum facile, tum ex inflammatione, tum ex conjuncto cum illa delirio, explicanda.

VI. Imo vero ea, quae in cadaveribus Phreniticorum observantur, manifeste docent, talem inflammationem praecessisse. Etenim vel ipsa adhuc inflammatio apparet, vel abscessus, gangraena, sphacelus, certissima praegressae ejusdem signa ἀναμνηστικά.

VII. Neque magni momenti sunt, quae a Viris nonnullis celebribus adversus hanc sententiam objici consueverunt.

VIII. Quod si nunc illa inflammatio primum in cerebro generata fuerit, *Phrenitis* dicitur *Idiopathica*; si vero materia Phlogistica prius in alio loco haeserit, & dein per μεταστασιν ad cerebrum translata fuerit, *Phrenitis* vocatur *symptomatica*, quae in variis morbis acutis, quin & Chronicis, frequentissime occurrit.

IX. Terminatur *Phrenitis* in *mortem*; in *alium morbum*; vel in *Sanitatem*.

X. In *mortem*: quando nata in cerebro inflammatio omne commercium inter cor, & vasa nervosa cerebri & cerebelli tollit; aut motus vehemens tenella viscerum horum vasa destruit, aut plane comprimit.

XI. In *alium morbum*: qui iterum vel letalis, vel non certo letalis. Ita abit saepe in gangraenam, sphacelum, suppurationem, morbum quemcumque soporosum, Maniam, alium quemcumque morbum inflammatorium.

XII. In *Sanitatem*: vel simplici resolutione, vel coctione, & coctae

coctae materiae excretionem critica per alvum, nares, haemorrhoides, renes, cutanea vasa.

XIII. Qui mali indolem partemque adfectam considerat, facile morbum hunc inter acutissimos referet; neque mirabitur fuisse inter veteres, qui eundem pro certo letali habuerunt.

XIV. Quum tamen in omni Phrenitide discrimen aequè magnum non sit, oportet, ut Medicus perspecta habeat ea indicia, ex quibus de majori minorive periculo certo praesagiat.

XV. Pessime ergo praesagit Phrenitis, in qua aegri nigra & aeruginosa vomunt: in adstantes spuunt: cui adest praerubrum alvi profluvium: quae alio morbo exhaustis succedit: in qua tremor, convulsio, singultus: frequens symptomatum permutatio: urinae & foecum interceptio, vel involuntaria & infcia excretio: color earundem albus: Surditas: *ἀσυνία*: tum & illa symptomata, quae in ceteris acutis male ominari consueverunt.

XVI. Majorem spem praebent symptomata leviora: insomnia evidèntia: risus: varices vel haemorrhoides supervenientes: larga narium haemorrhagia, non stillicidium: copiosus alvi biliosae fluxus: Sudor e toto corpore liberalissime manans: dolor ad pedes pectusque superveniens: tum & laudabilis est, quae morbo soporoso ex frigida causa supervenit.

XVII. In Phrenitidis cura observandum, utrum natura facta salutarì quadam evacuatione morbum sanare conetur: id si appareat, nihil moliendum, quo naturae obsistere queas; sed totum negotium aut ipsi committendum, aut ipsa illa in suum molimine adjuvanda est.

XVIII. Si vero nihil horum appareat, omne praesidium in arte situm est: quae conabitur natam in cerebro inflammationem tollere, minuendo impetum in vasa obstructa, & stagnanti obstruentique materiae transitum conciliando.

XIX. Itaque incipienda curatio a V. S., quae largior & vel ad animi deliquium institui potest; aliquoties repetenda, selectis vel vna vel pluribus simul venis; secunda autem vena brachii pedisve: nec refert, quo in latere; inde ad sectionem ve-

nae jugularis aut frontis deveniendum; aut venae loco secanda arteria: Narium haemorrhagia, & haemorrhoides arte provocari possunt: juvantque scarificatae, remotis a capite partibus vel & vertici adplicatae, cucurbitulae: Epispastica: Frictiones: pediluvia: manuum lotiones: aqua humectatae spongiae ad varias partes adpositae.

XX. Neque Topica omittenda sunt, inter quae Rasio capitis egregia: fomenta: Epithemata toti quidem capiti, sed potissimum auribus naribusque admovenda, quae leniter repellant; sed & laxent resolvantque; quod a vivis animalibus dissectis & capiti impositis inprimis praestatur. An & vesicatorium raso capiti adpositum prodest?

XXI. Sed & alvi omnino ratio habenda, quae laxior reddenda est per Clysmata: Purgantia, Eccoprotica, sed & sine calore stimulantia. An & Emetica conducunt?

XXII. Pro interno usu Decocta, Julapia, Emulsiones, Mixture diluentes, laxantes, refrigerantes, & sine multo stimulo resolventes: Nitrosa; quae sine piaculo omitti non possunt.

XXIII. An hic pulveres terrestres aliquid valent? An camphora? An cinnabarina? An saccharum Saturni? An & quando opiata in Phrenitide exhibenda?

XXIV. Ceterum diaeta ex arte instituenda: & in symptomatice cura praegressi morbi omnino ratio habenda est.

C A P. I I I.

De Mania.

I. **M**ania est delirium perpetuum, saepe ferox, sine febre.

II. In hoc morbo varia apparent Symptomata, tum pro varia causa morbum excitante; tum pro vario hominis Maniaci temperamento: quin & diversis insignitur nominibus pro conjunctorum Symptomatum diversitate: ita Lycanthropia, Cynanthropia, Galeanthropia interdum dicitur. An & Daemoniaci inter Maniacos referendi?

III. Dis-

III. Disponit ad hunc morbum haereditas. Temperies sanguinea, biliosa, potissimum atrabilaria. Aetas juvenilis & adulta. Sexus virilis. Tempus vernum & autumnale. Conspicuis venae in cubito pulsus ex Hipp.

IV. Dispositis conciliant aer calidus, & ficcus praeprimis. Alimenta acria, calida, dura. Venena. Motus immoderatus. Vigiliae protractae, quibus intensiores meditationes junctae sunt. Excretionibus sive naturalibus sive artificialibus suppressae. Animi pathemata, ira, vindictae desiderium, amor insanus, moeror, desperatio.

V. Si, his praegressis, insueta quaedam Phaenomena, naturaliter in eo homine non conspicienda, appareant, merito superventuram Maniam suspicamur.

VI. Docent hujus morbi Phaenomena, locum affectum esse sensorium commune, quod, vitiato cerebro, male habeat necesse est: vitari autem cerebrum, manifeste ostendit inspectio cadaverum hominum ab hoc morbo extinctorum.

VII. Neque tamen vitium illud semper ejusdem naturae videtur. Potest enim in solidis, potest in fluidis partibus cerebrum constituentibus haerere. Si in solidis: nimia ficcitas, nimia tensio videtur peccare. Si in fluidis: copia, exsiccatio, obstructio, atra bilis: neque semper excludenda videtur acrimonia, quamvis nec semper temere accusanda.

VIII. Morbus est curatu difficilis: plerumque diuturnus: interdum in fatuitatem & amentiam transit: nonnumquam in periculosissimos capitis morbos: aliquando remedii vice fungitur: Bonum est, si largior quaecumque evacuatio: hydrops: ecstasis: febris tertiana vel quartana: dolor ad pectus, pedes: tussis superveniant. An & succedentes convulsiones bonae?

IX. Cura mali fieri debet V. S. larga, in pede, brachio, venis jugularibus instituenda; saepe repetenda. Arteriotomia: Emeticis, catharticis fortioribus, antimoniatibus, aloeticis, helileboratis inter singulas V. S. interpositis. Clysmatis. Suppositoriis. Remediis solventibus, aquosis, salinis, saponaceis, antiscor-

tiscorbuticis. Opiatis majori dosi post institutas evacuationes exhibitis. Cucurbitis. Epispasticis. Fomentis. Animalibus vivis ad caput, pedesve admotis. Pediluviiis. Balneis calidis.

X. An Mercurialia juvant? An saccharum Saturni exhibendum? An juvant frigida balnea? an castratio? quid de specificis statuendum?

XI. Ceterum causae antecedentes sollicite & tollendae & corrigendae, & ad praecavendam recidivam circa ver & autumnum vena secanda.

XII. Est vero alia *Maniae* species, quae longe opposita ratione tractanda, nisi aegrum in praesentissimum, numquam non duraturae fatuitatis, discrimen conjicere velis.

XIII. Oritur haec in corporibus debilioribus, five naturali temperie, five praegresso morbo, five remediis evacuantibus laxantibusve debilitatis: quam Hippocrati non plane incognitam fuisse conjicere licet ex *l. i. de diaeta p. 350-352. F. p. 204. §. 29. 33. L.*

XIV. Haec neque V. S.; neque purgantibus; neque Emeticis; neque balneis laxantibus; sed corroborantibus; aromaticis; modice adstringentibus; Chalybeatis; exercitiis; motu corporis Mechanico; frictione persananda est.

C A P. IV.

De Melancholia.

I. **M***elancholia* definiri vulgo solet, quod sit mentis alienatio diuturna, pertinax, sine febre, circa unum fere idemque objectum versans, cum metu, tristitia, pervicacia conjuncta: quod si nunc ferocior ceteris paribus alienatio haec sit, *delirium* adpellatur *Melancholico-Maniacum*.

II. Dividi commodissime videtur posse in duas species, quarum altera est *Melancholia sine materie*, quae etiam *ner-voſa*, vel *hysterica* non inconcinne dicitur: altera *Melancholia cum materie*, quae iterum vel in *Univerſalem*, vel *Particularem* distingu

stingui potest. Priorem *atrabilariam*, posteriorem *hypochondriacam* vocabimus; de quibus ordine nunc dicendum.

III. *Melancholia nervosa* est illa delirii melancholici species, quae, sine ulla materia morbifica in corpore praesente, uni inordinato spirituum motui debetur: haeretque ejus causa vel in nervis, vel in communi sensorio, vel in utrisque.

IV. Malum frequentissimum, ceteras species plerumque antecedens, quin & his curatis haud raro superstes.

V. Disponunt ad hanc Melancholiam singularis corporis temperies: violentiores animi adfectus: intenta meditatio: intermissa corporis exercitia: Vigiliae protractae: copiosiores quaecumque evacuationes: quibus omnibus talis conditio nervoso systemati inducitur, ut minima de causa irriteretur facile.

VI. Talem autem systematis nervosi irritabilitatem ut a nimia tensione & rigiditate; ita quoque a nimia laxitate & debilitate fieri posse, vix videtur dubium: quin & plus quam probabile est, in hoc, de quo agimus, malo posteriorem conditionem frequentissime adesse.

VII. Cognoscitur haec species ex tempore, quo duravit malum: ex causis praegressis: ex absentia Phaenomenon ceteris speciebus propriorum: ex aliis perturbati spirituum motus indicibus: ex urina copiosissima, pallida, ex colore: ex solidorum laxitate: ex sanguine, forte educto, optimae notae.

VIII. Curam haec species, si prudenter tractetur, admittit; at non citam: hinc nec periculosa est: male tamen si curetur, in fatuitatem, amentiam, alios capitis morbos, quin & si diu perseveret, in atrabilariam melancholiam transire potest.

IX. Cura instituitur corrigendo causas remotiores: sollicite cavendo ab evacuantibus & laxantibus, V. S., purgantibus, aquosis calidis, fructibus horaeis, balneis aquosis vel vaporariis: Utendo roborantibus, aromaticis, leviter adstringentibus, balsamicis, nervinis, cephalicis, foetidis antihysterics, Martiatis, balneis aromaticis, vel & frigidissimis, frictionibus, exercitiis, & potissimum equitatione.

X. *Melancholia atrabilaria* vocatur illa delirii melancholici species, quae producitur ab humore atrabilario intra nostrum corpus generato.

XI. Est autem *humor atrabilarius*, quem & *succum melancholicum* adpellant, quique ab *atra bile*, cum qua confundi a multis consuevit, tantum distat, quantum a sobole sua parens: Est, inquam, *b. a.*, ut bene veteres dixere, foeculenta maxime sanguinis nostri pars, oriunda a dissipatione partium tenuissimarum, & adunatione crassiorum, terrestrium, oleosarum, salinarum fixarum. An ergo oritur a succo Pancreatico nimis acido ad bilem adfuso?

XII. Tali modo constitutus sanguis efficit, ut mens sibi non constet, sed melancholice deliret.

XIII. Causae ergo melancholiae atrabilariae erunt omnes illae, quae memoratam modo conditionem sanguini conciliare possunt. Ergo singularis temperies: protractae mentis exercitationes: animi pathemata: vigiliae diuturnae: exercitia corporis vel plane intermissa, vel, quod longe frequentius, operosissima: evacuationes copiosiores, vel & illae seu naturales seu artificiales suppressae: Melancholia nervosa: alimenta vel dura, crassa, viscida, austera; vel acria, calida, exsiccantia: potus vel parcus, vel nimius spirituosus: inedia: febres acutae ardentes, maxime sine bona crisi abeuntes, vel imprudenter suppressae: Denique & lenta quaedam venena.

XIV. Cognoscitur haec species ex praesente delirio: ex causis praegressis: ex fusco & flavo corporis colore, ceterisque atrabilariae temperiei indiciis: ex sanguine educto nigricante, sero intensius flavo: ex indiciis lentioris circulationis, pulsu tardo, lento, duro; respiratione lenta, tarda; frigore; excretionibus liquidi subtilioris imminutis, sola urinae excretionem excepta, quae, ut in prima specie, interdum copiosa, & pallida, quin & pilis quasi quibusdam onusta. Ceterum nulla huc usque fixatae materiae adsunt indicia.

XV. Malum haec species constituit diuturnum, curatu semper

per difficile, saepe impossibile: facile in tertiam speciem, inde in gravissimos capitis morbos, & sic aliquando in mortem terminandum: interdum semel modo occupat; interdum saepe redit, idque vel vagis vel statis temporibus, maxime circa ver & autumnum.

XVI. Curatio mali absolui debet per ea, quae concretas partes solvere, dissipatas regenerare possunt: id vero optime fit praescribendo dietam generantibus causis oppositam: exhibendo diluentia; leniter salina; saponacea; mellita; saccharina; gummata ferulacea; eccoprotica; fructus horaeos; succos ex solventibus antiscorbuticis expressos; serum lactis, vel solum, vel saponaceis incoctis alteratum; aquas minerales: quin & interdum V. S.: Emetica: Vesicatoria: fonticuli: setacea: Aloetica: Emmenagoga merito suo hic commendanda sunt: nec non balnea plurimum laudantur.

XVII. Tertiam Melancholiae speciem *Hypochondriacam* dicimus, oriundam a materia atrabilaria in viscera, sub hypochondriis sita, deposita, & in illis fixata.

XVIII. Haec secundae speciei, si aliquamdiu duret, nec cito solvatur, inevitabili necessitate semper succedit.

XIX. Natam vero cognoscimus ex signis atrabilariae praegressae: sensu ponderis & gravitatis circa hypochondria, Epigastrium, & in toto abdomine: anxietate: tensione, tumore, & ad attactum dolore, imo & duritie hypochondriorum: plenitudinis sensu: difficili respiratione: frequenti suspirio: symptomatum post pastum augmento: frequenti sputatione: frequenti copiosae & albicantis urinae excretionem: nocturnis pollutionibus: salacitate: voracitate: ructibus, flatibus, borborygmis: depravata digestionem: alvo constipatiore: frequenti Ictero: quin & cetera, quae in prima & secunda specie adsunt, Phaenomena hic, sed longe graviora, observantur.

XX. Diuturna haec species est, curatu difficillima, & eo nomine periculosa, quod in gravissimos, eosque certo fere letales, morbos abeat: Etenim fixata haec materies, tum sola

mora & stagnatione; tum loci calore; tum remediorum solventium actione pessimam contrahit acrimoniam, tumque *Bilis Atra* vocatur.

XXI. Haec sua acrimonia inflamat; excoriat; erodit; destruit; colliquat; in gangraenam, sphacelum, tabum convertit viscera, in quibus continetur: vel soluta, mota, & ad omnes partes delata totum corpus sua acrimonia laedit, destruitque: unde sane nullus morbus concipi potest, quem non ab atra bile excitatum fuisse legimus. Nonnullos morbos inde oriundos recenset Hipp. S. 6. aph. 56. S. 7. aph. 40.

XXII. Bonum est, si haemorrhoides; vomitus; diarrhoea spontanea; Elephantiasis superveniant; nec tamen id semper bonum.

XXIII. Curatio, quae initio mali eradicatoria, proveciori eodem non nisi palliativa haberi potest, illico exigit. 1°. infixam materiam solvere: & 2°. solutam e corpore expellere.

XXIV. Prius fit per ea remedia, quae ad secundam speciem laudavimus, quae blandissima debent esse, omnis, quantum potest, acrimoniae expertia, aut, si quam habeant, eam habere, quae peccanti in atrabilia materia acrimoniae opposita sunt: aquas minerales: lac ebutyratum: serum lactis: Mel: fructus horarios: succos de saponaceis plantis expressos.

XXV. Ubi sic soluta materies est, expellenda est; nec prius: qui enim id ab initio tentaret, pessime aegro consuleret: picea enim materies lente, non vi, solvi se patitur.

XXVI. Solutam vero novimus, tum ex protractiori solventium remediorum usu: tum ex pulsu inaequali, saepe intermittente: tum ex auctis symptomatibus.

XXVII. Expelli debet vel sursum, vel deorsum, vel alia quacumque, quam ipsa natura monstrat, via: sed in his semper a validioribus abstinendum: solis levioribus & placide moventibus utendum: & semper praedominanti acrimoniae sollicitissime prospiciendum.

XXVIII. Symptomata vario mitigantur modo. *Nimius furor* per V. S.; immersionem in aquam frigidam. *Anxietates*

per

per carminantia; antispasmodica; opiata. *Vigiliae nimiae* per fomenta; Cataplasmata; aquae calidae stillicidia in verticem; opiata. *Dolores* per carminantia; opiata. *Depravata imaginatio* dolo bono; indulgendo; minis, vel vi, resistendo.

CAP. V.

De Rabie Canina & Hydrophobia.

I. Inter delirii species refertur *Rabies Canina*, quae & a primario symptomate, morbo proVectiori numquam non superveniente, *Hydrophobia*, seu *Pavor aquae* dicitur.

II. *Rabies* vocatur, quia homines hoc morbo laborantes rabiosi, & deliri creduntur, quod tamen neutiquam perpetuum est. *Canina*, quia ab animali rabido, & potissimum cane creditur generari, id quod quidem longe frequentissime fit, non tamen adeo constanti lege, quin & orta sponte ab interna causa legantur symptomata his, quae in hoc morbo comparent, simillima.

III. Neque existimandum est, solum rabidum canem hunc morbum excitare posse, sed & alia animalia, ut sunt homo, felis, lupo, vulpes, mulus, gallus gallinaceus, equus, asinus, bos, fuscus.

IV. An vero morbus hic umquam ab animali non rabido, sed tantum irato, communicatus fuerit, sunt qui dubitant: licet quaedam Experimenta, quae id docere videntur, circumferantur.

V. Illa autem rabies in animalibus, vel per contagium ab aliis animalibus ipsis communicatum, vel degeneratione humorum sponte nascitur: quo facit regio fervida, sicca: aestas urens: fitis intensa: usus aquae putridae, verminosae: similis victus: nati in variis corporis cavitatibus vermes.

VI. Hoc vero venenum diversis admodum modis a rabido animali cum sano communicariprehendimus: contactu salivae: osculo: vulnere: instrumento, quo rabidum animal confossum fuit: esu carnis: attactu & contrectatione rerum morsu infectarum: An & usu lactis? An coitu propagatur?

VII. Communicatum hoc virus suis se effectis prodit, interdum

dam statim post infectionem; interdum quadragesimo demum die; saepe tempore intermedio; aliquando longe post; imo sexto demum mense; quin & tertio, vigesimo, quadragesimo demum anno post exceptum virus: si auctoribus fides.

VIII. Et quidem insignis haec diversitas videtur pendere tum a veneni indole; tum ab infecti temperie, & aetate; quin & a tempestate anni; regionis natura; & rerum non naturalium regimine. An & a Phasibus Lunae?

IX. Ubi venenum susceptum se prodit, talis ejus decursus fere observatur. Recrudescencia doloris in loco demorso: gravitas in toto corpore: taciturnitas: moestitia: iracundia: anxietas: somni turbulenti: Pavores: metus a plurimis: solitudinis amor: Prostratus appetitus: difficultas quaedam in adsumendo potu, quae sensim sensimque ita increscit, ut potum averfentur, eum haurire conantes tremant, convellantur, quin & ad conspectum, mentionemque ejus horreant, cum incredibili anxietate, tumque malum *Hydrophobia* adpellatur. Accedunt vomitus materiae fuscae: vigiliae pertinacissimae: spumae in ore collectio: ejus deglutitio impossibilis: expuendae in adstantes conatus etiam invitus: priapismus: satyriasis: vox rauca: sudor frigidus: & tandem mors.

X. Ex quibus quidem, *Hydrophobia*, ut nonnulli volunt, jam Homero cognita, vel ut alii, post Asclepiadis demum tempora observata, explicatu videtur difficillima.

XI. Neque modus, quo venenum in corpus humanum agit, & descripta Phaenomena producit, satis videtur exploratus: Id videtur certum, primum quidem illud in nervos, sed & dein in massam sanguineam agere: at quomodo? an eam coagulando? an dissolvendo? multa certe hic accuratius exploranda supersunt. An a vermiculis haec effecta pendent?

XII. Vocatus Medicus ad hominem a cane demorsum primum ex indiciis ab auctoribus traditis examinabit, utrum canis rabidus fuerit, nec ne. Si rabidum fuisse constet, summum periculum praesagiet; at, si veneni effecta nondum se prodant, spem

spem eadem praecavendi superesse monebit: Quin si jam ejus effecta appareant, periculosior quidem, at desperata nondum res est: verum si ad ipsum aquae pavorem morbus pervenit, fere pro conclamato haberi potest. Paucissima enim servatorum, quae prostant, exempla vix fiduciam animo medentium impriment.

XIII. Cura mali est vel Prophylactica, vel Therapeutica. Prior versatur in praecavenda rabie a suscepto veneno producenda. Posterior in eadem jam praesenti tollenda.

XIV. In cura Prophylactica duae dantur indicationes; quarum altera jubet, veneni ingressum, quantum fieri potest, impedire; altera, id quod ingressum est, expellere vel corrigere.

XV. Utrique indicationi satisfaciunt externa, & interna remedia.

XVI. Inter externa ea laudantur, quae vulnus diutissime apertum retinere possunt: tum & ea, quae cloacas parant, per quas susceptum venenum ejici possit.

XVII. Ergo vulnus eluendum est salsis, acidis, stimulantibus, putredini resistentibus remediis: cucurbitae scarificatae, vel & vesicatoria adplicanda ad locum laesum: fonticuli: fetacea: oris, manuum collutiones: balnea: frictio: abjectio sollicita vestimentorum, aliarumque rerum infectarum conducunt. An cauteria sive potentialia, sive actualia tuto hic adhibentur? An prodesset partem demorsam amputare? An conjectio in aquam, sive fluviatilem sive marinam, & repetita in ea submersio certum hic praebet Prophylacticum?

XVIII. Interna remedia vel expellunt, vel corrigunt venenum, vel utrumque uno eodemque tempore praestant.

XIX. Expellunt susceptum venenum purgantia: Emetica: clysmata saepe repetita: sudorifera: Diuretica.

XX. Corrigere venenum dicuntur plurima, tam a veteribus quam recentioribus laudata, remedia, quorum certe pleraque promissis non respondent: Dantur tamen quaedam Experimenta, quae docere videntur non contemnendam efficaciam quatuor

tuor his inesse. *Licheni Cinereo terrestri: Cantharidibus: Vermibus Majalibus: & Mercurio*, potissimum illi praeparationi, quae *Turpethum minerale* dicitur. Utrum vero illa generali quadam virtute; an privata & specifica, huic singulari veneno opposita, agant, nondum videtur certo determinatum.

XXI. Ubi vero jam rabies adest, parum quidem in arte auxilii situm est, potissimum si ad *Hydrophobiam* malum devenit: specifica, si dentur, adhibere; sollicite a calidis alexipharmacis abstinere; methodum antiphlogisticam instituere; repetitis actibus Venam secare; clysmata falsa copiosissima injicere; hominem aqua submergere; aut in eum palo alligatum aquam conjicere, ea videtur agendi ratio, cui *Experientia* utcumque favisse observata est. An cucurbitae scarificatae? An vesicatorium gutturi adplicatum hic conducere possent?

C A P. VI.

De Convulsione & Spasmo.

I. **I**nvita & morboſa membri alicujus versus musculi sui musculosaeve partis principium contractio, *Convulsio* dicitur; & quidem, si indefinens illa fuerit, *Spasmus*; sin alterna, *Motus Convulſivus* adpellatur.

II. Neque tamen existimandum est, eam Convulsionem solos musculos, ita proprie dictos, invadere; sed & eae partes, quas fibras musculares adpellamus, tam internae quam externae, illi subjectae deprehenduntur.

III. Comitantur autem hanc contractionem durities, tumor, rigiditas, & membri inflexibilitas in partem oppositam: tum etiam saepe dolorifica sensatio, eaque interdum vehementior.

IV. Distinguuntur Convulsiones in *Universales & Particulares*. *Priores* sunt, in quibus plerique musculi totius corporis, maxime ii, qui sub capite siti sunt, convelluntur. *Particulares*, in quibus pauci tantum musculi adficiuntur.

V. *Universalium* triplex est species, τετανος: ἐμπροσθέντος: ἐπιστόνου.

VI. *Par.*

VI. *Particulares* innumerae sunt, quarum nonnullae denominantur tum a musculis convulsis; tum ab effectis, quae convulsi musculi edunt: *Spasmus Cynicus: Risus Sardonicus: Σπασμικός: τρέμος: πριαπισμός: &c.*

VII. Subjectum convulsionis sunt fibrae musculares: igitur & omnes partes, ad quarum compositionem illae concurrunt. Musculi: viscera omnia: membranae pleraeque: ligamenta: nervi.

VIII. Causa convulsionis videtur esse sublatum aequilibrium, invita mente factum, inter causas, quae antagonistas musculos movent.

IX. Cum autem causae illae sint influxus spirituum & sanguinis in musculos: oriatur convulsio in musculo quodam, si contra voluntatem spiritus vel sanguis maiori in illum, aut in antagonistam minori copia influxerint: & quidem, si causa illud aequilibrium tollens indefinenter adfuerit, erit *Spasmus*: sin alternis accesserit recesseritque, *Motus Convulsivus*.

X. Liquet igitur, verum esse Hipp. S. 1. Aph. 39. effatum: *omnem convulsionem vel ab inanitione, vel a repletionem oriri.* Neque difficulter hae species distingui possunt.

XI. Quod si vero causae moventes majori copia in oppositos musculos influxerint, idque eadem proportionem, qua in statu naturali, rigeat illa pars & vero *tetano* correpta erit.

XII. Quidquid nunc, vel aucto vel imminuto causarum influxu, hoc aequilibrium inter musculos tollere potest, pro remota convulsionis causa habendum erit.

XIII. Talis causa haeret, vel in origine nervorum, in ipso scilicet cerebro: vel in alio quocumque loco, ab origine nervorum diverso: In priori casu *Idiopathica*; in posteriori *Sympathica* convulsio producitur, cujus utriusque variae & diversae admodum dantur causae.

XIV. Potest enim *Idiopathicae* convulsionis causa haerere vel 1. in solida cerebri, ejusque membranarum, nervorum, ossiumque omnes has partes complectentium substantia: vel 2. in liquidis intra ipsa vasa contentis: vel 3. in liquidis extravasatis,

fatis, & ad nervos applicatis: & quidem illud constanti fere lege observatur, ut, in quo latere calvariae causae convulsionis haerent, in eodem opposito convulsio excitetur.

XV. *Sympathicae* vero convulsionis causa potest haerere in quocumque corporis loco: quum enim ubique nervi dentur, qui a cerebro oriuntur, potest irritatio illis inducta cum cerebro communicari, atque ita illud irritando convulsionem producere: unde et intelligitur, innumeras *Sympathicae* convulsionis causas esse posse.

XVI. Quum vero experientia doceat, non omnes homines ab eadem causa aequae convelli, liquet, quod in aliis major, in aliis minor ad convulsiones diathesis detur: & haec quidem major dispositio videtur quaerenda in maiori sensilitate, vel irritabilitate systematis nervosi, quae vel nimiae ejusdem laxitati aut oppositae rigiditati adscribenda est.

XVII. Vehementiores & repetitae convulsiones gravissima saepe inducunt mala, quorum alia producuntur in ipsis musculis convulsis: alia in partibus vicinis: alia in cerebro.

XVIII. Musculi enim ipsi, recurrente frequentius convulsione, vel paralytici, vel atrophici fiunt: vel inflammati in gangraenam, sphacelumve abire observantur.

XIX. Vicinae etiam partes plurimum patiuntur. Offa enim, arteriae, venae, nervi, glandulae, vel comprimuntur, vel disrumpuntur: unde varia enascuntur Phaenomena.

XX. Nihil tamen magis patitur, quam cerebrum: plurimum quidem in idiopathica, sed & haud parum in sympathica: pressione enim vasorum, disruptione, tensione quoscumque capitis morbos, eosque vel acutos, vel Chronicos, induci posse, facile liquet.

XXI. Ex quibus certe patet, convulsiones referendas esse inter morbos periculi non expertes; quamvis pro diversitate causarum efficientium, aliarumque circumstantiarum periculum majus minusve esse possit. In genere quidem Idiopathicae; generales; faciei musculos invadentes; vehementio-

tioribus doloribus, vel evacuationibus supervenientes; febribus acutis, & inflammatoriis morbis succedentes summo opere sunt metuendae. An convulsioni febrim supervenire melius est, quam convulsionem feбри? An prius semper bonum? An posterius semper malum?

XXII. Quod ad curam mali attinet, ante omnia indagandum est, utrum a repletionem, an ab inanitione producat: & quidem, si a repletionem, evacuantia: si ab inanitionem, replentia conducunt.

XXIII. Deinde & in hoc inquirendum est, sitne Idiopathica, an Sympathica: utraque enim diversam medendi methodum, & ad diversum locum adplicata remedia exigit.

XXIV. Id si constat, in ipsam causam inquirendum est, & pro varia ejus indole varia medendi ratio adhibeatur, necesse est. In genere quidem adfirmari potest in Idiopathica convenire V. S.; arteriotomen; purgantia; clysmata; emetica; fomenta; Cataplasmata; Epispastica; Vesicatoria; fonticulos; setacea; cauteria; trepanationem; sialagoga; nervina; Cephalica; sudorifera; spirituosam; stimulantia; sed nullum horum semper, neque omnia unquam simul conveniunt. Delectus horum Medentis judicio relinquitur.

XXV. Idem de Sympathica dicendum, nam & hic V. S. purgantia; Clysmata; Emetica; diuretica; emmenagoga; sudorifera; vesicatoria; alcalina; acida; anthelmintica; scalpella Chirurgica; adstringentia; opiata; oleosa; demulcentia; stimulantia; roborantia; laxantia; antiscorbutica; antiveneerea; cauteria actualia, & potentialia, conducunt.

XXVI. In ipso paroxysmo discutiendus ille est, varia iterum ratione. Extra paroxysmum causae tam proegumenae, quam procatacticae tollendae.

XXVII. Ex quibus omnibus id manifesto concluditur, non posse remedium universale contra convulsiones dari: atque adeo vel falsum esse, quidquid de specificis crepant, vel saltem non generale. Quid de vi Moschi antispasmodica censendum?

CAP. VII.

De Epilepsia.

I. **C**onvulsivorum morborum princeps est *Epilepsia*, quae & *Epilepsis*: *Apoplexia cum Spasmo*: *Morbus caducus*, *Herculeus*, *magnus*, *major*, *fonticus*, *comitialis*, *Lunaticus*, *sacer*, *puerilis*, *sputatorius*, quin & simpliciter κατ' ἐξοχὴν *Morbus* dicitur.

II. Definiri commode potest, quod si motus convulsivus plerorumque corporis musculorum cum subito hominis in terram prolapsu, sensibusque tam internis, quam externis, vel pro tempore plane sublatis, vel plurimum saltem imminutis.

III. Praeter haec alia, & illa quidem mirabilia, & maxime horrenda, nec semper eadem coniunguntur symptomata: quae omnia effecta sunt vehementissimarum convulsionum in variis corporis musculis concitatarum.

IV. Et sane sunt illa saepe adeo singularia, ut a causis, quae naturales vires longe excedunt, produci; & malo alicui genio, vel Daemoni adscribenda cum veteribus quibusdam quidam etiam recentiorum existimaverint.

V. At vero jam olim Hippocrates docuit, nihil praeter naturam, magis in hoc, quam in alio quocumque morbo inesse, & si in aliis ad Divinitatem recurrendum non sit, neque in hoc necesse esse ad eam devenire.

VI. Et certe, quidquid sensorium commune ita disponere potest, ut vi violenta spiritus per nervos in musculos influere cogat, & tamen refluxum spirituum ex nervis in cerebrum excipere, vel percipere non possit, producet ea Phaenomena, quae in definitione Epilepsiae memoravimus.

VII. Talis nunc causa vel in ipso cerebro haerere, vel in loco a cerebro diverso sita per consensum cerebrum adficere observatur: in priori casu *Idiopathica Epilepsia*, in posteriori

Sym.

Sympathica producet. Utriusque autem causae & numero & varietate infinitae paene observantur.

VIII. Memorantur & praeter has species *haereditaria*, *congenita*, *acquisita*, *contagiosa*.

IX. Quum vero causae Epilepsiae in corpore adesse possint, non tamen succedente Epileptico insultu, liquet, eas causas, quae vulgo Epilepsiam producere dicuntur, tantum pro causis disponentibus habendas esse, quae solae ad excitandum paroxysmum non sufficiunt, sed praeter quas Procataretica quaedam accedat, necesse est.

X. Id vero de Idiopathica verum est: nam quae Sympathicam generant, eae potius procatareticae dicendae sunt: vix enim nocent, nisi insignis quaedam ad Epilepsiam in corpore diathesis fuerit.

XI. Diagnosim mali versatur in imminente Paroxysmo praevidendo; praesenti cognoscendo; & denique ipsa causa detegenda.

XII. Saepe imminens Paroxysmus vix praesagimus: subito enim & inopinato invadit. Interdum se per quaedam indicia prodit. Praecedunt enim aliquando vertigo: tremor: tendinum subsultus: caligo oculorum, & vel scintillae: aurium susurrus: capitis dolor: vigiliae insuetae: somnus profundior: facilis excandescencia: metus: cordis palpitatio: appetitus subito vel auctus vel prostratus: insomnia turbulenta: temporum vibratio: oris foeditas: frequens priapismus, & salacitas: urinae crudeae: & similia.

XIII. Praesens malum cognoscitur ex Phaenomenis in ejus definitione traditis.

XIV. At vera causa saepe difficulter investigatur, imo adeo interdum latet, ut ne vel perspicacissimus quidem eam expiscari valeat. Quo autem quis in ea detegenda oculatior fuerit, eo certe major sanandi morbi spes illi adfulgebit.

XV. Quod ad Prognosin attinet, in genere Epilepsia est morbus curatu difficilis; aliquando sanari impos; saepe Chronicus;

nicus; acutus nonnumquam. Haereditariae; congenitae; idiopathicae; infantum; senum; post annum 25. supervenientes; aut tempore pubertatis non solutae peiores sunt acquisitis; sympathicis; juniores invadentibus. Solvitur interdum superveniente quartana: sed & ipsa alios interdum morbos solvit.

XVI. Curatio triplex est; alia jam jam imminentem Paroxysmum avertere; alia praesentem tollere; alia novi insultum praecavere conatur.

XVII. Imminens Paroxysmus avertitur 1°. tollendo arte causas, quae Paroxysmum accelerare observantur. 2°. mutando praesentem communis sensorii conditionem: quod fit omnibus, quae fortiter systema nervosum vellicare & concutere possunt. 3°. humores a capite revellendo & ad alias partes determinando. 4°. tollendo commercium inter cerebrum & partem a causa stimulantem irritatam: quod optime fit injecta ligatura.

XVIII. Invadente Paroxysmo sollicitè curandum, ne a lapsu, collisione, compressione, morfu partes quaedam corporis laedantur: nec tamen nimia vis adhibenda: stimulantia naribus supposita in leviori aliquid, in graviore nihil valent.

XIX. Extra Paroxysmum indaganda est causa, eaque pro diversa sui indole diversa ratione tollenda. Curatio itaque mali petenda est ex iis, quae de cura convulsionis diximus. Ceterum Radices Valerianae sylvestris, & Paeoniae inter efficaciora antepileptica merito numerantur.

XX. Quae vero laudantur specifica, vel valent omnino nihil: vel in nonnullis casibus conducunt, non ita in aliis: vel denique plus nocere, quam juvare deprehenduntur: qualis imprimis est sanguis humanus recens fusus & epotus, veteribus aequè ac recentioribus nonnullis, sed invita Experientia, laudatus.

C A P. VIII.

De Incubo.

I. **I**ncubus vel *Ephialtes*, (nam & hunc ab aliis inter pectoris morbos relatum iis, qui caput infestant, accensimus) vocatur ea mentis & corporis conditio, qua fit ut homo dormiens summa respirandi difficultate urgeatur, cum voce praepedita, corporis immobilitate, sensu rei alicujus graviter prementis & suffocationem minitantis.

II. Contingit vero, ut homo ipse rei illi graviter prementi incumbere videatur, tumque malum *Succubus* adpellatur.

III. Praeter haec & plura alia, eaque gravissima symptomata saepe accedunt: terribiles ideae: imaginatio exercitae Veneris: subita expergefactio: tremor: pallor: rubor: cordis palpitatio: incredibilis anxietas: imo ipsa interdum suffocatio.

IV. Si ad symptomata morbum comitantia; antecedentes causas; & illa, quae eidem succedunt, attendamus: certo videtur concludendum, causam mali haerere in sanguine nimia quantitate in cerebro & pulmonibus collecto.

V. Neque enim ullum Phaenomenon, quod non posita tali conditione fere certo producat.

VI. Dein & talia antecedunt, quae eam conditionem facile generare possunt: mala thoracis configuratio: plethora: decubitus in dorsum: situs horizontalis, ut caput pedesque in eadem fere linea horizontali haereant, vel & caput declivius sit: nimia alimentorum & potulentorum copia ante somnum hausta: cruditas & primarum viarum infarctus: alimenta, potulenta acria: venena: aer: animi pathemata.

VII Tandem & illi morbi, qui Incubo succedunt, idem evincunt. Epilepsia: motus convulsivi: morbi soporosi.

VIII. Hujus nunc collecti & stagnantis sanguinis causa haeret vel in ipso *Sanguine*, vel in *Vasis*.

IX. In *Sanguine*: quando peccat 1°. copia 2°. acrimonia 3°. nimia crassitie.

X. In

X. In *Vasis*, quando 1°. nimis rigida sunt: 2°. per *ῥαλιν* comprimuntur: 3°. spasma constringuntur, cujus spasmi causa quum haerere possit, vel in cerebro, vel extra cerebrum, erit Incubus vel *Idiopathicus* vel *Sympathicus*.

XI. Malum hoc tam gravibus symptomatis stipatum & tam periculosis morbis ansam praebens, non potest periculi expers censer. Differt tamen, utrum a causa externa; in corpore euchymo; raro huic morbo subiecto oriatur; sympathicus sit; levioribus stipetur Symptomatis: utrum vero contraria locum habeant.

XII. In Paroxysmo illico e somno excitandus homo; ita disparent Phaenomena: sin minus; V. S. clysmata, antispasmodica exhibenda.

XIII. Defunctus Incubi Paroxysmo si aeger fuerit, impediemus, ne novus superveniat: id fiet tollendo causas tam Procatareticas, quam Proegumenas: sed illae non semper eadem sunt; ergo nec eodem semper tollendae modo: generalis igitur curatio ad omnem Incubum adplicanda nec datur, nec dari potest.

XIV. Si a Plethora malum oriatur, tollenda V. S., tenui diaeta, alvo laxiori. Si a cacochymia, purgantibus, emeticis, temperantibus variis pro varietate peccantis materiae. Si a sanguinis crassitie, resolvendus erit potissimum per saponacea. Si rigiditas vasorum causa fuerit, diluentia, humectantia, balnea conveniunt. Si *ῥαλιν*, comprimens causa tollenda. Si spasmus, indaganda causa, & locus, in quo haeret, & tum pro harum circumstantiarum varietate varia adplicanda remedia, ut in Epilepsia diximus.

XV. An Incubus vere & recte morbus dicitur? An causa est verum animatum corpus, homini vel incumbens, vel subiectum? An Incubus est verus Daemon, vere Venerem cum puellis exercens, unde concipere possunt? An Luna Incubi causa? An causa mali in Pericardio vel ejus aqua quaerenda? An est sulphur aliquod narcoticum, cujus effluvia nervos recurrentes & diaphragmaticos adficiunt? An haeret in vaporibus,

bus crassis, frigidis, ex crudis cibis elevatis & cerebri ventriculos replentibus? An est species hystericae, vel hypochondriacae adfectionis? An recte minuta vel nocturna Epilepsia dicitur? An potius est Apoplexiae species? An est monstrum *δι' ἁπαρὸν*, seu mistum *καὶ συντα* ex cerebri & pectoris valetudine? An semper noctu, an vero etiam de die invadit? Cur pueros & obesos frequentius infestat?

C A P. I X.

De Affectibus Capitis Soporosis.

I. **A**ffectus Capitis Soporosi vocantur illi morbi, in quibus aegri, a causa quadam praeternaturali, seu morbifica, vel assiduo vel justo frequentius dormiunt, ita ut vigilare omnino non possint.

II. Horum quidem quatuor species numerantur *Carus*, *Coma*, *Lethargus*, & *Apoplexia*, quae quidem inter se tum intensitate causae & symptomatum; tum etiam indole & genio causae efficientis differunt.

III. Habent autem omnes hae species hoc inter se commune, ut talis adsit conditio, qua nervi motibus animalibus sensibusque exercendis destinati eam copiam spirituum vel recipere, vel transmittere non possunt, quae ad harum functionum exercitium requiritur.

IV. Atque haec quidem conditio duplex esse potest: vel enim nervi deficientibus spiritibus possunt collabi, vel, in sua potissimum origine, comprimi. In utroque enim casu impeditur spirituum transfluxus.

V. Quod si nunc illa conditio vel facilius vel difficiliter tolli possit, aeger quoque vel facilius vel difficiliter ex somno illo excuti poterit, in quo consistit primaria differentia inter Apoplexiam & ceteros morbos soporosos.

VI. Verum quum illa conditio non ab eadem semper causa generetur, & pro ejusdem varietate varia etiam Phaenomena

mena adparere debeant, patet, non inepte Coma, Carum, Lethargumque a veteribus distincta inter se fuisse.

VII. Quum itaque Apoplexia a ceteris magnitudine causae & symptomatum gravitate discrepet, suffecerit, ad reliquos intelligendos, si eam accuratius exponamus. Ita enim quid de ceteris statuendum, qualisque illis Medicina adhibenda sit, haud difficulter concludi poterit.

C A P. X.

De Apoplexia.

I. **P**otest *Apoplexia*, ex symptomatibus desumpta definitione, describi, quod sit subita & inopina actionum animalium, sensuum scilicet externorum internorumque, & motuum voluntariorum abolitio, cum respiratione stertorosa; pulsu plerumque duro; febre ut plurimum nulla; & imagine somni profundissimi.

II. Illa autem plenaria sensuum abolitione; illo stertore; illa febris absentia, utique in mali initio, a ceteris soporosis morbis distingui potest.

III. Quum autem in Apoplexia actiones animales sint prostratae, vitales integrae: hae vero exerceri videantur per nervos a cerebello, illae a cerebro oriundos, liquet causas Apoplectopoieticas in cerebrum, non vero in cerebellum agere, utique non in principio mali. Provectiori enim saepius id fieri observamus.

IV. Quum autem illae causae innumerae esse possint, commodioris doctrinae gratia eas in *duas classes* distinguimus: quarum *Prima* eas continet, quae spirituum secretionem e sanguine ad cerebrum tendente impediunt. *Altera* illas complectitur, quae secreta spiritus in nervos pervenire & per eos transfluere prohibent. Alterutra enim conditio, vel utraque si adfuerit, necesse est Apoplexiam fieri.

V. *Primam* classem iterum in *duas* divido, quarum *altera* eas causas complectitur, quae impediunt sanguinem in cerebrum

brum pervenire; *altera* eas, quae impediunt, quo minus sanguis jam ad cerebrum allatus per ejus vasa fluere possit. In utroque enim casu spirituum secretio impediri debet.

VI. Impeditur sanguis in cerebrum pervenire 1°. a defectu: sed dubites, an hinc oriundus somnus Apoplecticus dici possit. 2°. a compressione arteriarum carotidum. 3°. ab earundem obstructione, quae frequens a Polypo.

VII. Allatus vero ad cerebrum sanguis impeditur fluere per ejus vasa, si vasa illa vel comprimantur maximam partem, vel & obstruantur.

VIII. Comprimuntur 1°. ab omni tumore enato vel in interna calvariae superficie, vel in dura aut pia matre: ab intropressa calvaria: nodis: tophis: atheromatis: inflammatione membranarum. 2°. ab humore effuso sub cavum calvariae fornicatum, cujuscumque ille naturae fuerit; ut sit post ictum: a nimia plethora: in hydrocephalo.

IX. Obstruuntur 1°. si vasa rigida fuerint, quod tamen hic rarum: 2°. si sanguis densus, Phlogisticus, fuerit: aut 3°. viscidus, puitosus, quae frequens in senibus Apoplexiae causa.

X. *Alter*a classis continet causas, quae secretos spiritus in nervos ingredi & per eos transfluere impediunt; & hae quidem omnes illae sunt, quae medullae oblongatae filamenta vel oriundos inde nervos possunt comprimere, erodere, destruere.

XI. Huc referri possunt multae ex causis jam supra citatis, tum & plures aliae. Magnum caput: breve collum: obesitas: Plethora: temperies calida: lautior pastus: tumores quicumque intra cranium generati: balneum frigidum calido corpori adplicatum: impeditus sanguinis vel lymphae e cerebro refluxus: Venarum jugularium compressio a laqueo; obstructio a polypo, calculo: Asthma: Peripneumonia: suppressa quaecumque evacuatio: materia scorbutica, hydropica, atrabilaria, Podagrica: ictus, contusiones, vulnera capiti inflicta: denique etiam Venena, siue illa immediate in cerebrum, siue in pulmonem prius agant.

XII. Quum imminens Apoplexia feliciter praeverti, quam praesens tolli possit, necesse erit, eam praevidere: id fit ex insolita corporis gravitate, lassitudine, & in somnum proclivitate: Vertigine tenebricosa: Scintillis ante oculos obversantibus: frequenti incubo: terribilibus insomniis: tinnitu aurium: venarum jugularium inflatione: rubore faciei: tremore & vacillatione corporis: voce tremula & interrupta: mentis insolita alienatione: subitanea oblivione: cephalalgia insueta: suppressis evacuationibus, & similibus.

XIII. Praesentem Apoplexiam cognoscere facile est. Id vero non sufficit. Sciendum enim, a qua causa producat. Pro ejus enim varietate alia est Prognosis, varia etiam curatio.

XIV. Quae ergo a Polyposa concretione oritur, cognoscitur ex praegressa frequenti cordis palpitatione: vibratione vasorum in collo: pulsu quam maxime irregulari: vertigine tenebricosa: respiratione difficiliore: praesertim si haec symptomata ad auctum motum corporis, aerisve calorem increverint.

XV. Sanguinea Apoplexia cognoscitur ex praegressis Plethora: temperie calida: victu lauto, euchymo, vinoso: suppressa evacuatione quacumque sanguinea: febre continua acuta: Cephalalgia, cui calor junctus est: rubore & tumore capitis: oculis rubris: lacrymis involuntariis: lingua sicca: urina rubra, vel & ex colore: venis turgidis, potissimum in collo: insomniis, maxime de rebus rubro colore tinctis.

XVI. Pituitosam distinguimus ex aetate, senili ut plurimum: temperie pituitosa: mora in aere humido, frigido: vita otiosa: diaeta ex cibis frigidis, humidis: abusu potuum spirituosorum: evacuatione pituitae per nares, fauces, palatum suppressa: capitis gravitate tensiva: pigritia: voce tardiori: somnolentia: insomniis, quibus aqua suffocari se, aut nive, vel glacie obrui aeger putabat: palpebris tumidis: oculis humidis.

XVII. Atrabilariam, scorbuticam, podagricam ex indiciis eorum morborum, a quorum materia metastatice in cerebrum deposita malum oritur, cognoscimus.

XVIII. Ex-

XVIII. Extravasatos vero humores Apoplexiam excitasse novimus ex causis violentis praegressis: vel & ex praegressa Plethora, eamque subito excipiente Apoplexia, cum cruore ex auribus naribus, & ore effluente: tum & ex indiciis ferociae colluviei, in cavo calvariae collectae, de qua vid. Car. Pifo.

XIX. Denique & venenis imputandam Apoplexiam scimus x hi storia eorum, quae insultum hunc antecesserunt.

XX. Exit Apoplexia frequentissime in mortem: interdum in sanitatem: aliquando in alium morbum.

XXI. In mortem: 1°. quando materia Apoplectica jam non amplius solos nervos cerebri premit, roditve, sed & filamenta cerebellofa: vel 2°. quando compressis vasis cerebri, & hinc nata sanguini e corde expulso resistentia, tanto impetu per vasa cerebelli minus resistentia pellitur, ut sustinendo illi amplius non sint.

XXII. In sanitatem: quando materia e cerebro vel insensibili, vel sensibili quadam excretionem, extra corpus ejicitur.

XXIII. Denique & in alium morbum abit, qui plerumque est Paralysis, & quidem vel Paraplegia, vel Hemiplegia, vel particularis hujus illiusve membri, cui tunc animi imbecillitas, cum memoriae & judicii laesione, conjungi consuevit. Ceterum nullus est morbus, qui tam facile recidivare amat.

XXIV. Fortem Apoplexiam quidem solvere impossibile, debilem non facile: ita vere Hipp. S. 2. aph. 42. Est autem fortis Apoplexia, in qua gravissima symptomata: plenaria sensuum abolitio: respiratio maxime stertorosa: pulsus durissimus, vel & aliquando debilissimus: viscida, & copiosa spuma circa os: ephidrosis: aetas, temperies, anni tempestas morbo minus similis: denique quae praegresso capitis graviore morbo succedit.

XXV. Bonum est, si Apoplexiae haemorrhoides; menses; ptyalismus; sudor copiosus, crassus, calidus; urinae larga copia; alvus fluxa, non a paralysis intestinorum oriunda, superveniat. An & febris Apoplexiae succedens bona est? An id semper & ubique bonum est?

XXVI. Quod ad curam mali attinet, notandum est. 1°. eam felicius institui imminente, quam praesente Apoplexia, licet in utroque casu eadem requirantur remedia 2°. pro varia Apoplexiam excitante causa, atque adeo varia ejusdem specie variam medendi rationem adhibendam esse.

XXVII. Apoplexia Polyposa praesens vix sanari potest. Imminens forte per V. S. avertitur. An nitrum, Camphora, serum lactis, saponacea aliquid hic possunt?

XXVIII. Sanguineae curatio incipienda est a V. S. liberissima, continuo instituenda, vel in uno, vel in utroque brachio, in pede, vena jugulari: convenit etiam arteriotomie: tum & cucurbitae scarificatae occipitio admovendae: hircinum adplicatio: clysteres: frictiones: pediluvia: Epispastica: Vesicatoria ad partes inferiores adponenda: Diluentia antiphlogistica: nitrosa: eccoprotica laxantia: cavendum a stimulantibus aromaticis.

XXIX. In Pituitosa conveniunt omnia illa, quae materiam pituitosam attenuare, a cerebro revellere, ad alia loca determinare, & e corpore expellere possunt. An id fieri potest per V. S.? Faciunt hoc cucurbitae scarificatae: clysteres acres: vesicatoria: omnia stimulantia dolorifica: Cauteria: sternutatoria, & sialagoga: Balsama Antapoplectica vulgo dicta: Purgantia fortiora: Emetica validiora: Aromatica, nervina, cephalica, stimulantia: vina Medicata: Elaeosacchara: Spiritus, sales volatiles: &, si ullibi, hic certe Tinctura Cantharidum prodesse pulcre prodest. Verbo: ea conducunt, quae stimulo suo febrim excitare queant. Haec tamen remedia in imminente avertenda, quam in praesente tollenda, propter oppressum commune sensorium, & sic ablatum stimuli sensum, longe plus valent.

XXX. Scorbutica, Atrabilaria, & Podagrica ut curari debeat, ex historia illorum morborum cognosci potest.

XXXI. Quae ab effusis humoribus in calvariae cavum ori-
tur,

tur, curanda est larga V. S.: purgantibus: Emplastris, fomentisque Cephalicis, discutientibus: terebratione cranii.

XXXII. Quae a veneno oritur, plerumque incurabilis est. Praeverti tamen posset, si veneno adsumto illico antidoton propinaretur, aut illud Emetico, purgante, sudorifero e corpore ejiceretur, vel aquosis, saponaceis, oleosisve vis ejus extingueretur. Opii certe Apoplectopoietici optimum antidoton Aacetum censetur.

CAP. XI.

De comate vigili.

I. Coma vigil, καὶ αἰσθητικὸν, τυφλομανία, mistus ex lethargo, & Phrenitide adfectus Galeno, nec immerito, audit.

II. Qui enim hoc adfectu laborant dormientibus similes sunt: oculos clausos habent: decumbunt perfecte, ac si dormirent, sed tamen somnum capere non possunt: delirant tacite, & murmurant: oculos saepe aperiunt, quos iterum claudunt, mox rursus aperiunt.

III. Est ergo in hoc Comate assidua somnolentia, sed tamen dormiendi impotentia.

IV. Videntur ergo in hoc Comate adesse causae somni, sed & causae somnum impedientes.

V. Adest ergo oppressio sensorii communis, sed et adest causa irritans.

VI. Quum nunc illud Coma in acutioribus morbis longe sit frequentissimum, irritans illud merito censetur esse inflammatorium.

VII. Constat ergo Coma ex morbo soporoso, & inflammatorio: unde veteres ex bile & pituita conflare hunc morbum censuerunt.

VIII. Quum

VIII. Quum autem cerebrum hic quam maxime affectum sit, evidens est, hunc morbum merito inter periculosissimos esse referendum.

IX. Cura videtur consistere in materia premente a cerebro revellenda, & tollenda inflammatione: quod V. S. clysteribus, vesicatoriis, Epispasticis, diluentibus, laxantibus, nitrosis, Caphuratis forte, commodissime fieri posse videtur.

C A P. X I I.

De Catalepsi.

I. *Catalepsis, Catochus*, nonnullis *Congelatio* dicta, mirabilis est morbus, qui subito & ex improviso hominem invadens illum servat in eodem statu, in quo erat, dum hoc morbo corripitur, perfecte ac si rigidus vel congelatus foret. Adest omnium musculorum immobilitas, unde nec flecti possunt membra, aut si, malo non provecissimo, flecti adhuc possint, flexa eam figuram, quam flexa acquirunt, retinent. Oculi in objectum fixi, aperti. Nihil tamen vident. Audiunt nihil. Muti sunt. Ad se redeuntes nihil eorum recordantur, quae durante Paroxysmo acta sunt. Est tamen quaedam interdum inter symptomata differentia. Respiratio & pulsus libera quidem: illa tamen profundior paulo, hic debilior.

II. Antecedunt hoc malum haereditaria dispositio: temperies atrabilaria: evacuationes suppressae: fixa & intenta diu animi in obiectum intentio: terrores subiti: animi pathemata: febres continuae acutae, sed & intermittentes: vinum generosius & largius epotum: Erysipelas male curatum: nihil tamen frequentius, quam nidulantes in intestinis vermes, unde in pueris saepissime morbus hic occurrit.

III. Quod proximam mali causam attinet, id videtur certum, quod his proprietatibus instructa esse debeat. Debet
i. hae-

1. haerere in sensorio communi. 2. agere in spiritus animales. 3. in eos solos, non in vitales. 4. impedire influxum spirituum in musculos. 5. impedire effluxum eorum, qui jam in musculis haerent. 6. cito posse generari, cito iterum aboleri.

IV. At qualis illa causa? an mera quies & inertia cerebri, sensorii, nervorum, spirituum? An spirituum congelatio & congelatio? An vapor quispiam in cerebri ventriculos irruens, & spiritus quasi figens? An est species Epilepsiae cum tetano nunc fortiori, nunc debiliori conjuncta?

V. Est haec catalepsis inter gravissimos & pertinacissimos morbos: saepe ad mortem usque perdurat: interdum in Epilepsiam, Lethargum, Convulsiones, Maniam, Dementiam, Phrenitidem, *ἀρετή* abit. An alter Catochi insultus semper letalis? ita Dodoneus. An spontanea haemorrhagia semper ad solutionem mali facit?

VI. Ad curam facit liberalis V. S.: haemorrhoidum, menstruum evacuatio: An & artificialis narium haemorrhagia? Cucurbitae: clysmata: purgantia: vomitoria: sternutatoria: Apophlegmatismi: Fonticuli: Setacea: Vesicatoria: Cauteria: tum & nervina, cephalica, stimulantia ore adsumta.

C A P. X I I I

De Paralyfi.

I. **P**aralysis, quam Arabes *mollificationem*, Latini *resolutionem* vocant, est partis cujuscumque immobilitas, vitio musculi partem moventis laxi flaccidique oriunda.

II. Diversis insignitur nominibus pro diversitate partis Paralyticae: ita si determinata quaedam pars Paralytica reddita sit, simpliciter Paralysis dicitur, addita parte vel musculo Paralytico, ut *Paralysis brachii, faciei* &c. Si omnes partes sub capite haerentes Paralyfin contraxerint, *Paraplegia*; si alterutrum latus, *Hemiplegia* dicitur. Dantur tamen, qui maximam

ximam differentiam tam ratione causae efficientis, quam loci affecti intercedere censent inter *Paralysin* & *Paraplegiam*: sed lis haec est de nomine.

III. Proxima Paralyseos causa est impeditus in musculum, jam Paralyticum, influxus causae, vel alterutrius vel utriusque, vi cuius musculi moveri consueverunt, id est, sanguinis arteriosi, & spirituum animalium.

IV. Potest vero illius impediti influxus causa haerere 1. in loco, unde ad musculum causae pelluntur, cerebro scilicet, & corde. 2. in loco, per quem ad musculum transmittuntur, nervis scilicet & arteriis. 3. in ipso liquido transmissio, sanguine nempe & spiritibus. 4. denique in ipso musculo excipiendis hisce causis moventibus destinato.

V. Et sane quaecumque causae Paralysin antecedere observantur, in memorata haec loca vim suam exercent. Sunt autem illae numero diversissimae: Apoplexia: convulsiones Epilepticae, aut aliae quaecumque: dolor vehementissimus, vel & levior, sed diu toleratus: ingens humorum naturalium evacuatio: sed & retentio humoris naturaliter evacuandi, tum & illius, qui licet praeter naturam evacuetur, aliquamdiu tamen evacuari consuetus erat: metastasis materiae morbificae, ejusque vel crudae vel coctae: omnes causae nervos musculosque distorquentes, laedentes, comprimantes, siue illae haereant in substantia eorundem, siue in partibus adjacentibus, siue inflammatoriae, siue pituitosae, osseae, atheromaticae, aut alius cujuscumque generis fuerint: humorum extravasationes: frigus diuturnum: aer humidus, frigidus: nivis, glaciei contrectatio: sessio super pavimentum marmoreum: pedum sudantium in frigidam immersio: Rursus calor, isque tam siccus, quam humidus: denique etiam Venenorum multorum adtrectatio, ut arsenici, antimonii, floris calcis recentis, plumbi, Mercurii.

VI. Unde fit, ut in Paralytica parte frequenter deficiat motus superstiti sensu? frequentius, & sensus & motus? nonnum-

numquam solus sensus superstiti motu? modo talis conditio Paralyfis vocanda.

VII. Paralyfin cognoscere facile est. Illa vera cognitio neque ad Prognosin neque ad curam sufficit. Inquirendum enim sollicite in causam efficientem, quae, quum varia sit, vario etiam modo tolli debet.

VIII. Neque id sufficit. Etenim, quum eodem semper in loco non haereat, & loco proxime adfecto, si feliciter mederi velis, remedia admovenda sint, hunc etiam perspectum habere necesse est.

IX. Cognoscitur locus adfectus. 1. ex causis praegressis. 2. ex functionibus vitiatis. 3. ex aliis musculis vel integris, vel paralyticis: ita enim scimus an mali causa in cerebro, medulla spinali haereat; an in dextra eorundem, an in sinistra parte? an in certo quodam nervo? an in ejus principio, an medio, an fine?

X. Quum vero fieri non possit, quin, musculo paralytico facto, ejus antagonista convulsus sit, & contra: sollicite paralyfin musculorum ab antagonistarum convulsione distinguere decebit, id quod imprimis in Paralyfi faciei locum habet.

XI. Paralyfes periculosiores sunt, quae partes vitales, naturales; musculos faciei, tum & sub capite sitos, invadunt: quae a concussu corporis, a nervorum praecisione, a scirrho nervos comprimente, ab apoplexia praegressa oriuntur: in quibus pars paralytica nutritionem & calorem amittit, opposita vero valde convulsa est & intensissime calet: in quibus oculus lateris resoluti imminuitur. Minus periculosae sunt, in quibus contraria locum habent: ergo quae junioribus, tempore aestivo, superveniunt: quas vel solius motus, vel solius sensus privatio concomitatur: quas validior febris; magnus partis tremor; copiosa diarrhoea excipit: sed an id quidem ubique & perpetuo verum?

XII. In Paralyfi pituitosa, quae quidem longe frequentissima, curanda naturam, quae excitata febre, tremore, diarrhoea eandem haud raro sanat, praeceuntem sequemur. Itaque stimulo tam interne quam externe admoto humorum circulationem, calorem, attritum, febrim generabimus, ad pituitam concoquendam, resolvendam, attenuandam, expellendam. Igitur interne conveniunt omnia calida Aromatica, nervina, Cephalica: Uterina: maxime antiscorbutica: horum olea stillatitia: spiritus & volatiles sales, hinc parati: Gummata aromatica: Balsama calidiora: sales tam fixi quam volatiles: virosi animalium succi, & ipsa animalia: omnia ex Mercurio, Antimonio, & Cupro parata: Emetica validiora: Purgantia fortiora: sternutatoria: sudorifera.

XIII. Externe conveniunt Vesicatoria: frictiones tam siccae, quam humidae, sed spirituosae: Inunctiones unguentorum, & oleorum acrium, calidiorum: cucurbitae: rubefacientia: urticationes: sudor partis: Thermae: Diaeta requiritur sicca, calida.

XIV. Quae vero Paralyfis vel a plethora, vel ab inflammatione producitur, ea ad sui medelam requirit V. S.; eccoprotica; resolventia antiphlogistica.

XV. Quae ab inanitione nimia producitur, ea quidem omnia evacuantia respuit. Cavendum ergo a V. S.; purgantibus; Emeticis: sed replentia, nutrientia, vinosa, amaricantia cum moderato corporis motu, & mechanica frictione omnem sanationis paginam absolvunt.

XVI. An & Electricus ignis juvat? & quando?

C A P. XIV.

De Hydrocephalo.

I. **H**ydrocephalus vocatur major in capite collectio materiae aquosae, ferosae, lymphaticae, ejusque vel purae, vel cum aliis humoribus commistae.

II. Hu-

II. Hujus duae species sunt. Alia *externus* dicitur: alia *internus*: in *externo* haeret aqua collecta inter osseum cranium & cutem: in *interno* in calvariae cavo. Utraque pro varietate loci, in quo materia collecta est, in suas iterum species subdividitur.

III. Habent vero binae hae species quaedam Phaenomena *Communia*: quaedam sibi *propria* & *privata*.

IV. *Communia* sunt aetas infantilis plerumque, raro adultior: interdum jam adest ante nativitatem; interdum in ipsa; aliquando demum 6°. mense post: temperies laxa, saepe Rachitica, scorbutica, Venerea: color & capitis & totius corporis pallidior: capitis lentum augmentum, gravitas: languor functionum vitalium, naturalium, animalium: Pulsus debilis, tardior, accedente hectica paulo concitator. Appetitus imminutus: Depravata nutritio: Macies extremorum: Alvus tardior: urina parca, viscida, pallida: Respiratio incommoda: impotentia ad motum: incessus difficilis: Desidendi amor: somnolentia.

V. *Propria externo* hydrocephalo Phaenomena sunt. 1. albus capitis color; aliquando tamen flavior. 2. tumoris frequens pelluciditas. 3. mollities ad tactum oedematosa. 4. frontis & palpebrarum ingens tumor. 5. interdum fluctuatio. 6. ut plurimum doloris absentia: quae tamen symptomata utcumque diversa sunt pro varietate loci, in quo collecta materia haeret.

VI. *Internus* his ut plurimum symptomatis stipatur, quae iterum utcumque differunt pro varietate loci, in quo aqua colligitur. 1. incrementum capitis ad magnitudinem enormem nonnumquam. 2. major tumoris durties, & 3. eo quidem major, quo infans aetate provector. 4. minor tumoris pelluciditas. 5. inaequabilis durties. 6. futurarum distantia. 7. frontis extrorsum protrusio. 8. oculi cavi & introrsum tracti. 9. venae varicosae. 10. vehementior arteriarum tam in collo quam in temporibus vibratio: 11. frequens lacrymarum stillicidium.

12. stupor, somnolentia, visus obscuratio, saepe caecitas.
 13. dolor interdum maior.. 14. interdum spina bifida.

VII. Lymphae extra vasa sua effusionem hujus mali causam esse docent dissecta cadavera, in quibus hoc mirabile, quod saepe vix aliquid de tota cerebri mole adpareat, quum tamen non adeo sensibile vitium in exercitio functionum observetur, nec a mole collectae aquae Apoplexia generata fuerit.

VIII. Hanc vero aquam colligi ibidem multae faciunt causae, quae omnes non eodem modo hunc effectum edunt: lapsus: contusio, vulnus, pressio capitis: compressio venarum jugularium: frigus, humiditas ad caput adplicata: sanguis aquosus, vappidus, frigidus, lentus, tenax: obstructio in vasis glandulisque: aër humidus frigidusque: alimenta aquea, humida, tenacia, difficulter digerenda: quies nimia: somnus protractior: nimia quaelibet evacuatio, & excernendorum retentio, imprimis urinae, sudoris, & perspirabilis Sanctoriani.

IX. Chronicus plerumque adfectus est, sive externus fuerit, sive internus: Uterque tamen periculosus: Periculosior vero internus.

X. Cura duabus indicationibus absolvitur; Educenda est aqua in capite collecta, &eductae regeneratio impedienda.

XI. Prior evacuantia requirit, eaque vel sensibilibiter vel insensibilibiter evacuantia. Purgantia, hydragoga, ratione aetatis satis fortia & aliquoties repetita: Diuretica: sudorifera: exsiccantia externe adplicata: Aromatici sacculi: vapores; suffimigia, Emplastra; cerata; linimenta; Fomenta: tum & vesicatoria: fonticuli: setacea: Cauteria: scarificatio: Fasciae. An & in interno sternutatoria & Trepanatio?

XII. Posteriori indicationi satisfit tollendo causas tam proegumenas, quam procatacticas: id quod rursus fit, partim per purgantia: partim per corroborantia, incidentia, & attenuantia.

L I B. I I.

DE NONNVLLIS OCVLORVM
MORBIS.

C A P. I.

De Amaurosi vel Gutta Serena.

I. **A**maurosis, quae & *Gutta Serena*, est abolita visio sine ulla manifesta causa in oculis adparente.

II. Estque vel *perfecta*, in qua plenaria caecitas; vel *imperfecta*, in qua visus plurimum imminutus. Rursus alia lente sensimque; alia subito & ex inprovisto invadit. Aliam vehementissima; aliam nulla omnino Cephalalgia antecedit.

III. Cognoscitur. 1. ex plenaria caecitate, si malum perfectum fuerit. 2. ex majori pupillae in oculo adfecto dilatatione. 3. ex ejusdem immobilitate, si oculus sanus oclusus fuerit. 4. ex absentia aliorum signorum oculi adfecti. An conspectus filamentorum, muscarum, aranearum, sine ulla externa inflammatione, certo imminentem *amaurosin* docet, ut Pitcarnius voluit?

IV. Quum in hoc morbo objectorum imago aequae ac in statu sano in fundo oculi depingatur, & tamen objecta non conspiciantur: evidens est, causam mali quaerendam esse in illis partibus, quarum ope irritatio a luminosis radiis fundo oculi inducta defertur ad commune sensorium.

V. Ergo locus proxime adfectus erunt vel fibrillae nerveae retinae, vel ipsius nervi Optici.

VI. Neque impedit, quominus in ipso cerebro mali causa haerere possit, quamvis forte tum nimis inproprie *Amaurosis* diceretur.

VII. Proxima vero in illis filamentis causa erit, vel compressio; vel obstructio, si forte illa in minimis nervis dari possit; vel collapsus; vel ariditas & exsiccatio.

[VIII. An

VIII. An interna Ophthalmia, inveterata, a sanguine cacochymico oriunda, semper Amauroseos causa est? ita rursus Pitcarnius. An nimia humoris vitrei moles? An ejusdem colliquatio? An Paraiysis principis visus organi?

IX. Talem vero conditionem (VII) variae diversaeque causae inducere possunt. Plethora: cacochymia: humores extravasati, serosi, lymphatici, sanguinei: vis quaecumque capiti illata: sternutatio: vomitus: insultus Epileptici: motus hysterici: partus difficilis: metastasis materiae morbificae, crudae, coctae: suppressae quaecumque evacuationes: tumores vel in membranis cerebri, vel in ossea calvaria substantia enati: defectus spirituum sive per Chronicum morbum, sive per insignes evacuationes praegressas: & simm.

X. Qualis vero ex his causis in determinato subiecto, circa quod Medicus versatur, peccet, uti cognoscere saepe est difficillimum: ita tamen sollicite indagare jubet summum, quod hinc in sanando malo redundare potest, commodum.

XI. Neque inutile erit, quod & commode satis praestari potest, a ceteris oculorum morbis *ἀμαυρωσις* distinguere.

XII. Quisquis ad locum affectum, causasque, tam proximam, quam antecedentes, animum advertit; facile intelliget, hunc morbum semper curatu difficilem; interdum etiam insanabilem esse: & si quae sanatio sperari possit, eam aliquando non nisi lente, aliquando citissime obtineri.

XIII. Cujus quidem ut compotes reddamur, duabus indicationibus satisfacere oportet: quarum altera exigit, tollere illud obstaculum, quod impedit, quominus radii in retinam incidentes actionem suam cum cerebro communicare possint: altera requirit, ut debilitas per illud impedimentum, vel retinae, vel nervi Optici, fibrillas roboremus.

XIV. Priori indicationi quae satisfacere possunt, haec sunt primaria: V. S.: Cathartica: Vomitoria: Sudorifera: Diu-

Diuretica: Sialagoga: Attenuantia: Vesicatoria: Fonticuli: Setacea: Cauteria: Pediluvia: Epispastica: Emmenagoga: Haemorrhoidas provocantia: Cucurbitulae: Capitis perspirationem promoventia: Caput fortiter moventia: Capitis perterebratio: Oculorum frictio, seu scarificatio.

XV. Quenam vero ex his remediis in determinato casu prae ceteris conducant; quanam obsint; (sunt enim & inter haec, quae nocere aliquando possunt) ex Phaenomenis conjunctis; ex aegri temperie; ex causarum antecedentium historia prudens Medicus prudenter determinare conabitur: qui, si res obscura fuerit, ad experimenta caute instituenda deveniet.

XVI. Roborantur debilitatae fibrae interne per Cephalica: externe potissimum per vaporem vini spiritus.

C A P. II.

De Ophthalmia.

I. **V**t ceterae corporis membranae, ita & una, vel plures tunicae oculorum inflammari possunt. Vocatur hoc malum *Ophthalmia*, *Lippitudo*.

II. Cujus quidem variae recensentur species, externa, interna: externa & interna simul: humida, sicca: vera, notha: *τάραξις*, *Φιμωσις*, *χύμωσις*, *ἐντροπή*: periodica, quae & tabida: Epidemica: contagiosa: scrophulosa: Venerea: catarrhosa: Erysipelatosa &c.

III. Causa proxima Ophthalmiae est, stagnatio sanguinis in propriis vasis oculi; vel ejus ingressus in vasa serosa, cum majori impetu sanguinis in stagnantem materiam arietantis.

IV. Talis vero (III.) conditio, vel ab internis, vel ab externis causis produci potest.

V. Inter internas occurrit 1°. sanguis, qui vel quantitate,

te, vel qualitate, vel motu peccans Ophthalmiam generare potest. 2°. vasa vel strictiora solito, vel & laxiora.

VI. Externæ causæ plurimæ sunt: ingressus corporum acrium vel & non acrium in oculum: frictio oculi: ictus, contusio: aër ficcus, calidus, frigidus, humidus, procellosus: Alimenta acria, specifica vi oculis adversa: Protractæ vigiliæ: nimia capitis exercitia: Excretiones suppressæ vel & nimiae: contagium: Anni tempestates: An & huc referri debet consensus?

VII. Veteres Medici quatuor Ophthalmiæ species statuebant, a quatuor diversis, ex quibus sanguinem componi censebant, humoribus desumptas.

VIII. Neque minus sollicitè determinabant, quo in stadio Ophthalmia hæreret: quod sane suam in faciendâ Medicinâ utilitatem habet: & ex conditione humorum in oculum inflammatum irruentium, & inde elapsorum conjiciebat.

IX. Ut imminentem prævidere; ita præsentem cognoscere, & varias species distinguere Medico summe est necessarium.

X. Prognosis autem circa eventum mali versatur, qui est vel resolutio: vel suppuratio: vel gangraena & sphacelus.

XI. Ophthalmia a causâ externa oriunda; humida; sine vehementi cephalalgia prægressa; ex uno oculo in alterum transiens; cuique liberalior vel sanguinis, vel alvi evacuatio supervenit; brevior plerumque, & curatu facilior esse consuevit, quam quæ oppositas condiciones habet. An Ophthalmiæ febris superveniens eandem solvit? ita Hipp.

XII. In sananda Ophthalmia, id præcipue agendum, ut resolutio promoveatur, suppuratio & gangraena sollicitissime præcaveantur.

XIII. Quem quidem in finem requiritur. 1°. ut adfluxus sanguinis ad locum adfectum minuatur. 2°. materia stagnans resolvatur. 3°. acrimonia, si forte adsit, temperetur. 4°. vasa per prægressam inflammationem ultra tonum extensa corroborentur. 5°. symptomata mitigentur.

XIV. Haec

XIV. Haec vero ut obtineri possint, exquisita diaeta praescribenda, quae scilicet opposita sit causis inflammationem generare aptis. An hic convenit meracioris vini potus? ita Hipp. S. 6. aph. 31. Respondebit Celsus Lib. 6. de Med. c. 6.

XV. Hac ordinata ad remedia deveniendum: inter quae principem locum obtinent sectiones venarum, brachii, pedis, frontis, jugularium, vel, ut nonnulli voluere, in angulo oculi sitarum: adnatae scarificatio: sanguisugae: vesicatoria: setacea: fonticuli: cauteria: auricularum perforationes: sialagoga: sternutatoria.

XVI. Praeterea alvus laxissima servanda est per Cathartica; Enemata; in leviori malo leviora, in inveterato fortiora: Diuretica: nitrosa: diluentia: resolventia egregia sunt: sed horum intensitas determinanda est ex tempore, per quod malum duravit.

XVII. In usu Topicorum haec regulae servantur. 1°. numquam initio, aliis remediis non praegressis, ea exhibeto. 2°. attendito ad stadium, in quo malum haeret. 3°. ab acrioribus abstineto. 4°. liquida potius, quam solida forma, illa adplicato. 5°. nunc potius frigidis, nunc calidis potius utitor.

XVIII. Horum autem alia materiam stagnantem repellunt: alia eandem solvunt & attenuant: alia laxando vasa transmittunt.

XIX. Initium fit a repellentibus: quo referenda sunt intercipientia veteribus dicta: collyria; fomenta potius, quam cataplasmata; unguenta, leniter adstringentia; saturnina; vitriolata; prudenter tamen admovenda.

XX. Quod si haec frustra fuerint adplicata; aut provecior jam fuerit inflammatio; tum materia stagnans resolvenda erit: quod inprimis fit discutientibus: in quorum tamen usu observandum est, ne nimis calida & irritantia sint.

XXI. Si dolor enormis Ophthalmiam comitetur, proderunt Lac; Mucilagino; Crocus; Camphora; Opium.

XXII. Si his malum non cedat, expectanda, & si futura praevidetur, omni molimine promovenda erit suppuratio.

CAP. III.

De Hypopyo.

I. **H***ypopyon*, quasi dicas pus sub oculo, est collectio materiae purulentae sub tunica cornea latitantis.

II. Haeret autem illud pus, vel inter lamellas, ex quibus tunica cornea conflatur, quod *Hypopyon primi generis*; vel commistum cum humore aqueo sub cornea, quod *Hypopyon secundi generis* adpello.

III. *Hypopyon primi generis* varias admittit differentias; quae defumuntur, tum a spatio, per quod diffusa haeret materia purulenta, quod vel amplius, vel minus amplum est: tum a majori minorive lamellarum, puri incumbentium, numero.

IV. Antecedunt Hypopyon inflammatio Corneae, Scleroticae, Uveae, tantae vehementiae, ut resolvi neget; tum & fugillatio, quae vel a causis internis, vel & externis produci potest. Neque fieri nequit, ut Phlyctenarum materia, vel hunc, vel huic analogum, morbum producat.

V. Sola oculorum inspectione morbus hic cognoscitur; & altera species ab altera; tum & utraque a ceteris oculorum morbis haud difficulter distingui potest: Difficilius vero detegitur, si inter opacae Scleroticae laminas, aut eandem inter & Choroideam pus collectum haeserit.

VI. Exit hic morbus vel in sanitatem, vel in alium morbum. Prius fit: si collectum pus vel absorbeatur; vel per poros Corneae exhalet: quod tum fieri posse speramus, si pus lene, blandumque fuerit.

VII. Posterius: si materia purulenta induretur; vel e contrario fluidior, sed simul acris, evadat; unde gravissima mala oculo sunt expectanda.

VIII. Lo-

VIII. Locus, in quo malum haeret; pars suppurata, unde pus stillat; natura materiae purulentae; mali duratio; aegri constitutio Prognosin absolvunt.

IX. Praecavetur Hypopyon, si tolluntur morbi, a quibus malum imminet.

X. Sugillatio tolletur, si extravasatus cruor vel absorberi, vel per poros tunicarum oculi excuti possit.

XI. Hunc in finem conveniunt V. S.: Cathartica: diuretica: herbarum discutientium, cephalicarum infusa: tum & solventia, leniter attenuantia, discutientia in oculos immissa. An & adstringentia tuto adhibentur? Corneae pertusio.

XII. Praesens Hypopyon tollitur topicis incidentibus; attenuantibus; laxantibus; emollientibus: Corneae prudenti perforatione. An & vehemens Capitis concussio prodest?

CAP. IV.

De Nimia Pupillae dilatatione, seu Mydriasi.

I. **M**ydriasis; Platycoria; nimia Pupillae dilatatio; ille est morbus, in quo pupilla eandem semper latitudinem, & quidem naturali majorem, habere observatur.

II. Quum vero ad objecta distincte contemplanda alterna pupillae contractio, alterna dilatatio requiratur: mirum non est, in hoc morbo visum quam maxime depravari.

III. Et quidem, si cum hoc morbo conjuncta fuerit Gutta Serena, abolitus plane erit visus: sin minus, de nocte utcumque melius visus exerceri, & objecta ad determinatam distantiam sita conspici poterunt.

IV. Distinguitur *Mydriasis* in *nativam* & *adventitiam*; quae iterum, vel ab externis, vel ab internis causis producit.

V. Vtilior est distinctio in *Symptomaticam* & *Idiopathicam*: e quibus haec causam in ipsa pupilla, vel Uvea haerentem; il-

la in alio loco sitam, & per consensum pupillam adficien-
tem agnoscit.

VI. *Symptomatica* produci potest. 1. ab ἀμυωάσει. 2. a
concretionem lentis crystallinae cum ipsa Uvea, quae fieri po-
test, α. aucta mole lentis. β. ejusdem situ mutato. γ. aucta
mole humoris vitrei. δ. defectu humoris aquei. ε. inflam-
matione vel capsulae lentis crystallinae, vel uveae; vel u-
triusque.

VII. *Idiopathica* causam agnoscit in ipsis iridis fibris: ex
quibus si circulares Paralyticae, aut longitudinales convul-
sae fuerint, malum hoc necessario generabitur. An ergo
recte Medici hoc malum derivant a nimia humoris aquei
abundantia?

VIII. Facile quidem est morbum hunc cognoscere; diffici-
lius vero causas & species distinguere: quod tamen ad Pro-
gnosin instituendam summe est necessarium. Haec autem
fortunata vix dari potest, quum, undecumque oriatur malum,
sit sanatu difficillimum.

IX. Si possit tolli malum, cujus Mydriasis est symptoma, &
haec tolletur; & contra.

X. Si Idiopathica fuerit, conveniunt, quae vel convulsiones
sedare, vel Paralytin fibrarum superare possunt. V. S. Ca-
thartica: Emetica: spirituosae: nervinae: cephalicae: Vesicato-
ria: fomenta, cataplasmata, collyria acriora oculo admota,
conducunt; imprimis vividissimi luminis frequens in oculum
ingressus juvat.

C A P. V.

De Nimia Pupillae Angustia.

I. **P**riori morbo plane oppositus est, quem *nimiam pupillae*
Angustiam, vel *Constrictionem*, sive, ut alii, *tabem*
aut *Phthisin Pupillae* adpellant.

II. In

II. In hoc morbo pupillae diameter naturali minor est, manetque: unde summum in visu impedimentum; minus tamen de die, & in propioribus objectis contemplandis.

III. Alia est *nativa*, alia *adventitia*: *Symptomatica* alia, alia *Idiopathica*.

IV. *Idiopathica* pro causa agnoscit, vel convulsionem fibrarum circularium, vel paralylin longitudinalium.

V. *Symptomatica* praeprimis pro causis habet, hypopyon: cataractas purulentas: oculorum inflammationes internas: nimiam sensilitatem tunicae retinae. An et ab aquei humoris abundantia, aut defectu, ut nonnulli voluerunt?

VI. Eadem fere Prognosis, eademque cura in *Idiopathica* adhibenda, ac in *Mydriasi*: sed, qui modo proderat, hic vividissimi luminis ingressus quam maxime nocere videtur.

CAP. VI.

De Epiphora.

I. *Epiphora*, quam & *Oculum lacrymosum* adpellant, vocatur involuntarius, copiosus, perpetuus lacrymarum ex oculo juxta genas defluxus.

II. Qui quidem humor vel satis blandus & naturalis; vel acerrimus esse deprehenditur. In utroque casu aliquod impedimentum visus patitur; longe tamen majus in posteriori: Priorem *insipidam*; posteriorem *acrem* voco.

III. Causa mali haeret. 1. in *Sanguine*, e quo lacrymae fecernuntur. 2. in ipso *humore lacrymoso* secreto. 3. in *organo* humorem secernente. 4. in *partibus vicinis*.

IV. In *sanguine*: quando copia peccat, vel motu; aut nimia aquae vel feri quantitas in eo abundat; hinc non male species catarrhi in glandulis oculorum dicitur.

V. In *ipsis lacrymis*: quando, sive mora in oculo, sive ab ipsa secretionem nimis acres sunt: quod ex oculorum ardore, rubore, partiumque excoriatione cognoscitur.

VI. In

VI. In *Glandula Lacrymali*: quando vasa ejus quacumque de causa nimium laxa atque ampla sunt.

VII. Denique & in *locis vicinis* causa mali haeret: atque huc referri debent. 1. *palpebrae* male figuratae, nec satis bene se contrahentes. 2. *Caruncula Lacrymalis*, si vel tota, vel parte sui defecerit: forte & si nimia aut inflammata fuerit. 3. *puncta lacrymalia*, & partes, quae cum iisdem communicant; si, vel obstructa, vel quacumque de causa compressa fuerint.

VIII. Malum hoc satis cognoscitur facile. Neque difficile est varias species, causasque, quibus producuntur, ab invicem distinguere: quin & Prognosis haud difficulter, vario modo, pro causarum varietate, instituitur.

IX. Si malum a catarrho oriatur, minuenda est seri abundantia & ejus ad oculum adfluxus impediendus: cathartici: hydragogis: sudoriferis: diureticis: diaphoreticis: vesicatoriis: causticis: fonticulis: setaceis: Errhinis: Sialagogis: sternutatoriis.

X. Lacrymarum acrimonia tollenda est, tum lenientibus & involventibus collyriis; tum & iis, quae totam massam sanguinis corrigere & lenire valent.

XI. Laxitas glandularum curatur internis roborantibus: quin & externis leniter adstringentibus.

XII. Vitium in locis vicinis haerens quum varium sit, vario etiam modo, Chirurgica imprimis arte, tolli, si fieri possit, debet.

LIB. III.

DE MORBIS AURIVM.

CAP. I.

De Surditate & Gravi Auditu.

I. **S**I Sonus a corpore sonoro editus plane non percipiatur, dicitur *Surditas*, Gr. *αφασία*. Si vero vix, nec nisi in propiori a corpore sonoro distantia, *Gravis Auditus*, Gr. *βαρύνωσα*, *δυσνωσα*, *επικραφασία*; & qui eo laborant, *Surdastri* vocantur.

II. Uterque adfectus est vel *connatus*, vel *adventitius*: *subitaneus*, vel *lentus*: *continuus*, vel *interruptus*, seu *Periodicus*; isque, vel *fixus* vel *vagus*.

III. Uterque easdem plane agnoscit causas; sed intensitatis gradu differentes.

IV. Harum causarum aliae haerent in *Organo auditorio*: aliae in *medio*, quod soni vehiculum est: aliae denique in *Communi sensorio*; hoc est, in *aure*: *aere*: *cerebro*.

V. Cujus surditatis causa in *aere* sita est, ea quidem proprie huc non spectat, quum tum saepe nullus in corpore morbus sit, vel non esse possit.

VI. Cujus causa in *aure* haeret; ea haeret, vel in *aure externa*, vel in *interna*.

VII. Quae in *aure externa* haeret; haeret vel in *auricula*; vel in *meatu auditorio*; vel in *tympani membrana*.

VIII. In *auricula* gravioris auditus causa haeret:

1. *Si naturalis ejus situs mutetur*. Cognoscitur facile. Percutatur difficulter. Emendatur fasciis; instrumentis Mechanicis: Cava manu ad aurem admota.

2. *Si naturalem figuram non habeat*. Cognoscitur inspecta aure. Malum incurabile. Corrigitur utcumque instrumentis Mechanicis: manu admota.

3. *Si deficiat, vel a nati-vitate, vel casu.* Facile cognoscitur. Succurrit tubus acousticus tum & auris artificialis.
4. *Si plane immobilis fuerit.* Sed id rarius fieri videtur. Fit autem a paralyfi, vel tetano musculorum. Suspici-mur id ex iisdem malis alibi apparentibus. Vix tamen medela opus, adeo leve hinc incommodum.
5. *Si orificium, quod in concha haerens ducit ad meatum, membrana fuerit occlusum.* Cognoscitur inspecta aure. Curat Chirurgica Sectio.

IX. In *meatu Auditorio* Surditatis vel gravis auditus caussa haeret.

1. *Si naturalem figuram non habuerit, sed rectus nimis sit.* Cognoscitur inspiciendo in meatum; furdo in clara luce collocato: tum & specillo leniter juxta meatus superfi-ciem moto. Curari malum non potest. Succurritur illi tubo acoustico adplicato.
  2. *Si nimis angustus fuerit.* Cujus caussa, vel nativitas, vel compressio a corporibus externis. Cognoscitur auris inspectione, & specillo. Si a nativitate malum, incurabile. Si a comprimente tumore, sanabile erit malum, si tumor possit tolli: sin secus, incurabile. Succurrit ite-rum tubus Acousticus.
  3. *Si oppositi parietes collapsi aut concreti fuerint.* Id, si fieri possit, cognoscetur examine caussarum praegressa-rum: auris inspectione: immittendo specillum. Incura-bile malum, cui utcumque occurritur ore aperto radios sonoros excipiendo.
  4. *Si quacumque de caussa obstructus fuerit.* Cognoscitur inspectione: stilo immisso: minori surditate, si aperto ore sonum exceperis. Fit autem obstructio illa
    - a. *A tumore* enato in meatus auditorii substantia, eoque inflammatorio; purulento; scirrhuso; ampullo-so: enata membrana: excrecente carne fungosa.
- Diagno-

Diagnofis facilis. Curatio pro varietate tumorum varia.

¶. *A Corporibus heterogeneis in meatu auditorio haerentibus*: quorum

N. *Alia in eo generantur*, ut,

*. *Cerumen*: vel *nimum*, quod facile cognoscitur, & educendo curatur; vel induratum, quod facile cognitum, curatur, vel educendo materiam ope instrumenti; vel eandem laxando, dividendo per injectum liquidum humectans, emolliens, detergens.

***. Pus, aqua, sanguis, ichor*: quae inspecta patent aure. Ad sanationem requiritur. 1°. ea ex meatu tollere, quod fit per decubitum in adfectam aurem: immissa instrumenta: corporis concussionem: sternutationem: respirationis nixum clausis ore naribusque editum: injectiones: vapores. 2°. novam generationem impedire, quod fit ulcere mundando; vasis apertis blande constringendis; humoribus revellendis.

2. *Alia externe adveniunt*, ut *pisa, nuclei, lana, Gossypium*; quae instrumentis Chirurgicis educenda. *Insecta*; quae ex pruritu, inspectione, egressu cognoscuntur: sanatur malum *enecandis*, per acria amaricantia, oleosa, Mercurialia, injecta; vel forma suffimigii excepta: *expellendis* per eadem, tum ea ratione, qua modo dictum.

5. *Si quae Ulcera internam superficiem obsideant*. Cognoscuntur facile inspectione. Sanantur per prudentem injectionem remediorum detergentium & sarcoticorum: tum per plumaceola, vel gossypium, aut Spirituosos liquoribus humida; aut unguento, linimento, oleo convenienti imbuta.

X. *In tympani membrana* surditatis vel gravis auditus causa haeret.

1. *Si pertusa fuerit.* Cognoscitur tum ex causis praegressis; tum ex aere e meatu auditorio erumpente, ubi ore naribusque clausis expirationis nixus editur. Malum incurabile, nisi unius forte naturae beneficio.
  2. *Si alia membrana eidem adhaeserit.* Cognoscitur inspectione: forte etiam specillo immisso. Parum in arte adversus hoc malum praesidii.
  3. *Si laxa nimis & flaccida fuerit.* Causa. 1. nativa ejus dispositio. 2. defectus mallei, vel ejus manubrii. 3. applicatio corporum laxantium. 4. spasmus vel rigiditas musculi mallei externi. 5. paralyxis forte prioris antagonistae. Cognoscitur. 1. a causis praegressis. 2. auris inspectione. 3. accuratiori auditu, si forte a causa quadam tendatur, ut fit in graviore sono. Ut curetur, requiritur. 1. causas laxantes tollere; quod fit Catharticis: Emeticis: diureticis: sudoriferis: vesicatoriis: fonticulis: fetaceis: pediluviiis: topicis calefacientibus, & exsiccantibus, quae vel prudenter in meatum immittuntur, vel orevolvuntur, vel naribus attrahuntur. 2. tonum fibrarum membranae instaurare: quod fit per topica roborantia & adstringentia.
  4. *Si nimis sicca fuerit.* Causa est aer fervidus, arenosus: diaeta calida: remedia nimis fervida: morbus inflammatorius in aure enatus. Cognoscitur a causis praegressis: specillo. Sanatur malum per laxantia: oleosa blanda: axungias animalium liquefactas: cavendo a nimis viscidis & glutinosis.
  5. *Si immobilis fuerit.* Cujus causa potissimum in mallei musculis, vel paralyticis, vel convulsis, vel atrophicis, vel vulneratis: & potius eorum, quam membranae vitium est. Ceterum habent omnes fere hae species n. IX. & X. hoc commune, quod patulo ore auditus tantillo acutior.
- XL. Quae haeret in *aure interna*: haeret vel in *Tympano*, vel in *Labyrintho*.

XII. Quae haeret in *tympano*; haeret vel in ejus *cavo*; vel in *membrana investiente*; vel in *auditus officulis*; vel in *membranis fenestrarum*; vel in *sinuositatibus mastoideis*; vel denique in *tuba Eustachiana*.

XIII. In *Cavitate tympani* haeret: si *repleta fuerit quocumque liquido*; rore condensato: aere vel nebuloso, aut alia ratione infecto, vel denso nimis, aut nimis raro: aqua: ichore: sanguine: sanie: pure. Cognoscitur malum, ex compressione, vel obstructione tubae Eustachianae: stillicidio humorum ex meatu auditorio: eorundem excretionem e naribus faucibusque, potissimum post sternutationem: ex membrana tympani versus meatum auditorium protuberante: ex causis praegressis. Curatio requirit. 1. humores educere, expellendo; absorbendo. Quod fit capitis concussionem: nixu expirationis, ore naribusque clausis: sternutatione: situ commodo: V.S.: purgantibus; attenuantibus. 2. impedire novam humorum regenerationem: quod fit vario modo, pro varia peccantis liquidi indole.

XIV. In *membrana investiente*.

1. *Enato* in eadem quocumque *tumore*.

2. Si *laxa* nimis: aut *callosa* fuerit; aut *ab ossibus secesserit*: quae quidem omnia difficulter cognoscuntur, & curantur. Vapores & gargarismini aliquid, sed parum valent.

XV. In *officulis auditus*.

1. Si *defecerint*: quod nec cognosci, nec curari potest.

2. Si *atrophicae* fuerint: quod itidem nec sciri; nec, si sciatur, sanari potest.

3. Si *luxata*; aut *ruptis ligamentis confuse sita*; aut per *ἀγκυλώσιν concreta* fuerint. Suspiciamus id factum ex causis praegressis violentis, aut acre humore in tympano contento. Malum insanabile.

4. Si *carie* fuerint consumta. Id suspiciamus 1. ex dolore inflammatorio in aure interna praegresso. 2. materiae acerrimae

rimae ex meatu, vel faucibus egressu. 3. ex eadem materia nigris squammulis osseis impraegnata. 4. si alibi carioli ossis adsint indicia. 5. si aeger aut valde scorbuticus, aut Venereus fuerit. Malum, propectum si fuerit, incurabile: Incipiens forte sanari posset, per interna depurantia; & similia remedia in aurem injecta, aut naribus attracta, vel & gargarisata. Sed levis fane spes erit.

5. Si *musculi* eorundem fuerint *immobiles*, quod non ita facile sciri potest.

XVI. In *fenestrae, vel ovalis, vel rotundae membranis* malum haeret.

1. Si *laxae* nimis fuerint.

2. Si nimis *siccae & rigidae*.

3. Si *incrassatae*.

4. Si *pertusae*.

5. Si *alia membrana superincresciente* obductae: quae quidem omnia haud facilius cognosci, quam curari possunt.

XVII. In *sinuositatibus mastoideis* malum situm est.

1. Si *defecerint*, ut magnam partem in infante.

2. Si *carie* consumtae fuerint.

3. Si *membrana* eas cingens *laxa, dura, callosa, inflammata* fuerit.

Malum, non cognoscendum, vix curandum.

XVIII. In *tuba Eustachiana* mali causam esse cognoscimus: si, ore naribusque clausis, expirationis nixu edito, neque bombus in aure sentiatur, neque protuberare tympani membrana deprehendatur. Fiet id,

1. Si fuerit *obstructa*; quod vel a tumoribus in ea enatis; vel a corporibus in eam ingressis, vel orificium alterutrum obturantibus.

2. Si fuerit a vicinis corporibus *compressa*.

3. Si *collapsa* fuerit.

4. Si plane *concreti* oppositi parietes.

5. Si musculi ejusdem *paralytici* fuerint.

Ex quibus speciebus tertia & quarta vix: ceterae satis difficulter sanari posse videntur: idque diversis remediis tentare oportet, pro diversitate causarum, quae hoc malum generaverunt.

XIX. In *Labyrintho* causa surditatis haeret.

1. Si *cava* ejus condensato *rore*, aut *alio* quocumque *liquore* repleantur.
2. Si *membranae* cava investientes *inflammentur*, aut alia ratione vitientur.
3. Si *solidae partes* carie, aut alio vitio laborent.
4. Si *nervus* auditorius, & potissimum mollis ejus portio, compressus, aut destructus sit: quae quidem mala aequè difficulter cognoscuntur, ac curantur.

XX. Cujus denique surditatis causa in *sensorio communi* haeret: ea haeret in ejusdem compressione; aut alia noxa. Cognoscitur 1. ex organo auditorio integro. 2. ex causis praegressis. 3. ex aliis adfecti cerebri indiciis. Curatur sublato cerebri morbo.

XXI. Tandem non inutile erit haec Problemata proposuisse.

1. Potestne certo sciri, an surditatis causa in nervo auditorio haereat?
2. Quo indicio scitur in meatu auditorio haerere?
3. Quo signo innotescit in tympani cavo haerere?
4. Quare raro quispiam adeo surdus, quin, si quis supra cerebrum loquatur, voces sonumque loquentis audiat, si Jctis fides? *Vid. L. 6. Cod. tit. 22. L. 10. § Menag. Amoenit. Jur. civ. c. 27.*
5. Cur, qui a nativitate furdi, etiam muti sunt?
6. Quaenam est causa surditatis, subito ex improvviso invadentis, tota saepe vita perdurantis, interdum haud tardius, quam accesserat, abeuntis?
7. An & in *Ptyalismo* Medicina adversus surditatem? & quando?
8. An non est *Agyrtarum* & *impostorum* omnem surditatem velle perfanare?

9. An

9. An non aequè ineptum est, omnes surditates, etiam sanabiles, eodem remedio velle debellare?
10. An, & quale, momentum in morborum acutorum praedictionibus surditas habet?
11. An non & surditas aliorum interdum morborum Medicina est?

C A P. II.

De ΟΞΥΗΚΟΙΑ sive Acuto Auditu.

I. **Q**uando homines sonum quendam determinatae intensitatis ita audiunt, ut naturali longe intensior videatur; dicuntur ΟΞΥΗΚΟΙΑ laborare.

II. Quae oritur a fortiori radiorum sonorum reflexione, eorumque validiori actione in nervum auditorium, vel sensorium commune.

III. Id quod singulari partium organum auditorium componentium constitutioni debetur ut plurimum.

IV. Talis autem constitutio est, vel naturalis, vel praeter naturam: ex quibus quum sola posterior morboſa dici possit; sola etiam illa hic consideranda est.

V. Hujus autem causa haeret; vel in *organo auditorio*; vel in *communi sensorio* ipso.

VI. Si in *organo auditorio* haereat; haeret ut plurimum in membranis ita constitutis, ut ad sonoros radios incidentes fortius tremant, & vibrent, quam in statu naturali.

VII. Id vero fiet, si quidem nimis tensae fuerint.

VIII. Talis vero tensio, vel a *spasmo*; vel ab *inflammatione*; vel a nimia earundem *rigiditate* oritur.

IX. Unde nunc pulcre haec Problemata explicantur.

1. Quare in foeminis hystericeis, & viris hypochondriacis hoc malum adeo frequens?

2. Quare in illis ΟΞΥΗΚΟΙΑ superveniens imminentem paroxysmum praesagit?

3. Qua-

3. Quare frequens Symptoma in morbis acutis inflammatoriis?
4. Quid in morbis acutis praedicit?
5. An *z* semper prodromus morborum capitis? an non aliquando pedissequa?
6. Quare aliquando cum febre? aliquando sine illa? & quae periculosior?
7. Unde fit, ut eosdem Cerebri morbos aliquando surditas; aliquando contraria illi comiteretur?
8. Quodnam ex binis symptomatibus magis metuendum?

X. Si a *spasmo*: conveniunt antihysterica; Opiata; emollientia; vapores.

XI. Si ab *inflammatione*: V. S.; eccoprotica; diluentia; clysmata; resolventia; nitrosa; pediluvia; laxantia; vapores.

XII. Si a *rigiditate*: oleosa; cataplasmata; vapores; fomenta.

XIII. In genere cavendum a valide stimulantibus; quippe quae magis tendunt. Quare nec Vesicatoria ex Cantharidibus admovenda, utique non, nisi aliis evacuantibus praegressis.

XIV. Si in *communi sensorio* mali causa haereat, saepe nimia ejus sensilitas peccat, curaturque roborantibus; Opiatis: vel & fugato morbo, quo cerebrum correptum observatur.

C A P. I I I.

De Sonitu, tinnitu, & bombo aurium.

I. **S**onitus, tinnitus & bombus aurium adesse dicitur, quando homo in aure sonum quendam audit, licet nullum corpus sonorum adsit.

II. Differt hoc malum: tum pro differentia soni, qui auditur; tum quod aliquando aliquod, aliquando nullum in imaginatione, aut judicio vitium cum ipso jungatur.

III. Proxima mali causa talis est constitutio nervi auditorii, qualis a sonoro corpore in eum agente producitur.

Q

IV. Eam

IV. Eam vero efficiunt caussae, vel in *aure*, vel in *cerebro* haerentes.

V. In *aure*: meatus auditorius angustior, sive compressus, sive obturatus: Pulsatio arteriarum auris: Materia Elastica in cavo tympani, vel Labyrinthi haerens: Perspiratio humorum impedita: Materia quaecumque in aurem deposita: Singularis nervi acoustici constitutio, sive idiopathice, sive sympathice adficiatur.

VI. In *cerebro*: omnes caussae, quae nervum auditorium premere, aut a statu naturali aliquantulum deturbare possunt: quod ex aliis cerebri morbis dignoscitur.

VII. Quod vero diversus sit sonus, nunc stridoris; nunc tinnitus; nunc bombi speciem exhibens: id quidem a diverso modo, quo nervus patitur, deduci debet.

VIII. Hoc ipsum vero, vel a diversis causis in nervum agentibus; vel a diversa nervi conditione pendet.

IX. Adfectus molestus, non raro periculosus, capitis morborum vel prodromus, vel effectus: hinc saepe letalis.

X. Curatio non semper eadem; sed pro remotioris causae varietate diversa. Laudantur V. S. Purgantia: diuretica: sudorifera: Epispastica: Vesicatoria: laxantia: discutientia: cardiaca: quae omnia alias utilia, alias minus commoda.

XI. An tinnitus aurium fit a materia flatulenta & elastica ex interioribus auris versus exteriora mota & expansa?

C A P. IV.

De Otagia, seu Dolore Aurium.

I. **T**erribilis saepe, periculosus, &, ex Celsi testimonio, ad mortem etiam, & dementiam praecipitans est ille adfectus, quem *Aurium dolorem* Latini, Graeci *Οταλγία* adpellant.

II. Qui cum a variis & diversis causis oriatur, variae ejus species pro causarum varietate distinguendae erunt.

III. Periculosissimus est, qui ab *inflammatione* oritur: Cognoscitur

gnoskitur ex acutissimo dolore, pungente, urente, lancinante, pulsatorio: febre continua acutissima: capitis dolore, tumore, rubore: in temporibus fervore, & forti arteriarum vibratione: siti: delirio: vigiliis: convulsione: animi deliquio: tumore rubro, inspecta aure aliquando apparente, aliquando non ita.

IV. In curatione, quantum fieri poterit, conabimur resolutionem obtinere, suppurationem praecavere.

V. Resolutionem obtinere speramus V. S. in brachio, pede, pone aurem, in vena jugulari instituta; ter, quater, saepius repetita: Arteriotomia: Cucurbitis: Hirudinibus: Epispasticis: Vesicatoriis: lacte, vel simplici, vel cui antiphlogistica incocta, in meatum auditorium instillato: Cataplasmatibus: Vaporibus: Fomentis: Narcoticis.

VI. Si suppuratio evitari non potest, acceleranda illa erit: quod fit maturantibus cataplasmatibus ad aurem admotis: tum oleis, & animalium axungis in auditorium meatum immixtis.

VII. Factus abscessus si sponte non rumpatur, aperitur expirationis nixu, clausis ore naribusque: sternutatione: vomitu: immittendo quandoque digitum minimum, vel & instrumentum in porum acousticum.

VIII. Rupto abscessu, mundandum est ulcus: quod fit exitum materiae ex ulcere stillanti conciliando situ capitis; animae retentione; sternutatione; capitis concussione: tum & balsamicis, & detergentibus, in aurem immixtis; Ol. Amygd. amar.; Balsamo copaivae, Peruviano; Melle; Hydromelle &c.

IX. Quae *otalgia* oritur a corporibus quibusdam in auditorium meatum ingressis: illa, ut facile cognoscitur, ita & non difficulter, eductis iisdem, curatur.

X. Quae a *materia flatulenta* producitur, quod, tum ex absentia inflammationis, tum ex aurium tinnitu suspicamus: ea optime per carminantia sanatur.

XI. Quae a *materia catarrhosa & impedita perspiratione*: per ea curatur, quae, tum in toto corpore, tum potissimum in parte adfecta diaphoresin excitare possunt,

XII. Quae denique a *crassis viscidisque* humoribus mole sua prementibus oritur: ea evacuantibus per alvum; Vesicatoriis; topicis calefacientibus, & attenuantibus tractari debet.

L I B. I V.

DE MORBIS NARIVM.

C A P. I.

De Haemorrhagia Narium.

I. **C**opiosum, & celerem sanguinis e naribus effluxum, *haemorrhagiam*; at lentum & guttatim factum, *stillicidium narium* vocant Medici.

II. Vario respectu illae haemorrhagiae differunt. Alia fit ex vase arterioso; ex venoso alia. Alias ex cavitate narium, finibus ossium calvariae; alias vel ex ipso calvariae cavo originem sanguis habet. Alia spontanea; alia artificialis; morbosa alia: quae postrema iterum in Symptomaticam & Criticam distinguitur. Alia denique fit per *ἀναστροφήν*: alia per *διαρροήν*; alia denique per *διαίρεσιν*; quae iterum fit; vel per *σύνεσιν*; vel per *διελκυσιν*.

III. Causae haemorrhagiam producentes sunt, vel *internae*, vel *externae*.

IV. *Internae* haerent, vel in *Sanguine*, vel in *Vasis*, vel in *Vtrisque*.

V. *Sanguis* haemorrhagiam narium producere poterit, si vel copia, vel motu, vel qualitate peccaverit.

VI. Vnde intelligimus quare plethorici: adolescentes, praesertim masculi: valido exercitio agitati: febribus acutioribus laborantes: suppressam evacuationem habentes: scorbutici: morbis contagiosis, putridis laborantes toties sanguinem de naribus profundant.

VII. In

VII. In *Vasis* caussa mali haerebit, si forte narium vasa praeter ceteris laxiora & molliora fuerint: quo refer, si compressa, obstructa, erosa, laesa fuerint.

VIII. *Externae* caussae sunt, omnes illae, quae extra nostrum corpus haerentes tales conditiones (v. vii.) vel sanguini, vel vasis conciliare possunt, quales certe sunt plurimae.

IX. Praesentem narium haemorrhagiam facile cognoscimus, & a stillicidio earundem distinguimus; sed & species distinguendae sunt: neque minus sollicitè indaganda caussa, a qua producitur: in quibus certe omnibus attentus Medicus haud insignem difficultatem deprehendet.

X. Neque minus utile, aut necessarium est, imminet in acutis morbis haemorrhagiam praevidere, ne naturam in salutari opere turbemus: qua de re vid. Hipp. Gal. Pr. Alpinum, aliosque.

XI. Non eundem semper eventum habet: salutarem saepe: saepe vel lente, vel subito etiam letalem: quae quidem diversitas pendet; tum a copia, qua fluit: tum a caussa, a qua producitur: tum etiam a morbis, quibus supervenit: tum denique a tempore, quo morbis nonnullis succedere observatur.

XII. Et certe saepe liberat a gravissimis malis: Apoplexia: convulsione: tetano: cephalaea: viscerum inflammationibus, potissimum, hepatis & lienis: quin & saepe eosdem aliosque morbos praecavere deprehenditur, tabem potissimum pulmonalem.

XIII. Sed & frequens graviorum morborum caussa est, & talis pessima ominatur: hinc mala, cui succedit convulsio: singultus: delirium: corporis extremarum partium refrigeratio. Frequentissime autem copiosorem, vel parciorē quidem, sed diu durantem, hydrops excipere consuevit, eaque certe non optima.

XIV. Non omnis haemorrhagia narium sistenda est: Quae enim spontanea, aut critica est, compesci non debet; nisi nimia fuerit. Ceterae curandae, nec tamen eodem semper modo.

XV. Vt enim ex arte curatio fiat, oportet, tollere causam haemorrhagiam concitantem: & dein vasa aperta obserare: quibus quidem binis indicationibus uno saepe eodemque remedio satisfit.

XVI. Sed & observandum est, dari casus, in quibus posteriori indicationi primum satisfacere oportet, neglecta tantisper priore. Alios vero existere, in quibus si ab observatione vasorum curam inchoares, aegrum in praesentissimum discrimen conjiceres.

XVII. Etenim si sanguis non abundet: si impetuosissime ruat: si corpus fuerit senile; laxum; frigidum; cacochymicum; hydropicum: tum, retento per injectas ligaturas, quantum fieri potest, sanguine residuo, vasa continuo constringenda sunt.

XVIII. At si profusa haemorrhagia non fuerit: si fiat in corpore Plethorico: si cum *εὐφορία* fiat, sive suppressa aliqua sanguinea evacuatione, sive in acutis morbis: tum subita illa vasorum obturatione nihil periculosius. Letalia enim hinc mala, quin & repentina mors aliquando expectanda.

XIX. Si plethora haemorrhagiam excitaverit: primae indicationi ipsa satisfacit natura, minuendo hoc fluxu plethoram: juvat eandem V. S. quocumque loco instituta; tum & alia remedia V. S. vicaria.

XX. Si nimius impetus humorum versus caput malum produxerit: motus nimius sistendus, & praesertim revulsio a capite facienda: quod fiet sectione Venae in pede; arteriae temporalis pertusione; mox aquosis, frigidis, acidis, nitrosis, epotis; Eccoproticis; Camphora; Opio; succis urticae, plantaginis, sedi majoris: dein & externis frigidis, aquosis, acidis, capiti prudenter admotis; epispasticis; Cucurbitis, ad pedes, crura adplicatis.

XXI. Si acrimonia morbi causa sit, nihilque peccet aliud: tum quidem V. S. nulla necessitas: sed leniter evacuantia, & temperantia, varia pro varia acrimoniae specie, conducunt.

XXII. Unde

XXII. Unde patet aliquando vitrioli spiritum egregie convenire: aliquando, laudata a nonnullis, salia volatilia oleosa, Tartari Tincturam, salis Ammoniaci spiritum, posse locum habere: sed posteriora haec rarius.

XXIII. Evacuatio suppressa si ansam morbo dederit, illa prudenter revocanda est.

XXIV. Vasorum apertorum obturatio, quam altera indicatio exigit, tam per interna, quam externa stiptica peragitur.

XXV. Pro interno usu mire depraedicatur Helvetii pulvis, ex Alumine rupeo & Draconis Sanguine conflatus; neque negari potest admirabilem ejusdem esse, tum in narium, tum in ceterarum partium haemorrhagiis, efficaciam.

XXVI. Externorum remediorum alia admoventur ipsis naribus; alia vicinis remotioribusve partibus.

XXVII. Inter posteriora numerantur anacollemata fronti & temporibus adplicata: immersio pedum in Frigidam: Frigida, vel sola, vel aceto admista, temporibus, nuchae adspersa; quin & Genitalibus admota: Terror incussus.

XXVIII. Priora sunt; vel liquida, quae Siphonis ope injiciuntur; vel solidiora, quae forma turundae conicae intra nares profunde adiguntur: quaratione & liquida nonnulla immitti consueverunt.

XXIX. Inter liquida laudatissimus est liquor stipticus in Germania celebris: tum & Aluminis, vitrioli solutio in aqua Plantaginis: aqua Rabelii: spiritus Terebinthinae, & similia plura.

XXX. Inter solida celebrantur Therebinthina cocta: Mastiche: Thus: Colophonia: Gypsum: Sanguis Draconis: Cortices Granatorum: Gallae: & plura alia.

XXXI. Quid de pulvere Sympathetico? quid de ceteris specificis statuendum est?

CAP. II.

De Ozaena.

I. **V**lcus narium putridum, graveolens, continuo proserpens, partesque vicinas depascens, *Ozaena* adpellatur.

II. Quae, sedem suam habens in membrana Schneideriana, haerere potest in omni illo cavo, cujus superficies ab hac membrana investitur; id est, in narium cavo, proprie sic dicto; & sinibus cum eo communicantibus.

III. Hoc vero ulcus solas aliquando partes molles membranofas adficit; aliquando ad ipsa usque ossa, & cartilagines, quibus cariem saepe inducit, proserpit.

IV. Rursus alia *Ozaena* est aperta; alia crustis densissimis & crassissimis obducta.

V. Differunt etiam ratione materiae effluentis, quae in aliis tenuis, saniosa, ichorosa, copiosa, neque pessime foetens: in aliis crassior, parcior, & teterrima effluvia exhalans.

VI. Causae hoc ulcus excitantes sunt, vel *internae*; vel *externae*.

VII. Ad *internas* referenda est quaecumque cacochymia, potissimum scorbutica, & venerea: Elephantiasis: frequens catarrhus: quae sane hoc ulcus generare per se possunt, vel saltem ita partes disponere, ut, causis externis accidentibus, facillime enascatur.

VIII. Hae autem sunt acria, vel effluvia, vel sensibilia corpuscula naribus attracta: vomitus acrioris materiae: vulnera: contusiones: dilacerationes: Polypus narium.

IX. Cognoscitur *Ozaena*, tum ex causis praegressis: tum ex stillicidio foetidae ex naribus materiae, ejusque vel tenuioris vel crassioris: tum ex aliis Phaenomenis; qualia sunt, laesus odoratus; vitiata saepe nasi & genarum figura; laesa respi-

respiratio, loquela, quin & aliquando deglutitio: tum & interdum, in nares inspiciendo.

X. Utrum vero solae partes membranosae, an & osseae adfectae sint, colligas: tum ex specillo immisso: tum ex effluente materia: e quibus itidem certior evades, utrum aperta, an crustis densioribus tecta sit Ozaena. Acerrima vero materia effluens, erodens omnia; dolorque intolerabilis cancro-sae, nam & haec memoratur, Ozaenae suspicionem injicit.

XI. Unde fit, ut quibus oculi humidiores sunt, huic ulce-ri magis sint obnoxii, quam quibus sicciore?

XII. Malum hoc ejus est naturae, ut incertum habeat even-tum. Periculosum quidem in genere dici potest: sed differt tamen periculum pro varietate caussarum; temperiei; aeta-tis; durationis; loci adfecti; indolis mali; comitumque Sym-ptomatum.

XIII. Cura consistit. 1. in tollenda mali caussa, & fomite. 2. in mundando, detergendo, & dein consolidando ulcere; quorum prius si praestiteris, eo ipso etiam saepe effeceris al-terum.

XIV. Prius fit, usu decoctorum scorbuto & Venereo malo oppositorum, interpositis catharticis hydragogis: forti sudoris expressione: Mercurialibus, interdum vel ad salivationem us-que exhibitis: nec fonticuli, aut setacea contemnenda viden-tur: sed plurimum praesidii in legitimo sex rerum non natura-lium regimine positum est.

XV. Posterius ut rite atque ex artis praescripto fiat, exami-nandum est, utrum crustis obductum sit ulcus, nec ne.

XVI. Horum prius si adpareat; tollendae & separandae cru-stae per laxantia, emollientia, & leniter stimulantia: vaporem aquae calidae: attrahendo naribus, vel injiciendo decocta fa-rinosa, aquam, lac, mel, olea blandissima: immisso pruden-ter specillo: quin & leniori sternutatorio.

XVII. Sed & sollicite animadvertendum, utrum caries os-sa infecerit: quod si detexeris, ossium infectorum separatio ex-

R

pectan-

pectanda & promovenda erit; quae, licet a natura potissimum perficiatur, arte tamen promoveri potest, quem in finem remedia §. xiv. laudata pro interno; pro externo vero usu commendata Chirurgis ad cariem ossis, sed prudentissime & suspensa maxime manu adplicanda, conveniunt.

XVIII. Emollita crusta, separata carie, si necesse fuerit, per saponacea, lixiviosa, biliosa, amaricantia, adstringentia, balsamica, & his non juvantibus, acriora detergentia, Venererea etiam, & Mercurialia, vitatis sollicite sanis partibus, ulcus detergemus: quod deterfum sponte dein consolidabitur.

XIX. Difficillimus autem casus est, si ulcus in Highmorianio antro haeserit, cui medendum nonnulli censuerunt, evulso secundo vel tertio dente molari superiori; dein perforata, si necesse fuerit, ossea lamella, quae illum alveolum ab antro distinguit, & injectis per hanc aperturam remediis. An, si id non juvet, incisio cute & musculis, trepanatio ossis, sub quo antrum haeret, tuto fieri posset?

LIB. IV.

DE MORBIS FAUCIVM.

CAP. I.

De Aphthis.

I. **A**phthae, quas aequè commode ad morbos faucium, ac linguae, referas, veteribus memoratae ab iis, quae hodie sic adpellantur, toto coelo videntur distare.

II. Hoc enim nomine antiqui vocabant partium, praesertim oris, superficiarias exulcerationes, fatis malignas, proserpentes, & urentes, seu ignea caliditate praeditas.

III. Nostrae vero Aphthae nihil cum ulceribus commune habent:

habent: five earundem originem; five conjuncta Phaenomena; five exitum; five denique curandi rationem spectes.

IV. Sunt autem exiguae quaedam pustulae, vel papulae, oriundae a materia viscida; tenaci; haerente in extremitatibus ductuum, qui salivam, vel humorem illi analogum in os infundunt; eos obstruente; & incumbens Epithelion elevante: quae, ubi aliquamdiu perstiteret, decidunt, ab aliis saepe excipiendae.

V. Unde liquet, posse illas Aphthas adparere, ubicumque ductus illi, vel similes, conspiciuntur; in labiis; genis; gingivis; lingua; palato; uvula; tonsillis; oesophago: imo vero ventriculus; intestina; aspera arteria; pulmo; hepar; lien; renes; vesica urinaria aliquando Aphthis obsidentur. An scabies vesicae, nonnullis Medicis memorata, sunt ejusdem Aphthae?

VI. Varias Aphtharum species recensentur. Differunt enim ratione 1°. *coloris*. 2°. *copiae*, unde aliae *discretas*; *confluentes* aliae. 3°. *exortus*. 4°. *loci*, quem occupant. 5°. *temporis*, quo perstant. 6°. *modi*, quo evanescunt. 7°. *Phaenomenon* lapsui succedentium. 8°. aliae *Criticae* sunt, aliae *Symptomaticae*. 9°. denique aliae *febre praegressa*, aliae *sine eadem* prodeunt.

VII. Omnem quidem aetatem, maxime tamen puerilem & senilem, invadunt Aphthae; inprimis corpora cacochoymica. Frequentissime adparent in febribus continuis putridis, vel intermittentibus, quae in continuas degeneraverunt; tum & hecticis; inprimis si febres illas diarrhoea aut dysenteria comitata fuerit; potissimum si materia initio mali, vel non expulsa, vel, quod pejus, adstringentibus fuerit cohibita. Antecedunt easdem viscerum quorumcumque inflammatio: puerperium saepe: saepe graviditas: vermes: nimiae humorum evacuationes, vel & evacuationum suppressiones: mala diaeta: & similia.

VIII. Effecta Aphtharum sunt, febris vel incrementum, vel decrementum: oris, ceterarumque partium siccitas: in-

gressus liquidorum in vasa excipientia, & egressus exhalantibus impeditus: manducatio, deglutitio, loquela, depravata: appetitus prostratus: tussis: vox rauca & clangosa: insensibilitas partium, quas occupant: lienteria: ulcera pessima: gangraena: sphacelus: ossium caries.

IX. Elapsis Aphthis, maxima sensibilitas partium ante insensibilitatem: facillima irritatio: dolor: diarrhoea: dysenteria: salivatio ingens, interdum etiam cruenta: saepe recidiva mali, & ea quidem frequenter, aliquando saepius repetita.

X. Futuras in morbis suspicamur. 1. ex causis praegressis. 2. ex variis symptomatibus, quorum praecipua sunt; nausea; vomitus; anxietas; sensus ponderis & gravitatis circa stomachum; tussicula; singultus; sopor; somnolentia; difficilis deglutitio; frequens scretus; linguae rubedo: Horum enim pleraque si in morbis adpareant, vix de imminentibus Aphthis dubitandum est.

XI. Praesentes facile cognoscimus, & ab aliis oris fauciumque morbis distinguimus.

XII. Exitum sic praedicemus. Criticae; discretae; albae; pellucidae; corpus satis purum invadentes; febre mitiori, mitioribusque symptomatibus stipatae; sine viscerum interiorum corruptela; parvam in erumpendo resistantiam offendentes; aliquamdiu persistentes; facile dilabentes; dilapsae non, vel minus dense redeunt; verno tempore prodeunt, longe mitiores sunt, quam quae contrarias qualitates habent: quin & satis metuendae, quae gravidas, aut puerperas infestant: tum & illae, quae, postquam apparuere, subito recedunt cum augmento symptomatum.

XIII. Praecavent saepe Aphthas in acutis tempesta V.S.; interdum & Cathartica, & Emetica in morborum principio exhibita.

XIV. Cura Aphtharum jam apparentium tribus indicationibus videtur absolvi: quarum prima jubet earundem eruptionem promovere, repulsionem impedire. Altera crustae Aphthosae

thosae lapsum procurare. Tertia symptomata tam concomitantia, quam succedentia, mitigare.

XV. Primae ut satisfiat, cavendum est, tum a nimium debilitantibus, tum a fortiter stimulantibus: utrumque enim eruptioni nocet: sed diluendo sanguinem, materiamque illi inhaerentem prudenter solvendo, & linguae fauciumque vasa laxando conabimur materiam illuc advocare.

XVI. Hinc rarus V. S.; purgantibus; & cardiacis locus. Si tamen motus nimius fuerit, missio sanguinis; si nimis parvus, stimulantia prudenter exhibita prodesse poterunt.

XVII. Alteri indicationi satisfaciunt diluentia & laxantia calide propinata: quin & externe laxantia; emollientia; leniter detergentia commode adplicantur: inter quae nulli remedio cedit vulgatum illud Raparum decoctum, succusve earundem pressus. An tuto refrigerantia & adstringentia adhibentur? An utile est crustam Aphthosam abraderet?

XVIII. Symptomata Aphthas concomitantia oriuntur a crusta aphthosa oscula vasculorum infarciante: Tolluntur ergo crustae lapsu conciliato per diluentia, laxantia epota, & injecta clysmata.

XIX. Quae vero Aphthis succedunt, ea vel dilatatis vasis; vel partium excoriationi, & inde oriundae nimiae sensilitati debentur.

XX. Priora lenibus adstringentibus, inter quae princeps ferre Cortex Peruvianus: Posteriora lenientibus, mucilaginosi tractari debent.

XXI. Ulcera ab Aphthis excitata, & post eas relicta, arte Chirurgica curare oportet.

XXII. Neque inutile erit, sanato malo, purgans aliquod, & lene diureticum exhibere, ut, si quae forte Aphthosae pelliculae in corpore restiterint, his viis ejiciantur.

CAP. II.

De Angina.

I. **D**efiniri vulgo consuevit *Angina*, quod sit inflammatio faucium: sed sic species Anginae, non ipsa Angina, definitur, quae potiori jure dicitur esse morbus, in quo actio faucium impeditur a causa, quae in iis vel prope easdem haeret.

II. Quum vero faucium actio potissimum faciat ad respirationem & deglutitionem: hinc in omni Angina vel respiratio, vel deglutitio, vel utraque laeditur.

III. Neque tamen omnis respiratio & deglutitio laesa Angina vocari potest: sed requiritur, ut causa haereat in ipsis faucibus, vel proxime easdem.

IV. Differunt Anginae vario respectu, & quidem Primo ratione *causae*: hinc alia est *inflammatoria*, quae etiam *vera* dicitur: alia *aquosa*, quae et *oedematosa*, *catarrhosa*: alia *suppuratoria*: alia *gangraenosa*: *scirrhusa* alia: alia *cancrofa*: alia *ulcerosa*: *convulsiua* alia: alia denique *paralytica*.

V. Altera differentia petitur ab *effectis*: In aliis enim sola *respiratio*: sola *deglutitio* in aliis: in aliis *utraque* vitatur.

VI. Tertia desumitur a *loco* affecto: quo respectu alia est *κυνάγχη*, quae dicitur haerere in internis laryngis musculis, cuius duplex species nonnullis statuitur: alia *συνάγχη*, quae internos faucium musculos obsidet: alia *παρὰ κυνάγχη*, quae externos laryngis: alia denique *παρὰ συνάγχη*, quae externos Pharyngis musculos occupare creditur. Huc refer & illas species, quae *λορδῶσις*, *κυφῶσις*, *σκολιῶσις* vel *σκολιῶτης* Hippocrati & Galeno dicuntur.

VII. Quarta differentia est, quod alia sit *sine partium tumore*; alia *cum eodem*: quae posterior iterum duplex est, vel enim tumor oculis conspici potest, vel non potest.

VIII. Quinto differunt ratione *originis*, quo respectu alia est *sporadica*; alia *Epidemica*.

IX. Quum

IX. Quum organa respirationi & deglutioni exercendae inservientia aequae facile, ac ceterae partes, imo facilius inflammari possint, mirum non est *Anginam* veram seu *inflammatoriam* tam frequenter occurrere.

X. Ad hanc vero prae ceteris dispositos videmus juvenes: plethoricos: biliosos: ruffos.

XI. Dispositis malum conciliant: Aer subito oppositas qualitates contrahens: Cibi & potus actu frigidi, vel qualitate calidi: Motus validior vel totius corporis, vel faucium: Hinc publicae declamationes: tubarum inflatus: fortis equitatio adverso facta vento: febres acutiores: suppressae evacuationes, maxime alvina; menstruorum; haemorrhoidum: animi pathemata: Metastasis materiae morbificae: Aphthae.

XII. Cognoscitur malum ex impedita vel respiratione, vel deglutione: dolore circa fauces, eoque lancinante pungente, urente: febre continua acuta: &, si partes adfectae in conspectum veniant, earundem tumore, & rubore.

XIII. Praeter haec (§. XI.) & alia Phaenomena adfunt: neque tamen semper eadem: Necessè enim est, ut, pro varietate loci adfecti, functionisque laesae, varia symptomata oriantur.

XIV. Laesa enim respiratione, maloque in asperae arteriae initio haerente produci debebunt omnia illa mala, quae ab impedito aeris in pulmonem ingressu, sanguinisque per eam trajectu, necessario expectanda sunt.

XV. Et certe hanc comitari videmus ingentem anxietatem: faciei ruborem: venarum tumorem varicosum: stuporem: leve delirium: pulsum exilem, inaequalem, intermittentem: quin & respiratio difficilis, parva, sibilosa, erecta, dolorifica deprehenditur: vox clangosa: febrisque hanc speciem concomitans vehementissima observatur, dum vix aliquid mali inspectis faucibus deprehenditur.

XVI. At si malum in Pharynge, vicinisque partibus haeserit, laesa potissimum deglutione respiratio, quamvis & in hoc casu

casu aliquando laedi possit, longe liberius exercebitur: nec memorata modo, sed alia spectabuntur Phaenomena.

XVII. Etenim cibus deglutiendus, dolorem inducens gravissimum, vel per os vel per nares redibit: loquela multum vitiabitur: incredibili quantitate pituitosa materies exscreabitur: aures dolent, & susurrabunt: dum interim in interioribus faucibus, vel & aliquando externe in collo, rubor tumorque insignis conspicietur.

XVIII. Ex quibus quidem omnibus manifesto colligitur, utramque speciem esse periculosissimam: sed eam, quae (xiv. xv.) descripta est, longe periculosiorem esse, quam quae (xvi. xvii.) explicata est.

XIX. Et fane jam antiquissimi testantur Medici omnium maxime metuendas esse illas anginas, quae summum dolorem & Orthopnoeam creant, interimque nullibi aliquid conspiciendum praebent; dum interea, in quibus dolor, rubor, & tumor apparent, diuturniores quidem, sed securiores observantur.

XX. Quin & optimo pro augurio habebant, si, quum nullus prius se prodebat, nunc tumor ruborque in exterioribus conspicerentur: dum interea nihil pejus esse censebant, quam si illa, prius apparentia, subito disparerent, accedente anxietate, & difficili spiritu.

XXI. An materia anginosa aliquando per μετασταν ad alias partes deponi potest? An id docet suppuratus, qui in Anginorum cadaveribus interdum spectatur, pulmo?

XXII. Solet Angina terminari in sanitatem: in alium morbum: in mortem.

XXIII. In sanitatem 1. simplici resolutione. 2. evacuatione Critica vel haemorrhoidum: vel mensium: vel narium: vel urinae: vel sudoris: quin & aliquando vidi nata in toto corpore exanthemata Anginam solvisse.

XXIV. In alium morbum si abit: vel 1. suppuratur: vel 2. in scirrhum tendit: vel forte 3. materia per μετασταν in alia viscera deponitur.

XXV. In mortem denique tendit: vel 1. suffocato per inter-

terceptam respirationem aegro: vel 2. exasperatis per febrem & inediam humoribus, destructisque vitae staminibus: vel 3. nata vera gangraena, quod tamen rarius fieri videtur.

XXVI. Citam curam postulat mali acuties, quae obtinetur largissima sanguinis missione, & repetita, ex venis pedis, brachii, & dein jugularibus, aut raninis. An & mammariis? *Hipp. 3. de morb. p. 490. F. p. 120. L.*

XXVII. Qua instituta ad fortiora, sed antiphlogistica, Cathartica, clysmata deveniendum: & interim diluentia; refrigerantia; laxantia; nitrosa sunt exhibenda.

XXVIII. Sed nec omittenda, quae materiam ab adfecto ad remotiora loca trahere possunt. Quare pediluvia: cucurbitae: Epispastica: Vesicatoria ad femora, crura, pedumque plantas admovere erit necessarium.

XXIX. Quin & ipsi loco adfecto prospicere oportet per garismata, aut, si quis ab hac actione augmentum mali metuat, injectiones, primum quidem repellentes, deinde sine multo stimulo resolventes: qualia etiam linimenta, fomenta, cataplasmata & Emplastra adplicari possunt.

XXX. Vix autem quidquam praestantius est, quam medicatum antiphlogisticum vaporem ore excipere, qui, ut in omnibus speciebus, ita prae ceteris in iis, ubi malum in aspera arteria haeret, conducit.

XXXI. Quod si vero parum haec proficiant, Cucurbitae, & Vesicatoria, sive ex Cantharidibus, sive ex Raphano Rusticano, sive ex Ranunculo flammula, ad fauces adplicata mirum in modum prodesse & observantur & intelliguntur.

XXXII. Quum vero in Angina longe praesentius discrimen ab impedita respiratione & deglutitione, quam ab ipsa inflammatione, plerumque immineat: hinc illis symptomatis continuo occurrere summe est necessarium.

XXXIII. Et quidem periculum ab impedita respiratione oriundum tollit illa operatio, quam male Laryngotomiam; melius Bronchotomiam; optime autem Tracheiotomiam adpellave-

laveris: Hippocrati, ut videtur, jam cognita: utilis saepe, periculosa numquam.

XXXIV. Discrimen ab impedita deglutitione, magnum quidem, sed priori minus, multum imminuunt clysteres, quos vocant, nutrientes: tum & naribus hausta ex nutrimentis effluvia: aut forte interdum alimenta & potulenta per nares in oesophagum injecta.

XXXV. Quod si haec remedia frustra fuerint instituta; & inflammatio non ex omnium pessimis fuerit; tum Angina inflammatoria mutabitur in *Suppuratoriam*.

XXXVI. Hanc futuram praevidemus; si nulla resolutionis adpareant indicia, interimque Phaenomena persistant, quin & augeantur, dolorque pulsatorius accedat, qui jam actu pus formari indicat.

XXXVII. Factam suppurationem novimus, ex praegressis: dein ex quorundam symptomatum diminutione: tandem & ex Phaenomenis in loco affecto adparentibus; ejus scilicet majori tumore; albedine; mollitie.

XXXVIII. Vbi futuram praevidemus, natura in suo opere adjuvanda per laxantissima fomenta; cataplasmata; gargarismata: quorum ope factus abscessus, vel sponte rumpitur, vel Chirurgico instrumento inciditur.

XXXIX. An omnes Anginae suppurari possunt? An & in hac specie bronchotome & clysmata nutrientia conveniunt? An hic numquam vena secanda?

XL. Aperto abscessu, jam Angina est *Ulcerosa*, cujus tamen est alia species.

XLI. Contingit enim satis frequenter, ut, nullo abscessu praegresso, hinc inde in uvula, tonsillis, velo, vera ulcercula adpareant, cum partium inflammatione: quae aliquem foetorem expirant, & aliquando multum proserpunt.

XLII. Haec in scorbuticis frequenter generantur; in venereis longe frequentius; suntque binae hae species sollicite distinguendae, quod & facile fieri potest.

XLIII. Quae in venereis adparent, ea exigunt remedia, quae adversus hoc mali genus commendabuntur olim.

XLIV. At

XLIV. At scorbutica illa non difficulter curantur: levi scilicet Cathartico, & gargarismate leniter detergente; acidiusculo; nitroso; mellito.

XLV. Sed, ut in ceteris partibus; ita & in faucibus inflammatio in scirrhum abire potest: vocaturque tum Angina *Scirrhusa*.

XLVI. Quam quidem nulla arte resolvere licet: sed vel vapore emollientissimo, quantum fieri potest, induratas partes laxare; aut, si manibus accessus datur, vel rodentibus, prudenter adhibitis, vel ferro, caute directo, a vicinis separare oportet.

XLVII. Rarior est, quum ante plerumque homo intereat, Angina *Gangraenosa*; quam nonnulli tamen se observasse testantur.

XLVIII. Quae, ut non difficulter cognoscitur, ex subita, & improvisa symptomatum, modo vehementissimorum, remissione: calore urentissimo in frigus mutato: subsidentia, ficcitate, pallore, lividitate, nigritie faucium: pulsu debilissimo, inaequali, intermittente: sudore frigido: delirio: ita curare, aut lenire eam arti videtur ἀσύνατον.

XLIX. *Angina Convulsiva*, est illa Angina, in qua convulsi faucium muscoli earundem actionem depravant.

L. Haec in viris hypochondriacis satis frequens. In hystericeis foeminis, in quibus longe frequentior, vulgo creditur produci ab Vtero e naturali sede sursum tracto, faucibusque impacto.

LI. Eandem, quam ceterae Convulsiones, agnoscit causam: nimiam scilicet vel repletionem; vel inanitionem; vel inordinatum & perturbatum spirituum motum.

LII. Cognoscitur ex causis praegressis: ex temperie: ex motibus convulsivis alibi adparentibus: ex absentia signorum alii anginis propriorum.

LIII. Cura absolvitur evacuantibus: replentibus: stimulantibus: Opiatis. vid. Cap. de Convulsione.

LIV. *Angina Paralytica* a defectu spirituum plerumque producitur: unde omni largiori evacuationi succedit; potissimum nimiae spirituum, aut liquorum spiritibus divitum excretioni: quin & a nervorum compressione generatur, unde luxatas colli vertebrae toties excipit.

LV. Cognoscitur ex causis praegressis: ex inspectis faucibus, quae graciles, flaccidae & collapsae adparent: ex aliis itidem partibus paralyticis. An & ex faciliori solidorum, difficili liquidorum deglutitione?

LVI. Periculosa hujus anginae curatio, non semper eadem, per causas praegressas; & ea, quae Cap. de Paralyse dicta sunt, determinabitur.

LVII. Si partes fauces constituentes a collecta aqua, vel sero ita tumeant, ut functionem earundem laedant: *Angina* producitur *Aquosa*.

LVIII. Quae variis insignitur nominibus; tum pro varia aquosae materiae natura; tum pro vario, in quo haeret, loco: est enim *Oedematosa*; *Catarrhosa*; *Mucosa*.

LIX. Causae hujus anginae ad duas classes referri possunt; quarum altera eas complectitur, quae copiam lymphae in corpore augment: altera illas continet, quae efficiunt, ut lymphae in suis vasculis stagnet, aut ruptis exeat.

LX. Ad primam spectant potus aquosi: imminuta perspiratio: laxitas vasorum: debilis humorum circulatio.

LXI. Ad alteram omnis illa, quae evacuationem lymphae ex venis lymphaticis in sanguiferas impedit: quae haeret, vel in venis sanguiferis; vel in lymphaticis; vel in folliculis glandulosis; vel in vasis absorbentibus obstructis, compressis; tum & in debili vitae vi: unde multa Phaenomena explicari possunt.

LXII. Cognoscitur. 1. ex causis praegressis. 2. ex febre, vel nulla, vel levissima. 3. ex tumore, si locus adfectus adpareat, albo, molli, digitis facile cedente, & caloris experite: quibus a ceteris Anginae speciebus haud incommode distinguitur.

LXIII. Ma-

LXIII. Malum hoc, non quidem periculosissimum, sed nec tamen omnis periculi expers, ad sui curam requirit, evacuare peccantem aquam, & dein novae impedire incrementum.

LXIV. Id ut fiat, cavendum a V.S. cui hic raro admodum locus: sed exhibenda purgantia hydragoga: diuretica: sudorifera fortiora: stimulantia calidiora: vesicatoria: cauteria: foniculi: sternutatoria: Apophlegmatismi: Emplastra, Cataplasmata, Gargarismata, stimulantia: scalpelli: quibus utrique indicationi satisfacimus.

LXV. Sanato malo, partes modo nimis extensae & dilatatae corroborari per Gargarismata modice adstringentia debent.

LIB. VI.

DE MORBIS PECTORIS.

CAP. I.

De Pleuritide.

Pleuritis, Celso *morbus lateralis*, tum adesse dicitur, quotiescumque aeger laborat febre continua, acuta, cum dolore thoracis punctorio, acuto, lancinante; qui in inspiratione augetur; in expiratione, & animae retentione minuitur; pulsuque celeri & duro.

II. Quae quidem Phaenomena hunc morbum ab omni alio distinguunt; adeoque verum signum Pathognomonicum constituunt: neque alia, quae eundem comitari aliquando deprehenduntur, ad ejus essentiam faciunt.

III. Varias a Medicis memorantur Pleuritidis species: alia est *Idiopathica*; alia *Symptomatica*. Prior ex se, nullo alio morbo praegresso, nascitur: in posteriori causa mali in alio lo-

co haeret; & per consensum thorax adficitur; vel materia morbi e loco, in quo prius haerebat, transfertur & deponitur in thoracem.

IV. Porro alia est *Sicca*, quae *ἄπυρος* dicitur, in qua nulla sputa ejiciuntur; alia *Humida*, in qua sputorum, eorumque, vel crudorum, vel coctorum, excretio fit.

V. Rursus frequenter mentio fit *Verae* & *Spuriae*; at non eadem omnibus harum definitio traditur. Nonnulli utramque inflammatoriam; sed loco diversam contendunt: Alii *Veram* ab inflammatione; *Spuriam* a quacumque alia causa produci censent.

VI. Distinguitur praeterea in *Adscendentem* & *Descendentem*, sumta distinctione a modo, quo percipitur. Tum in *Exteriorem* & *Interiorem*. Tandem & *Superioris* & *Inferioris* Pleuritidis meminere, quae quidem diversitates desumuntur a loco adfecto. Denique datur *Epidemica*; *Sporadica*; *Benigna*; *Contagiosa* &c.

VII. Disponunt ad Pleuritidem aetas imprimis adultior: sexus potissimum virilis: temperies, tum totius corporis; ut stricta vasa, plethora, velocior circulatio, rarior acidi eructatio; tum partium adfectarum: praegressa Pleuritis; vel Peripneumonia.

VIII. Accelerant in praedispositis: Aer, vel occulta qualitate vel manifesta peccans, calidus, frigidus, subito in alterutrum ex alterutro mutatus; maxime, si frigidus aut gelidus ad aestuans corpus adplicetur, per angustiores imprimis rimas: cibi, potus, actu frigidi, aut qualitate calidi: nimius Mechanicus corporis motus: quaecumque fere materia morbifica cum massa sanguinea commista, aut per *μετάστασιν* in partes adfectas deposita: materia quaecumque naturalis, sana, excerni solita, sed nunc retenta: An & vermes in intestinis nidulantes?

IX. Ex quibus quidem omnibus id evidenter colligitur, Pleuritidem esse morbum vere inflammatorium. Id enim
causae

causae proegumenae, & procatacticae: id Phaenomena conjuncta: id modus, quo Pleuritis terminari consuevit: id denique medicandi ratio, & dissecta cadavera quam certissime demonstrant. An ergo acidum est causa Pleuritidis? An semper acre aliquod accusandum est?

X. At quatenam pars in Pleuritide laborat? Hic maximus est Medentium dissensus. Alii Pleuram solam: alii musculos intercostales: alii cum Pleura Pulmonem adfici contendunt: dum alii nihil vitii in pulmone haerere: alii rursus omnem labem in exteriori Pulmonis membrana quaerendam censent.

XI. Id vero ut determinetur, distinguendum censeo, utrum sola adsit Pleuritis; an vero eidem juncta fuerit Peripneumonia; qualem morbum Pleuropneumoniam aut Pneumopleuritidem solent adpellare.

XII. Et quidem in priori specie omnem labem, vel in pleura; vel in musculis; vel in utrisque haerere: in posteriori ipsam etiam pulmonem succingentem membranam, ejusve substantiam adfectas esse credibile est.

XIII. Posteriores tamen speciem longe priori esse frequentiores, tum partium situs, nexusque; tum Phaenomena Pleuritidem ut plurimum concomitantia evincunt: neque difficile erit, satis certis indiciis binas has species ab invicem distinguere.

XIV. Liqueat autem facile, Pleuritidem posse oriri, quocumque in loco membrana Pleura haeret: atque adeo ineptum esse vulgi errorem, quod in solo sinistro latere eandem produci existimat.

XV. Qui vero opinantur, longe frequentius sinistrum latus inflammari, idque ex legibus oeconomiae animalis conantur exponere; causam Phaenomeni quaerunt, quod utrum vere detur, non tantum non constat, sed merito dubitatur.

XVI. Quamvis Pleuritis multa Phaenomena communia habeat cum ceteris thoracis morbis inflammatoriis: tamen certa

ta dantur, per quae ab iisdem distinguitur, indicia: a non inflammatoriis febris continua acuta illam discernit.

XVII. Periculosissimus est morbus, nec tamen semper aequae: symptomatum vehementia major, minorve: temperies laxa, vel rigida: aetas minus, magisve provecta: Doloris diffusio ad scapulas, vel in eodem loco pertinacia: malum humidum, vel siccum: Idiopathicum, vel Symptomaticum, discriminis gradus determinabit.

XVIII. Inprimis id facient excretionēs sputorum in Pleuropneumonia; alvi; urinae; haemorrhoidum: vomitus: parotides: narium haemorrhagia: sudor: quae aliquando egregie, aliquando male ominantur. An sternutatio semper mala?

XIX. V.S., a qua curam plerique inchoant, institui non debet. 1. ubi corpus est debilissimum, sed id rarius. 2. in quibusdam Epidemicis Pleuritidibus. 3. ubi morbus jam nimis est provectus. 4. Si Critica quaedam cum symptomatum levamine adpareat evacuatio. 5. An si dolor versus inferiora vergat, ut Hippocrates?

XX. Quod si horum contraria locum habuerint, statim ad sanguinis missionem deveniendum est; largissimam ex brachio, collo, pede, in latere dolenti loco vicino; accelerato fluxu tussi, vel spontanea, vel aceto naribus supposito coacta, tum & suspirio; saepius repetenda, idque toties, donec Symptomata plurimum remittant.

XXI. Educto sanguini inhaeret densa tenax Phlogistica crusta. Unde illa? Estne pus? an serum concretum? an chylus? an oritur a remora sanguini fluenti allata? Estne gelatinosa sanguinis portio non satis mista cum rubra? An est causa inflammationis? an ejus effectus? An ex praesentia vel absentia ejus tuto concluditur, utrum morbus a Phlegmone, an ab Erysipelate oriatur? An absentia bene, praesentia male ominatur? An contra? An tamdiu mittendus est sanguis, donec de illa crusta nihil amplius adpareat?

XXII. In exhibendis remediis observandum est, utrum natu-

tura aliquam cum levamine mali evacuationem moliatur. Id si appareat, naturam in eo opere adjuvare oportet: Sin minus, coquenda prius, adjuta iterum in hoc molimine natura, materia est, & dein ejicienda.

XXIII. Unde sequitur laudata adeo multis *Sudorifera* aliquando convenire: aliquando non: numquam autem, si vel conducant, stimulantibus alcalinis esse utendum.

XXIV. Neque negari potest, aliquando *Cathartici* locum esse, aliquando non ita: semper tamen leniora, eccoprotica, vel eorum loco clysmata adhibenda sunt.

XXV. At vero nullum remedium circumspectius est exhibendum, quam *Emeticum*: nec certe in omni specie, & in primo tantum mali principio.

XXVI. *Diuretica*, in sicca potissimum Pleuritide, sed non nisi leniora aperiencia, vitatis calidioribus, prosunt.

XXVII. *Expectorantia* vero, adeo celebrata, in simplici Pleuritide forte non magis juvant, quam in pedum inflammatione. Vid. Freind. in Epid. Hipp. p. 63. ed. Lond. p. 139. 140. ed. Bat. At in Pneumopleuritide saepe egregia sunt: quamvis iterum fieri possit, magis ut noceant, quam ut prosint.

XXVIII. Quod si nihil critici moliri naturam constet: totum negotium sanationis absolvendum per diluentia; humectantia; refrigerantia; resolventia; nitrosa; acidiuscula; faconacea.

XXIX. Neque multum fidendum specificis: quorum pleraque si examinaveris, vel plane nihil efficere; vel plurimum mali concitare; vel denique modo memoratis efficacitate multum cedere, utique non praestare, deprehendentur.

XXX. Quae vero externe adplicantur remedia, ea neque nimio aestu vasa crispare: neque nimio frigore multum constringere: sed primum prudenter repellendi, dein resolvendi facultate praedita esse debent.

XXXI. Quem in finem Linimenta; Unguenta; Emplastra;

Vapores, Cataplasmata ad locum adfectum adposita merito suo celebrantur.

XXXII. Quibus si malum non auscultaverit; tum ad hircines; tum ad Cucurbitas, tam scarificatas, quam ventosas, deveniendum esse multi prudenter monent.

XXXIII. Nihil autem est, in quo tantum praesidii repositum esse Experientia ostendit, quantum in Vesicatorio ex Cantharidibus parato, non ad remotiora tantum loca, sed ad ipsam dolentem partem admoto.

XXXIV. Quod quidem remedii genus, non nisi summa cum cautela adplicandum, vere efficacissimum esse, tum per Experimenta; tum ex Analogia cum aliis remediis; tum denique ex ipso corporis humani Mechanismo & Oeconomia animalis legibus demonstrari potest.

XXXV. Resoluto malo, perfectaue tantum non sanatione, si Catharticum exhibueris; cave a fortiori. Ita enim recidivam aliquoties factam & legimus, & vidimus.

XXXVI. Numquam vero sic perfecte superatur malum, quin quaedam praeter naturam conditio supersit: concretio scilicet pulmonis cum pleura, unde tamen raro notabile incommodum percipitur.

XXXVII. Si resolvi neget Pleuritis, abibit vel in *Suppurationem*; vel in *Gangraenam*.

XXXVIII. Prius futurum conjicimus: 1. si Pleuritis non fuerit vehementissima. 2. si debita medicina neglecta, vel 3. si perversa adhibita fuerit. 4. ex nulla imminutione Symptomatum ad remedia. 5. ex eorundem perduratione ultra id tempus, intra quod malum ceterum resolvi consuevit. At quale illud est? Estne id fixum & determinatum?

XXXIX. Fieri vero suppurationem novimus. 1. ex §. xxxviii. 2. ex vagis & saepe recurrentibus horripilationibus. 3. ex dolore perpetuo quidem urgente, sed tamen mitiori. 4. ex febre minus quidem acuta, sed tamen continua. 5. ex dyspnoeae incremento.

XL. Fa-

XL. Factus abscessus vel spectat cavum thoracis; vel ad exteriora vergit. Prius posteriori longe frequentius. Nec valde difficile est, quid futurum sit, conjicere.

XLI. Si vero prius fiat, disrupto abscessu pus stillat in thoracis cavum, oriturque Empyema pessimum, suo deinde loco exponendum.

XLII. At si posterius contingat, ruptus abscessus pus juxta cutem destillat; & homo vel plane liberatur; vel remanente fistula, ab assiduo puris stillicidio, lenta febre & Phthisi emaciatur.

XLIII. Unde patet, quod, quum posterior conditio priori minus sit periculosa, eam, quantum ulla arte fieri potest, aegrotanti conciliare oporteat.

XLIV. Et certe, si suppuratio fieri observatur, duae oriuntur indicationes: quarum altera exigit eandem promovere: altera, quantum licet, apostema extrorsum determinare.

XLV. Prius ut fiat, a V. S. abstinendum, & cardiaca exhibenda, nisi gravissima forte febris horum contraria requirat: sed potissimum laxantissima olea; Unguenta; Cataplasmata; & vapores ad locum dolentem admovenda.

XLVI. Posterius efficient eadem; dein vesicatoria: inprimis Cucurbitae ventosae & scarificatae: causticum: vel & prudens integumentorum loco dolenti incumbentium incisio.

XLVII. Quod si hoc modo tumor extrorsum determinatus fuerit, quantocius aperiendus: sanguis adversus acrimoniam purulentam muniendus: & dein malum, ut ulcus, tractandum.

XLVIII. Interdum autem fieri observatur, ut, etiam non rupto apostemate, materia per μεταστάσιν ad alias partes, per quas exitum sibi quaerat, deponatur.

XLIX. At nihil perniciosius, quam si in *Gangraenam* malum abeat. Hoc futurum suspicamur. 1. ex vehementia symptomatum. 2. ex corpore cacochymo. 3. ex stricta temperie. 4. ex imprudenti calidorum administratione.

L. Factam vero conjicimus, ex subita & inopina symptomatum, praesertim acutissimi doloris, evanescencia: pulsu

parvo, cito, debili, intermittente: delirio: oculis collapsis: anhelosa respiratione: sudore frigidiusculo: latere adfecto, interdum livido, & nigro.

LI. Praefens malum arti videtur incurabile. An imminens & formari incipiens arte averti potest? An hoc praestat methodus Boerhavia laudata? In extremis certe morbis extrema remedia.

LII. Si *Scirrhusam duritiem* pars inflammata acquisiverit, & illa per notabile aliquod spatium diffusa fuerit: difficilis tota vita respiratio superest, neque equitatione; neque rustica vita; neque aliis remediis superanda: sed sola respiratione diaphragmatis ope peracta utcumque mitiganda.

C A P. II.

De Asthmate.

I. **D**ifficilis, anhelosa, crebra, summo cum molimine, motuque organorum exercita, & sonitum edens respiratio *Asthma* dicitur.

II. Quod quidem malum, si levius, *Dyspnoea*: si gravissimum, *Orthopnoea* dicitur; desinens interdum in *Apnoeam*, vel *Catarrhum*, ut vocant, *suffocativum*.

III. Mira sunt, & a naturalibus Phaenomenis maxime diversa, quae hunc morbum comitantur, Symptomata. Maximus thoracis, scapularum, humerorum motus. Pinnarum narium agitatio. Os apertum hiat. Protuberans quam maxime in inspiratione abdomen, dein in expiratione fortis ejus contractio. Diaphragmatis motus, vel oculis conspiciendus. Inspiratio illico expirationi succedit, & haec illi. Omnium muscutorum naturalem inspirationem efficientium validior actio, sed & plurimorum aliorum. Ingens defatigatio. Frequens tussis. Sonitus, acutissimus interdum, gravior nonnumquam & stertorosus. Corporis tremor & vacillatio. Ingens anxietas suffocationem minitans. Pulsus inaequalis. Faciei

ciei rubor. Frigus extremorum. Vox impedita. Cordis palpitatio. Sensus gravitatis & ponderis thoraci incumbentis. Febricitatio interdum, saepe tamen *ἀνωγεια*.

IV. Differentiae Asthmatis desumuntur. Primo a *Phaenomenis*. Aliud enim cum *tussi*; aliud *sine eadem*. Prior iterum distinguitur in *humidum* & *siccum*.

V. Deinde a *caussa mali*. Quo respectu aliud *humorale*; aliud *spasticum*, seu *convulsivum*.

VI. Tertio a *modo* & *tempore in vasionis*. Quo sensu aliud est *continuum*; aliud *intermittens*, seu *periodicum*. Hoc iterum duplex, vel simpliciter *periodicum*, aut & *fixum periodicum*; vel *vagum periodicum*.

VII. Tandem & Quarto differentia petitur a *loco*, in quo *caussa mali* haeret. Quo nomine aliud est *Idiopathicum*, quod & *pectorale* dicitur; aliud *Sympathicum*, vel *Symptomaticum*: quod iterum dividitur in *Stomachicum*, male a nonnullis exploratum; & *hypochondriacum*, quo & foeminarum *hystericum* re-feras.

VIII. Proxima Asthmatis *caussa* est illa pulmonum conditio, qua fit, ut vasorum ejus aereorum plurima justo longe sint angustiora.

IX. Si enim vel nihil aliud peccet, necessario produci debent illa Phaenomena, quae §. III. memorata sunt.

X. Unde liquet, sedem Asthmatis in ramis bronchiorum, vel vesiculis Malpighianis, vel utrisque esse quaerendam. An ergo glottis? An trachea locus in Asthmate affectus est?

XI. Quaecumque vero illam angustationem efficere possunt, eae pro remotioribus Asthmatis causis habendae sunt: quae quidem commodissime ad duas classes referuntur; quarum altera eas continet, quae in *vasis aereis Pulmonalibus*; altera eas complectitur, quae *extra eadem* haerent.

XII. Quae in *vasis aereis* haerent, eae efficiunt, ut vel *obturentur*; vel *constringantur*. An & ut *collapsa concidant*?

XIII. *Obturantur* i. a materia in ipsis illis vasis generata

pituitosa, viscida, calculosa. 2. a materia quacumque peregrina inspirando attracta, ut in molitoribus, cementariis, &c. frequenter videmus. 3. a tumore cujuscumque generis in aereis vasis enato.

XIV. *Constringuntur*, si quidem fibrarum mesochondriacarum contractio inspirati aeris actionem multum superaverit: quod fit, si rigidiores, maxime si convulsae fuerint: quae quidem convulsio, tum ab irregulari spirituum motu, tum ab acrimonia, sive ipsas has fibras, sive nervos cum illis consentientes vellicante, produci potest.

XV. Quominus vasa aerea quasi paralytica *concidere* possint, nihil quidem, quod impediat, adparet: An tamen inde Asthma generari possit, merito dubitaveris.

XVI. Quae vero Asthmatis causae *extra vasa aerea* haerent, eae haerent, vel in *Pulmone*; vel *extra eundem*.

XVII. Atque omnes hae causae id inter se commune habent, ut, facta compressione, seu per *θλίψιν*, vasa aerea Pulmonalia angustent.

XVIII. In *Pulmone* occurrit Plethora: nimia sanguinis rarefactio: sanguis cacochymicus: obstructio: majoris momenti inflammatio: abscessus: scirrhus: alii quicumque tumores: latior pulmonum cum pleura concretio.

XIX. Quae *extra Pulmonem* haerent causae, earum aliae in *Thorace*; aliae *extra eundem* locantur.

XX. Causarum in *Thorace* contentarum aliae sitae sunt in *partibus Thoracis cavum ambientibus*; aliae in *Thoracis cavitate* haerere observantur.

XXI. Ad *priorem classem* refertur omnis insignis tumor cujuscumque naturae enatus in pleura, diaphragmate, costis, vertebrais, claviculis, scapulis: An, ut gibbositas facile Asthma generat, ita & Asthma gibbositatem inducere potest?

XXII. Sub *posteriori classe* continentur sanguis; pus; ichor; aqua; aer; majori copia in thoracis cavitate contenta. Quin & tumores, & excrescentiae viscerum Thoracicorum huc commode reduci possunt.

XXIII. Ni-

XXIII. Nihil autem impedit, quominus, & caussa *extra Thoracem* haereat: tumque inprimis in *Abdomine* quaerenda, cujus viscera si obstructa valde fuerint, facile malum excitatur. Huc refer enatum in eo quemcumque tumorem: graviditatem: nimiam musculorum abdominalium rigiditatem.

XXIV. Ex quibus omnibus adparet, quod, quum aliae Asthmatis caussae fixae; aliae mobiles sint; necessario aliud Asthma continuum, aliud intermittens esse debeat.

XXV. Intermittentis autem Asthmatis paroxysmos alias accelerari, alias retardari videmus: quin & continuum alias gravius, levius alias observamus: quod potissimum rerum non naturalium regimini adscribendum est.

XXVI. Qua quidem in re id inprimis notandum, quod, quae caussae in aliis Paroxysmum vel provocant, vel intendunt, eadem in aliis eundem vel differant, vel plurimum imminuant, & contra.

XXVII. Quamvis autem omnes res naturales plurimum in his valeant; nulla tamen est, quae tantam tamque diversam efficacitatem exercet, quam aer: quod tum mali indoles, tum adfecti loci conditio necessario exigit.

XXVIII. Habet vero caussarum, Asthmaticum Paroxysmum vel accelerantium, vel retardantium, observatio hoc etiam commodi, quod nobis abstrusam saepe mali indolem detegat, veramque, quae adhiberi debeat, medendi rationem pulcre demonstret.

XXIX. Quin & hae caussae (§. xxviii.); tum & illae, quae antecesserunt; nec non temperies; diaeta; Phaenomena, tum ipsius Asthmatis, tum alia quaecumque in corpore praesentia; imo & juvantia & nocentia diversas Asthmatis species, diversarumque specierum determinatas caussas docere poterunt: quae quidem, tum ad Prognosin, tum ad medicinam faciendam, cognitu summe sunt necessariae.

XXX. Contumax semper; periculosum saepe; insanabile non raro; interdum curabile, modo facilius, modo laboriosius; frequens gravissimorum malorum prodromus, Asthma
pes-

peffimi erit praefagii, fi haereditarium; continuum; inveteratum; orthopnoicum; fine tuffi fuerit.

XXXI. At fi contraria horum adfuerint: fi pedes fine aliis malis indiciis tumeant: fi haemorrhoides superveniant: fi pustulae, vel ulcuscula calida, prurientia, humida in corporis superficie adpareant; melius ominabitur Medicus. An & dysuria Asthmati superveniens bona?

XXXII. Asthma *humorale* aliam ut plurimum exigit sanationem, quam *convulsum*; neque eadem utriusque curatio in *paroxysmo*, quae *extra eundem*.

XXXIII. In *Paroxysmo humoralis* duplex oritur indicatio. Etenim pressio in vasa infarcta minuenda; & dein materia infarciens attenuanda, expellenda, corrigenda est.

XXXIV. Prius saepe feliciter peragitur V. S. cui tamen semper locus non est: saepe etiam Eccoproticis: Catharticis: Vomitoriis: Vesicatoriis: Pediluviiis.

XXXV. Posterius fit 1. per dulcia pectoralia. 2. spirituosa admistis dulcibus. 3. per pectoralia incidentia, attenuantia, quae tamen nimis calida, & stimulantia esse non debent.

XXXVI. Et haec quidem potissimum conducunt, si crassior materies impleverit vasa. At si tenuis peccaverit: oleosa, pingua, dulcia, mucilaginosae, farinosa, involventia conveniunt.

XXXVII. *Extra Paroxysmum* curandum, ne causa regeneretur: quae si tenacior pituita fuerit; ea tum e sanguine, tum ex ipsis pulmonibus ejicienda: quod per Cathartica, incidentia, expectorantia, praestatur: inter quae Radices Ari; Squillae marinae; Nicotiana; Pix Navalis; Antimonium; Gummata ferulacea: quin & Mercurialia a plurimis, tamquam longe efficacissima, commendantur.

XXXVIII. Sin retropulsa scabies, aut exsiccata ulcera ansem malo dederint, ut frequenter fit; revocanda, si fieri possit: aut nova exiturae materiae cloaca paranda: aut & per alias vias ea eliminanda.

XXXIX. Sin malum a catarrhosa materia in pulmonem delap-

lappa originem habuerit: sudorifera; diuretica; cathartica; vesicatoria; fonticuli; setacea quoque conducunt: dum inter ea pulmo debitis exercitiis; clara lectione; moderata tussi; equitatione; aere rusticano; incessu pone aratrum; effluviis balsamicis inspiratis roborandus.

XL. At *Convulsivum Asthma* modo antihysterica & Opia-
ta; modo mucilaginosae & involventia; modo etiam expellen-
tia; modo denique pulmonem roborantia remedia ad sui cu-
rationem requirit.

XLI. Sin denique *Symptomaticum* fuerit *Asthma*, fomes
mali est extinguendus, variis modis pro varietate materiae
morbificae, locique affecti: sed & pulmoni corroborantibus
prospiciendum.

C A P. I I I.

De Peripneumonia.

I. **V**t ceterarum partium, ita & Pulmonum vascula sangui-
fera Inflammatione corripitur possunt. Vocatur tale ma-
li genus *Peripneumonia*, quamvis vi vocis omnis pulmonum
morbus ita dici possit.

II. Quod si nunc illa inflammatio veri nominis fuerit, oriun-
da a sanguine denso, Phlogistico, appellatur *Peripneumonia*
vera; sin viscidus, pituitosus, tenax liquor vasa obstruxerit,
Peripneumonia notha dicitur: neque videntur veteres Medici
binas has species non distinxisse.

III. Differunt praeterea Peripneumoniae, quod aliae exter-
nam tantum pulmonis membranam; aliae ipsam ejusdem sub-
stantiam invadant: quamvis vix videatur posse fieri, quin na-
ta una nascatur altera.

IV. Praeterea quoque desumitur differentia a vasis inflam-
matione correptis. Vel enim ramuli arteriae bronchialis, vel
pulmonalis, obstructi sunt. Priorem *Peripneumoniam Bron-*
chiale; Posteriores *Pulmonalem* appellare commode possu-

mus. Sed & harum altera alteram necessario generatur videtur.

V. Quum autem non sanguinea tantum, sed & serosa, & lymphatica vascula per pulmonis substantiam disseminentur; nihil videtur impedire, quo minus & haec ab inflammatione occupari possint: quod si fiat, oritur ille morbus, qui veteribus & recentioribus *Erysipelas Pulmonis* adpellatur.

VI. Invadere quidem hic morbus omnes omnino homines observatur; sed eos inprimis, qui ad inflammationem suscipiendam maxime dispositi sunt: hinc pueri, mulieres, laxi viri rarius; juvenes, adulti, viri, rustici exercitati inprimis adficiuntur. Senes Peripneumonia notha maxime corripuntur.

VII. Deprehendimus autem, nec difficulter rei ratio intelligitur, inter procatareóticas causas nullam esse, cuius vi toties malum hoc generatur, quam aëra.

VIII. Hic enim si nimia humiditate, siccitate, calore, frigore, inprimis glaciali, peccaverit: si subito oppositas qualitates contraxerit: si effluvia, vel acria irritantia, vel humoribus coagulum inducentia, vel vasa constringentia continuerit, frequenter grassari Peripneumoniam videbimus.

IX. Neque minus, ac ceteri Epidemii, Peripneumonia agnoscere poterit obscuram, & incognitam in aëre latitantem causam. An & nimia gravitate peccans aer hunc morbum poterit producere?

X. Nec aer tantum, sed & ceterae res non naturales, multique morbi hoc mali genus concitare possunt. Ita alimenta acria, viscida, pingua, rancida, tenacia: ejusdem indolis remedia: graviora animi pathemata: suppressae excretiones: vehementiores exercitationes, tum totius corporis, tum potissimum pulmonis; ut nixus, lucta, tubarum inflatus, cantus, clamor, oratio, risus, tussis, sternutatio, cursus, equitatio, & incessus calepodiiis supra glaciem, inprimis vento adverso facta: tum & Angina, Pleuritis, Diaphragmatis inflammatio, Polyposa sanguinis concretio, Febris ardens: imo

imo quaecumque Febris letalis fere in letalem Peripneumoniam transit, eaque terminatur.

XI. Ex quibus quidem omnibus evidentissimum videtur, proximam Peripneumoniae causam esse Pulmonis inflammationem: quod & evincunt conjuncta ipsi, & succedentia Phaenomena.

XII. Et quidem in omni Peripneumonia deprehenditur febris continua, acuta, cum pulsu celeri, in primo morbi initio satis duro, dein eodem proVectiore molliori, eoque magis increfcente, inaequali, & intermittente: Adest frequens cordis palpitatio: dolor in pectore punctorius, in respiratione auctus, nec tamen adeo acutus, quam in Pleuritide: Respiratio parva, frequens, difficilis, dolorifica, erecto potius corpore peragenda, calida: Tussis sicca interdum, interdum humida: Ingens anxietas: Faciei & genarum rubor: oculorum protuberantia: venarum jugularium dilatatio: stupor: somnolentia: leve delirium: &, increfcente morbo, animi saepe deliquium.

XIII. Succedentia vero Peripneumoniae resolutio, abscessus, gangraena, sphacelus, scirrhus pulmonum certissime evincunt, naturam mali in inflammato pulmone consistere, cui haud raro Pleurae phlegmone adjungitur.

XIV. Praesentem Peripneumoniam cognoscere facile est ex §. XII. Neque difficulter eandem distinguimus a ceteris thoracis morbis, Pleuritide, Asthmate, Vomica, Paraphrenitide, Empyemate, Hydrope thoracis, quibus tamen saepe succedere aut conjungi consuevit.

XV. Utrum vero magnam, an exiguam pulmonis partem occupaverit, docet intensitatis symptomatum gradus: superioremne an inferiorem, locus, in quo dolor sentitur: An & modus, quo respiratio exercetur? Dextrumne an sinistrum, genae alterutrius major rubor, & doloris sedes. An & alterutra pars linguae exasperata, ut Hippocrates voluit?

XVI. Periculosissimum esse hunc morbum, tum natura mali, tum potissimum loci adfecti dignitas satis ostendit. Nec ta-

men idem semper periculum. Differt enim illud. 1. ratione subjectorum. 2. mali magnitudinis. 3. originis mali. 4. morbi conjuncti. & 5. denique pro varietate Phaenomenon, & symptomatum concomitantium.

XVII. Sternutatio: orthopnoea: diarrhoea plerumque: nulla, vel difficilis, vel suppressa expectoratio: καφολογία: urina prius crassa, dein attenuata: rubores in pectore: praerubrum sanguinis stillicidium: resolutio: frigus: insensibilitas: sputa meraca, viridia, pallida, spumosa nihil boni portendunt.

XVIII. Horum vero contraria, & copiosissimarum urinarum excretio, non nisi fausta & fortunata quaelibet praesagiunt. Optimam praesagii normam pete ex Hipp. C. P. S. 3. n. 156. -- 159. ed. L.

XIX. Quamvis vero periculosus sit morbus, contingit tamen haud raro, ut in *Sanitatem* terminetur; saepe, ut in *Mortem* abeat; frequenter, ut in *aliu[m] morbu[m]* mutetur.

XX. In *Sanitatem* abit, vel simplici *resolutione*; vel *coctione*, & coctae materiae morbigicae *excretionem*.

XXI. *Resolutio* proprie sic adpellata, nihil quidem impedit, quominus fieri possit: res tamen certa est, eam rarissime obtinere.

XXII. Si *coctione* & *excretionem* materiae regeneretur sanitas, fit id 1. per expectorationem, quod longe frequentissimum. 2. per alvi profluvium, quod longe rarius. 3. per copiosam urinae excretionem, quod non insolens. 4. quod Aretaeo observatum, larga narium haemorrhagia. 5. pluribus horum.

XXIII. Quarum quidem omnium evacuationum satis certa, quae eas praesagiunt, & criticas demonstrant, dantur indicia.

XXIV. In *mortem* quomodo abeat, pulcre ad naturam expressit Hippocrates Lib. I. de morbis p. 461. F. t. 2. pag. 32. §. XL. *Moriuntur*, inquit, *a peripneumonia ob copiam*
ma-

materiae morbificae, unde arteriae implentur, fit stertor, crebra respiratio, obturatio, mors.

XXV. Si in *alium morbum* terminetur, abit vel in *Vomicam*, de qua statim e professo: vel in *Scirrhum* pulmonis: vel in ejusdem *Gangraenam*: vel in *Abscessus* pone aures, aut ad crura, vel ad hepar: vel denique in *Claudicationem*, si Hipp. fides.

XXVI. Quid vero horum futurum sit, per sua, eaque certa satis Phaenomena praevideri & cognosci potest: quin & factas vere has mutationes intelligimus haud difficulter.

XXVII. Antequam de modo, quo Peripneumoniam curare oporteat, constituat Medicus, sollicite examinandum: an natura jam versetur, vel in resolvenda, vel in coquenda, & excernenda materia morbifica; an vero nihil horum moliat.

XXVIII. Horum prius si adpareat, promovenda est excretio, quam natura intendit: sollicite cavendo ab omnibus, quae ejus molimina turbare, vel alio divertere possunt.

XXIX. Neque minus sollicite, si constet naturam abscessus ad dicta (§. xxv.) loca formare, quod per certa satis indicia constare potest, eos provocabimus vinosis, leniter cardiacis, blande aromaticis exhibitis: tum & laxantibus, irritantibusque fomentis, Cataplasmatibus, Emplastris ad loca, in quibus illi abscessus emergent, adplicatis.

XXX. Quod si nihil horum (§. xxvii.) fiat, & morbus adhuc sit in statu resolubili: illico cura inchoanda erit a V. S., tum in brachio, tum in pede, tum etiam in collo instituta.

XXXI. In qua tamen facienda observandum est. 1. ne conditiones (§. xxviii. xxx.) memoratae adsint. 2. ut fiat in principio morbi, ante quam pulmo sanguine nimis infarctus atque oppletus sit. An ergo tutum, & universaliter verum est Ballopii consilium, quod in Peripneumonia a V. S. detertere non debeat animi deliquium, vel mador, vel ἐπισπρωσις?

XXXII. Instituta, &, quod saepius fieri oportet, repetita

V. S., deveniendum est ad antiphlogistica, nitrofa, resolventia, sed sine multo stimulo, laxantia.

XXXIII. In quibus continuandum, donec laudabilia sputa prodeant, quo tempore iisdem remediis bechica leniora admiscuisse non inutile erit.

XXXIV. Neque externa remedia negligenda sunt, quorum eadem debet esse indoles & efficacia, quae Internorum: unde laxantia & resolventia fomenta, cataplasmata, ad pectus admota, similesque vapores ore excepti egregie conducunt.

XXXV. Ceterum in hoc, ut & in reliquis acutis, cavimus a calidis stimulantibus, sudoriferis. Neque in Peripneumonia tutus Catharticorum usus. Eccoprotica, vel clysmata, si strictior alvus laxanda, aut critica diarrhoea prudenter promovenda, concedi possunt.

XXXVI. Imminentem *Gangraenam* praecavere non facile; praesentem tollere impossibile.

XXXVII. Nec, quomodo *Scirrhus*, si pulmonis inflammationi successerit, sanari possit, video. Neque enim aliquid hic equitatio valet. Blandissimi vapores cum aere attracti, ferulacea gummata, vix multo plus possunt. Nec aquis mineralibus fidendum.

XXXVIII. *Peripneumonia notha*, fallax malum, ad sui curam V. S. sed rarius factam; clysmata; resolventia & stimulantia paulo fortiora, quam vera, requirit: eaque tam externa, quam interna. Cave tamen, ne nimio calore in veram, suffocationem, mortem abeat.

C A P. IV.

De Vomica Pulmonis.

I. **M**ateria purulenta, eaque vel bonae vel malae notae, membranae cuidam inclusa format tumorem, quem *Vomicam* adpellant.

II. Haec

II. Haec, ut in omnibus corporis nostri partibus mollioribus enasci potest, & vere enascitur; ita quoque in pulmonibus frequentissime generatur, vocaturque tum *Pulmonis Vomica*.

III. An ergo idem est morbus cum tuberculo pulmonis: An vero, & quomodo differt?

IV. Differunt pulmonis Vomicae, tum ratione materiae contentae; tum ratione loci, in quo haerent.

V. Etenim alias verum & laudabile pus; alias foetidus ichor, acerque sanies membrana continetur.

VI. Alias vero mediam substantiam pulmonis; alias extimam; intimam alias Vomica obsidet: nunc superiorem; nunc mediam; nunc inferiorem: modo dextrum, sinistrumve, utrumque modo pulmonem occupat.

VII. Antecedunt Vomicam inflammatio non resoluta: tum & alia quaecumque obstructio. Prior quidem frequentissime, sed nec tamen raro tuberculum.

VIII. Futuram Vomicam praevidemus ex signis futurae suppurationis. Ergo. 1. ex absentia signorum vel resoluti, vel cocti, & excreti mali v. Hipp. C. P. S. 3. n. 161. L. & praenot. p. 41. l. 36. F. 2. ex vagis horripilationibus, aequae in hac, quam alia quacumque, suppuratione adparentibus. 3. ex dolore non plane absente; sed tamen multum remittente. 4. ex superstitiis dyspnoea, ceterisque Peripneumoniae symptomatibus.

IX. Factam vero eandem cognoscimus. 1. ex indicis (§. VIII.) aliquamdiu praesentibus. 2. ex tussi, plerumque sicca, interdum tamen humida, qua spumosa tantum initio ejiciuntur; post partum motumque aucta. 3. ex respiratione parva, frequenti, anhelosa, erecta, strepera. 4. ex febricula continua, ad hecticam proxime accedente, cum genarum & labiorum rubore. 5. ex decubitu quocumque modo difficili, in adfectum latus utcumque tolerabili, in sanum impossibili.

X. Quin & alia symptomata, vi Vomicae necessario producenda, praesentis suspicionem augent. Ingens corporis emā-

160 DE VOMICA PULMONIS.

emaciatio. Sudores, nocturni maxime, inprimis circa iugum & frontem, visceri, oleosi, foetidi. Urinae oleosae, pinguis, spumosae copiosa excretio. Totius corporis, genis labiisque, nec tamen semper, exceptis, pallor. Oedematosus pedum tumor. Appetitus prostratus. Sitis intensior. Saepe & Diarrhoea.

XI. Quo vero in latere haereat, cognoscitur tum ex alterutrius genae rubore, tum ex decubitu. An & ex Hippocratis, eique analogo Aristotelis Experimento?

XII. Triplicem inprimis exitum Vomica Pulmonis habet: Etenim vel 1. exsiccatur: vel 2. proserpendo totum pulmonem occupat: vel 3. continens pus membrana dirumpitur: & quidem ita, ut effluens inde pus stillet vel in thoracis cavum, vel forte in cavum mediastini, vel denique in bronchia & pulmonales vesiculas. An & in latere aliquando tumorem & abscessum facit, ut Hipp. voluit?

XIII. Ex quibus patet, ancipitem admodum morbi huius eventum esse, semper quidem periculosum; saepe in mortem, eamque vel lentam, vel subitam; interdum tamen & in sanitatem terminari posse.

XIV. Maxime autem servantur, quibus vel exsiccatur Vomica, vel, rupta eadem, pus lente in bronchiorum ramos deponitur, neque nimis impetuose ruit: quamvis & hi numquam nisi cum periculo ferventur.

XV. Tum vero & quantitas materiae excretae, & potissimum qualitas ejusdem Medico indicabunt, utrum spes recuperandae sanitatis adfulgeat; an vero eadem decollaverit: quamquam ea ne vel in pessimae materiae rejectione plane abjicienda est.

XVI. Alia est Vomicae curatio, dum fit; alia, ubi facta est.

XVII. Dum fit, natura in suo opere promovenda, & tollenda obstacula, quae eandem turbare possunt. Itaque, omisa V. S., nisi gravissima symptomata urserint, tam per externa,

na, quam interna laxantia, humectantia, mucilaginosā, dulcia, intermixtis bechicis & blande expectorantibus, suppurationem accelerare annitemur.

XVIII. Quod si jam facta sit Vomica, multum sane interest, utrum illa parvum, an magnum in pulmone spatium occupaverit.

XIX. Si parvum occupaverit spatium, exsiccare eandem posse spes est: negotium igitur naturae committendum, & massa sanguinis adversus acrimoniam puris munienda: expectoratio, si appareat, blande promovenda.

XX. At si major Vomica pulmoni inhaeserit, disruptio ejusdem quantocius acceleranda.

XXI. Quamvis enim haec methodus periculi expers non sit, minus tamen discriminis habet, quam si inclusum membranae pus sibi relinquatur.

XXII. Accelerabitur disruptio, si membranae pus continetis resistantia minuatur, & interim pressio puris in eandem augeatur.

XXIII. Prius factum est per remedia eo tempore, quo Vomica formabatur, adhibita.

XXIV. Posterius fieri potest animae retentione: nixu expirantis, clausis ore naribusque, edito: clamore: repetitis suspiriis: excitata tussi: mechanico corporis motu: ejusdem vegetatione in rheda, navi: & denique exhibito Vomitorio, vel ab Hipp. olim hic laudato. An tuta & fida est Hipp. & Cnidiorum Medicorum rumpendi Vomicas methodus?

XXV. Disrupta Vomica in apertum pulmonis ulcus mutata est, & ni continuo suffocatus aeger fuerit, expectoratione rejecta materies eventum mali magis minusve fortunatum praesagire facit. Tum vero in sanando ulcere Medici industria occupatur. Sed de hoc statim cap. VI.

CAP. V.

De Haemoptoe.

I. **H**aemoptoe, vel *Haemoptysis*, licet in genere omnem sanguinis expuitionem significare possit, vulgari tamen usu stricte dicitur excretio sanguinis, qui per asperam arteriam in os derivatur.

II. Qua quidem definitione tum a vomitu cruento; tum ab evacuatione sanguinis, vel ex naribus in fauces delapsi, vel ex oris vasculis ruptis effusi, ceterisque haemorrhagiis commode distinguitur.

III. Liquet autem continuo, in haemoptoe non eundem semper esse locum, e quo rejectus sanguis prodit. Potest enim vel ex ipsa aspera arteria prodire: vel & ex cavo pectoris: vel denique, id quod longe est frequentissimum, ex ipsis pulmonibus.

IV. Quum vero pulmones & ex arteriis & ex venis componantur, alia Haemoptoe erit *arteriosa*, alia *venosa*: quarum utraque iterum, vel erit *pulmonalis*, vel *bronchialis*.

V. Ut vero ceterae sanguinis evacuationes, ita & haemoptoe fiet vel per vasorum ἀνατομήν; vel per eorundem διαπύκνωσιν; vel per διαίρεσιν, quae iterum fiet vel ῥήξει, vel διαβρωσει.

VI. Quare causa haemoptoes haerere potest vel in ipso *Sanguine*; vel in *Vasis pulmonalibus*; vel in *Vtrisque*.

VII. In *Sanguine* quidem: si vel copia, vel motu, vel quacumque acrimonia peccaverit: quod postremum, licet certe aliquando vere locum habeat, forte tamen nimis frequenter accusatur.

VIII. In *Vasis*: si vel justo debiliora, vel externam quamcumque vim sustinere coacta fuerint.

IX. Ex quibus quidem multa explicari possunt. I. Quare Hippocrates dixerit, tabes esse frequentissimas inde ab anno aeta-

aetatis 18. usque ad 35. Vide S. 5. aph. 9. S. 8. aph. 7. confer S. 3. aph. 29.? 2. Quare sanguifera evacuatio quaecumque suppressa ab haemoptoe frequenter excipi consueverit? 3. Quare ab extirpatione majoris membri toties hic morbus oriatur, potissimum si neglecta fuerit V. S.? 4. Quare post vehementiora corporis exercitia, praesertim in aere calido, frequens haemoptoe? 5. Quare a fortiori tussi; vehementiori sternutatione; intensiori clamore; risu; cantu; vomitu; diuturna animae retentione; tubarum inflatu; pectoris ictu, lapsu, contusione toties hoc malum? 6. Quare in debilioribus puellis, modo paulo gravior febris eas corripuerit, adeo frequens? 7. Quare illae puellae, quibus cutis color amoene roseus, intermisso candido, frequentissime in haemoptoen incurrant? 8. Quare illae puellae, quae digeri non valentibus corporibus pro alimentis, magno impetu, magnaue copia utuntur, toties primum haemoptoen, dein Phthisin pulmonalem contrahant? 9. Quare in scorbuticis toties malum occurrat? 10. Quare toties in febre pestilenti, variolis, morbillis? 11. Quare in iis, qui ad haemoptoen dispositi sunt, vel olim eadem correpti fuerunt, paroxysmus vel excitari, vel accelerari consueverit a victu acri, duro, salino, alcalino; potu spirituoso; Medicamentis calidis, stimulantibus, acrioribus; Veneris usu? 12. Quare denique, quibus collum longum, & thorax angustus est, tam facile in haemoptoen, & Phthisin incidant?

X. Sanguinem ore excretum per asperam arteriam pulmonibus ejici, atque adeo malum veram esse haemoptoen; tum ex antecedentibus, tum ex conjunctis Phaenomenis intelligimus.

XI. Etenim, praeter causas proegumenas & procatacticas, haemoptoen antecedunt sensus pruritus, gravitatis, & caloris in pectore. Difficilior respiratio. Fixus saepe in pectore dolor. Tussicula. Anxietas. Rubor faciei & genarum. Salsus saepe in ore sapor. Materia pituitosa, striis sanguineis adhaerentibus distincta.

XII. Ubi vero sanguis jam actu excernitur, eum ex pulmonibus, non stomacho, prodire concludimus. 1. ex antegressis Phaenomenis §. XI. 2. ex modo, quo sanguis prodit, tussiendo plerumque. 3. ex genio & indole sanguinis excreti, spumosi, floridi, coccinei. 4. ex materia simul cum sanguine excreta. An cuicumque ex his signis tuto fidi potest? An non & pulsus hic aliquam lucem dat?

XIII. Quod vero vas laesum in pulmonibus, non in aspera arteria, haereat; colligimus. 1. ex copia sanguinis rejecti. 2. ex colore. 3. ex loco, ubi dolor sentitur.

XIV. Ex pectoris cavo itidem rejici cruor potest: id quod scitur. 1. ex antecedentibus. 2. ex Phaenomenis conjunctis. 3. ex qualitatibus excreti sanguinis.

XV. Ubi nunc constat, cruorem pulmonibus rejici, examinandum superest, utrum Plethora; an motus major; an causae externae; an denique rodens acrimonia malum hoc concitaverint: quod ut scitu necessarium, ita determinatu non adeo difficile est.

XVI. Periculi, cujus nulla haemoptoe plane expers est, & quidem, vel subiti, vel lenti intensitas determinatur ex cruoris excreti copia, qualitatibus: causa efficiente: temperie: Symptomatibus conjunctis. An & contagiosa est Haemoptoe?

XVII. Cura mali alia est in *Paroxysmo*; alia *extra Paroxysmum*.

XVIII. In *Paroxysmo* indicatur effluentem sanguinem cohibere & comprimere; quod praestant. 1. V. S. si plethora; anastomosis; motus citatior; externa causa malum generaverit: at si maxima sanguinis jactura jam facta sit, aut simplex cacochymia, non abundans, morbi causa sit, ab ea abstinendum. 2. vicaria V. S. praesidia. 3. ligaturae partium extremarum. 4. medicamenta temperantia, refrigerantia, nitrosa, adstringentia, balsamica, glutinantia, vulneraria. An & quando acetum, spiritus Vitrioli, opium adeo nonnullis celebrata? 5. externa adstringentia & coagulantia.

XIX. Sup.

XIX. Suppressa cruoris excretionē, eum, qui extravasatus haeret, pulmone excutiemus, attenuantibus & levem tussim excitantibus. An hic Cancrorum lapides. Mumia. Cerevisia Gedanensis. Locatelli Balsamus, &c. conveniunt? An spirituosa?

XX. *Extra Paroxysmum* tollendae Haemoptoes causae, & pulmo roborandus.

XXI. Prius peragitur diversa ratione pro diversitate causarum: frequentissime autem fit, ut repetita saepius V. S. optimum sit Haemoptoes Prophylacticum.

XXII. Posterius praestant balsamica non nimis calida: moderatus tum totius corporis, tum pulmonis motus: quin & Corticis Peruviani, & prudens aquarum mineralium usus.

XXIII. Sed & plurimum huc facit Diaeta: quae ita ordinanda, ut caveamus. 1. a nimia ciborum copia. 2. a cibis difficulter digerendis. 3. ab iis, ex quibus crassus viscidusque chylus conficitur. 4. ab acribus. Sed assumendi cibi pauci, euchymi, eupepti, blandi, acescentes. Unde patet, lac & farinosa praestantissima esse, quae in hoc morbo conveniunt, nutrimenta.

C A P. VI.

De Phthisi Pulmonali.

I. **Q**uamvis omnis extenuatio & contabescencia corporis *Phthisis*, *Phthoe*, *Tabes* possit dici: usu tamen obtinuit, ut potissimum hac voce designetur illa consumptio, quae vi insignis alicujus ulceris alibi haerentis contingit.

II. Quum vero nullum viscus, nulla alia pars sit, quae ulcere laborare non possit: liquet, plurimas Phthiseos species dari posse, de quibus in Phthisiologia consulendus Mortonus.

III. Quod si talis extenuationis causa fuerit ulcus Pulmones obsidens, *Phthisis Pulmonalis* vel & per excellentiam simpliciter *Phthisis* dicitur.

IV. Potest ergo *Phthisis Pu'mon'alis* definiri, quod sit contabescencia totius corporis ab ulcere pulmonis: vel ut alii, ulcus pulmonum cum corporis totius extenuatione.

V. Unde liquet, subjectum Phthiſeos eſſe, tum Pulmonem; tum totum reliquum corpus, potiffimum tamen contentum in tunica cellulosa oleum; quod emaciatio corporis: urina oleosa: sudores vere oleosi videntur evincere.

VI. Neque difficulter intelligitur, quomodo tum aliud quodcumque, tum pulmonum ulcus talem colliquationem inducere corpori poſſit. Id enim febris hecſticae; nimiae puris confectioni; & conſecti in venas ingreſſui adſcribi debet. An acidum hic accuſandum?

VII. Neque refert, utrum ulcus illud cruſta adhuc tectum, an, ſeparata jam Eſchara, apertum fuerit.

VIII. Quum omne ulcus ſolutae partis continuitati ſuccedat: hinc, quidquid continuum in pulmone poteſt ſolvere, ſive vulnerando, ſive rodendo, ſive alia quacumque ratione, erit remotior Phthiſeos Pulmonalis cauſſa.

IX. Unde intelligimus, quare toties ſuccedat haemoptyſi: Peripneumoniae ſuppuratae: Anginae ſuppuratae: Catarrhis: Aſthmati: Sanguini, puri, lymphae in cavo pectoris vel generatis, vel in id effuſis: febribus felici criſi non expugnatis: repulſae materiae Scorbuticae, Podagricaе: Cacochymiae cuilibet: acribus corporibus cum aere Athmoſphaerico attractis, &c.

X. Et certe vix ullus morbus eſt, qui a notabiliore vitio in rebus non naturalibus commiſſo tam facile contrahitur, ſi vel leviffima ad eum diſpoſitio fuerit: maxime ſi contagium acceſſerit.

XI. Diſponit autem ad Phthiſin, praeter haereditariam labem, aetas: Plethora: Cacochymia quaelibet: pulmonum imbecillitas: mala pectoris conformatio, ut gibboſitas, ſcapularum prominentia: caput nimis parvum, vel & nimis magnum: collum longum, gracile: tum & aliae conditiones
ab

ab Hippocrate recensitae §. Epidem. p. 1090. F. T. 1. p. 728. n. 141. L.

XII. Ex his omnibus uti imminentem Phthisin facile praevidemus; ita & praesentem non difficulter detegimus; initio quidem difficilior; quam ubi provector fuerit.

XIII. Et sane corporis lenta emaciatio succedens causis §. 18. x. xi. recensitis: febricula lenta: tussicula, dolorifica saepe, post pastum motumque corporis aucta, eaque vel sicca, vel humida suspicionem generatae Phthiseos injiciunt.

XIV. Incrementum vero symptomatum certiore cognitionem parit. Provectori enim morbo sputa rejiciuntur, vel mere purulenta, vel strias sanguineas admixtas habentia, crassa, solida, viscosa, pingua, gravia, dulcia, falsa, foetida. Respiratio parva, difficilis, anhelosa. Appetitus vegetus. Sudores nocturni, matutini, visci, oleosi. Pedes oedematosi. Pruritus. Pustulae. Bubones. Diarrhoea colliquativa. Aphthae. Vox rauca. Capillorum defluvium. Unguium contractura & curvatura. Suppressio sputorum. Anxietas. Facies Hippocratica. vid. Hipp. S. 7. aph. 78.

XV. An sputorum ad fundum vasis aquam continentis subsidentia? An eorundem in ignem conjectorum nidor? An major specifica gravitas urinae, quam in sanis, certissime Phthisin ab alio quocumque morbo distinguunt?

XVI. Intensitas symptomatum; dolor; decubitus; rubor genarum indicabunt, an utrumque, an vero alterutrum pulmonem, eumque vel dextrum vel sinistram, ulcus obsederit.

XVII. Mali indoles: loci adfecti conditio: necessarius partis motus: aeris ingressus inevitabilis: varia contraindicantia Phthisin sanatu difficilem reddunt.

XVIII. Nec tamen spes sanationis obtinendae decollavit: si ulcus parvum, recens, a causa externa ortum, in juvenili corpore, nec ad Phthisin valde disposito, & materia excreta bonae naturae fuerit. Sin contrariae conditiones adfuerint, insanabile erit; ita tamen, ut satis diu ferri possit. At si

Sympto-

Symptomata sub finem. §. xiv. memorata adpareant, jamjam actum erit.

XIX. Ut sanetur Phthisis *mali progressus est impediendus; tum & praesens tollendum.*

XX. *Impeditur progressus* tollendo, corrigendo causas, & procatacéticas, & proëgumenas: quae cum semper eadem non sint, non eadem etiam indicantur remedia.

XXI. Hinc incipiente, non confirmata, Phthisi saepe convenit V. S. repetita aliquoties: tum & sudorifera: purgantia: Emetica: quin & diuretica: fonticulos: fetacea prodesse multum posse, non difficulter intelligitur: quae ipsa & imminentem egregie praecavent.

XXII. *Tollitur praesens malum.* 1. acrimoniam sanguini conciliatam, sive causa, sive effectus mali fuerit, temperando. 2. ulcus pulmonale mundando & detergendo. 3. idem consolidando. 4. debilitatum a praegresso ulcere pulmonem corroborando.

XXIII. Temperatur acrimonia diluentibus: aperientibus: involventibus: mucilaginosiis: balsamicis: acidiusculis, vel acescentibus, non alcalinis, aut alcalescentibus. Vid. quae de febre hectica diximus p. 23. §. x.

XXIV. Ut vero mundetur ulcus; egressus puris est promovendus, & adhaerentes sordes detergendae?

XXV. Quorum prius vel per diuretica, vel expectorantia: posterius per mellita, dulcia saponacea, vulneraria, balsamica, Resinosa, vinosa, lactis asinini inprimis usum praestari potest.

XXVI. An hic equitatio? An vita rustica? An Emplastra & Unguenta externe admota multum possunt? An medicati fumi ore attracti commendandi? An tuta est Baglivii methodus, medicatum liquorem in cavum thoracis per inflictum thoraci vulnus injicientis? An hic Mercurialibus locus? An Cortici Peruviano?

XXVII. Ulceris consolidatio licet unius naturae opus sit, promovetur tamen sublatiis arte per detergentia remedia ob-

sta-

flaculis: quiete pulmoni conciliata: tussim prudenter moderantibus: prohibito pulmonum per plura aut valentia alimentis infarctu: remediis denique vulnerariis, glutinosis, roborantibus, adstringentibus. An & hic Cortici Peruviano locus? An glutinosissima & spississima animalium glutinosorum, aut viscidarum eorundem extremitatum Decocta consolidationem ulceris promovent? An vero potius eam retardant, quin & prohibent integre?

XXVIII. Denique debilis pulmo roboratur, tum moderatis totius corporis, tum ipsius pulmonis exercitiis: neque hic lac, neque Cortex Peruvianus, neque minerales aquae satis laudari possunt.

XXIX. Diaeta toto morbi tempore constet ex alimentis blandis, involventibus, acescentibus, pulcre nutrientibus, facile digerendis, neque nimia copia, sed parce, at frequenter, ingestis.

XXX. Quod si confirmata Phthisis fuerit, leve in mitigatione Symptomatum praesidium situm est. Sola forte hic Opiata aliquid possunt. Ultra vix valemus.

C A P. VII.

De Syncope.

I. **Q**uum & Cor in thorace situm sit, nihil impedit, quo minus morbi, quibus adfici deprehenditur, inter morbos pectoris referantur.

II. Quorum in numero primum contemplanda occurrit *Syncope*, quae vocatur, subitus & vix provisus omnium virium prolapsus, cum torpore, immobilitate, & paralytica omnium, tam vitalium, quam naturalium, atque animalium muscutorum flacciditate.

III. Pro varia vero intensitate symptomatum nunc *λειποθυμία*: nunc *λειποψυχία*: nunc *συγκοπή*: nunc *ἀσφυξία* adpellatur: e quibus levissima prima; postrema gravissima; ceterae mediae inter has intensitatis observantur.

IV. Evidens autem est, in hoc morbo eam esse cordis conditionem, qua fit, ut vi, naturali longe minori, se contrahat, sanguinemque in arterias projiciat, quaecumque imminutae illius contractionis causa fuerit.

V. Neque refert, utrum imminutam contractricem vim auctus, an imminutus contractionum numerus concomitetur. Utrumque enim fieri posse intelligitur.

VI. Hac enim conditione §. IV. posita, necessario adparere debent non ea tantum, quae §. I. memorata sunt, sed & cetera, quae Syncopen concomitantur, Symptomata.

VII. Namque, praeter illa §. I. pulsus est debilissimus, rarus aliquando, interdum celerrimus, saepe nullus. Hinc saepe febris, quae tum Syncopalis audit, saepe ἀπρεξία. Calor corporis imminutus. Sensuum decrementum, abolitio. Sudor frigidus. Anxietas. Respiratio statim ante paroxysmum difficilis, frequens, anhelosa; in ipso paroxysmo interdum nulla. Pallor, livor faciei. Effluxus urinae, salivae, lacrymarum, foecum. Vera in ἀσπρεξία mortis imago.

VIII. Quum vero contractio cordis fiat vi Spirituum cerebelloforum, sanguinisque tam arteriosi, quam venosi: evidens est, in syncope vel omnes hos liquores, vel horum nonnullos minori copia, vel minori impetu; vel minori copia & minori impetu in cor influere, imo influxum aliquando plane aboleri.

IX. Causae vero influxum imminuentes innumerae sunt: quarum aliae spirituum sanguinisve jacturam faciunt: aliae motum eorum sistunt: aliae rursus humores a corde ad alias partes determinant: aliae resistantiam humoribus in cor influxuris augent.

X Et certe quidquid humores ita disponit, ut in villos vel cava cordis ingredi; villos vero & cava ita, ut admittere satis humorum nequeant: id omne pro remota Syncopes causa haberi debet.

XI. Unde intelligimus, quare inflicto vulnere: largiori sanguineae evacuationi: lochiis nimis: feminis nimiae excretioni: Gonorrhoeae utrique: Leucorrhoeae: puris, ichoris,

ſaniei ſtillicidio: diabete: ſudori: diarrhoeae: lienteriae: fluxui chyloſo: coeliacae adfectioni: ſubitae, & copioſae puris ex abſceſſu; aquae ex cavo abdominis, thoracisque, & ſcroti; urinae ex veſica educationi: criticae evacuationi: plethorae: graviditati: frigori febrili, vel & calori: febribus malignis: viſcerum inflammationi: cacochymiae: ſcorbuto: atrae bili: podagricis, & materiae podagricae repulſae: flatibus: vermibus: vehementi cuicumque generis nervoſi adfectioni: dolore intenſiori: venenis vel adſumptis, vel externe adplicatis: variis odoribus & effluviis pulmone & naribus exceptis, toties Syncope ſuccedat, vel cum iis conjungatur.

XII. Neque minus frequenter Syncopen generant quaecumque vitia tum cordis ipſius, tum majorum vaſorum, & adcum-bentium viſcerum: quorum tamen pleraque potius ad Syncopen diſponere, quam eam generare videntur; ſed tum demum producunt, ubi procatarectica his ſe adjunxerit cauſſa.

XIII. Periculum, quod Syncopen numquam non comitatur, tum pro intenſitate paroxyſmi, tum pro varietate cauſſarum, tam proegumenae, quam Procatarecticae, varium eſt. Nihil fere certius effato Hippocratico S. II. Aph. 41. *Qui ſaepe & vehementer, ſine cauſſa manifeſta, animo linguuntur, de repente intereunt.*

XIV. Non eadem ſemper medicandi ratio, neque extra Paroxyſmum, neque in illo adhibenda eſt: quae enim alias prodeſſeprehenduntur, alias nocere neceſſario debent.

XV. In ipſo quidem Paroxyſmo raro evacuantibus locus: nec tamen id ſemper & ubique verum. Frigida in faciem conſecta, vel & epota: ſpirituosa, ſalina volatilia, foetida naribus ſuppoſita: dolorem cito ſtimulo producentia: frictio corporis: ejusdem concuſſio plerumque ad excitandum Syn-copticum faciunt.

XVI. Extra Paroxyſmum recidiva praecavenda eſt tollendo
1. internam diſponentem cauſſam. 2. externam occaſionalem.
Utrumque ſaepe difficulter, interdum plane non, praestari po-
teſt:

test : neque semper eodem, interdum etiam plane opposito modo : non ergo generalis cura praescribi potest, sed negotium iudicio & perspicaciae Medici committendum est.

XVII. Id vero certum, nihil ineptius esse, quam specifica remedia crepare, quorum pauca bona; pleraque inepta; nulla utique universalia.

C A P. VIII.

De Cordis palpitatione.

I. **Q**uum mens nostra corpori juncta ita se habeat, ut a consuetis non adficiatur : mirum certe non est, motum cordis, quamdiu nihil infueti in eo fit, a nobis non persentiri.

II. Quamprimum vero motus ille contractionis multum a naturali ordine & regula deflectit, continuo eum percipimus, soletque talis cordis motus, quem sensatione detegimus, *Palpitatio Cordis* adpellari.

III. Quae quidem alias levior, alias vero gravissima observatur; adeo ut mirabilia & vix credenda de vi palpitantis cordis narrentur.

IV. Ut plurimum palpitanti cordi conjungitur pulsus inaequalis, intermittens : anxietas : membrorum tremor : vertigo : tussicula : interdum leipothymia : suffocationes hystericae, vel hypochondriacae.

V. Sola cordis frequentior rariorve contractio non videtur cordis palpitationem efficere; sed tum videtur illa oriri, quotiescumque cor in contento sanguine expellendo majorem solito offendit resistantiam.

VI. Hinc enim fit, ut vel omnem sanguinem expellere non possit : vel, si eundem expulsurum sit, vim naturali longe majorem exercere debeat; unde palpitatio futura videtur.

VII. Cujus igitur non una eademque, sed multiplex causa esse

esse potest. Haerere enim potest, vel in ipso *Corde*: vel in *Humoribus corde contentis*: vel in *Vasis* sanguiferis: vel in aliis *Partibus* cum corde communicantibus.

VIII. Si causa in *Corde* ipso haereat: haerebit vel in *Substantia* cordis, vel in *Corporibus cor proxime ambientibus*.

IX. In *Cordis Substantia*: si fibrae tantam vim non habeant, quanta requiritur ad omnem sanguinem expellendum: id est, si vel debiles, vel rigidae, aut morbo correptae fuerint. Unde patet, quare in senibus debilibus, defectu spirituum, tum & aneurismaticum cor toties palpitet.

X. In *Corporibus cor proxime ambientibus* si causa haereat: haerebit vel in ipso *Pericardio* inflammato, indurato, cum cordis superficie concreto: vel in ejus *Cavitate*, si nimia aquae copia, lapilli, materia flatulenta, vermes, aut alia heterogenea corpora in ea contineantur.

XI. *Humores corde contenti*, sanguis, lympa, chylus, palpitationem inducent; si quantitas aucta fuerit, ut in plethoricis: aut imminuta, ut in vulneratis: vel qualitas vitata; si scilicet grumofus, flocculentus, polypofus sanguis fuerit: vel & insignem quandam acrimoniam contraxerit: unde tam frequens malum in scorbuticis, cacochymicis, arthriticis, podagricis.

XII. Si in *Vasis* causa mali haeserit; haerebit, vel in *Solida Vasorum Substantia*; vel in *Liquido* vasis contento.

XIII. In *Substantia* vasorum. 1. si a causa externa comprimantur, unde in Empyemate, hydrope thoracis, sanguine extravasato, pulmonum vomica, hydatidibus toties palpitatione. 2. Si per *σπασμους* arctiora reddantur. 3. si fibrae arteriarum vel rigidae nimis, vel spasmis constrictae fuerint: unde toties post graviores animi adfectus, & in hystericis palpitationes: vel 4. si eadem nimis debiles fuerint. vel 5. si arteriarum valvulae rigidae, tendinosae, cartilagineae, osseae, tumore obsessae, disruptae, laxatae fuerint.

XIV. In *Liquido* vasis contento. 1. si sanguis arteriosus

copia. 2. si mole & soliditate. 3. si visciditate. 4. si acrimonia peccaverit; unde ἐμ Δραξς, & spasmus vasorum.

XV. Denique etiam frequenter causa haeret in *Visceribus a corde remotioribus*, sed cum eodem, sive nervorum, sive vasorum ope, communicantibus. Ita haud raro producitur palpitatio vitio cerebri, cerebelli, pulmonis, ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vesicae urinariae, & potissimum Uteri: tum denique vitio generis nervosi, sensilis nimis atque irritabilis.

XVI. Neque ulla est ex rebus non naturalibus, quae non in corporibus, ad palpitationem vitio causarum modo memoratarum (VIII. --- xv.) dispositis, paroxysmum excitasse aliquoties fuerit deprehensa.

XVII. Quam diversa in palpitatione cordis instituenda sit Prognosis, facile ad causarum diversitatem attendenti liquet. Est enim symptoma raro acutum; plerumque Chronicum; periculosum saepe; interdum bonae criseos indicium; sanabile aliquando; sed & non minus frequenter sanari impos; subitae nonnunquam & improvisae mortis prodromus.

XVIII. Neque diversam minus medelam causarum diversitas exigit. Quare nec specificis tantopere depraedicatis fidendum.

XIX. V. S.: carminantia: antihysterica: opiata: emetica: purgantia: diuretica: vesicantia: mercurialia: cardiaca: nutrientia alias egregia, alias sane nihil valentia, alias noxia cum sint, iudicio medici, quid ex his eligendum sit, relinquere oportet.

XX. Id vero notandum, quod sollicitissime observandum sit, quatenam causa procatactica paroxysmum suscitare consueverit: quam detectam si amovere potueris, licet vel proegumena tolli nequeat, sane haud parum emolumenti aegro attuleris.

C A P. I X.

De Cordis Vasorumque maiorum Polypo.

I. **C**ontingit saepe, ut dissectis cadaveribus, sive in vasis sanguiferis, sive in cavis viscerum deprehendatur massa durior, membranoso carnea, irregularis figurae, variis & diversis plerumque radicibus, quibus se ad vicinas partes adfigit, instructa. Vocatur talis massa *Polypus*, & quidem si in Corde, maioribusve vasis haereat, *Polypus Cordis*, vel *maiorum Vasorum*.

II. Qui quidem licet a nonnullis sub mortem demum nasci existimetur, dubitari tamen plane non potest, quin vivo homine in corde generetur, generatusque ibidem satis diu aliquando haereat.

III. Insignis autem inter Polypos differentia intercedere observatur: sive locum, quem occupant, spectes: sive magnitudinem, substantiam, colorem, figuramve consideres.

IV. Et quamvis non eadem quoque semper sit fabrica, ut plurimum tamen ex variis lamellis membranosis, fibrarum ope inter se cohaerentibus, componi observantur; haud aliter fere, ac calculi ex orbiculis calculosis sibi incumbentibus constant.

V. Originem vero Polyporum in sanguine quaerendam esse, tum color eorundem; tum loca, in quibus potissimum inveniuntur; tum denique summa in cruore ad coagulum & soliditatem contrahendum diathesis, multis experimentis firmata, videtur manifesto docere.

VI. Neque videtur Polypus ex uno tantum genere particularum sanguini inhaerentium conflare: sed omnes, serosae, fibrosae, gelatinosae, forte & adiposae partes ad ejus compositionem concurrunt.

VII. Si enim intima harum miscela vel impediatur, vel tollatur: statim in fluida sanguinis massa solidi nascuntur flocculi, prima Polypi rudimenta constituentes, qui, ab aliis se-

cum

cum prioribus conjungentibus mole aucti, tandem ipsam Polyposam massam componunt.

VIII. An ergo Polypus nihil aliud est, quam indurata pinguedo? An est pituita in corde concreta? An est humor crudus ab hepate cordi suppeditatus? Nihil falsius.

IX. Quum vero illa intima miscela (§. VII.) inprimis tollatur quiete & stagnatione sanguinis, evidens est, omne id, quod efficit, ut sanguis in corde stagnare & quiescere cogatur, cordis Polypum producturum esse.

X. Neque tamen nimius motus excludendus est, quippe qui, condensando sanguinem, eum ad coagulum contrahendum eo magis disponit, quo densiorem reddit.

XI. Imo vero omnia corpora sive medicata, sive venenata, & quaecumque materia morbifica, quae cruorem coagulare deprehenduntur, ansam his Polypis facile praebent.

XII. Qui vero in Vasis majoribus spectantur Polypi, illi vel in corde nati sunt, & inde in Vasa expulsi: vel & in ipsis illis vasis generari potuerunt.

XIII. Ex quibus intelligitur, quare observationes docuerint, frequentius hoc malum occurrere in corporibus laxis, spongiosis, quiescentibus, plethoricis? Quare post vehementiorem corporis motum; animi pathemata, potissimum frigida; Pleuritidem; Peripneumoniam; febres acutissimas; Pestem; Apoplexiam; Syncopen; suppressas sanguineas evacuationes toties nascatur? Quare illi, qui parum admodum bibunt, & plurimum mingunt, toties huic morbo obnoxii? Quare tam frequenter in cadaveribus Hypochondriacorum, Scorbuticorum, Cachecticorum, Venereorum, potibus spirituosius abuserum, hydropicorum, intempestive Cortice Peruviano usorum appareat? Quare subita frigidissimae aquae in aestuans sudansque corpus ingurgitatio non rara Polypi cordis causa? denique etiam quare saepe generetur vitio quodam, vel in ipsa cordis substantia, vel in ejus cavitatibus, aut majoribus vasis enato?

XIV. Praesentem Polypum suspicamur, imo probabilissime con-

M A J O R V M P O L Y P O .

conjugimus. 1. ex causis praegressis (VI-XIII.) 2. ex Phaenomenis conjunctis, quorum praecipua sunt dolor fixus in pectore, potissimum in sinistra parte, gravativus, cum anxietatis sensu conjunctus: frequens, & tantum non continua cordis palpitatio: pulsus inaequalis, intermittens, parvus, debilis, an aliquando durus & plenus? augmentum omnium horum symptomatum a validiori corporis motu, vel & remediis sanguinem calefacientibus, rarefacientibus: maximus motus vasorum in utraque colli parte locatorum: An & crusta gelatinosa educti de vena sanguinis superficiei inhaerens inter signa Polypi referenda? Ita nonnemo. 3. ex morbis quibusdam, vel conjunctis, vel succedentibus, ut sunt Asthma: Pleuritis: Peripneumonia: Haemoptoe: Phthisis: alterutrius brachii tumor oedematosus, torpor, stupor, paralytis, gangraena, sphacelus: hydrops thoracis, universalis: Mors saepe subitanea.

XV. Quisquis locum adfectum, continentem mali causam, ejusque effecta considerat, non dubitabit hunc morbum periculosissimis & tantum non letalibus, saepe acutis, interdum chronicis, adnumerare: sed ita tamen, ut, quod mirum videri potest, a recentiori subitae magis mortis periculum, quam ab inveterato, immineat.

XVI. Ubi Polypus formatus nondum est, sed futurus metuitur, tum sane quaedam, nec tamen indubia, spes adfulget fore, ut averti & praecaveri possit.

XVII. Quod quidem ut fiat, causae tam proegumenae, quam procatacticae, vel plane tollendae, vel multum imminuendae & infringendae sunt.

XVIII. Quem in finem V. S. eaque saepius in anno repetita: tum & lenia sine multo calore stimulantia, vasorumque Elasticitatem augentia: dein & resolventia: saponacea: diluentia: haud parum possunt.

XIX. Quod si iam actu generatus Polypus, parum certe praesidii in arte situm videtur: maxime si confirmatus fuerit:

recentem enim forte aliquando sanari posse, experimenta nonnulla docuisse videntur.

XX. Et certe, si quid auxilii sperandum erit, illud in massae polyposae dilutione, maceratione, & levi quadam putrefactione haerebit: quem in finem aqua tepida, saepe magna satis copia epota, eaque subalcalina, videtur utcumque accommodata.

XXI. Neque forte expressi de saponaceis herbis succi: aquae minerales: Mercurialia: antimoniata: camphorata: contemnenda videntur.

XXII. Sin resolvi, ut plerumque fit, Polypus neget: ejus incrementum, quantum fieri potest, impediendum est, & mitiganda Symptomata.

XXIII. Prius fit frequentius repetita, sed nec tamen nimis larga, V.S.: tum & ceteris ad avertendum Polypum facientibus remediis.

XXIV. Posterius vario modo pro Symptomatum varietate, quorum tamen pleraque ejus sunt naturae, ut multum mitigari non possint.

C A P. X.

De Eorundem Aneurysmatibus.

I. **Q**uotiescumque cor, auriculae, sinus in majorem molem dilatantur, ita ut eorundem superficies, & cavitates his superficiebus inclusae, naturalem magnitudinem excedant, malum hoc *Cordis, Auricularum, Sinuum, Aneurysma* appellatur.

II. Per *Arteriarum* vero & *Venarum* majorum *Aneurysmata*, intelligimus earundem in saccum quendam ampliorem expansionem: vel & cavitatem earum juxta omnem dimensionem auctam.

III. Quae igitur contingent, quotiescumque harum partium cava a contento sanguine multum ultra statum naturalem fuerint dilatata.

IV. Quod

IV. Quod fiet, si vel pressio liquidi aucta; vel fibrarum & membranarum resistentia imminuta fuerit; vel utraque conditio concurrerit.

V. Unde liquet, quare toties cordis Aneurysmata occurrant in cadaveribus Plethoricorum: post febres acutas, & morbos inflammatorios: in iis, qui Polypo cordis aut majorum vasorum laborant: a nimia resistentia in arteriis: in helluonibus: hystericeis: hypochondriacis: venereis: rarius in ventriculis quam in auriculis: numquam fere in sinistro, quin & dextro: sed saepe in dextro, nec tamen in sinistro?

VI. Quin & intelligitur vasorum Aneurysmata a fibrarum paralyfi: tunicarum vulnere, erosione: sanguinis copia & impetu produci posse. Rarius tamen in inferiori, quam superiori aortae parte haerent. Potissimum in ejus curvatura. Rarius in arteriis, quam venis, nascuntur.

VII. Symptomata Aneurysmatis, & effecta ab eo producta simillima sunt iis, quae in Polypo Cordis observantur, & ab eodem excitantur: quod sane eo minus mirum videbitur, quo frequentius alterum alterius mali comes observatur: quin & necessario fere existit.

VIII. Malum praesentissimum discrimen minuitur: quamvis interdum diutissime ferri possit, si nempe Aneurismatici tumoris parietes osseam, quod interdum fit, aut cartilagineam duritiem acquisiverint.

IX. Incurabile hoc Aneurysma est. Neque enim aut sectio, aut compressio, qua in minoribus vasis haerens curari forte potest, hic locum habet. Sola palliatio & incrementi impedimentum obtineri potest, vena frequentius secanda: menti, & corpori quiete concilianda: diaeta tenuissima praescribenda: abstinendo a stimulantibus & calefacientibus: utendo resolventibus, saponaceis.

X. An omnis Aneurysmatica cordis vasorumque vitalium dilatatio a contento sanguine? Quare Mercurialia saepe Aneurysma inducunt? Quare iis, qui simul & lue Venerea, & A-

neurysmate laborant, usus Mercurii interdici debet? Quare qui interno Aneurysmate laborant, ut plurimum, vel ex sputo sanguinis, vel repente moriuntur? Unde fit, ut cordis Polypo, vel Aneurysmatibus toties succedat stupor, paralyfis, oedema, inflammatio, gangraena, sphacelus brachii alterutrius? Unde fit, ut in iis, qui Aneurysmate intereunt, arteriae & valvulae ossileam saepe duritiem nactae observentur? An pulsus durus & plenus in omni Aneurysmate adesse deprehenditur? An pulsatio venarum jugularium continua, etiam dum aeger decumbit, & nullo thoracis motu agitur; tum & anxietas cum cordis palpitatione, pondere, pulsatione indicium est Aneurysmatis in dextris sinu, auricula & ventriculo haerentis? An Hippocratica Varicis curatio etiam in Aneurysmate convenit?

C A P. X I.

De Diaphragmatis Inflammatione seu Paraphrenitide.

I. **V**t ceterae corporis partes, ita & Diaphragma vera inflammatione corripi potest: quod si factum fuerit, oritur morbus, qui *Paraphrenitis* dicitur.

II. Estque haec inflammatio una ex frequentissimis, sed tamen raro satis cognitis, parum descriptis, & saepe cum aliis confusis morbis.

III. Et sane, si adsiduum septi motum; citam per illud circulationem; situm partis, & cum ceteris visceribus communicationem consideremus: facile intelligimus, non adeo infrequenter expectandam esse ejus Phlegmonem.

IV. Idem tamen situs, eadem vicinia efficiunt, ut saepe pro alio morbo habeatur, censeaturque homo hoc morbo correptus vel hepatis, vel renum, aut ventriculi inflammatione laborare.

V. Neque tamen difficile erit, hos ab invicem distinguere, si sollicitè ad Phaenomena morbos hosce comitantia attenderis, quorum quidem in Paraphrenitide pleraque haec sunt.

VI. Febris continua, valde acuta: dolor circa praecordia,
la-

latera, dorsum, acutissimus, lancinans, saepe pulsatorius, auctus in inspiratione, tussi, sternutatione, ventriculi repletionem, nausea, vomitu, singultu, alvi & vesicae exoneratione: respiratio dolorifica, parva, frequens, solo fere thorace perfecta: Vox saepius acuta: Hypochondria sursum tracta: Delirium, nec tamen semper, frequens tamen, & saepe perpetuum: saepe & convulsiones, potissimum risus Sardonius.

VII. Quod vero in omni Paraphrenitide non eadem plane adsint symptomata, potissimum videtur tribuendum esse loco adfecto, qui idem semper non est: quum nunc pars carnosae, nunc tendinosae: nunc membrana, quae convexam; nunc illa quae concavam superficiem cingit, inflammata esse possit.

VIII. Neque difficile erit ex hac consideratione diluere illa argumenta, quibus, diaphragma inflammatum Paraphrenitidis causam non esse, evincere conati fuerunt celebres quidam in arte Viri.

IX. Inter causas malum hoc excitantes, quae sunt omnes illae, quae alibi inflammationem generare solent nunc ad diaphragma adplicatae, eminent aer, cibus potusque acres, calidi, vel & actu frigidi.

X. Mali natura: facilis ad vicina viscera diffusio: partis adfectae indoles: motus necessarius: singulare cum visceribus vitalibus commercium, cerebro potissimum & corde: gravia, quae junguntur, Symptomata merito hunc morbum acutissimis adnumerant.

XI. Terminatur autem vel resolutione: vel suppuratione: vel gangraena: an & inflammatae partis induratione?

XII. Ex quibus quidem sola resolutio speranda: quae vel simplex aliquando obtinetur: vel non nisi cocta & excreta materia morbifica: idque vel calido sudore e toto corpore expressio: vel sanguinis fluxu: vel alvi ejectione: vel urinae copiosa excretionem: vel plerisque horum conjunctis. An & expectoratione?

XIII. Cura mali absolvitur, promovendis naturae conaminibus, si appareant: sin minus, V. S. in brachio ut plurimum

rum instituenda, repetenda saepe: cucurbitis dorso admo-
vendis: enemate frequenter injiciendo: mollibus unguentis,
fomentis, cataplasmatibus adplicandis: & exhibendis diluenti-
bus, resolventibus, antiphlogisticis, nitrosis: diaeta praescri-
benda tenuissima.

XIV. Ita si resolvi neget malum, nec fuerit ex pessimis,
suppuratio expectanda, quae praevideatur ex vehementia, &
diuturnitate symptomatum: absentia vel simplicis resolutionis,
vel excretionis criticae: rigore: horripilatione: dolore
pulsatorio.

XV. Natus hinc abscessus, vix discutiendus, disrumpatur
necesse est: stillabitque pus vel in thoracis, vel in abdominis,
vel in utrumque Cavum, pro vario loco, quem olim inflam-
matio occupabat.

XVI. Primum si contigerit, Empyema. Alterum, Ascites
purulentus. Tertium, utrumque; quin & tum aliquando
viscera ex abdomine in thoracis cavum sursum pelli posse Ex-
perientia constitit.

XVII. Postrema quidem conditio merito letalis judicabitur,
quamvis mira sit observatio, quam habet Scheuchzerus Itin.
Alp. 7. p. m. 495. 496. Primo vero & altera, licet longe
periculosissimae sint, vix tamen pro certo letalibus habendae
videntur.

XVIII. Si enim, instituta Paracenthesi, pus non pessimae no-
tae educatur, nulla videtur ratio, quare de mundando & sa-
nando diaphragmatis ulcere plane desperaremus.

C A P. XII.

De Morbis Oesophagi.

I. **Q**uamvis, ut ceterae partes, ita & *Oesophagus inflam-*
mationem contrahere possit, certum tamen est, id
mali genus non ita frequenter occurrere: quod quidem
si

si majoris momenti foret, instar ceterarum inflammationum tractari deberet.

II. Quin & summe utile foret blandissima; mucilaginosa; dulcia; balsamica non acria; oleosa; anodyna lente sensimque deglutire, qualia & in *excoriatione* interioris Oesophagi superficie; & *defectu muci*, satis certe obviis malis, non sine fructu exhiberi possunt.

III. Contingit praeterea haud raro, ut *beterogeneum aliquod corpus*, sive acuta figura in Oesophagum infixum, sive mole sua in pactum, descensum deglutitorum impediat, quo in casu illud vel deprimi, vel educi debet: qua de re legi merentur, quae in actis Edinburgensibus, & Acad. Reg. Chir. Paris. conscripta extant.

IV. Quin etiam *Spasmus* in eodem nasci saepe observatur, sive permanens, sive alternus: cujus quidem causa, vel extra Oesophagum, vel & in eodem haeret.

V. Si prius: haerebit causa vel in cerebro, vel loco inter cerebrum & Oesophagum intermedio. Illud in hystericis & Epilepticis: Hoc in vulneribus collo inflictis, & nervis inde laceratis conspicitur: quin & consensu vicinarum partium convelli Oesophagus posse videtur.

VI. Si posterius: causa erit nimia fibrarum irritabilitas: acria stimulantia: inflammatio: exulceratio: excoriatio: quin & plura topica mala in eo enata.

VII. Primarius hujus Spasmi effectus est laesa deglutitio, & varia quidem ratione laesa, pro vario loco, quem Spasmus occupat, variaque ejus extensione.

VIII. Quin & deglutita, nec ventriculo excipi valentia, sursum rejicientur simul cum magna pituitae quantitate, & tussis saepe admodum molesta.

IX. Et quamvis illa pituita haud raro pro causa impeditae deglutitionis habeatur, quin & praesens eandem impedire necessario debeat: certum tamen est, longe frequentius esse effectum mali, quam ejusdem causam.

X. Neque

X. Neque haec symptomata (§. VII -- IX.) in solo Oesophagi Spasmo; sed & in quacumque ejus angustatione, undecumque nata, conspiciantur, necesse est: imo vero saepe & in ejusdem Paralyfi adparebunt.

XI. Atque haec ratio est, quod omnes hi Oesophagi morbi adeo proxime ad invicem adcedant, ut eos distinguere saepe sit admodum difficile.

XII. Susplicamur vero haec Symptomata a Spasmo produci, tum ex causis praegressis: tum ex motibus convulsivis alibi forte adparentibus: tum ex corporis temperie: tum denique ex modo faciliore, modo difficiliore deglutitione: neque enim si Spasmo malum debeatur, aequè semper intensum esse consuevit.

XIII. Malum hercle non contemnendum, siue causam, siue effecta consideres: causae tamen ratione aliud alio levius: Hystericum utique non adeo metuendum.

XIV. Cura mali pro varietate causae variis remediis peragitur, quorum alia alias utilia, alias noxia sunt: V.S.: Cucurbitae: Vesicatoria: Emetica: Cathartica: Clysmata: Sudorifera: Carminantia: Anthysterica: Opiata: Fomenta: Cataplasmata: Vapores commendantur.

XV. Sed & laeditur deglutitio *Resolutis* Oesophagi *Fibris*, idque varia ratione, pro varietate loci, quem Paralyfis occupat: frequens in senibus, sed & in junioribus vires Venere exhaustis.

XVI. Cognoscitur ex causis praegressis: ex inspectione faucium laevium, pallidarum, collapsarum: ex nullo adparente tumore vel in Oesophago, vel prope eundem: ex aetate: ex aliarum partium resolutione. An & ex minus difficili fluidorum quam solidorum deglutitione?

XVII. Malum itidem, siue effecta siue causas spectaveris, non contemnendum, nec sanatu facile. Replentia: stimulantia: Vesicatoria: Clysmata si addideris iis, quae Aetius habet Tetrabibl. 2. S. 2. c. 33. perfectam fere habebis Medicinam: sed nec eadem cura in omni Paralyfi conducit.

XVIII.

XVIII. *Angustatio* Oesophagi per enatum tumorem frequens itidem laesae deglutitionis causa.

XIX. Is vero tumor, vel enatus in ipso Oesophagi cavo, eundem obstruit: vel in vicinia per $\Theta\lambda\iota\psi$ eundem comprimit.

XX. Qui in Oesophago enascitur, varius est: inflammatio: abscessus: glandularum incrementum: scirrhus: cancer: carnosae excrecentiae: cartilago: fungosa caro: carunculae: atheroma: steatoma: meliceris.

XXI. Extra Oesophagum omnes partes vicinae mole auctae: glandula thyroidea: glandulae atrae asperae arteriae: pinguedinis copia: aneurismata arteriarum: latera earundem callosa: longe tamen frequentissime induratae externae Oesophagi glandulae.

XXII. Talis vero angustatio, praeterquam ex communibus impeditae deglutitionis indiciis, cognoscitur potissimum intruso stilo flexili, ad cuius alteram extremitatem valide alligata haeret spongia: nec difficulter a ceteris Oesophagi malis distinguitur. At veram angustantem causam satis interdum facile; saepe vero non nisi difficillime detexeris.

XXIII. Neque sane facile est angustantem causam tollere. Varia quidem ejus indoles varia postulat remedia, plerumque tamen irrita. Induratas glandulas Mercurii efficacia resolvi posse docuit experimentum; sed & hoc remedii genus aliquantulum infidum.

XXIV. Quum vero maximum periculum ut plurimum non adeo in causa mali, quam quidem in laesa deglutitione, haereat: conabimur alimentis alia ratione ingressum in corpus conciliare, & quidem vel Clysmata nutrientia injiciendo: vel per tubum in Oesophagum ad ventriculum usque immissum alimenta infundendo: aut adsumta pinnae Cetaceae ope vi in ventriculum detrudendo.

XXV. At vero omnes hi modi vel parum certi, vel minus tuti, imo & aliquando satis periculosi sunt.

XXVI. *Disruptus* Oesophagus Boerhavius descriptus: *perforatus*

foratus in Phthifico Heistero observatus; nullam medelam ab arte petendam agnoscunt.

CAP. XIII.

De Empyemate.

I. **E**mpyema vi originis collectionem puris quocumque in loco; usu tamen eandem in thoracis cavo factam significat.

II. Potest igitur pus vel in alterutra, vel in utraque thoracis camera haerere: sed & in mediastini cavo sub osse sterni colligi potest.

III. Quidquid in partibus in thoracis cavo haerentibus, vel cum eo communicantibus, aut abscessum, aut ulcus formare potest; pro antecedenti Empyematis causa haberi debet.

IV. Ergo inflammationes viscerum thoracicorum, pulmonis, pleurae, mediastini, diaphragmatis, forte & pericardii.

V. Tum & omnia, quae memorata viscera erodere & exulcerare possunt: aquae in thorace collectio: pituitae delapsus: sanguis extravasatus: haemoptoe: Asthma humorale: vulnera, tum penetrantia, tum & non penetrantia: contusiones.

VI. Neque impedit, quominus materia purulenta per *μυστα* in thoracis cavum deponatur.

VII. Harum igitur causarum nonnullis, pluribusve praegressis imminere Empyema haud vani auguramur.

VIII. Praesens conjicimus. 1. ex tempore, quod ab initio inflammationis elapsum est: quod tamen indicium neque generale, neque absolute certum est. 2. ex signis Vomicae disparentibus, sed brevi redeuntibus. 3. ex Symptomatis, quorum alia ponderi prementis puris; alia rodenti acrimoniae; alia ejus absorptui adscribenda sunt.

IX. Ho-

IX. Horum autem praecipua sunt, tussis plerumque, eaque vel sicca, vel humida: dolor in latere adfecto: difficilis & erecta respiratio, maxime post cibum, motum corporis, animi adfectus: decubitus supinus, inque affectum latus tolerabilis, in laesum impossibilis: ponderis sensus ad diaphragma: tumor aliqualis abdominis: sonitus fluctuantis puris: levior thoracis in adfecto latere protuberantia: febricula lenta, vere hectica: tumor brachii interdum oedematosus, inflammatorius, gangraenosus: pedum oedema: sudores nocturni: animae foetor: pustulae: abscessus: ceteraque confirmatae Phthiseos Symptomata.

X. Quo vero in loco pus haereat, docent doloris sensus: praegressa: decubitus: genarum rubor: pulsus: auditus: argillae humidae vel terrae Erythriae juxta Hipp. applicatio.

XI. Solet interdum natura malum solvere expulso pure, vel expectoratione, vel per vias urinarias: interdum quoque, sed rarius, diarrhoea: quin & aliis quandoque viis foras ejicit, tumque conditio excreti puris prognosin determinat, longe saepius minus felicem. An vere Hippocrates dixit, melius esse, si pus in sinistro latere, quam si in dextro, contineatur?

XII. Ad curam mali indicatur. 1. pus in cavo thoracis contentum inde educere. 2. fomitem mali tollere. 3. mitigare & praevenire Symptomata.

XIII. Prius ut fiat, sollicitè observandum, utrum natura ipsa puris expulsionem molitur. Hoc si fiat, in suo, quod molitur, opere adjuvanda, & vario quidem modo pro varia, qua incedit, via.

XIV. Si ergo expectoratione pus ejicere conetur natura, cavendum ab evacuationibus huic contrariis: sed per pectoralia, bechica, saponacea, laxantia, mucilaginosà, oleosa, mellita, balsamica, vinosa, vapores eam promovebit: habita semper ratione febris, tenacitatisque excernendae materiae.

XV. Si diuresi favens natura materiam expellat, omne au-

xilium in diureticis mitioribus, aperientibus, laxantibus, clysmatis, fomentis positum est.

XVI. Sin, quod rarius, diarrhoea pus eliminetur, mollia Enemata, fomenta, Cataplasmata, blanda eccoprotica, ferum lactis, nisi sufficiat natura, accommodatissima sunt.

XVII. At si nullam viam, qua everrat pus, natura monstraverit, omne praesidium in Paracenthesi thoracis situm erit: in qua quidem operatione ratio haberi debet *Temporis*, quo fieri debet: *Loci*, in quo: *Instrumenti* per quod: & denique *Modi*, quo instituenda est.

XVIII. Ad *Tempus* quod attinet, praestat initio facere, quam morbo nimis provecto: at ubi Phthifica Symptomata se adjunxerint, abstinere longe fatius est.

XIX. *Locus* vel ab ipsa natura, excitato tumore, indicatur, vel arbitrio Medici relinquitur: tumque talis eligendus, qui quam maxime profundus, & tamen tuto sine periculo aperiri queat. Commodissimus videtur medius inter Secundam & Tertiam costam spuriam ab inferioribus numerando in sinistro; inter Tertiam & Quartam in dextro latere ad Quatuor digitorum a spina vertebrarum distantiam.

XX. Praestat autem secans, quam urens, *Instrumentum* adhibuisse, scalpellumque Chirurgicum satis videtur commodum.

XXI. *Modus*, quo instituenda est operatio, versatur circa sectionis rationem: educendi puris quantitatem: facilem vel difficilem ejus exitum: ingressi aeris expulsionem: vulnerisque deligationem commodam.

XXII. Fortunatus minus magisque operationis eventus praevidetur ex qualitatibuseducti puris.

XXIII. Talis vero paracenthesis, vel in alterutro, si alterutrum latus pus impleverit; vel in utroque, si utrumque, facienda erit: sed parum in hoc casu spei superesse videtur.

XXIV. Sin pus inter mediastini lamellas haeserit, unum, sed anceps, praesidium in terebrando sterili osse situm erit, qua-

qualem encheiresin famosus Theologus Beckerus subiisse dicitur.

XXV. Quomodo vero fomes purulentam materiam fundens tolli exsiccarique debeat, symptomatisque occurrendum & prospiciendum sit, ex iis, quae Cap. V. de Phthisi Pulmonali diximus, peti debet.

CAP. XIV.

De Hydrope Thoracis.

I. Si eas cavitates, quas in descripto modo morbo pus occupabat, aqua, serum, ichor impleverint, *Hydrops dicitur Thoracis.*

II. Qui quidem vel lenta congestione, quod longe frequentissimum; vel subita admodum fluxione, quod rarius, nec tamen plane insolens; generari consuevit.

III. Hic vero morbus, licet plerisque rarior, & Galeno semel tantum observatus credatur, longe tamen frequentius occurrit, quam quidem vulgo existimatur.

IV. Est autem raro primarius morbus, sed plerumque alterius effectus & Symptoma, neque semper ejusdem. *Hydrops Ascites: Tussis inveterata: Asthma contumax: Hydatides disruptae: Hydrocele discussa: Cordis majorumque Vasorum morbi: frequentissime Thoracis Hydropem excitare deprehenduntur.*

V. Quum vero hoc malum pleraque Symptomata cum multis pulmonum morbis communia habeat, & Empyematicis adeo adfinia, ut per causas antecedentes unice distingui posse videantur: mirum non est, de difficili mali diagnosi omnes fere medicos conqueri.

VI. Inprimis autem mali hujus suspicionem faciunt, nulla antegressa inflammatio: erecta & difficilis respiratio: ponderis ad diaphragma sensus: tussicula: decubitus, ut in Empyemate: pedum manuumque oedematofus tumor cito adparens: scroti tumor, & ad ejus augmentum, vel decrementum, de-

crementum, vel incrementum Symptomatum: impossibilis longa in lecto mora, sed subita expergefactio cum suffocationis periculo: fluctuatio aquae: urina initio morbi alba, copiosa, dein parciior & saturatioris coloris: pulsus maxime inaequalis: An & praevia intra praecordia ebullitione, spumosae & liquidae materiae ex ore excretio?

VII. Pondus aquae prementis: facilis ejus putrefactio: difficilis ex thoracis cavo expulsio: indoles morbi, cujus hoc malum symptoma est: thoracis hydropem Chronicis, periculosiss, & vix curandis morbis accensendum jubent.

VIII. Quod si vero, favente natura, aliquando sanatus legatur, id potissimum per diuretica, setacea per scrotum transmissa, & fonticulos cruribus immisos factum deprehenditur.

IX. Quare & his viis Medicus aquam expellere conabitur: quod si non successerit, viresque constiterint, ad thoracis paracenthesin deveniet.

X. Neque negliget, educta aqua, remediis illum morbum expugnare, vi cujus excreta modo aqua collecta fuerat, ne recidiva expectetur: sed & hoc non facile, saepe *ἀδύνατον*.

LIB. VII.

DE MORBIS VISCERVM
ABDOMINALIVM.

CAP. I.

De Hepatitide.

I. **H**epatitis, seu *Inflammatiō Hepatis*, vel in arteriae hepaticae propaginibus, vel in ramulis venae portarum sedem habere potest. Hanc *Venosam*, illam *Arteriosam Hepatitidem* non incommode vocaveris.

II. Ex quibus quidem venosam rarius, arteriosam frequentius nasci necesse est: sed ita tamen, ut raro alterutra sola perstet, sed alteram altera producat.

III. Antecedunt utramque, tum generales omnium inflammationum causae, tum speciales quaedam huic determinatae inflammationi propriae quasi & privatae: copia olei omento contenti: malum hypochondriacum: metastasis materiae morbosae cujuscumque in hepar: calculus: bilis crassa, viscida, tenax, acris: Icterus: externorum remediorum ad hepar in tempestiva adplicatio; eorumque vel frigidorum, potissimum in acutis, aut aestuante corpore, vel calidorum, vel attrahentium: sitis intensa, diu tolerata: febris ardens: animi pathemata: vomitus validus, repetitus: simplex hepatis obstructio: vermes: sordes: pituita: diuturnus usus alimentorum viscosorum, lentorum, tenacium, acrium: ictus: lapsus: contusio: vulnus.

IV. An non utilis hepatitis distinctio in eam, quae convexam; & illam, quae concavam superficiem jecinoris obidet? Certe id & ad prognosin & ad medicinam faciendam distinguere juvat.

V. Comitatur malum febris continua acuta, minus tamen acuta, quam in ceteris inflammationibus: Dolor punctorius, non ex acutissimis, in dextro plerumque, nonnumquam & sinistro hypochondrio; saepe & Epigastrio; saepe in his omnibus locis: qui inspirando, tussiendo, excrementis excernendis, decubitu in dextrum latus, tum & a pastu augetur: dolorificus singultus: sitis: urina parca, rubra, flammea, ardens: vomitus biliosus: oculorum album flavum, pallidum. An & tumor in alterutro hypochondrio? An Icterus? An haec bina Symptomata quidem semper & necessario adsunt?

VI. Periculosior adfectus abit in mortem, nata gangraena visceris putrida; diarrhoea cruenta; pessima dysenteria.

VII. In abscessum scirrhumque haud raro terminatur.

VIII. Sed & in sanitatem exit, vel simplici resolutione; vel evacuatione Critica, nec tamen semper eadem. Igitur. 1. narium haemorrhagia, copiosa, e nare dextra. 2. alvi fluxu bilioso; cujus utilitatem determinant tempus, quo adparet: Symptomata concomitantia: materiae excretae indoles. 3. sanguinis e vasis haemorrhoidalibus fluore. 4. copiosa urinae criticae excretionem. 5. copioso, aequabili, flavescente sudore. 6. Vomitu. An & dolor in sinistro hypochondrio? An scabies? An accedens febris hepatitidem solvit?

IX. Medicinam determinant resolutionis, aut evacuationum criticarum praesentia, vel defectus.

X. His enim non adparentibus, omne praesidium in V. S. majoris tamen utilitatis in arteriosa, quam in venosa hepatitide; in brachio, an potius dextro? instituenda: in purgantibus cholagogis lenioribus: clysmatibus, saepius injectis: remediis diluentibus, resolventibus, sine multo stimulo incidentibus, nitrosis, mellitis, saponaceis: fomentis, cataplasmatibus resolventibus: cucurbitis, nec tamen continuo in mali initio admovendis.

XI. At si criticarum evacuationum indicia conspiciantur, naturae conatibus obfistendum non est: sed eo, quo vergit, ducere illam oportet.

XII. Quod

XII. Quod si vero malum neque arti, neque benignae naturae cedat, facile in *Suppurationem* abit: quae praevидetur ex tempore resolutioni dicato jam elapso: ex nullis indiciis, aut resolutionis, aut criseos factae: ex symptomatum perduratio: ex vagis horripilationibus. Ita futurum, ita actu formari abscessum praefagimus.

XIII. Factum vero eundem novimus. 1. ex praegressis §. XII. 2. ex remissione symptomatum. 3. ex dolore gravativo ad jugulum, summumque humerum diffuso. 4. ex tumore, in dextro hypochondrio potissimum, ab alio, saepe & hic apparente, sollicite distinguendo. 5. ex febricula hectica, ejusque symptomatis. An diu durans Icterus? An decubitus in omnem partem molestus? An vini fastidium? An intolerabilis cruris suraeque dolor inter certiora hepatici abscessus signa referenda sunt?

XIV. Nobilitas visceris: summa humorum hepaticorum alcaliscentia: mala plerumque confecti puris conditio: facilissima labis cum vicinis communicatio, minus fortunatam prognosin instituendam monent: variam tamen pro varietate loci adfecti: pro variis purulentae materiae qualitatibus: pro vario denique, quo terminatur, modo.

XV. Etenim abscessus vel 1. per totam hepatis substantiam diffusus eandem consumit: vel 2. rumpitur, stillante pure in abdominis cavum: vel 3. absorptum ex abscessu pus cum massa sanguinea commiscetur, perque totum corpus circulator: vel 4. deponitur in cavum intestinorum, aut ventriculi, tumque vel diarrhoea, vel vomitu purulentis terminatur: vel 5. peritoneum musculosque abdominales extrorsum premit, manibusque facile palpandum tumorem excitat: vel denique 6. pluribus ex his modis simul finitur.

XVI. Ex quibus quidem quatuor priores, vel absolute letales, vel ad summum periculosissimi sunt: quintus vero interdum salutaris esse deprehenditur, licet periculi expers numquam sit.

XVII. Quemcumque vero eventum habuerit abscessus, requiritur. 1. ut purulentam cacochymiam, cum sanguine facile communicandam, praecaveamus. 2. ut generatum in hepate ulcus, si fieri possit, mundemus, & consolidemus.

XVIII. Quibus quidem scopis, difficulter sane feriendis, inserviunt acescentia: saponacea: vulneraria: lacticina: serosa: nitrosa: balsamica: &, quarum in his efficacia satis celebrari non potest, medicatae fontium aquae.

XIX. Praeter quae tamen attendendum est ad singularem modum, quo abscessus terminatus est: quod si fiat, enato tumore in hypochondrio dextro, omnis spes in perforando eodem, contentoque puri exitu conciliando sita est.

XX. Debet autem illa apertura vel secando, vel urendo fieri: quam posteriorem methodum veteres metu imminentis haemorrhagiae alteri praetulisse leguntur.

XXI. Effluens vero pus, vel melioris, vel peioris notae, feliciorum minusve felicem sanationem praesagiet, quae ea ratione, quam §. XVIII. docet, unice obtineri posse videtur.

XXII. Fieri porro interdum videmus, ut hepatis inflammatio, neque resoluta, neque suppurata, in *Scirrhum* abeat, quem itidem a simplici hepatis obstructione nasci posse non difficulter intelligimus.

XXIII. Quidquid enim materiam, vel in jecinoris vasculis, vel in glandulosis ejusdem folliculis haerentem, indurare, inspissare, inque lapideam fere duritiem convertere, ejusdemque cum continentibus canaliculis concretionem promovere potest: id omne hepatis *Scirrhum* producere valet.

XXIV. Poterit igitur *Scirrhum* hepatis antecedere hepatitis: simplex obstructio, minus prudenter tractata: contusio: vini generosioris abusus: medicamenta, vel valde refrigerantia, vel plurimum calefacientia ad jecinoris regionem admotā; & plura alia.

XXV. Malum

XXV. Malum hoc, quod facilius detegitur, si convexam, quam si concavam hepatis regionem obsederit, his fere indiciis cognosci potest. 1. ex praegressis. 2. ex tumore duro, inaequali, renitente, in dextro plerumque hypochondrio, aliquando & in sinistro, nonnumquam & in Epigastrio, facilius in gracilibus, tum & in situ erecto, detegendo. 3. facilius in dextrum, quam in sinistrum latus, decubitu. 4. ex sensu ponderis & gravitatis. 5. ex doloris absentia, quamdiu tumor benignus, qui vero, si adsit, gravativus potius, quam lancinans observatur. 6. ex respiratione impedita. 7. albo oculorum mire pallido, interdum & flavo. 8. An & ex Ictero? certe ille & in aliis morbis a Scirrho diversis adest; neque semper & necessario Scirrhum comitatur.

XXVI. Haec vero ipsa signa, sed leviora, in simplici Hepatis obstructione adsunt: nec mirum, quum & Scirrhi & obstructionis materia saepe vix nisi duritiei gradu videatur differre.

XXVII. Chronicum, fere incurabilem, nec plane periculi expertem hunc morbum nemo non pronuntiabit, qui naturam mali; facilem irritationem, & sic in cancerum degenerationem; facile supervenientem Icterum, inprimis & hydropem, consideraverit.

XXVIII. Obstructio nondum Scirrhusa curabilis: vere Scirrhusa, ut curari nequit, ita vix tractanda. Prior ad sui curam exigit attenuantia: incidentia: amaricantia: antiscorbutica: saponacea: mellita: oxymellita: serum lactis: fuliginosa: biliosa: chalybeata, internistis purgantibus, maxime Aloeticis: tum & medicatas plerorumque foteriorum fontium aquas: quibus externa ejusdem naturae adjungenda.

XXIX. Referata obstructione vasa debilitata corroboranda: quod & pleraque ex recensitis remediis felicissime praestant.

CAP. II.

De Ictero.

I. **I**cterus, *Ictericia*, *Morbus Regius*, *Morbus Arquatus*, vel *Arcuatus*, *Aurigo*, (his enim & pluribus nominibus insignitur) vocatur naturalis coloris, quo corpus gaudet, degeneratio in colorem flavum, bilis colori simillimum, interdum & viridem, nonnumquam subnigrum.

II. Haec vero flavedo, licet ubique conspiciatur, potissimum tamen, primumque in oculorum albo comparet; tum & illis in locis, quae tenuissima Epidermide investuntur.

III. Neque exterior tantum corporis superficies; sed & interiores partes pleraeque, tam solidae, quam fluidae, flavo hoc colore tinctae observantur.

IV. Hujus vero flavedinis causam in bile quaerendam esse, tum color; tum oris amarities; tum cinerea, & grisea foeculentae materiae facies manifesto evincunt.

V. Quum vero duplex potissimum bilis sit, cystica & hepatica, quaeri posset, utra harum flavedinis causa sit. Sane, quamvis praecipue cystica peccare videatur, non tamen hepatica plane excludenda est, quae interdum sola, interdum simul cum cystica hunc morbum generare posse videtur.

VI. Et quidem morbus generabitur, si alterutra haec bilis a vasis sanguiferis excepta sese cum massa sanguinea commiscuerit, & cum ea ad omnes corporis partes, tam interiores, quam exteriores, delata fuerit.

VII. Id vero ipsum futurum intelligitur, si vel tanta copia secreta fuerit, ut omnis a ductibus suis excipi neget: vel, si impedimenta dentur, quae bilis excretionem in intestinum duodenum, aut vesiculam felleis impedian.

VIII. Negari tamen vix potest, longe frequentius illam Icteri speciem occurrere, quae ab impedita bilis in Intestina evacuatione oritur.

IX. Pos-

IX. Possunt igitur Icterus generare hepatis inflammatio, obstructio, suppuratio, scirrhus, quamvis omnia haec hepatis mala etiam sine Ictero adesse possint. Vesiculae felleae inflammatio, suppuratio, spasmus: sordes, vermes, calculi illi inhaerentes. Ductuum tam hepatici, quam in primis cystici, & communis compressio, obturatio, constrictio. Corpus quodcumque in duodeno haerens, & se osculo choledochi ductus opponens. Venena varia. Febris, unde alius Icterus symptomaticus, alius criticus. Graviditas.

X. Anxietas praecordiorum: cardialgia: hypochondriorum tumor: dolor, vel obtusior, vel acutior: vagae horripilationes: adpetitus prostratus: nausea: vomitus biliosi: sitis intensior: somnus turbatus: ructus: flatus: borborygmi: Colica: instantem Icterus praefagiunt.

XI. Praesentem demonstrant cutis flavedo: urina saturate rubra; spumam flavam conquassata concipiens; immixtumque linteam vel chartam flavo colore tingens; dum excernitur, ardens: foeces albae, griseae, lentae, viscidae, foetentissimae, quod tamen in omni Ictero sic se non habet: Accedunt pruritus indomabilis: pustulae: vesiculae: aliquando febris acuta: cachexia: hydrops ascites.

XII. Causae Icterus generantes ex praegressis: ex symptomatibus, morbisque cum Ictero conjunctis: ex foeculentae materiae colore: ex febris vel absentia, vel praesentia: ex recidiva mali frequentiori, deteguntur.

XIII. Major minorve morbi duratio; periculum majus minusve determinari non potest, nisi cognita causa, quae Icterus generavit: pro cuius varietate omnino varia est instituenta prognosis.

XIV. Neque eandem in omni Ictero adhiberi posse Medicinam satis patet: saepe enim diversa & opposita plane ad suam curationem remedia morbus hic exigit.

XV. Qui enim vitio inflammati hepatis oritur, aut nimiam bilis secretionem pro sua causa agnoscit, illa V. S.:

refrigerantibus: nitrosis: humectantibus: cholagogis: tractari debet.

XVI. Quae ab alia adfectione hepatis, aliove morbo generatur, curabitur curato illo, a quo symptomatice produci-
tur morbo.

XVII. Unde intelligitur, quare solum Rheum aliquando Icterus fanet? Quare antihysterics, antispasmodicis, Opiatis, saepe feliciter cedat? Quare in gravidis saepe non fugetur, nisi excluso foetu? An possunt vera Icteri specifica dari? An inter ea Cortex Peruvianus referri meretur?

XVIII. Quum vero longe frequentissimus sit ille Icterus, qui ab obstructis ductibus biliariis per tenacem, viscidam, & gypseam materiam, & impedito bilis in duodenum influxu oritur, ejus inprimis curatio tradenda.

XIX. Obtinebitur autem illa tum per Emetica, quamvis semper aliquid incerti illis insit: tum per Cathartica paulo validiora: tum per incidentia, deobstruentia, amaricantia, hepatis amica vegetabilia: tum per neutros, vel alcalinos sales, fixos, volatiles: tum per saponacea nativa, artificialia: tum per animalia sale volatili praedita, eorumque bilem: tum per olea stimulantia: tum denique per chalybeata.

XX. Ex quibus Graminis succo: Radici Pareirae bravae: Acmellae: oleo Carabes, & Therebinthinae multi primas deferunt.

XXI. Neque abstinebimus ab externis unguentis, lini-
mentis, emplastris, resolventibus, incidentibus, attenuantibus.

XXII. In his vero tamdiu pergendum, donec omnis oculorum flavedo disprens, & tinctae eadem foeces iterum liberrimum bilis in intestina iter demonstrent.

XXIII. Quod ubi adparet, pergendum aliquamdiu in usu vini Medicati amaricantis, corroborantis, Chalybeati, omniumque, quorum ope debilitata vi morbi vasa & viscera tonum suum roburve iterum acquirant.

XXIV. Quae

XXIV. Quae vero remedia a nonnullis ad flavum cutis colorem tollendum commendantur, de iis certe plus praedicatur, quam revera in illis inesse deprehenditur.

CAP. III.

De Hydrope.

I. **I**ctero inveterato frequentissime succedens; vitio hepatis non raro enascens, merito his subjungitur *Hydrops*.

II. Qui commode definiri potest, quod sit collectio materiae aquosae praeter naturam in certo quodam corporis loco.

III. Hunc vero locum constituunt vel cavitates naturales, ut cerebri, thoracis, abdominis, uteri, ovarii, testium, folliculorum glandulosorum, cellularum, cryptarum: vel praeter naturam factae: vel ipsa vasa ultra modum distenta & dilatata, quod in hydatidibus inprimis locum habere videtur.

IV. Pro varietate nunc loci, quem malum occupat: tum & pro varia indole materiae eava implentis, neque enim semper eadem illa est, variis nominibus malum hoc insigniri, inque varias species dividi consuevit.

V. Ex his autem inprimis memorantur *Anasarca*: *Tympanites*: *Ascites*: e quibus prior a pituita: alter a flatu: tertius ab aqua generari creditus fuit.

VI. *Anasarca* igitur, quae & *Leucophlegmatia* dicitur, multisque aliis nominibus adpellatur, sedem suam habet in cellulis tunicae cellulosaе, quae ab aqua, sero, lymphæ expansione tumorem, vel universalem in toto corpore, vel particularem in hac illave parte excitant: qualis non in exterioribus tantum, sed & in interioribus visceribus oriri potest: quin & ab interioribus ad exteriora, & contra per *μετάστασιν* transire.

VII. Cognoscitur. 1. ex tumore laxo, albo, frigido. 2. ex parva ad adpressas manus resistantia. 3. ex indolentia. 4. ex remanentibus impressorum digitorum foveis.

VIII. Caus-

VIII. Causae mali, causarumque mali ablatio ex historia & curatione Ascitis facile intelligentur.

IX. *Tympanites* minus apte inter *Hydropis* species relatus; neque enim ab aqua oritur; pro sui causa agnoscit elasticam, flatulentam, aeriam materiam, abdomen in insignem tumorem distendentem; quae ratio est, quod Gr. *ὕδρωψ ξηρός* Lat. *Hydrops siccus* dicatur.

X. Sedem autem habet haec elastica materia, vel in ipso abdominis cavo: vel, quod forte frequentius, in cavitate intestinorum.

XI. Cognoscitur malum. 1. ex solo ventris tumore. 2. ex nullis impressorum digitorum foveis, nisi *Anasarca* conjuncta fuerit. 3. ex sonitu, quem percussus venter instar tympani edit. 4. ex nulla humoris fluctuatione, moto corpore, deprehensa. 5. ex pondere corporis non aucto ea proportionem, qua augetur tumor.

XII. Causae mali variae. 1. ros abdominis non resorptus. 2. materia corrupta in cavo abdominis, vel intestinorum contenta. 3. intestinorum tunicae perforatae. vel 4. fibrae eorundem per *διαπνεύσις* secedentes. 5. An earundem spasmus? 6. An earundem Paralysis? 7. An & vulnus in cavum abdominis penetrans?

XIII. Malum hoc post longas ambages & longa taedia in Ascitem, inde in mortem transire consuevit.

XIV. Parum adversus Tympanitidem in arte praesidii. Interest tamen, unde ortus sit. Vix multum solatii ab instituta Paracenthesi capi posse videtur.

XV. *Ascites* autem, de quo hic imprimis agendum est, vocatur collectio aquae in cavo abdominis.

XVI. Cujus iterum variae occurrunt species pro varietate materiae, quae in cavo abdominis continetur: tum & pro vario loco, quem illa materia occupat.

XVII. Etenim vel in ipso cavo abdominis inter intestina & peritoneum collecta haeret aqua: vel inter binas lamellas peritonaei

ritonaei ab invicem secedentes : vel forte in singulari sacco , qui inter peritoneum & intestina haeret : vel in multis singularibus & distinctis vesiculis. An & in ipsis mesenterii glandulis lymphæ stagnare , easque extendere valet ?

XVIII. Collecta autem in his cavis aqua , vel puram lympham , serumque ; vel alios humores , eosque vel solos , vel lymphæ commixtos , ut sanguinem , chylum , pus , urinam , refert : unde alius Ascites urinosus : chylosus alius : alius lacteus : &c.

XIX. Ex quibus liquet , proximam , materialem , continentem Ascitis , ceterorumque hydropum causam esse lympham , vel puram , vel aliis humoribus imprægnatam , quæ vel in propriis vasis stagnat , vel ex iisdem in cavitates quasdam , sive naturales , sive præter naturam factas effunditur.

XX. Haec vero collectio lymphæ a variis & diversis admodum causis producitur , quæ commodissime ad *quatuor* distinctas *classes* referri possunt.

XXI. Harum *Prima* continet eas causas , quæ arteriarum serosarum vel lymphaticarum oscula nimis aperire , & dilatare possunt.

XXII. *Alterâ* eas complectitur , quæ efficiunt , ut major feri vel lymphæ copia sanguini inhaereat , quam naturaliter illi inesse debebat.

XXIII. Ad *Tertiam* referuntur , quæ impediunt , quominus resorptus humorum , eorumque per venas ad cor refluxus commode fieri possit : quo spectat. 1. vis vitæ debilis. 2. vasaforum absorbentium obstructio. 3. venarum majorum , vel lymphaticarum , vel sanguiferarum aut obstructio , aut compressio.

XXIV. Sub *Quartam* denique classem reducuntur , quæ vasa lymphatica , vel arteriosa , vel venosa , ita disponere possunt , ut vel nimium dilatentur , vel extensa crepent , atque dissiliant.

XXV. Ex quibus sequentia pulcre intelliguntur. Quare laxa corpora inprimis hydropi obnoxia? Quare post toleratos morbos tam Chronicos quam acutos; post ingentem quamcumque evacuationem; post diuturnam in aere humido frigidoque moram; post abusum potuum aquosorum tepidorum tam frequens malum? Quare ab usu aquae frigidae; ab impedita perspiratione; ab ictero; a scorbuto; a febribus malignis; a corporis quiete; ab ulceribus internis toties hydrops? Quare pars vinculo constricta oedematosa evadit? Quare in gravidis oedematosis pedum tumor? Quare viscerum obstructions toties hydrops excipit? Quare post abusum spirituum fermentatorum; post febres intermittentes, aut nimis diu toleratas; aut intempestivo Corticis usu suppressas; post adstringentia venena frequens Ascites? Tum denique, quare vis externa; dolores enormes; retentae evacuationes saepe in Hydropem terminantur?

XXVI. Incipiens Ascites haud ita facile dignoscitur propter Phaenomena, quae cum aliis morbis communia habet. At confirmator cognosci non difficulter potest.

XXVII. Etenim incipit malum cum torpore, gravitate, ad motum impotentia: respiratione solito difficiliore: oedematoso pedum tumore, circa vesperam aucto, at matutino tempore minore: lento abdominis tumore, qui sensim sensimque increfcens praesentis Ascitis suspicionem quam maxime firmat. Accedit materiae abdomine contentae fluctuatio ad ejus motum vel percussionem, nec tamen semper, explorandas oedematosis tumoris per crura, femora, scrotum diffusio: superiorum partium emaciatio: hernia aquosa, tam inguinalis, quam umbilicalis: maxima respirationis difficultas: anxietas: Orthopnoea: Alvus sicca, constipata: Vrina parca, foetida, lixiviosa: Nullus sudor, perspiratio nulla: febricula primum lenta, mox acutior: Appetitus prostratus: fitis intensissima: Tussis molesta: Narium haemorrhagiae: Aquae Acrimonia: Viscerum inflammatio, gangraena: Ulcera pessima.

XXVIII. Ma-

XXVIII. Malum hoc Chronicum; sanatu semper difficile, facilius olim in servis quam liberis; varium pro causarum Symptomatumque varietate eventum habens; si sitis, tussis, gangraena, narium haemorrhagia, diarrhoea accesserit, fere certo letale censendum.

XXIX. Curatio Ascitis ut feliciter cedat, tribus indicationibus satisfaciendum est, quarum Prima exigit, *aquas in cavo abdominis collectas inde expellere*. Altera, *eductis aquis causas, quae easdem colligi fecerunt, emendare, tollere*. Tertia denique *Viscerum solidarumque partium debilitatem*, saepe Ascitis causam, semper effectum, *corrigere*.

XXX. Priori Scopo inserviunt omnia *Evacuantia*, quae commode distinguuntur in *Interna & Externa*.

XXXI. Ad *Interna* spectant *Purgantia: Emetica: Diuretica: Sudorifera: Exsiccantia*.

XXXII. *Externa* sunt vel *Discutientia*: vel *sensibiliter Evacuantia*: quorum posteriora iterum duplicia, vel enim evacuant aquam ex ipso illo loco, in quo collecta haeret: vel inde *ad alium locum* determinant.

XXXIII. In usu *Purgantium*, quae non tantum contentam intestinis, sed & cavo abdominis lympham inde ejicere possunt experientia deprehenduntur, tum ratione intelliguntur, id omnino observandum est. 1. ut dentur validiora. 2. ut saepe repetantur, paucorum dierum intervallo interjecto. 3. ut ab illis caveatur, si nimia adfuerit debilitas: inprimis 4. si corruptorum jam viscerum adfuerint indicia.

XXXIV. Itaque talia inprimis *Cathartica* eligenda, quae *Hydragoga* in arte adpellantur, qualia potissimum sunt, quae parantur ex Gialappa: Bryonia: Mechoacanna: Hermodactylis: Cucumeris Agrestis succo: Soldanella: Iride nostrate: Esula: Ebullo: Sambuco: Rhamno Cathartico: Mercurialibus: Gutta Gamba: Colocynthide: Lapide Lazuli: An & Rheo? tum seorsim sumptis, tum mistis inter se, tum variis compositis officinalibus.

XXXV. *Emetica*, circa quae eadem cautela adhibenda, quae

quae circa Cathartica, ex Antimoniatis inprimis parata conveniunt: quibus, ut non *ἀντὶ* tantum, sed & *κατὰ* operentur, purgans hydragogum commode admiscetur.

XXXVI. Contingit autem haud raro, ut post Emetica & Cathartica, licet maximam aquae copiam ejecerint, tumor abdominis auctus potius, quam imminutus videatur: quale quidem tumoris augmentum spasms flatibusque, a remediorum operatione fuscitatis, deberi, vel ipsa curatio docet, quippe quae optime carminante, antispasmodico, & Opiato medicamento institui deprehenditur.

XXXVII. *Diuretica*, quae, si eorundem operatio aequae certa & medentis imperio subjecta esset, Catharticis & Emeticis praeferenda forent, potissimum talia conducunt, quae ex sale per incinerationem facto constant: quod si aqua solveris, habebis alcalinum: si vino Rhenano, salem obtinebis neutrum, quem si desideres, & ammoniacalia pulcre profunt.

XXXVIII. Neque certe minus saepe necessarium est longe oppositis salibus, acidis scilicet, urinam provocare, quae igitur vel per se, vel vegetabilium diureticorum decocto, aut Vino Medicato instillata non sine fructu adsumuntur.

XXXIX. Ad internum vero vel Vermium Majalium, vel inprimis Cantharidum usum, Hippocrati jam laudatum, & recentiorum nonnullis depraedicatum, haud temere accesseris.

XL. Minoris efficaciae, sed nec tamen inertia plane censenda sunt *Sudorifera*. Sola tamen interna, nisi externis juventur, tantum sudoris, quantum ad eliminandam lymphem requiritur, vix videntur posse projicere.

XLI. *Exsiccantia* denique, quamvis & haec sola nihil, ceteris juncta aliquid valeant, vel insensibiliter humores lymphaticos diffiant, vel spongiae instar absorbent: quorum prius ab aromatibus & corroborantibus: posterius a victu sicco, salino, sollicitaque a potu abstinentia expectandum videtur.

XLII. Neque tantum internis praesidiis, sed & externis utendum: inter quae memorantur *Discussientia*, quae lym-
pham

pham collectam sine ulla nova apertura educunt; five id fiat per ampliatos cutis poros, five pellendo in vasa absorbentia: qualia sunt omnia tam actu quam potentia calida: spirituosae: frictiones siccae, aromaticae: sal ficcissimum: balneum sic- cum, calidum, sudatorium: calor solis, arenae, fimi anima- lium, similisve.

XLIII. Inter externa vero, quae *Sensibiliter evacuant*, re- censentur Vesicatoria: fonticuli: setacea: in quorum tamen applicatione summa requiritur prudentia, ne gangraenam ex- citata hinc ulcera contrahant.

XLIV. Quae quidem si nihil juverint, unum, sed incertum ad- modum, in Ascite superest remedium, Paracenthesis abdominis.

XLV. In qua quidem instituenda attendendum est, ad visce- rum conditionem, utrum scilicet eam fieri patiatur, nec ne: ad morbi causam, durationem, symptomata conjuncta: ad lo- cum perforandum: ad instrumentum perforaturum: ad copiam educendi liquoris: ad Symptomataeductae aquae superve- nientia: ad indolem excretae lymphae: unde successus opera- tionis, morbiq; eventus praevidetur.

XLVI. Eductis aquis morbi effectus sublati sunt, non caus- sae, quas tollere *Altera* jubet *indicatio*. Huic non eodem semper satisfacit modo, sed pro causarum varietate vario: ergo interdum hoc praestari potest per Emetica; Purgantia; Diu- retica; Antimoniata; Mercurialia; Venerea; Salina; inter- dum Corroborantia; interdum adstringentia; nonnumquam stimulantia, calida.

XLVII. *Debilitati* Solidarum partium, eductis aquis, sub- latis causis, saepe superstiti succurrit vinum Medicatum ex aromaticis; roborantibus; subadstringentibus; inter quae Lig- nis Santali; Cinnamomo; Cortici Cascarillae, Peruviano; Marti primae debentur: tum & potissimum justum regimen rerum non naturalium.

XLVIII. An hepar, aut lien, aut utrumque viscus semper hydropis fomes? An in omni hydrope lentum, tenax, visci-

dumque peccat? An non hydrops a contrariis plane causis generari potest? Cur toties omentum in hydropicorum cadaveribus abesse, vel mole sua imminutum observatur? Estne illa absentia causa, an effectus hydropis? Cur in Anasarca non aequabilis est totius corporis superficies; sed alia pars magis, alia minus protuberare deprehenditur? An omnis hydrops iisdem remediis persanandus? An V. S. umquam in hydrope locum habet? An in omni omnino hydrope purgandum? An in omni hydrope sollicite ab omni potu, quo sitim extinguas, est abstinendum? An & quando aquae minerales hydropem sanant?

C A P. IV.

De Affectibus Lienis.

I. Quicumque morbi hepar invadere observantur, eosdem & *Lien* pati deprehenditur: obstruitur namque, inflammatur, suppuratur, quin & frequentissime in scirrhum abit.

II. Inprimis autem magnam in molem excrescere, imminuta reliqui corporis substantia, observatur, unde non inepte fisco illum comparabat Trajanus, quo ditescente cives ad pauperiem redigi solent.

III. Tumque oriuntur mirabilia, & scorbuticis simillima Symptomata, Hippocrati olim memorata; quae ex vitiata bilis confectione, atque hinc depravata *χυλοποιήσσει*, commode explicantur.

IV. Propter vero singularem consensum, qui inter Lienem heparque intercedit, fieri omnino non potest, quin, si aliquamdiu persistent Lienis mala, similibus etiam hepar corripitur.

V. Unde liquet eandem, quae in hepatis morbis, hic instituendam esse prognosin: neque dissimilem adhibendam esse medicinam, quod & de plerorumque abdominalium viscerum ad-

adfectibus intelligendum est: Et sane remediorum splenetico-
rum, ut adpellari consueverunt, eadem fere est, quae hepaticorum efficacia.

C A P. V.

De Ventriculi Inflammatione.

I. Copiosissima vasa per Ventriculum dispersa eundem, ut cetera viscera, inflammari posse certo evincunt.

II. Magnus porro eorundem numerus: summa ejus sensibilitas: aeris calidi, frigidi, infecti in eundem ingressus: alimentorum potulentorumque actu, potentia calidorum, frigidorum, acrium deglutitio: diuturna eorundem in ventriculo mora unam ex frequentissimis morbis *Ventriculi Inflammationem* significant.

III. Et fane, licet satis frequens sit malum, longe tamen frequentius occurreret, nisi provida natura talem ventriculo conditionem conciliasset, qua, aliunde facile futura, pulcre praecavetur Phlegmone.

IV. Copia enim lymphae, tum in ipso ventriculo genitae, tum aliunde ad hunc delatae: mucus involvens: facilis ad ingesta noxia Vomitus morbum hunc saepe felicissime avertunt.

V. Malum hoc, quod diversas sui agnoscit causas, tum externas, tum in ipso ventriculo vicinisque visceribus haerentes, cognoscitur ex febre acutissima, continua: dolore, pungente; ardente; in Epigastrio potissimum haerente; sed & ad latera dorsumque diffuso; violentissimo; in inspiratione, tussi, alvi exoneratione, ingestis alimentis potulentisque exacerbato: vomitu assiduo, dolorifico: accedente nonnumquam convulsione: animi deliquio: siti intolerabili: ardore totius corporis.

VI. Quisquis ad Ventriculi fabricam; usum; summum cum visceribus vitalibus commercium; necessariam & non
evi-

evitandam mali exacerbationem attendit: haud temere morbum hunc periculosissimis accensebit, saepe subito letalem; difficulter resolvendum; haud raro in abscessum, nec minus frequenter in gangraenam, quandoque & in scirrhum, inde & in cancrum abiturum.

VII. Ad curam mali faciunt V. S. repetitae: cucurbitae dorso, scapulis, tandem & Epigastrio admotae: Clysmata saepe injecta: Fomenta, Cataplasmata, emollientia, antiphlogistica: Emulsiones: diluentia.

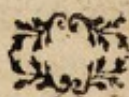
VIII. At nitrosa, acida, camphorata in ceteris inflammationibus adeo laudata, hic vel plane exulare, vel parcius exhiberi debent: neque purgantibus, neque initio Opiatis locus.

IX. Sed nihil exitiusius, quam calidis, aromaticis, spirituosius ignem augere: quod imprudenter saepe fit, confuso hoc cum alia aegritudine morbo; errore hercle, quo non alius perniciosior magis.

X. Ulcus ab abscessu, non resoluta Phlegmone, natum, difficulter sanabile, optime tractatur motum vomitumque per Opiata sistendo: parce alimenta & potulenta exhibendo: lenioribus, blandioribusque detergentibus utendo: sero inprimis lactis medicato, lacte ipso, & mineralibus aquis.

XI. At in scirrhum si abierit, immedicabile est malum. Cavendum, ne in cancrum abeat, exquisita potissimum diacta. Tum diu ferri potest. Alias pessima & mirifica symptomata producuntur.

XII. Gangraena si Ventriculum occupaverit, ne ipsa quidem, si velit, salus hominem servaverit.

C A P. VI.

De Laesa & Vitiata Concoctione.

I. **P**rimaria ventriculi actio consistit in immutandis alimentis in chymum, intestinorum efficacia deinde in chylum convertendum, quam *Concoctionem* hodie vocamus, retento, quod veteres eidem minus proprie imposuerunt, nomine.

II. Quae quidem vel plane non peragitur, tumque *Απεψία*: vel difficulter, tumque *Δυσπεψία*: vel lente & tarde, & tum *Ραδυσπεψία* dicitur: vel denique in non bonum chylum, sed vitiosum liquorem alimenta convertuntur, tumque *Διαρροια* malum vocatur: quo & citam, sed malam digestionem reducas.

III. Quum vero ad naturalem concoctionem & ipse ventriculus, & caussae aliunde ad ventriculum determinatae concurrant: poterunt haec Symptomata vel ventriculi vel aliarum caussarum vitio produci; quarum tamen priores huc imprimis spectant.

IV. Res autem certa est, quod laesa concoctio, quaecumque etiam ejusdem causa sit, malum sit non contemnendum, quum, vitiata boni chyli confectione, nutritio corporis immi- nuatur, necesse sit: unde corporis extenuatio, consumptio, Phthisis, Hydrops necessario generabuntur.

V. Sed & hoc certum est, quod pro varietate caussarum periculum varium futurum sit, dum aliae graviores, leviores aliae; aliae expugnatu faciles, difficiles aliae; aliae insanabiles observantur.

VI. Si salivae defectus concoctionem laeserit, fiet illud, vel impedita ejusdem secretionem, vel secretae expuitione nimia: regeneranda igitur ejusdem secretio, sublati causis impredientibus, & sollicitè curandum, ut omnis, quae in os adfluit, deglutiatur.

VII. Nimia pituitae copia ventriculo contenta si *ἀπεψία* pro-

produxerit, incidenda primum; tum *ἀντα* vel *κατὰ* expellenda: denique roborandus stomachus.

VIII. Neque dispari modo procedemus; si corrupta bilis ventriculo inhaerens appetitum, digestionemque sustulerit, habita tamen peccantis materiae ratione.

IX. Sin impeditus bilis influxus in intestina causa mali fuerit, tollenda obstacula influxurae bili, ejusque defectus per amaricantia supplendus.

X. Et quamvis acidum digestioni faveat, idem tamen si copia vel intensitate peccaverit, concoctionem laedet. Succurrent temperantia: biliosa: alcalina.

XI. Oleosum vero rancidum si peccaverit, saponaceis aculentibus & Catharticis locus erit.

XII. Nimia fibrarum ventriculi laxitas, cui imminutus ventriculi calor respondet, si digestionem vitiaverit: tollendae laxitatis causae, abstinendo ab aquosis, calidis, refrigerantibus: fibrarum tonus instaurandus per externa, interna; Aromatica; corroborantia; spirituosa; dietam siccam; frictiones: mechanicum corporis motum.

XIII. Nimia rigiditas fibrarum an & illa saepe *ἀπείλκας* causa? An hinc laeditur concoctio in iis, qui spiritibus fermentatis adsumendis dediti sunt? An hinc in senibus frequens adeo malum? An non Paralysis & aliud quodcumque topicum malum ventriculi *ἀπείλκας* producere potest? An non eadem causa aliquando concoctionem tollere; aliquando intendere valet?

C A P. VII.

De Nausea & Vomitu.

I. **N**ausea est frequens, assiduus, sed irritus conatus ore ejiciendi illa, quae in ventriculo vicinisque partibus continentur, cum sensu fastidii & horroris conjunctus.

II. *Vomitus* vero est invita, violenta, & fastidiosa ex ore per

per oesophagum expulsio contentorum ventriculo & visceribus vicinis.

III. Unde liquet, bina haec symptomata ejusdem plane esse naturae, sed tantum intensitatis gradu inter se differre: unde quae de altero dicuntur, ad alterum adplicare non difficile erit.

IV. Neque minus certo patet, in utroque Symptomate verum motum convulsivum dari; longe tamen vehementiorem in Vomitu, quam in Nausea.

V. At quatenus pars convellitur? An solus ventriculus? An diaphragma & muscoli abdominis? An & faucium & Oesophagi fibrae? Videtur certe nihil horum plane immune esse, sed nec tamen omnia aequae laborant. Quid de motu antiperistaltico ventriculi statuendum?

VI. Nata vero hac convulsione non tantum ejiciuntur ea, quae ventriculus continet, sed & ea, quae haerent in partibus, quae cum ventriculi cavo communicant: hinc varia evomuntur: alimenta: potulenta: chymus: chylus: pituita: lympa: bilis: sanguis ventriculi, intestinorum, hepatis, lienis, vicinorumque viscerum: succus pancreaticus: liquidum entericum: ipsa interdum materia foeculenta: Enemata: suppositoria.

VII. Non inutilis est distinctio Vomitus in idiopathicum, & sympathicum; tum & in symptomaticum & Criticum; denique, desumpta a materie excreta differentia, in biliosum, pituitosum, atrabilarium, cruentum.

VIII. Gravissima saepe mala tum nauseae tum Vomitus succedere observantur, quorum alia convulsivo motui, & ejus potissimum vehementiae; alia defectui nutrimenti, & copiosioribus evacuationibus debentur.

IX. Remotiores Vomitus causae commode ad duas classes referuntur, quarum aliae in ipso Ventriculo sedem habent: aliae haerent in locis, & Visceribus a Ventriculo diversis, sed cum eo quacumque ratione communicantibus. Priores *Idiopathicum*, posteriores *Sympathicum* generant.

X. Priores iterum duplices, vel enim haerent in *Solida Ventriculi substantia*, vel in *ejusdem Cavitate* continentur.

XI. Ad causas in *Solida Ventriculi substantia* sitas refertur ejusdem inflammatio: suppuratio: ulcus: scirrhus: cancer: nimia fibrarum irritabilitas.

XII. Atque harum priores cognoscuntur ex indiciis, quae illis morbis propria sunt: natus vero hinc vomitus tolli debet, si possit, remediis, quae illis morbis contraria sunt.

XIII. Oriri autem Vomitus a nimia fibrarum irritabilitate novimus ex causis praegressis: signis fibrarum laxiorum: corporis temperie: Vomitu levissima de causa subsequente: nulla maligna materie excreta: febris absentia: ructibus: flatibus: borborygmis: motibus hystericis.

XIV. In cura hujus Vomitus, qui multum periculi non habet, cavendum a laxantibus: evacuantibus: oleosis: sed utendum roborantibus: adstringentibus: aromaticis: foetidis: opiatibus.

XV. Causae, quae in *ipso Cavo Ventriculi* haerentes Vomitus producant, variae sunt: nimia alimentorum & potulentorum copia: bilis putrida, foetens: pituita: sanguis extravasatus: vermes: quaecumque alia peregrina & heterogenea corpora.

XVI. A nimia adsumptorum copia oriri Vomitus docent praegressa; tum materia Vomitu excreta. Abstinencia, aqua tepida, facile hunc Vomitus curant.

XVII. Putrida, foetida, biliosa materies, vel adsumptis non rite digestis: vel eorundem defectui: vel bili aut nimia copia secretae, aut acriori debetur.

XVIII. Cognoscitur Vomitus hinc oriri ex anxietate circa praecordia: ructibus: flatibus: borborygmis: excretae materiae inspectione: ingrato elasticae materiae expressae odore & sapore: adpetitu prostrato: animae foetore: lingua sicca, flava: faucibus aridis, biliosis: interdum & diarrhoea.

XIX. Cura hujus vomitus quatuor indicationibus absolvitur.

1. expellenda est materia. 2. corrigendae & temperandae
ejus

ejus reliquiae. 3. tollendae caussae. 4. debilitatus ventriculus roborandus.

XX. Primum fit Vomitoriis: dein & Catharticis: vel & simul junctis.

XXI. Alterum per diluentia: acidiuscula: nitrosa: aquam frigidam, vitriolatam.

XXII. Tertia indicatio diversa exigit remedia pro diversitate caussarum.

XXIII. Quartae indicationi, quae & in aliis quibuscumque speciebus locum habet, satisfaciunt pleraque remedia §. XIV. memorata.

XXIV. *Pituita* vomitum excitans causas agnoscit ingesta viscida: laxitatem ventriculi.

XXV. Cognoscitur species ex praegressis: temperie: sensu materiae tenacis, fauces obsidentis: excreta materia: appetitu prostrato: alvo tarda: inspectis faucibus.

XXVI. Curatur malum, mobilem, si necesse sit, redditam materiem expellendo per Emetica, Cathartica, utraque validiora: attenuando reliquias: roborando ventriculum per amaricantia, aromatica, interna, externa.

XXVII. *Cruentus Vomitus* pessimam constituit speciem, sive ejusdem causam; sive effecta; sive curandi difficultatem species.

XXVIII. Oritur vel ex ruptis, vel ex dilatatis vasis, tum arteriosis, tum venosis ventriculi: sed & saepissime aliorum viscerum, aliqua ratione cum ventriculo communicantium: vel ex sanguine per os & fauces deglutito.

XXIX. Varium est periculum pro diversitate loci, e quo cruor prodit: tum & pro varietate causae efficientis.

XXX. Sed & ad has conditiones in cura mali omnino est attendendum, quae in nonnullis casibus tuto satis peragi potest, exhibito leniori Emetico, praemissa tamen missione sanguinis: in aliis longe tutius per oiluentia, eccoprotica, deorsum cruor determinatur: quo expulso tum per adstringen-

tia: tum per balsamica & consolidantia: tum per revellentia novum sanguinis adfluxum praecavere conabimur.

XXXI. Vermes, aut alia peregrina corpora si vomitum concitaverint, promovebimus eundem exhibito Emetico: vel per alvum eadem conabimur expellere.

XXXII. *Sympathici Vomitus* causa haeret, vel in *Visceribus Ventriculo Vicinioribus*: vel ab eodem *Remotioribus*.

XXXIII. *Viciniora* sunt omnia viscera in abdominis cavo contenta: tum & extra illud siti renes, quae ope membrarum, vasorum, nervorum, contactus, cum ventriculo communicantia, facile labem suam illi inperituntur.

XXXIV. Curatur Vomitus hic curato visceris malo, a quo oritur: palliatur saepe feliciter, potissimum opiatis.

XXXV. *Remotius* a stomacho cerebrum frequens est Vomitus causa, excitato inordinato spirituum motu.

XXXVI. Curatur sublato cerebri malo: antispasmodicis: antihystericis: corroborantibus: opiatis.

XXXVII. An & quando celebre Riverii remedium in Vomitu conducit? An & quando ventosa cucurbita ad Epigastrium admota prodest? An tuta, & vera, generalis haec regula est, Vomitus vomitu curatur? An, si in praegnantibus Vomitoria indicentur, eadem exhibere Medico licet?

C A P. VIII.

De Singultu.

I. **C**onvulsivus motus ventriculi & oesophagi sursum, eodemque tempore diaphragmatis deorsum, constituit molestissimum illud, saepe pertinacissimum, nec raro pessima quaevis in acutis ominans symptoma, quod *Singultum* adpellamus.

II. Cujus igitur, ut ceterarum convulsionum, duplex erit species: vel enim in ipso loco convulso haerebit mali causa: vel in partibus quacumque ratione cum eo communicantibus.

III. Ex

III. Ex iis autem, quae olim de convulsione in genere diximus, liquet causam illam multiplicem esse posse: & ita quidem, ut binae eaeque diversae & oppositae hunc singultum generent.

IV. Quas quidem sollicite distinguere conabimur, tum ut justam Prognosin instituamus: tum ut veram medendi viam incedamus.

V. Saepe enim nihil periculi; saepe plurimum discriminis habet: interdum instans fatum; nonnumquam aphthas, aliosve morbos, & symptomata praesagit: saepe Chronicum maxime, saepius acutissimum est symptoma.

VI. Nec minor in Curatione diversitas occurrit. Saepe enim V. S. convenit, cui interdum nullus locus. Idem de Emeticis: purgantibus: enematis: spirituosis: carminantibus: antihystericeis: anodynis: diaphoreticis: oleosis: lacticiiniis: vesicatoriis &c. censendum, e quibus qualia adhibenda, qualia vero omittenda, attenta contemplatio tum praegressorum, tum Phaenomenon conjunctorum determinabit.

VII. An & in hoc morbo medicamento Riveriano locus? An aqua frigida adversus Singultum facit? Et quando? An & in hoc adfectu cucurbita prodest? Cur a Singultu detento sternutationes accedentes solvunt Singultum secundum Hippocratem? An hoc quidem universaliter verum?

C A P. I X.

De Doloze Colico.

I. **C**olica vel Colicus dolor, licet proprie plenioris intestini morbum significet, & veteres post Celsum ab intestinorum tenuinum aegritudine distinxerint, hodie quemcumque intestinorum dolorem, sive tenuiorum, sive crassorum denotat: & talem potissimum, qui causae sedem in ipso intestinorum tubo agnoscit.

II. Talis

II. Talis vero caussa vel haeret in ipsa intestinorum cavitate: vel in eorundem substantia: vel & externe ad eorundem superficiem adplicatur.

III. Ad Primam speciem refertur. 1. Colica *Flatulenta*, quae a materia elastica, fibras intestinorum distendente, producit: quae ergo generatur vel a materia elastica aerea ex ingestis flatulentis; fructibus horaeis; spirituosis fermentantibus; vel in fermentatione suppressis; putrefactis: vel ab intestinorum spasmis: vel ab utrisque.

IV. 2. Colica *Stercorea*, quae a foecibus nimis diu retentis, tenacioribus, exsiccatis oriunda, semperque in colo haerens, vere nomen Colicae meretur.

V. 3. Quae a bile copia vel acrimonia peccante producta, Colica *Biliosa* vocatur: satis quidem frequens, sed nec tamen semper praesens, ubi bilis evomitur.

VI. 4. Colica *Pituitosa*, quae a nimia pituitae vel simplicis, vel vitreae copia intestina obsidentis oritur, quamvis & ejusdem defectus gravem Colicam producere possit.

VII. Denique & huc referendae, quae ab *Acido*; *Venenis*; *Vermibus*; *Calculo*; quin & aliis quibuscumque heterogeneis Corporibus, tubo intestinali inclusis, generantur.

VIII. Ad alteram classem refertur 1. Colica *Inflammatoria*, *Suppuratoria*, *Scirrhusa*, *Cancrofa*.

IX. 2. Colica, quae producit a *Materia* in intestinorum vasa, tunicasque deposita, quae vel *morbifica* est, ut est febrilis; atrabilaria; scorbutica; Rheumatica; arthritica; aut podagrica, quae sane species sunt frequentissimae: vel *Sana*, ut est perspirabilis retenta, fluxus menstruus impeditus, tum & lochiorum suppressus.

X. 3. Colica *Spasmodica*, quae plerasque ceteras species concomitatur, vel & sine iisdem a solo inordinato motu spirituum generatur, ut in hysteris, hypochondriacisque frequenter observamus.

XI. 4. An & huc referenda, quae per consensum nervorum
in-

intestinalium cum iis, quae in morbo adfectis visceribus decurrunt, excitatur?

XII. Tertiae denique Colicae exemplum satis frequenter occurrit in Tympaniticis, Asciticisque, potissimum consummatis, inprimis post institutam Paracenthesin.

XIII. Utut vero nulla Colica absque dolore, maximum tamen in dolore discrimen deprehenditur, sive ejus genium; sive durationem; sive extensionem; sive conjuncta symptomata spectaveris.

XIV. Atque hoc quidem respectu variae Colicae species & dantur, & cognoscuntur, inter quas omnium acerbissima simul & mirabilis maxime illa est, quae *Colica Pictonum* appellatur: quae vel praegressis convulsionibus, vel & sine iisdem, Paralyfin artuum inferiorum, superiorumve post se relinquere consuevit.

XV. Ut vero omnes illas species ab invicem distinguere summe est necessitatis; ita & cavendum est, ne Colici dolores cum nephriticis, aut partus conaminibus, turpi saepe, sed & saepe periculoso, errore confundantur.

XVI. Partium adfectarum ad vitam sanitatemque momentum: summa sensilitas: amicissimum earundem, nervorum potissimum ope, cum vitalibus commercium, facile docet, malum nunquam contemnendum: saepe periculosum: haud raro funestum: & interdum incredibili celeritate letale esse, quamvis varium in variis speciebus discrimen insit.

XVII. Neque minus certum est, varia & opposita quidem remedia ad sanandam Colicam requiri, adeo quidem, ut, quae in certa specie egregie conducunt, eadem in alia non tantum non prosint, sed e contrario quam maxime noxia existant: quare sollicitè ad causas malum generantes attendendum est.

XVIII. Et quidem ad *Flatulentam Colicam* laudantur omnia tam actu, quam potentia calida: ut carminantia, & spi-

rituosa, tum ore adsumpta, tum & ad abdomen adplicata, nec non calefacta corpora ad plantas pedum adnota. An ventosa cucurbita? An causticum Emplastrum? An vesicans ex Cantharidibus?

XIX. In quorum tamen remediorum adplicatione summa requiritur prudentia, quum huic Colicae talia saepe conjungantur symptomata, quae hujus efficaciae remedia plane respuunt, quin & causa flatulentam Colicam generans ab his necessario exacerbetur.

XX. Neque certe erraverit, qui longe rarissimam horum Medicamentorum utilitatem adfirmaverit.

XXI. *Colica* vero *Stercorea* ad sui curationem requirit externe fomenta, cataplasmata, linimenta humectantia, emollientia, calida: Enemata ex iisdem, admistis saponatis, salinis, mellitis, oleosis: nec non similia epota.

XXII. In *Biliosa* conveniunt V. S. si dolor valde urgeat: Enemata: Cathartica cholagoga, admistis Opiatis: fomenta, Cataplasmata, balnea.

XXIII. *Pituitosa* eandem medendi rationem fere exigit. Vix tamen in hac V. S. locus: & cathartica fortiora requiruntur: quin & saepe hic, & in priori specie, Emeticum exhibere haud inutile est.

XXIV. Si abrado mucos *excoriata* quasi intestina doluerint, tum quidem ab omnibus tam evacuantibus quam stimulantibus abstinendum: solis mucilaginosi, lacticiniis, blandisque oleis, & anodynis negotium conficiendum erit.

XXV. Si ab *Acido* morbus productus fuerit, expellendum illud erit per Emetica, Cathartica: temperandum per antacria, tum generalia, tum huic acrimoniae opposita.

XXVI. Si adsumtum *Venenum* Colicam generaverit, continuo ejiciendum, & reliquiae infringendae variis remediis, tum generalibus, tum specificis.

XXVII. Neque difficulter, tum ex praegressis; tum ex ipsius mali, & causae indole; tum ex comparatione cum aliis mor-

morbis instituta intelligitur, quomodo caeterae species tractari debeant.

XXVIII. *Pidionum* vero *Colicae* accuratam nobis historiam haud ita pridem in eleganti dissertatione dedit solers apud Haganos Medicus *A. de Haan*.

C A P. X.

De Passione Iliaca.

I. **I**leus: *Iliaca passio*: *Volvulus*: *Tormentum*: *Chordapsus*: *Miserere mei*, est violentissimus Vomitus, summa cum anxietate, saepe & dolore, & alvo pertinacissime clausa conjunctus.

II. Materia hoc vomitu excreta diversae admodum naturae esse observatur: nunc enim bilis: nunc mucus: modo chylus: modo serum: aliquando pus: ichor: sanguis: quin & ipsae foeces: imo vero & clysmatum materies: & supposito-ria ano intrusa per os excreta memorantur.

III. Neque minor diversitas doloris deprehenditur, sive ejus indolem, sive extensionem consideres: quin & cetera symptomata non semper plane eadem comparent.

IV. Convulsionem vehementissimam diaphragmatis, musculorum abdominalium, ventriculi, intestinorum, horumque motum peristalticum inversum pro causa proxima mali habenda esse, Phaenomena certo demonstrare videntur.

V. Haec vero produci, quotiescumque causa quaedam intestinorum cavum vel plane obturaverit, vel multum immi-nerit, itidem satis videtur certum.

VI. Talem autem conditionem multae & diversissimae ite-rum causae excitare valent. Inflammatio, abscessus, ulcera, coalitio, collapsus, concretio intestinorum: glandularum tu-mor: herniae, incarceratae potissimum: materia foeculenta: contorsio: susceptio: vermes: venena.

VII. Neque refert, utrum hae tenuium, an crassorum in-

testinorum tractum obsederint. Utrumque enim sedem Iliacae adfectionis esse, non dubitatis documentis constitit.

VIII. Qui fit, ut materia foeculenta & clysmatum ore evomatur? quum videatur obstare valvula coli, & conditio §. v. memorata.

IX. Locus adfectus: mali indoles: enormia Symptomata morbum hunc acutissimorum ordini inferendum probant, aliquando quidem sanabilem, sed ut plurimum letalem.

X. Quamquam cura Ilei vario pro varietate causae morbum excitantis modo peragi debeat, in genere tamen dici potest, duas hic indicationes nasci, quarum altera exigit Vomitus sistere: altera occlusam alvum referare.

XI. Horum alterum si praestiteris, plerumque & alterum effeceris.

XII. Sistitur Vomitus, tollendo mali causam: vomitu: opiatis: epithematis aromaticis, spirituosus: medicamento Riveriano: in quorum usu attendendum, utrum causa mali horum adplicationem fieri patiatur.

XIII. Referatur alvus, sublata causa mali: injectu clysmatum leniorum primo; mox acriorum; denique acerrimorum.

XIV. An tutus est Enematis ex fumo Nicotianae usus? An convenit per anum follis ope injicere aerem? Et quando? An & quando convenit globulos aureos, aut vivum Mercurium majori quantitate deglutire? An in volvulo tuto abdomini infligitur vulnus, & suscepta intestina extricantur?

XV. Si hernia incarcerata Ileum generaverit, cave, ne diu nimis in externis adplicandis haereas, ne nata intestinorum inflammatio frustraneam reddat, quae prius instituta hominem servasset, herniotomiam.

CAP. XI.

De Lienteria.

I. Cita alimentorum ore assumtorum, vix mutatorum, per anum excretio *Λειστερία* Graecis, Latinis *Intestinorum Laevitas* adpellatur.

II. Locus in hoc morbo adfectus primario quidem est ventriculus, sed ita tamen, ut & intestina labe quadam inficiantur.

III. Videturque proxima Lienteriae causa quaerenda esse in laxitate fibrarum ventriculi & intestinorum, humorumque inertia, accedente aucta diaphragmatis & musculorum abdominalium pressione.

IV. Talem vero conditionem plurimae, & illae quidem diversissimae, causae efficere possunt: calor aeris externi, maxime humidus: corporis temperies: abusus potuum aquosorum, pinguium, tum & alimentorum simili qualitate praeditorum: pituita in ventriculo moram nectens: dysenteria: varii morbi chronici: Aphthae ventriculi: an & ejusdem Cicatrices?

V. Quamquam acutus morbus dici non potest, non tamen & periculi expers pronunciandus, quum atrophia, tabes, hydrops facile illi succedere possint. Ruētus acidus si illi superveniat, bonus ab Hipp. pronunciatur.

VI. Ad sanandum malum raro a purgantibus incipiendum: sed peragenda curatio per roborantia, stimulantia, adstringentia tam interna, quam potissimum externa. An jusculum Pulli cum Trochiscis Ramich Mesuae Lienteriae specificum?

CAP. XII.

De Adfectione Coeliaca.

I. **A**dfectio Coeliaca: Coeliaca: Fluor Coeliacus hodie appellari consuevit, quando materia chylosa simul cum materia excrementitia ex ano expellitur.

II. Et quidem, si binae hae materiae simul junctae, nec dum ab invicem secretae, massam constituent pultaceam, albicantem, *Adfectio* dicitur *Coeliaca*: verum si jam in chylum & foeces sint secretae, attamen confusae, *Fluor Chylosus* nonnullis nominatur.

III. In hoc malo ventriculus omnis culpaе expers censendus videtur, sed causa in intestinis quaerenda: quae vel sola laxitate peccabunt, vel obstructis orificiis vasorum lacteorum: quin & integris intestinis malum in Mesenterio haerere poterit, obstructis vel compressis ejusdem glandulis, vasisque utriusvis generis lacteis.

IV. Cognoscitur malum ex materie excreta, albicantiori, liquidiori, saepe inodora, interdum foetidiori: flatibus: borborygmis: aegri debilitate, de die in diem aucta: tabe: marasmo: atrophia: succedente interdum hydrope: quin & sanguinis ex alvo excretionem.

V. Ex quibus patet, morbum hunc referendum esse inter illos, qui aegre non tantum curabiles sunt, sed & maximum sibi periculum junctum habent, quod tamen pro causarum varietate varium est.

VI. Cura mali interdum omnia purgantia excludit, & sola roborantia, atque adstringentia admittit. Interdum purgantia praemittenda, moxque ad roborantia, incidentia, attenuantia & resolventia tam externe adplicanda, quam interne exhibenda deveniendum est, non omissis frictionibus, quae incredibilis paene hic sunt utilitatis.

CAP. XIII.

De Diarrhoea.

I. **F**requens, & copiosa, & liquida alvi dejectio *Diarrhoea* dicitur.

II. Nec refert, utrum materiae excretæ foeculenta materia admista sit, nec ne: unde liquet, morbos modo descriptos C. XI. XII. esse species Diarrhoeae.

III. Quae vero in Diarrhoea excernitur materia, ea incredibile plane varietatis observatur: nec mirum, quum nulla fere in toto corpore pars sit, e quo non materia ad intestina determinari & ex alvo ejici possit.

IV. Itaque excernuntur foeces: chylus: pituita: gluten: mucus: serum: lympa: Bilis duplex: succus Pancreaticus: sanguis, undecumque fere fluens: sanies: ichor: pinguedo: adeps: quin & ipsa viscerum substantia soluta, & colliquata interdum ejicitur.

V. Variæ recensentur Diarrhoeæ differentiae, quarum aliae defumuntur a modo invadendi; a liquido excreto aliae; aliae a symptomatibus concomitantibus.

VI. Unde tam insignis copia liquidi excreti, aliquando ad miraculum usque? Qui fit, ut ante multas septimanas ingesta corpora nonnumquam in Diarrhoea excernantur?

VII. Causæ Diarrhoeæ commodissime ad quatuor classes referuntur, quarum Prima complectitur *Liquidum ad intestina majori copia delatum*: unde intelligitur, quare a materia potulenta avidius hausta, etiam roborante & adstringente: a laxitate arteriarum: a sanguine aquosiori: a mercurialibus adsumtis: a saponaceis: a variis morbis chronicis: ab impedita perspiratione: a catarrhis toties Diarrhoea?

VIII. Ad Alteram refertur *Omne illud, quod insigniori acrimonia praeditum intestina irritare potest*. Unde liquet, quare a Catharticis acrioribus: salinis: venenis: acris adsumtis:

sumtis: inflammatione intestinorum non nimia: materia morbifica, sive critica, sive symptomatica toties Diarrhoea?

IX. Tertia eas causas continet, *quae fibris intestinalibus nimiam laxitatem conciliare possunt.* Unde liquet, quare ab oleo blando: aqua tepida: sero lactis: materia catarrhosa: impedita perspiratione: mellitis: saccharatis: fructibus horaeis: eorum succis non fermentatis: diuturniori in aere humido vel balneo mora: morbis chronicis, toties Diarrhoea?

X. Sub Quarta denique continentur, *quae vasorum mesentericorum, sive lacteorum, sive venosorum, vel & glandularum cava aut obstruere aut comprimere possunt.* Hinc enim Coeliacam, Diarrhoeae speciem, oriri superius constitit.

XI. Ut vero facile cognoscitur Diarrhoea, ita minus facile determinatur, ad quam classem referri malum debeat, & quis prae ceteris locis adfectus sit. Id vero potissimum intelligimus ex antecedentibus causis: ex symptomatibus conjunctis: ex natura materiae excretae: ex loco dolente: ex temporis intervallo, quod inter dolorem, excretamque materiam intercedit.

XII. Ingens humorum non excrementitiorum tantum, sed & utilium rejectio: facilis intestinorum excoriatio: debilitatio ingens: facile docent, quam gravia mala ab inveterata & habituali Diarrhoea expectanda sint. Omnium autem pessima est colliquativa.

XIII. Ad curam mali, quae non tantum pro diversitate specierum, sed & in eadem specie, pro diversitate causarum, varia esse debet, notare oportet, non semper continuo esse sistendum alvi fluxum, sed e contrario saepe promovendum, haud aliter, atque in haemorrhagiis vidimus.

XIV. Deinde & hoc observandum est, quod, quae Diarrhoea sedem in tenuibus intestinis habet, felicius sanetur per remedia ore adsumpta: quae vero in crassis, per eadem Enematum ope infusa.

XV. Ut prima species diarrhoeae (§. VII) sanetur, requiritur. 1. expellere materiam, quae jam in intestina influxit. 2. novum humorum influxum impedire,

XVI. Prius

XVI. Prius fit ab ipsa natura, quae, si non suffecerit, leni stimulo adjuvanda.

XVII. Posterius, tollendo causas externas : vasa roborando : sanguinem compingendo : copiam humorum minuendo, vel alio determinando : impeditam evacuationem revocando. Ergo interdum V. S. saepe aromatica : leniter adstringentia : chalybeata : diaphoretica : sudorifera : diuretica : sialagoga : quin & expectorantia : vesicantia : fonticuli interdum hic plurimum valent.

XVIII. Diarrhoea (§. VIII.) ad sui curam indicat. 1. acrem materiam expellere, 2. eandem lenire. 3. inducti stimuli sensum obtundere.

XIX. Primum fit, si nihil contraindicet, per Emetica & Cathartica, inter quae Ipecacoannae radix, Rheum, Myrobalani ceteris palmam praeferunt.

XX. Alterum absolvitur interdum oleosis blandis, mucilaginosus involventibus : interdum terreis : aliquando & acidiusculis : nonnumquam & alcalicis : imo fit, ut & V. S. idem praestet : quin & in colliquativa remedia colliquatae parti, si fieri possit, sanandae idonea.

XXI. Ultimum denique felicissime efficiet usus opii, minus tamen, nisi cetera praegressa fuerint, tutus.

XXII. Quae vero Diarrhoea a causis (§. IX.) memoratis producitur, ea ad sui sanationem postulat, ut nimia fibrarum laxitas tollatur : quod per aromatica, spirituosae, calefacientia, & denique adstringentia fieri potest, non interne tantum exhibita, sed & externe forma Emplastrorum, Epithematum &c. admota.

XXIII. Ultimae speciei (§. X.) sanatio ex Cap. XI I. petenda.

XXIV. An non saepe Diarrhoea Diarrhoeae causas auget? Nonne ea remedia, quae alias Diarrhoeam augent, alias eandem sistere observantur? An non potest Diarrhoea produci a causis, quae interdum alvum constipare possunt? An non diversissimae causae Diarrhoeam excitant? An ergo

universale remedium contra Diarrhoeam aut datur, aut dari potest? Quare & quando in Diarrhoea salutaris Veneris usus?

CAP. XIV.

De Dysenteria.

I. **D***y*senteria Gr. Lat. *Intestinorum Difficultas* olim appellabatur fluxus alvi cum molestia & torminibus: hodie vero torminosa, cruenta, ulcerosa dejectio *Dysenteria* dici consuevit.

II. Quae *Symptomatica*, vel *Critica*: *Epidemica*, vel *Sporadica* esse consuevit.

III. Sed & differunt *Dysenteriae* ratione materiae excretae: quae semper quidem cruenta, ichorosa, purulenta; sed vel sola, vel aliis humoribus juncta, ut foecibus; bili flavae, atrae, viridi; pituitae; carunculis; membranis. An & villosa intestinorum tunica aliquando in *Dysenteria* excernitur? Vix sane videtur.

IV. Locus adfectus est tubus intestinalis: sed ille adficitur, vel nata in eodem morbifica materia, vel aliunde ad eum determinata.

V. Neque minus crassa, quam tenuia intestina adfici possunt, quod distinguere uti summe est utile, ita discimus
1. ex loco doloris. 2. ex ejusdem genio. 3. ex conjunctis symptomatis. 4. ex tempore inter tormina & factam excretionem interjecto. 5. ex natura materiae excretae. 6. denique ex medendi ratione.

VI. Proximam mali causam esse intestinorum exulcerationem evincunt tum materia excreta, tum causae remotiores.

VII. Quae vel in ipsa intestinorum substantia, vel in eorundem cavitate haerent.

VIII. Ad priores referenda est inflammatio, vel in abscessum, vel in gangraenam, vel in scirrhum, cancrumque exulcera-

ceratum terminata: unde pessimae & malignissimae Dysenteriae producuntur.

IX. Ad Posteriores reducuntur omnes acres humores intestina erodentes: qui iterum duplices: vel enim in ipso corpore generati sunt, vel extra illud nati in illud se penetrarunt.

X. Qui in ipso corpore generantur (§. ix.) illi vel 1. in massa sanguinea existunt, & ex ea in intestina depluunt: vel 2. in aliis visceribus nati ad intestina determinantur: vel denique 3. in ipsis intestinis generantur.

XI. Ad primam classem (§. x. n. i.) refertur Cacochymia quaelibet, scorbutica, venerea, atrabilaria, podagrica repulsa.

XII. Ad alteram (§. x. n. ii.) bilis tam hepatica, quam Cystica, succus pancreaticus, acriora: viscera putrefacta, colliquata, cancrofa.

XIII. Ad tertiam (§. x. n. iii.) vermes; calculus; pituita.

XIV. Qui extra corpus nati in illud se penetrant, inprimis sunt adsumta acria, aromatica, falsa, pingua oleosa, acida fermentantia, fermentata, saponacea: venena: purgantia drastica: contagium.

XV. An ergo Dysenteria semper ab acido? an numquam ab eo? Utrumque falsissimum.

XVI. Ex quibus omnibus liquet, in instituenda Prognosi & adhibenda Medicina eum ceteris felicior fore, qui remotam morbi causam perspectam habuerit: quam ergo omni ope atque opera detegere conabitur.

XVII. Quamvis autem nulla fere sit Dysenteria, quae omnis periculi expers plane dici potest, ne critica quidem excepta: pessima tamen sunt Epidemiae, atrabilariae, cancrofae, a colliquatis visceribus productae, infantes senesve adortae, gravioribus symptomatis stipatae: An & remedii vice aliquando Dysenteria fungitur?

XVIII. Quum cura mali pro diversitate causarum varia esse debeat, fieri nequit, ut universalis medendi ratio ad om-

nes species adplicanda dari possit: & licet nihil impediat, quominus generales quasdam indicationes formare possimus, illis tamen diversissimo modo in diversis speciebus satisfacere oportebit.

XIX. In Dysenteria itaque indicatur. 1. acrem materiam vel expellere; vel 2. temperare. 3. vasa aperta constringere, laesa consolidare. 4. symptomata mitigare.

XX. Quae ut obtineantur, a V. S. incipiendum, nisi forte virium dejectio eam vetuerit.

XXI. Dein vero, si nihil contraindicet, ad Cathartica & Emetica deveniendum est, quae tamen acria nimis esse non debent. Inter priora eccoprotica, & haec inter Rheum, excellunt: inter posteriora ceteris palmam praeripit Ipecacoan-nae radix. An haec pro specifico Antidysenterico haberi debet?

XXII. Facta evacuatione, temperabimus acrem materiam: diluentibus: fero lactis: terrestribus: terris pinguibus: mucilaginosi: involventibus: lenientibus: oleosis blandis: balsamicis. Quae inter Bolus arm. & vulg. Terra sigillata. Rad. Altheae. Consol. Vitelli ovorum. Rad. Salab. Therebinthina. Mastichina. Balf. Locatell. Lacticinia primo loco memoranda.

XXIII. Sed & necesse erit talia interdum adhibere, quae peccantem acrimoniam, vi eidem opposita, infringere possunt; unde, quum saepe Dysenteria a putrido, saepe etiam acida & acescentia egregia fiunt antidysenterica.

XXIV. Tertiae indicationi satisfaciunt ea, quae vi adstringendi praedita sunt, inter quae Chalybs: Cort. granat. Catechu: Cortic. Cascaril. & Simarubae ab efficacia sua plurimum laudantur: nec opio, nec balsamicis, nec vulnerariis sua laus deneganda.

XXV. Atque haec quidem omnia non per os tantum ingerere, sed & externe adplicare, & per Clysmata injicere oportebit.

XXVI. Torminibus occurrunt opiata. Stranguriae Balsamus Sulphuris, vel simplex, vel Anisatus mederi dicitur.

XXVII. Num

XXVII. Num quas & quales vires in Dysenteria lac Asinum habet? An & quando aqua Calcis convenit? Numquid & quando aquae Chalybeatae conducunt? An vere possunt existere specifica Antidysenterica?

C A P. XV.

De Tenesmo.

I. **D**ysenteriae prodromus, comes, pedisequus *Tenesmus*, est frequens desidendi conatus cum irritato, vel parvo tantum effectu.

II. Ubi vero quidpiam excernitur, paucum illud est & varium: pituita, eaque vel opaca, vel splendida, vel pura, vel foecibus striisque sanguineis variegata: bilis flava, atra, porracea, aeruginosa: sanguis purus, vel infectus: pus: ichor: sanies cancrofa: carunculae: infecta.

III. Jungitur plerumque ingens conatus: dolor saepe enormis: ani procidentia: febris: convulsiones: animi deliquia: succedente haud raro ipsa morte.

IV. Sedes mali intestinum rectum. Partes adfectae omnes ejusdem fibrae. Causa efficiens irritatio: hinc spasmus, & convulsio.

V. Quum vero irritans causa possit haerere in intestino recto, vel & extra illud: hinc duplex *Tenesmus*, *Idiopathicus* alius: alius *Sympathicus*.

VI. *Idiopathici* causa multiplex. Inflammatio: excoriatio: ulcus: acris materia, acida, alcalina, oleosa rancida, bilicosa: vermes: pituita, quae aliquando mali causa, aliquando effectus: vulnus: haemorrhoides: diarrhoea: dysenteria: peregrina corpora.

VII. *Sympathici* causa, quodcumque vesicae urinae vitium, calculus, dysuria, stranguria, ischuria: convulsiones: Epilepsiae: spasmus hysterici: labes intestinorum tenuium.

VIII. Diagnos morbi facilis: causarum distinctionem ad

prognosin & curationem necessariam docebunt praegressa: concomitantia symptomata: excretæ materiae indoles.

IX. Eventus mali varius: saepe levissimum est & flocci faciendum: gravius saepe: haud raro gravissimum & letale: in gravidis non contemnendum.

X. *Sympathicus* curatur, curato morbo, cujus symptoma est, semper tamen loci adfecti ratione habita.

XI. *Idiopathicus* varia exigit remedia pro caussarum, a quibus oritur, varietate, V. S. blanda oleosa: humectantia: emollientia: mucilaginosæ: detergentia: vulneraria: balsamica: anodyna: anthelmintica: fumi, suppositorii, fomenti, cataplasmatibus, balnei, enematis modo adplicata.

XII. An ergo universale datur ad Tenesmum remedium? An hanc laudem meretur Argentina, sive ore ex vino, sive clystere sumpta? An non maxima inter dysenteriae & Tenesmi curam convenientia?

C A P. XVI.

De Cholera.

I. **M**orbus ventriculo & intestinis communis, *Cholera* dictus, est ea adfectio, qua contenta Ventriculo & intestinis summo cum impetu sursum per os, & deorsum per alvum expelluntur.

II. Est autem vel *Sicca*, in qua non nisi elastica materies excernitur: vel *Humida*, in qua materia liquida ejicitur.

III. *Sicca* maximam habet convenientiam cum morbo ructuoso, qui *ῥέρος ἐρυματώδες*. Hipp. dicitur. *Humida* in *Veram* & *Spuriam* distinguitur.

IV. In *Vera* materia biliosa, undecumque ad intestina & ventriculum delata: in *Spuria* materia esculenta, corrupta, eliminatur.

V. Sed & datur & *Symptomatica*, & *Critica*; quae posterior in febre leipuria potissimum occurrit.

VI. In-

VI. Invadente morbo primum motus seu fluctuatio circa umbilicum; mox pressio & constrictio ad praecordia sentitur: tum vero nausea, vomitus, vehementissime increscens: excerniturque materia vel elastica, vel humida, diversae naturae, flava, viridis, atra, serosa, pituitosa, alimentosa, incredibili quantitate: urget dolor ventriculi & abdominis, cum tenesmo & diarrhoea: adest incredibilis anxietas: frigidus erumpit sudor: ineffabilis virium prostratio, tanta quidem, ut ipsa nonnumquam mors succedat.

VII. Tantorum vero tumultuum causa nulla est alia, quam coeuntes, facto agmine, & vomitus & diarrhoeae causae, atque adeo violentissima convulsio fibrarum ventriculi, intestinorum, diaphragmatis, & musculorum abdominalium.

VIII. Haec vero convulsio ex Veterum sententia vel a corrupta bile; vel ab ingestis alimentis minus elaboratis, vel putrefactis, oritur.

IX. Quamvis vero hae causae choleram facile generare possint: nullum tamen dubium est, non semper has, sed alias aliquando adesse, & fatalem hanc tragoediam ludere.

X. Ita docuit Experientia, produci Choleram a quacunque Cacochymia, acida, alcalina, rancida oleosa: venenis: esu fungorum: infectis mytulis: morfu viperarum: adsumptis nimia copia fructibus horariis: potibus in fermentationis actu suppressis: potu aquae frigidae: esu ciborum apeptorum, vel dyspeptorum; pilorum; unguium; oleosorum; pinguium; dulcium; mellitorum; carnis suillae; extremarum animalium partium; sanguinis animalium; lactucae; cucumerum; peponum; melonum; acrium aromaticorum: suppressis evacuationibus, maxime sudoris & perspirabilis Sanctoriani: animi adfectibus: tempestate anni, aestate & autumno.

XI. Quare aliquando Cholera sicca, aliquando humida? Unde tam ingens copia liquidi in Cholera excreti? Unde tam enormia symptomata, quae Choleram comcomitantur? Ingens convulsio: copia materiae excretae; nec excrementi-

tiae

tiae omnis, sed & utilis, & sanae, & vitalis: impeditus liber humorum per convulsas partes transfluxus: nervorum consensus ad hoc quaesitum facile respondent.

XII. Locus adfectus: natura mali: enormia, quae morbum concomitantur, symptomata satis docent, eum periculosissimis & acutissimis adscribendum esse: quamvis tamen in omnibus speciebus gradus discriminis idem non sit.

XIII. Difficillima curatu est Cholera ob contrarias, quae oriuntur, indicationes: acris enim materia sui expulsionem indicans evacuantia requirit, sed ingens virium prostratio haec exulare jubet.

XIV. Neque Sydenhamiana methodus, quae ingentem tenuioris liquoris copiam epotando, & per alvum infundendo acrem materiam temperare, fibrasque viscerum laxare conatur, aut, si malum diutius duravit, ad adstringentia & Opiata devenit, licet certe satis videatur commoda, difficultatis omnis expers censenda.

XV. Optimum quidem videtur, in adhibenda medicina ad vires attendere, quae si utcumque sufficiant, per Catharticum non nimis validum, & roborans, ad naturae ductum, materiam acrem ejicere oportebit, additis ad compescendas turbas tumultusque prudenter Opiatis.

XVI. Quod si vero enormes maxime evacuationes, viresque plurimum debilitatas conspexeris; continuo ad corroborantia, spirituosâ, aromatica, subadstringentia, Opiata, externe applicanda, interne exhibenda accedere oportet, admistis temperantibus.

XVII. Hac vero ratione si dejectiones vel plane cohibueris, vel multum minueris: id, quod de morbi materia superest, per Rheum, aut simile Catharticum expellere necesse erit.

XVIII. Sicca vero Cholera ad sui sanationem carminantia, antihysterica, Opiata quacumque ratione admovenda requirit.

XIX. An ergo in Cholera convenit aquam tepidam epotare? Et quando? An copiosus aquae frigidae potus conducit?

Et

Et quando? An pulli jusculum, ut in Lienteria? An a Rhabbaro prorsus in Cholera abstinendum? An prius, quam alvus per superiora & inferiora purgetur, corpus humidis & balneis praeparandum, ut Hippocrates voluit?

C A P. XVII.

De Vermibus, seu Lumbricis.

I. **Q**uamquam nulla fit cavitas in toto corpore, in quo non aliquando infecta verminosa reperta fuerint: nulli tamen frequentius deprehenduntur, quam in intestinorum tractu.

II. Tres autem potissimum vermium species in illis nidulari observantur, *Teretes*, *Cucurbitini*, & *Lati*.

III. *Teretes*, a ceteris distinctissimi, utriusque tubi intestinalis tam tenuis quam crassi tractum occupare observantur: & vel vomitu, vel ano expelluntur, mortui, vivi, cito tamen, si vivi expellantur, intereuntes, majoremque cum terrestribus lumbricis, quam ceteri, convenientiam habent.

IV. *Cucurbitini*, quos & *Ascaridas* vocant, exigui, plani, albi, vel lutei, figurae mutabilis, ἀέφαλοι, singularis fabricae, in solis crassis intestinis, recto potissimum, degunt.

V. *Latus Lumbricus*, vel *Planus* potius, *Taenia*, *Fascia*, *Cerium*, *Solium*, *Cingulum*, ceteris, teretibus inprimis, longe rarior: ex variis segmentis velut totidem articulis compositus: coloris velut *Ascarides*: incredibilis interdum longitudinis: raro integer, sed per partes plerumque excretus, obscuram admodum naturam & originem habet.

VI. An vere est animatum corpus? An potius est concretus intestinorum mucus? An est membrana interior intestinorum in animatum corpus transmutata? An est animal sui generis natum ex humorum corruptione, vel ovulorum exclusione? An est non unum animal, sed catena variorum animal-

culorum secum cohaerentium? An illa animalcula, quorum cohaesione componi creditur, sunt Ascarides? Et si ita, quomodo illa cohaesio peragitur? An cohaerentes Ascarides singulae vitam suam servant, an amissam toti catenae communicant? An & quomodo regeneratur Lumbricus latus? An capite gaudet, an vero ἀκέφαλος est? Infinita certe hic perquirenda restant.

VII. An non & quartum genus vermiculorum datur exilium, teretium, foecibus infantum saepissime inhaerentium? An potius sunt primi teretium foetus, in eos tractu temporis abituri, ubi mole increfcunt?

VIII. Unde vero intestinalium Vermium origo? An ex putridis humoribus in ventriculo & intestinis contentis oriuntur? An vero ex ovulis producuntur? Unde illa ova in corpus nostrum perveniunt? An ab insectis quibusdam excernuntur, & vel cum aere, vel alimentis potulentisque deglutiuntur? An potius vermes nobis coaevi statuendi, eorumque femina, vel ovula, a nostris parentibus cum semine paterno aut humoribus maternis ad nos delata fuerunt, qui suis iterum parentibus suos vermes debuerunt, & illi iterum suos suis, & sic porro? An ergo ex primo Adamo ad nos usque per traduces quasi propagati sunt lumbrici? An verior nonnullorum sententia, qui censent, vermes humano generi coevos sua ovula in intestina deponere, quae cum foecibus excreta, in herbas deposita, dein ab hominibus devorata in eorum intestinis excluduntur? Certe nulla est sententia, quae suas difficultates non patitur.

IX. Quidquid sit, deprehendimus illos, qui laxa habent intestina, magnamque muci illis contenti copiam, prae ceteris intestinorum vermibus laborare: unde infantes, pueri, mulieres, viri sedentariam vitam agentes, morbis Chronicis laborantes maxime verminosi.

X. Quin & carniū animalium, lactis, casei, mellis, sacchari usus vermibus generandis favere videtur: An quod ovula

la secum in corpus deferant? An quod mucī copiam augeant & ovulorum exclusionem promoveant?

XI. Cognoscimus vermes adesse per effecta ab iis edita, quae tamen quum a pituita acriori in intestinis haerente aequae ac a vermibus excitari possint, incerta admodum est eorum diagnosis, certior evadens, ubi aliquando excretos fuisse constat.

XII. Haec autem omnia effecta vel molī lumbricorum & pituitae, in qua nidulantur: vel rosioni eorundem & natae hinc irritationi: vel consumto & exhausto a vermibus chylo: vel plerisque horum adscribi possunt.

XIII. Horum vero primaria sunt venter plerumque tumidus, distentus: nausea, vomitus: alvus interdum constipata, interdum solutissima: adpetitus interdum prostratus, saepius vehemens & caninus: dolor abdominis vagus, fixusve, saepe intermittens: frequentia animi deliquia: singultus: tussis sicca, convulsiva: pruritus narium: convulsiones Epilepticae: catalepsis: aphonia: visus fixus: somnolentia: mania: tendinum subsultus: corporis emaciatio: laxus totius corporis, hinc & faciei tumor: livor sub oculis & ad labia: foetidus oris halitus: narium haemorrhagiae: cutis ulcera: febris continua acuta: stridor dentium: pulsus exilis, inaequalis, intermittens.

XIV. Ascaridum suspicionem injicit ani pruritus; certum vero indicium praebet earum in foecibus excretis praesentia. Lati vero Lumbrici non ejecti longe incertissima est diagnosis.

XV. Quamquam nihil periculi saepe verminoso morbo inest, haud raro tamen discriminis expers non est, imo fit interdum, ut plane letalis sit. Ascarides tamen & latus Lumbricus omnium minime periculosi: nam quae symptomata huic tribuit antiquitas, ea quidem non observantur. An & qualis Prognosis ex vermibus in acuta & continua febre excretis peti potest? An interest, utrum ore, an alvo expellantur?

XVI. Cura mali obtinebitur. 1. vermes enecando. 2. enecatos vel vivos expellendo.

XVII. Enecantur vermes. 1. destruendo eorum nidos. 2. exhibendo remedium vermibus venenatum.

XVIII. Destruitur nidus remediis pituitam incidentibus, attenuantibus, e corpore expellentibus: quem in finem conducunt saponacea: salina fixa, volatilia, alcalina, neutra: gummata ferulacea: amaricantia: abstergentia: Cathartica hydragoga, phlegmagoga, antimoniatata, mercurialia: quae non interne tantum exhibentur, sed & externe admoventur.

XIX. In exhibendis remediis vermibus venenatis talia eligenda, quae, vermibus inimica, infantibus vix nocere possunt. Necant autem vermes amaricantia: oleosa: dulcia: mellita: Mercurialia, tam Mercurius crudus, quam vario modo praeparatus: salina neutra, acida: vitriola: venerea: Martiata: antimoniatata: indigestilia, terrea: tum & forte specifica quaedam, quorum applicatio externa, aequae ac usus internus, necessaria est.

XX. Vivi mortuive vermes expelluntur corpore per purgantia validiora.

XXI. Ascarides latique Lumbrici vix enecantur, fuganturque melius, quam per Enemata aquosa, salina; & suppositoria Mercurialia. Certius forte specifico, de quo vid. Biblioth. Raïson. T. xxxii. & xxxiii.

XXII. An clysmata vermibus fugandis dicata potius ex remediis verminoso generi amicis, quam inimicis & deleteriis confari debent? An clyσμα ex fumo Nicotianae paratum in vermibus & lato potissimum Lumbrico usui esse posset?

C A P. XVIII.

De Haemorrhoidibus.

I. **T**umentes, expansi, & in tubercula elevati venarum, quae per intestinum rectum decurrunt, ramuli, *Varices*

rices vel *Haemorrhoides* appellati, five ficci, five humidi, saepe quidem efficacissimi remedii tam prophylactici quam curatorii vice funguntur: sed haud raro varia eaque graviora incommoda inducunt.

II. Etenim vel *Nimio Fluxu*, vel *eodem* plane *Suppressio*, vel *Graviori Dolore excitato* laedere inprimis consueverunt.

III. Et certe *Si Nimium Fluant* eadem Symptomata, quae a ceteris Haemorrhagiis copia auctis, expectanda erunt.

IV. Neque aliae multum hujus, quae ceterarum sanguinearum evacuationum, causae sunt.

V. Quin & curatio eadem. Interdum V.S. revulsoria in brachio: aliquando & Catharticum: longe saepius adstringentia, coagulantia, stiptica ad anum quacumque ratione adplicata conducunt. Ceterum per eccoprotica alvus laxior, sponte ni fuerit, reddenda.

VI. Quin & haec frustra si forent adplicata, ad extirpationem Haemorrhoidum, five sectione, five ustione, five rofione peragendam deveniri oportere plerique suadent.

VII. An in inveteratis Haemorrhoidibus omnes sunt tollendae? An vero vna ad minimum aperta servanda?

VIII. *Suppressus fluxus* si fuerit, nullus non morbus imminet: qui tollitur, revocato eodem: quod per laxantia, stimulantia, & adplicatas ad tumentia vasa hirudines commodissime peragitur.

IX. *Nimius dolor* oritur a nata inflammatione: vel ab acrimateria rodente, irritante: vel a nimia vasorum tensione per contentum sanguinem. Curatur laxantibus eccoproticis: antiphlogisticis: lenientibus: oleosis: involventibus: anodynis: discutientibus: saturninis: sulphuratis: caphuratis: hirudinibus: suppresso etiam stillantis acrioris humoris fonte.

X. An in iis, qui frequenter Haemorrhoidibus obnoxii sunt, utile est causticum ad tibiam admoveere?

LIB. VIII.

DE MORBIS RENVM ET
VESICAE.

CAP. I.

De Nephritide.

I. **R**enes, ut ceteras partes nervis instructas, dolere posse fabrica eorundem evincit. Vocatur ille adfectus *Nephritis*, quae pro varietate causae dolorem excitantis in varias species distinguitur.

II. Hos vero renum dolores cognoscimus, & ab iis, qui vicinas partes occupant, distinguimus, ex regione, quam occupant. Dolor enim in lumbis sentitur, diffusus per abdomen, ejusque latera, quae Ilia vocant, ad pubem. Adest tenemus ad excernendam urinam: testis vel alteruter vel uterque sursum tractus: femoris obtusus dolor, stupor: nausea: vomitus: singultus: ructus: flatus: borborygmi: urina ut plurimum parca, aquosa, pellucida, interdum rubra, turbida, saepe admista habens, pituitam, floccos, pilos, sabulum, calculos, sanguinem, pus. Alvus stricta aliquando, aliquando soluta.

III. Quibus plerisque Phaenomenis Nephritici dolores tum a Rheumaticis, tum a Colicis, quibuscum ab expertissimis etiam nonnumquam confusi fuere, discernuntur.

IV. Talis vero Nephritis a variis causis excitari potest, quas inter frequens satis inflammatio, nasciturque tum *Nephritis Inflammatoria*.

V. Quae quidem praeter causas omnibus ceteris Inflammationibus communes nonnullas sibi proprias & privatas habet, inprimis acria diuretica, alcalina, infecta, tum & natos in renibus calculos.

VI. Do-

VI. Dolor lumborum acutus, pungens, pulsans, cum sensu ardoris conjunctus: febris continua, acuta: urina flammea, foetens, parca, vel & interdum albicans, simul cum plerisque Phaenomenis (§. 11.) diagnosin mali absolvent.

VII. Facilis mali in plenariam urinae suppressionem; supurationem; ulcus; gangraenam; alcalinam humorum acrimoniam transitus, periculosissimorum morborum numero hanc Nephritidem habendam docet; unde vel citissima aliquando, vel lenta quidem, sed inevitabilis, mors facile oriri queat.

VIII. Curatio exigit V. S. saepius repetitam: Iterata clysmata, laxantia, refrigerantia: Decocta antiphlogistica, diluentia, acescentia, acida: Pulveres Nitrosos, an & Caphuratos? Haemorrhoidas provocantia: fomenta, linimenta, cataplasmata, inflammationi opposita: Balnea, semicupia. An his praemissis & cucurbitae & vesicantia ad locum adfectum admovenda?

IX. Ut viscidum inflammatorium, ita & Phlegma frigidum vasa renalia obsidere potest, nasciturque tum, non infrequens, *Nephritis Pituitosa*.

X. Cognoscitur ex indiciis Nephritidis in genere §. 11. ex absentia signorum Phlogisticae & calculosae: ex temperie: ex praegressis: ex excreta urina alba, viscida, tenaci.

XI. Si in ulla Nephritide, in hac certe paulo acriora conveniunt diuretica: alcalina: Cathartica mercurialia: motus corporis mechanicus: frictio.

XII. *Nephritis Hysterica*, frequentissima, spasmodicae vaforum constrictioni ortum debens, cognoscitur ex temperie corporis: causis praegressis: absentia signorum ceteris speciebus propriorum: urina copiosa, alba. Curatur abstinendo ab omnibus evacuantibus: exhibendo carminantia, foetida, Opiata.

C A P . I I .

De Nephritide Calculosa.

I. Si dolor Renum originem habuerit a materia calculosa in Renibus haerente, vel iisdem impacta, *Nephritis* dicitur *Calculosa*.

II. Quae quidem longe frequentissima: quamvis enim nullum sit in toto corpore cavum, in quo non aliquando calculos deprehenderint Medici, nullibi tamen saepius enasci observant, quam circa bilis & urinae officinam, & longe adhuc frequentius in hac, quam in illa.

III. Cujus quidem rei ratio videtur petenda ex singulari bilis & urinae indole.

IV. Quamvis enim in humoribus omnibus corporis nostri eadem dentur elementa, quae in calculo, atque adeo haud difficulter calculus ubique enasci posse videatur: major tamen alcaliescentia, quae urinae & bili prae ceteris humoribus inest, eos liquores frequentius in calculos abire facit.

V. Constat enim calculus potissimum ex terra, oleo, & sale alcalino, quales & ex humoribus omnibus educi possunt, tum & ingenti aeris copia: quae sibi juncta & unita faciunt calculosam, duram, difficulter solvendam massam.

VI. Neque enim solvi possunt calculi, nisi uniens illud principium excutiat, quod in urinae calculo, solo nitri acido fortissimo, & putrefactione majori videtur posse praestari.

VII. At quale est uniens illud principium? An salinum alcalinum? An illud solum? An spiritus lapidificans, Gorgoneus adpellatus? An calculus est pituita venarum calore coagulata, ut Galenus? An id docet mucosum, quod calculosorum lotio saepe inhaeret, sedimentum? An a Tartaro oritur? An a particulis metallicis intra corpus receptis? An a detritis lapidis molaris particulis, farinae immistis, & sic cum pane deglutitis?

VIII. Quam-

VIII. Quamquam autem in omni urina calculosa haereant elementa, non tamen inde nascetur calculus, nisi stagnatione, putrefactione, aut magnetismo attractis ab alio corpore urinae admisto calculi elementis.

IX. Ex quibus evidens est, quare, licet omnes homines in suo lotio elementa calculi habeant, non tamen omnes calculo laborent. Sane quamdiu elementa calculi per motam urinam libere fluctuant, non generabitur calculus: sed tum nascetur, ubi diu lotium stagnat, aut peregrinum ei inhaeserit corpus, quod magnetis instar calculi elementa sibi adplicat.

X. Nec minus certo patet ratio, quare plerumque atonia & laxitas tubulorum uriniferorum: spasmodica vasorum contractio: inflammatio: contusio: vulnera: suppuratio: diuturnus decubitus: lumborum arcta constrictio: incallescencia: obesitas: quies corporis, calculum renalem antecedere & generare consueverint.

XI. Nephritidem calculosam suspicamur primum, mox certius cognoscimus ex signis generalibus Nephritidis: ex absentia febris, utique initio: ex nativitate: ex antegressis paroxysmis: ex materiae arenosae excretionem: ex frequentiori tenesmo ad urinam reddendam: ex natura doloris: ex urina cruenta, sabulo, membranis, mucos, floccis referta.

XII. Utrum vero uterque Ren, an alteruter, & uter affectus sit, ex Symptomatum intensitate, dolorisque sede intelligitur. An sinister ren dextro frequentius laborat? An id lienis efficaciae? An potius situi renis sinistri adscribendum est?

XIII. Malum, si levius fuerit, non adeo metuendum: si gravius, haud raro in inflammationes, ulcera, tabem, quin & funestam Ischuriam abit.

XIV. Cura mali in Paroxysmo versatur in eo, ut calculo renali exitum ex renibus conciliemus, eumque per ureteres ad vesicam urinariam determinemus. Extra Paroxysmum, ut novi calculi genesin, si fieri possit, praecaveamus.

XV. Priori indicationi ut satisfiat, sollicite cavendum

ab omnibus, quae impetum humorum in renes calculumque augent, qualia sunt acria diuretica, stimulantia, sive ex vegetabilibus, sive animalibus parata.

XVI. Neque convenire videtur illa methodus, quae per roborantia & adstringentia vasorum actionem in calculum augere, ejusque expressionem perficere tentat.

XVII. Sed potius laxanda & debilitanda vasa renalia, ut calculum non arcte amplexa illi cedant, eumque sic facile transmittant.

XVIII. Quapropter in graviore paroxysmo idem fere agendum est, quod in Nephritide inflammatoria. Igitur V. S. laxantibus, diluentibus, emollientibus, oleosis internis, externis, forma Clysmatis, fomenti, Cataplasmatibus, linimenti, balnei, semicupii, utendum erit: nec omittenda, quae satis praedicari non possunt, Opiata.

XIX. Qui vero in Paroxysmo vehementer urget Vomitus, licet sane incommodus sit, alio tamen nomine prodesse poterit, & sic, si vel sisti continuo posset, dubium est, an continuo sisti deberet.

XX. Alteri indicationi (§.xiv.) ut satisfaciamus, tollendae sunt causae, quarum vi atque efficacia calculus renalis generari potest.

XXI. Quae cum sint urinae stagnatio, putrefactio, & heterogenea corpora renibus inhaerentia: urina mobilis servanda, nimia alcaliscentia impedienda, & peregrina illa corpora excutienda erunt.

XXII. Quapropter diluentia, acida, & aperientia, atque diuretica, prudenter tamen exhibita, egregie conveniunt.

XXIII. Unde intelligitur, quare infusum Theae: aquae minerales: aqua pura: succus limonum: Fructus horarii: infusum Veronicae, Hederae terrestres: Cicerum Decoctum: sulphurata: liquor Nitri fixi: Tincturae Ac mellae, Pareirae Bravae: Allium: Raphanus: Therebinthinata: Millepedes: sales alcalini per incinerationem facti: Balsama varia, & similia, adeo a plerisque laudentur, quae tamen non nisi caute, nec

nec promiscue in omni subiecto adhibenda erunt. Ceterum vix in alio morbo major diaetae habenda ratio. Videri mere-
tur Theoph. Lobb de *dissolventibus calculos*, &c.

XXIV. An in Nephritico Paroxysmo cucurbitam ad lum-
bos admoveere convenit? An vesicatorium? An, si calculus
renibus impactus haeret, Nephrotomia tuto institui potest? An
V.S. & Mercurius dulcis in Nephritide aliquid possunt?

C A P. I I I.

De Calculo Vesicae.

I. **E**jectus e renibus Calculus per ureterem, licet angustio-
rem, satis facile descendit: at si major fuerit, eundem
saepe obstruit, impactus haeret, & mole increfcens gravissima
interdum symptomata excitat.

II. Diverfa autem in diverfis locis ureteris angustia facit,
ut alibi facilius, difficilius alibi calculus retineatur: Hujus vero
retentionis metus imprimis est, ubi ureter oblique inter tunicas
vesicae procurrit: unde inter eas aliquando haefisse calculus
fuit observatus.

III. Talis autem conditio si adfuerit, calculi descensus in
vesicam promovendus, non stimulantibus diureticis: sed V.S.
diluentibus: mellitis: oleosis blandis: mollibus fomentis, ca-
taplasmatis, unguentis, balneis, femicupiis: cucurbitis ven-
tosis.

IV. Quod si nunc in vesicam illabatur, ipso saepe, quo il-
labitur, momento ab adfluente urina, & stimulo vesicae in
urethram summo aegri emolumento expellitur.

V. Quod nisi continuo fiat, quantocius procurandum est,
epotis aquosis: urina aliquamdiu, nec tamen nimis, retenta,
& dein vi pressa: fomentis, cataplasmatibus, linimentis: tum &
flexo ad anteriora corpore.

VI. Atque hac ratione majores etiam calculi feliciter ejiciun-
tur, qui tamen si magnam molem habuerint, saepe in ure-

thram impacti haerent, & plenariam ejusdem obstructionem efficiendo lotii exitum supprimunt.

VII. Hoc vero si factum esse constiterit, illico egressus calculi promovendus : urethram laxando : sub calculo comprimendo : inflando : fugendo : oleum injiciendo : tenaculis calculum adprehendendo : urethram dissecando.

VIII. Neque temere expectabimus, donec formato ab ipsa natura ruptoque abscessu calculus exeat.

IX. Quod si vero illapsus in vesicam calculus exire neget, de die in diem moles ejus increset, exitum sibi difficiliorem primum, mox *ἀδύνατον* reddet, nasceturque *Major Vesicae Calculus*.

X. Etenim ex adfluente adfido & acriori urina elementa calculosa attrahet, ad se adplicabit; & haud dissimili ratione, ac aliorum capita ex variis lamellis sibi incumben- tibus constant, ex variis stratis calculosis contextus brevi ingentem massam formabit.

XI. Quae quamvis plerumque libere in vesica fluctuet, docent tamen Experimenta, eandem cum vesica urinaria con- crescere posse.

XII. Ex quibus omnibus liquet, primam originem calculi renibus deberi, incrementum vesicae, confirmante id nucleo calculi, & illum investiente calculosa crusta.

XIII. Neque tamen haec ita constanti lege fiunt, quin & aliquando in vesica generari, non attacto rene, calculus posse videatur.

XIV. Dolor in excernenda urina: dysuria: stranguria: frequens ischuria: urinae fluentis subita suppressio: tenesmus alvi cum tenesmo vesicae conjunctus: sensus ponderis in hypogastrio: frequens urinae stillicidium, incontinentia: frequens in glande penis pruritus, ejusque contrectatio: incessus eruribus divaricatis: frequens membri erectio: excretio urinae eruentae; purulentae; sabulosae; pallidae; turbidae; sedimen- tum grave, crassum, mucosum deponentis; graveolentis: or-
tus

tus ex parentibus calculosis : praegressa nephritis summam certe suspicionem calculi vesicae, nec tamen certam diagnosin, praebent.

XV. Haec vero exploratione per digitum, sed potissimum Catheterismo demum obtinetur : quamquam negari non potest, vel hinc dubios admodum & incertos aliquando Chirurgos Medicosque discedere, quod variis & diversis causis adscribi potest debetque.

XVI. Molis calculosae augmentum inevitabile: ejus pressio attritusque ad vesicam: acerrima calculosorum urina, necessariae reddunt vesicae inflammationem, suppurationem, ulcera, quae dolores intensissimi concomitantur: unde lentae febres, tabes, atrophia, & tandem, sed tardo gradu adrepens, nec nisi post saevissima tormina vitae gratissimum finem imponens Mors.

XVII. Educitur contentus vesica calculus facta vesicae Sectione, institutaque operatione, quae, recepto quidem, sed minus tamen commodo nomine, *Lithotomia* adpellatur.

XVIII. Quae quidem quatuor inprimis modis peragi posse deprehenditur, *Apparatu*, ut vocant. 1. *Parvo*. 2. *Magno*. 3. *Alto*. 4. denique *Laterali*.

XIX. Ex quibus postremus ceteris quibuscumque longe videtur praeferendus, & unus in nostra patria frequentatur, idque ea potissimum ratione, qua Celeb. Ravius suo illam instituit tempore, & feliciores Lithotomi eam instituunt hodie.

XX. Quamvis autem Chirurgorum industria ad eum perfectionis gradum evecta sit haec operatio, ut sane pauci, qui eidem se subjiciunt, si sectorum numerum ineas, inde moriantur: res tamen certa est, ejus eventum dubium semper, & incertum, atque adeo periculi non expertem esse hanc medendi rationem.

XXI. Quae cum ita sint, mirum non est, dudum excitatos fuisse Medicos, ut summo humani generis bono in talem

sanandi methodum inquirerent, quae Lithotomia & certior & tutior foret.

XXII. Hanc vero se obtinere posse censebant, si tale de-
tegerent remedium, quod, intacta vesica, calculum diffri-
geret, solveret, & sublata cohaesione in minimas moleculas
divideret, quae ergo, ut totidem minores calculi, cum urina
per urethram projici possent.

XXIII. Spem successus injiciebat observatio, qua consti-
tit, aliquando adeo friabiles fuisse vesicae calculos, ut ad Ca-
theteris attactum in pulverem fere conversi fuerint.

XXIV. Non vero unum alterumve remedium, sed longe
plurima depraedicata sunt, quibus vim calculum diffringen-
di attribuerunt, quaeque hinc *Lithontriptica* appellata fue-
re, ut sunt Elixir salutis Anglic. Graminis succus: Semina
Dauci: Herba saxifragia: Paronychia: Ciceres rubri: Pisa:
Fabae Turcicae: Thea: Acmella: Rad. Pareirae Bravae: Al-
lium: Millepedes, & innumera alia.

XXV. Et quamvis circumferantur quaedam experimenta,
quae videantur docere, nonnullis horum aliquam inesse effi-
cacia: res tamen certa est, nullum huc usque cognitum esse
remedium, cujus successus tot Experimentis comprobatus est,
quam celebre illud Anglicanum *Johannae Stephensiae*.

XXVI. Hoc vero maximam partem ex Alicantico sapone,
& calcinatis Ovorum testis constans, & ex fortissimo alcali
componitur, & vivae calcis naturam habet.

XXVII. Quare putrefaciendo inprimis videtur agere, & ex-
cutere illud principium salinum, quod elementa calculi inter se
jungebat modo: quo igitur excusso, ab invicem secedant,
necesse est.

XXVIII. Neque difficulter intelligitur, quare experientia
docuerit, hoc remedium longe plus valere in vesicae quam
in renum calculo: tum etiam in adultis, senibusque, quam
in pueris.

XXIX. Quin & certo liquet, non adeo universaliter tutum
esse

esse remedii usum; imo vero fieri posse, ut gravia, horrenda, & letalia Symptomata excitet. Nihil certe ab omni parte beatum.

XXX. Symptomatibus ante sectum calculum occurrunt diluentia: lenientia: mucilaginosae: oleosae: opiatae.

C A P. IV.

De Ulceribus Renum & Vesicae.

I. **U**lcera Renum & Vesicae pro causa sua agnoscunt omnia, quae continuitatem horum viscerum solvere quacumque ratione possunt: Inflammationem: abscessum: vulnera: contusiones: acria quaecumque huc delata: omnium autem frequentissime calculum.

II. Cognoscitur malum, tum ex praegressis: tum potissimum ex urina, quae turbida, subalbicans, aut & cruenta, graveolens, ad fundum vasis deponit sedimentum crassum, tenax, glutinosum, purulentum, flocculentum, membranosum, carnosum aliquando. Nec tamen sola urina purulenta certum hujus morbi indicium praebet.

III. Utrum vero renes, an vesica laborent, cognoscimus. 1. ex praegressis. 2. ex symptomatibus conjunctis. 3. ex doloris, si adsit, loco. 4. ex puris copia. 5. ex ejusdem qualitibus. 6. ex juvantibus & nocentibus.

IV. Loci adfecti indoles; functio; impossibilis quies; adfluxus acrioris urinae; summam sanandi morbi difficultatem docent, quae quidem in senibus maxima; sed in calculosis interdum gravior, levior quandoque.

V. Ulcera renum tractantur remediis causam mali, si fieri possit, tollentibus: Catharticis mercurialibus: diluentibus: vulnerariis: detergentibus: balsamicis: consolidantibus. Quae inter Decoctis lignorum: Aquae Calcis: Aquis Pyrmontanis, Spadanisve: Lacti Asinino &c. primae debentur.

VI. Similibus vesicae ulcera tractanda, sed immissio Cath-

theteris; immissi retentio; & Vulnerariorum per eundem injectio maximae hic videntur efficaciae.

VII. Quibus quidem remediis si usus Opiatorum interponatur, tanto certe plus valebunt, gaudebimusque aliquando, quod insanabile primum videbatur ulcus, sanari felicissime.

C A P. V.

De Mictu Cruento.

I. **Q**uotiescumque ex vesica urinaria vel purus putus sanguis, vel, quod frequentissime fit, urinae mistus excernitur, toties illud malum *Mictus Cruentus* adpellatur.

II. Qui igitur originem habet, vel ex renibus, vel ex ureteribus, vel vesica urinaria, vel omnibus his locis simul: nam qui sanguis ex urethra, etiam non reddito lotio, stillat, huc referri vix consuevit.

III. Quo vero ex loco cruor oriatur, determinabunt 1. doloris locus. 2. copia excreti sanguinis. 3. Phaenomena urinae ejectae. 4. symptomata conjuncta. Quam vero difficulter id saepe fiat, nemo in artis opere versatus ignorat.

IV. Exit autem sanguis e suis vasis vel *διαίρεσις*, vel *ἀνασώρεσις*.

V. *Διαίρεσις* fit vel a vi externa: vel a calculo: vel ab ulcere: vel acri alia rodente materia.

VI. *Ανασώρεσις* a Plethora: Crisi morbi: suppressione menses, haemorrhoidum, narium haemorrhagiae: sanguine rarefacto, vel & impetuosius moto.

VII. Locus adfectus; causa mali; sanguinis copia, indoles Prognosis mali absolvunt, saepe certe minus fortunatam.

VIII. Ad curam mali indicatur. 1. causas tollere. 2. vasa aperta constringere. Sed nec tamen posterius fieri debet, nisi prius praestiterimus, utique rarissime; saepe autem

tem, dum prius obtinere conamur, obtinemus & alterum.

IX. Prius V. S. educto calculo: sanato ulcere; refrigerato sanguine: involuta & temperata acrimonia: revocatis evacuationibus peragitur.

X. Posterius per adstringentia & consolidantia commode tentatur; siye epotentur, aut externe admoveantur, vel & per Catheterem in vesicam, si ea adfecta fuerit, injiciantur.

XI. Ne vero coagulatus sanguis in renibus aut vesica morans calculo commodissimam occasionem praebeat, epotis diluentibus, & mellitis solvendus atque expellendus erit.

C A P. VI.

De Diabete.

I. **D**iabetes, quae & *Dipsacus*, *Hydrops ad matulam*, *Diarrhoea in Urina*, quin & aliis nominibus adpellatur, vitiis renum accenseri, & in *Veram* ac *Spuriam* distingui consuevit.

II. *Vera* vocatur celerrima & copiosissima potus adsumti, nec mutati, per renes & vesicam excretio.

III. *Spuria* autem Diabetes est copiosa evacuatio urinae aqueae, pallidae, inodoraе, adsumta potulenta quantitate longe excedentis.

IV. Quamvis autem utraque species raro occurrat, *Vera* tamen *Spuria* rarior: quin & multi, nec immerito dubitant, utrum *Vera* vera umquam fide observata fuerit.

V. Incredibilis excretio urinae, potulentorum quantitatem longe excedentis, albicantioris, subturbae, insipidae, inodoraе, cum filamentis & pelliculis innatantibus: sitis vehementissima: summa linguae fauciumque ariditas: aestus ingens: tabes ut plurimum & colliquatio corporis: febricula nulla primum, inde lenta: levis dysuria: lumborum, testium, ilium a retento lotio intumescencia: pedum oedema: mali augmentum circa Plenilunium, spuriae Diabetes,

quae, una nobis observata, una explicatur, Diagnosin absolvunt. An aliquando est Critica? An quolibet septennio recurrit? An & ad septenarium dierum, hebdomadam, mensiumque numerum se adcommodat?

VI. Causa mirabilis adfectus in ipso sanguine quaerenda videtur: qui si quacumque de causa dissolutus & in serum conversus fuerit, facile tantam lotio materiam sufficere potest.

VII. Quod vero conversus ille in aquam sanguis potius per renalia vasa exeat, id sane singulari renum conditioni, & quidem nimiae eorundem laxitati, adscribendum videtur.

VIII. Et certe hanc sententiam videntur confirmare ea, quae Diabetem antecedere observata sunt: tum ejusdem symptomata: nec non per Experientiam comprobata curatio.

IX. An ergo soli renum laxitati morbus hic tribui debet? An potius cum Meadio bilis accusanda videtur, si scilicet sal in eadem defecerit? Aut venenum aliquod in sanguinem ingressum suspicabimur? An colliquati sanguinis causa in sale acido quaerenda?

X. Docuit Experientia longe plures ab hoc morbo extingui, quam liberari: nec obscura ratio: qui vero servantur, horum alii cito fati, tarde alii evadunt.

XI. Cura mali ut obtineatur. 1. revellendi humores a renibus. 2. tollendae causae, quae sanguinem dissolverunt. 3. dissolutus sanguis compingendus. 4. vasa renalia roboranda.

XII. Prius fit Rheo, an & V.S.? Alterum non eadem semper peragitur ratione, sed ex praegressis determinanda: acida hic saepe certe egregia. Ad Tertium laudantur glutinosa, mucilaginosae, non tamen adeo magnae, ut videtur, efficaciae: sed potentiora sunt, quae & Quartae indicationi satisfaciunt, aromatica, adstringentia, chalybeata, interne exhibita, externe adplicata. Nec refragantur observationes.

XIII. Interim siccissima diaeta est instituenda, & cavendo a causis recidivae praecavenda.

C A P. VII.

De Incontinentia Urinae.

I. **Q**uotiescumque homini, vel infcio, vel invito, lotium ex vesica per urethram effluit, toties *Urinae incontinentia* laborare dicitur.

II. Cujus ergo duae species sunt, tum ratione Phaenomenon, tum caussarum, tum & loci adfecti ab invicem distinctae, quarum alteram *Insensilem*; *In-vitam* alteram haud incommode dixeris.

III. Quin & plerosque scriptores inter *Perpetuam* & *Nocturnam* distinguere videas.

IV. Quum superata sphincteris musculi resistentia lotium effluat, liquet, omne illud, quod efficere potest, ut urina eam resistentiam superet, infcio homine, generaturum *Insensilem incontinentiam*: quod vero, nolente licet homine, tamen eum renixum vinci facit, *In-vitam*.

V. *Insensilis* causa haeret in musculo vel Paralytico, vel quacumque de causa non accurate vesicae orificium claudente. Unde intelligitur, quare tempore somni in pueris: in senibus: in animi deliquio: in apoplecticis: hemiplecticis: paraplecticis: calculo, aut ulcere vesicae laborantibus: calculum sectis: malum adeo frequens.

VI. *In-vitam* vero efficiet vel debilitas sphincteris: vel spasmus, & contractio vesicae: & pressio vicinarum partium in eandem.

VII. Unde liquet, quare hystericis: convulsis: acerrimam urinam habentibus: tussi ferina, vomitu laborantibus: gravidis: haemorrhoidariis: alvum ponentibus: calculosis: menstruis instantibus, toties involuntarius urinae effluxus.

VIII. Neque incommode huc referas illud involuntarium urinae stillicidium, quod a paralyticis, vel debilitatis musculis

lis acceleratoribus urinae producitur, quod in senibus frequentissimum.

IX. Ex quibus omnibus manifesto liquet, fieri per rerum naturam non posse, ut omnis urinae incontinentia, quae a tam diversis & toto coelo distinctis causis pendet, eadem ratione curari possit: atque adeo inepte tot specifica adversus hunc morbum depraedicari, quorum pleraque inertia non tantum, sed & plane ridicula sunt.

X. Vera autem curatio consistit in tollendis causis malum generantibus; quae igitur in paralytico, vel debilitato Sphinctere tentari debet per stimulantia, roborantia, spirituosam, aromaticam, nervinam, Cephalicam, chalybeatam, praemissis, si necesse, evacuantibus.

XI. Atque haec quidem non interne tantum adsumenda dantur; sed & ad pubem, & ad perinaeum forma unguenti, emplastri, fomenti admovebuntur; vel siphone in anum injicientur; vel denique in ipsam vesicam urinariam impelluntur & impulsam aliquamdiu retinebuntur.

XII. An hic Tinctura Cochinellae, aut Cantharidum convenit? An balnea sulphurata profunt? An suffitus Nicotianae?

XIII. Palliant malum lagenula ad corpus alligata, penemque excipiens; vel & claustra peni circumposita, urethramque comprimentia; tum & in sequiori sexu annulus vel pila in vaginam uteri intrusa: sed & in his admovendis magna circumspexione opus est.

XIV. Illi vero stillicidio, quod §. ix. memoratum fuit, succurrit compressio perinaei, aut solidius corpus ad locum bulbo urethrae proximum adplicatum.

XV. Ceterarum vero specierum curatio petenda est ex historia illorum morborum, a quibus urinae incontinentia, tamquam eorundem symptoma, generatur.

CAP. VIII.

De Ischuria Spuria.

I. *Ischuria, Anuria*, vocatur vel impedita prorsus, vel insigniter imminuta urinae excretio.

II. Quae quidem suppressio si inde oriatur, quod nihil lotii in vesica urinaria contineatur, *Spuria Ischuria*, ad distinctionem *Verae*, mox exponendae, adpellatur.

III. Haec vero *Spuria Ischuria* commode in duas species dividitur; vel enim nihil lotii a sanguine secernitur; vel secernitur quidem, sed ad vesicam non pervenit. Prior in renibus: Posterior vel in renibus, vel ureteribus, vel utrisque sedem habet.

IV. Impeditae lotii secretionis causa vel haeret in *Sanguine*: vel in ipsis *Renibus*.

V. In *Sanguine*: quando vel copia deficit: vel tantae est tenacitatis, ut se ab actione renum attenuari non patiatur, sive illa tenacitas sit phlogistica, sive pituitosa, sive atrabilaria.

VI. In *Renibus*: quando vasa eorum sunt vel obstructa, vel compressa, vel constricta, vel inertia: ergo Phlegmone: pituita: *ἀροία* seu Paralysis fibrarum renalium: spasmus.

VII. Secretae in renibus urinae ad vesicam fluxus impeditur vitio *Renum*, vel *Ureterum*.

VIII. Vitio *Renum*: quando tubuli Belliniani compressi, obstructi, aut cavitas pelvis vel abolita, vel multum minuta est. Utrumque fieri potest, a Plethora: inflammatione: pituita: calculis.

IX. Vitio *Ureterum*: quando vel obstruuntur, vel comprimuntur: quod quidem a multis causis fieri potest, sed fieri inprimis observatur, a plethora: inflammatione: pure: pituita: calculo: & adjacentium partium vitio.

X. Ischuriam cognoscimus facile: spuriam vero esse scimus

ex lumborum dolore, five punctorio, five obtuso & gravativo; sed id non perpetuum: absentia tenesini ad urinam reddendam: nullo in hypogastrio tumore: immisso in vesicam cathetere, nihil lotii offendente.

XI. At non sufficit spuriam cognovisse, sed & causae indagandae sunt: quod ut ad Prognosin, & curationem summe necessarium, ita satis saepe difficulter fieri potest. Temperies: praegressa: & conjuncta symptomata plurimum hic lucis dabunt, sed saepe tamen incertae & obscurae.

XII. Symptomata morbi interdum jam ab initio gravia, sed & interdum levissima: ἀπυρεξία: lassitudo: levior febricula: sitis: somnus turbatus: vomituritio: capitis dolor & susurrus: augmentum Symptomatum: anxietas: singultus: tumor corporis: foetor urinosus: convulsio: sopor: sudor frigidus: mors.

XIII. Est ergo morbus periculosus, quod & indoles ejus satis docet, & Experientia confirmat.

XIV. An verò certum datur tempus, ultra quod si excurrat malum, homo numquam servatus legitur? Et quale illud? An deficiens lotium substitutis aliis excretionibus suppleri, & sic vita prorogari potest? Mira certe dantur Experimenta.

XV. Quamvis universale remedium adversus Ischuriam existere non possit, res tamen certa est, vix ullam dari speciem, in qua non cum fructu vena secari: clysmata laxantia injici: blanda olea, linimenta, cataplasmata admoveri: balnea denique, vel semicupia praeparari queant.

XVI. Ab his igitur curam mali inchoabimus, sollicite interim causam indagando: quam ubi detexerimus, vario modo pro ejus varietate sanatio absolvenda erit.

XVII. Quae enim Ischuria a plethora, inflammatione, calculo, spasmo oritur, ejus curatio ex praecedentibus facile intelligi potest, & in his statim memoranda remedia sollicite fugienda.

XVIII. Quae autem a pituita oritur, illa stimulantia in-
pri-

primis & attenuantia requirit. Ergo clysmata acriora: fomenta spiritiuosa: cataplasmata ex stercore animalium, sapone nigro: olea calidiora, & unguenta neurotica: cucurbitae tam ventosae, quam scarificatae: Vesicatoria ex Cantharidibus, ad lumbos, femora, apposita: dum intus fortiora diuretica, rad. & semina aperientia: sales tam alcalini sive fixi, sive volatiles, quam neutri: Balsama: Terebinthinata: allia: cepae: raphanus: stercorea animalium: quin & insecta diuretica, Millepedes, Cochinellae, Vermes Majales, & Cantharides, sed prudenter, exhiberi possunt.

XIX. Neque inutile erit, hac in specie Mercurialia remedia adhibere, & motu mechanico corpori per concussionem conciliato materiam dividere, quod tam per vomitum, quam vectionem curru pernicibus equis tracto fieri potest.

XX. Neque diversa admodum remedia requiruntur, ubi malum ab *atonia* & inertia fibrarum renalium productum fuerit. Redditur enim horum remediorum ope amissa elasticitas.

C A P . I X .

De Ischuria Vera.

I. *Ischuriam Veram* adpellant Medici eam conditionem, qua fit, ut urina in renibus secreta & a vesica urinaria excepta ex ea expelli neget.

II. Hujus vero negatae expulsionis causa potest haerere vel in ipsa *Vesicae Vrinae Substantia*: vel in ejusdem *Cavo*: vel in *Partibus Vesicae Vicinis*.

III. Si in *Substantia Vesicae Vrinae* causa Ischuriae haerit, peccabunt vel *Sphincter*: vel *Fibrae musculares*: vel *Tunicae Vesicae*.

IV. *Sphincter* Ischuriam generabit, si vel inflammatus, vel spasmò convulsus fuerit.

V. *Fibrae vero Musculares*, si vel insensiles, vel plane paralyticae, vel ultra modum dilatatae fuerint.

VI. In

VI. In *Tunicis Vesicae* caussa haerebit, si vel inflammatae fuerint: vel suppurentur: aut callus in iis generatus sit: aut calculosa crusta obductae fuerint: aut fungus: aut varix: aut haemorrhoids: aut alius naturae tumor in iisdem enascatur.

VII. In *Cavo Vesicae* si caussa haeserit,prehenditur esse vel calculus: vel pituita: vel pus: vel sanguis congrumatus, ita sita, ut, collo occluso, egressum urinae impedian.

VIII. *Vicinae Partes Vesicae* urinam supprimere valentes sunt, Intestinum rectum inflammatum; foecibus flatibusque infarctum; haemorrhoidibus obsessum. Uterus foetu, sanguine, aqua turgidus. Ovaria ceteraque viscera quocumque tumore dilatata. Spina vertebrarum, ossa femoris, luxata. Glandula prostata mole turgens & indurata. Denique & urethra vel compressa, sive ab externa caussa, sive ab incrementibus, quae eidem adcumbunt, glandulis: vel obstructa, sive a calculo impacto, sive enato tumore inflammatorio, suppuratorio, calloso, fungoso, membranoso, anomalo: vel distorta: aut collapsa, & coalita.

IX. Cognoscitur malum ex sensu ponderis in hypogastrio, pube, perinaeo: tenesmo ad urinam excernendam, nisi paralysis vesicae contraxerit: tumore supra os pubis, magno, ad tactum dolorifico: immisso in anum digito insolitum tumorem detegente: effluente, profundius immisso Cathetere, lotio.

X. Neque sufficit, ipsum malum cognovisse, sed & intelligere oportet causas Ischuriam efficientes, quod, licet saepe difficulter fieri possit, praegressa tamen: temperies: Phaenomena conjuncta: juvantia & nocentia attenti & sagacis Medici spem haud ita saepe destituent.

XI. Praeter symptomata (C. VIII. §. XII. & modo §. IX.) alia quaedam topica aliquando in vera Ischuria producuntur. Vesicae aneurisma, procidentia, hernia, inflammatio, gangraena, crepatura. Interdum & effluxus urinae ex umbilico.

XII. Quamvis haec Ischuria non raro letalis esse consueverit:

rit; dici tamen in genere potest, veram spuria minus esse acutam & periculosam, tum quod diutius durare soleat: tum quod saepe causae ejus felicius tolli: tum denique quod symptomata certius mitigari possint.

XIII. Curatio Ischuriae Verae ab iisdem inchoari debet, a quibus spuriae curam incipiendam esse C. VIII. §. xv. monuimus, nisi malum diutius duraverit.

XIV. Tum enim immisso Cathetere contentum lotium educemus, atque illud vel saepius, si necesse sit, repetemus: vel immissum Catheterem, flexilem potius, si fieri possit quam rigidum, retinebimus, ut jugis adfluenti urinae effluxus detur.

XV. Quod ubi fit, conabimur remove illas causas, quae Ischuriam produxerunt, quod variis modis pro earundem varietate fieri debere, facile intelligitur: imo interdum vi ipsius Catheteris praestatur.

XVI. Quod si vero, ut aliquoties contingit, immitti Catheter non possit, tollenda sunt obstacula, quae prohibent, quominus ille in urinariam vesicam ingredi queat.

XVII. Si vero hoc praestari nequeat, vel certae morti occumbere aeger debet, vel ad Paracenthesin vesicae devenire, qua instituta aegri aliquando praesentissimo periculo erepti leguntur.

XVIII. Educto lotio, sublatis mali causis, roborandae sunt per nimiam dilatationem debilitatae vesicae fibrae, spirituosius, aromaticis, adstringentibus, fomentis, linimentis, emplastris.

C A P. X.

De Dysuria & Stranguria.

I. **Q**uotiescumque homo urinam redditurus solito majorem resistantiam, ardorem, doloremve experitur, toties *Dysuria* vel difficultate urinae laborare dicitur.

Kk

II. Si

II. Si vero frequenter urinam cogatur excernere, & exigua tantum quantitate eandem reddat, idque cum sensu ardoris, tum haec conditio *Stranguria* adpellatur.

III. Quorum quidem symptomatum tanta est adfinitas, ut ad alteram intelligendam alteram explicuisse sufficiat.

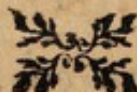
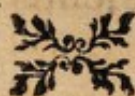
IV. Caussa mali haeret vel in *Vrina* ipsa: vel in *Vesicae Substantia*: vel in *Ca-vitate* ejus: vel denique in *Vrethra*.

V. In *Vrina*: si vel per se acrior, vel acribus humoribus admistis vitata fuerit. Cognoscitur ex praegressis, & qualitatibus excreti lotii. Curatur temperando acre, diluentibus, lenientibus, oleosis, mucilaginosi, & expellendo per Emetica, Cathartica, lenia diuretica.

VI. In *Vesicae Substantia*: si inflammata, vel alio tumore obfessa, aut excoriata, vel exulcerata fuerit. Curatio ex prioribus petenda.

VII. In *Vesicae Cavo* calculus, arenulae, insecta, vermes, sanguis congrumatus, pus si contineantur, malum hoc generabitur. Diagnofis facilis. Cura per diluentia, lenientia, aquofa, mellita, lacticina, detergentia abfolvitur.

VIII. *Vrethra* Dysuriam generabit, si calculo obfessa, compressa, distorta, inflammata, excoriata, exulcerata, tumore quocumque inde enato angustata fuerit. Diagnofis facilis. Diversa pro caussae diverfitate mali sanatio.

LIB. IX.

DE MORBIS PARTIVM GENERATIONI
INSERVIENTIVM.

CAP. I.

De Gonorrhoea Simplici.

I. *Gonorrhoea Simplex*, antiquissimis jam temporibus cognita, est invitus, fere perpetuus, materiae albicantis, tenuioris, subviscidae effluxus ex pene flaccido, sine ardore, dolore, prurigine, aut ad Venerem oestro.

II. Quibus quidem Phaenomenis tum a *Gonorrhoea Virulenta*; tum a pollutionibus distinguitur.

III. Materia in hoc morbo effluens est, vel *Verum Semen*, tumque proprie *Gonorrhoea* dici meretur: vel *Liquor a Semine diversus*, tumque minus apte sic adpellatur.

IV. *Semen* in *Gonorrhoea* effluet, si vel aquosius tenuiusque: vel oscula vesicularum seminalium nimis dilatata: aut, quae illis adsidere a nonnullis creditur, caruncula destructa fuerit.

V. *Liquor* a semine diversus est vel liquor prostaticus; vel urethrae, ortus ex folliculis & glandulis tot numero ibidem reperiendis: An & chylus sic excerni potest? An ulcus urethrae simplicem *Gonorrhoeam* excitare potest?

VI. Causa mali quaerenda vel in fluidis nimis aquosis, serosis, tenuibus: vel in solidis nimia laxitate, debilitate, molitie, & imminuta elasticitate peccantibus. An ergo *Catarrhus* partium genitalium malum hoc commode adpellari potest?

VII. Unde intelligitur, quare nimium Veneris exercitium: potuum aquosorum tepidorum abusus: Diabetes: Phthisis Pulmonalis, alique morbi Chronici: calor, maxime humidus, cum partibus genitalibus communicatus: diuturna in

aere pluvioso mora : diuretica fortiora aliquamdiu usurpata , Gonorrhoeam simplicem vel antecedere vel comitari observentur.

VIII. Makum ingratum, molestumque, Chronicum plerumque, diu si duret, ad graviores tam acutos quam Chronicos morbos disponit, sterilitatem, impotentiam, sensuum stuporem & hebetudinem, inflammationes, maciem, atrophiam, hydropem, tabem dorsalem.

IX. Cura mali exigit. 1. cacochymiam ferofam corrigere.
2. solida roborare.

X. Prius fit, tum evacuantibus, tum inspissantibus.

XI. Evacuantia vel expellunt per vias naturales, vel arte factas. Prius praestant Emetica: Cathartica: Diuretica: Diaphoretica. Posterius Vesicantia: Caustica: Fonticuli: Setacea.

XII. Inspissant tenuem lympham, mucilaginosam: balsamica: roborantia.

XIII. Posterius fieri debet interdum, jam ante quam primae indicationi satisfeceris: interdum demum post eam: neque raro contingit, quin una fidelia utrumque dealbemus parietem.

XIV. Roborant autem omnia aromatica: amaricantia: spirituosam: leniter adstringentia: chalybeata.

XV. Neque haec tantum pro interno usu conveniunt; sed & externe sunt adplicanda, ad pubem, perinaeum, urethram: quin & tum in intestinum rectum, tum in ipsum canalem uriniferum injicienda.

XVI. Quae vero a vi semen extinguendi veteres tantopere laudarunt, ea vel nihil agunt: aut si quid agunt, plane contrarium agunt: vel alio saltem agunt nomine.

XVII. Diaeta eadem hic convenit, quae in Hydrope, Diabete commendata fuit. Nullibi autem sollicitè magis a Venere abstinendum; nec certe magnus ad eam stimulus.

XVIII. Quum vero *Leucorrhoea*, *Fluor albus*, *Vteri Rheumatismus*, *Catarrhus Vterinus* in foeminis idem sit, quod

quod Simplex Gonorrhoea in viris, mali ejus indoles & curatio pulcre hinc intelligitur.

C A P. I I.

*De Gonorrhoea Virulenta &
Lue Venerea.*

I. **A** Simplici Gonorrhoea toto coelo differt *Gonorrhoea Virulenta*, quae, quum sit veneni Venere effectus, & certus saepe ipsius *Luis Venereae* prodromus, tantam cum Lue adfinitatem habet, ut alterius sine altera indoles & cura vix recte intelligi possit.

II. *Lues Venerea, Morbus Gallicus, Neapolitanus, Hispanicus, Siphylis* adpellata, veteribus Medicis tam Graecis, quam Latinis, & Arabibus plane videtur fuisse incognita.

III. Neque Europaeis ante finem saeculi 15. circa annum 1494. innotuisse videtur, quo demum in illa mundi parte apparuit.

IV. Neque tum ibidem enata atque exorta; sed aliunde ad eos advecta ex Occidentali India, & quidem illis insulis, quas Antillas, hodie *Spanjola, St. Domingo*, adpellant.

V. Id vero factum videtur per milites Hispanos, qui in expeditione Americana hunc sibi morbum contraxere, & ut contagiosus esse consuevit, reduces cum foeminis communicare, quae iterum alios viros, Gallos primum, & Neapolitanos, infecere, & tandem per commercium, quod inter omnes Europae regiones intercedit, totam Europam ceterasque orbis plagas contaminaverunt.

VI. Quamvis autem in illis locis Endemius sit morbus, vix tamen certo videtur cognita causa, quae eum primum ibidem excitavit, fovitque. Vaga forte Venus & cum menstruanti-
bus coitus huic morbo primam dedere ansam.

VII. Neque tamen ullo certo exemplo constitit, vel ibidem in Europaeo sponte exortum fuisse malum, sed semper

praegresso contagio, quale quid & hodie apud nos fieri observatur. Neque scio, vera fide ullum dari, quod contrarium probat, Experimentum.

VIII. Distinguitur satis commode Venerea Lues in *Haereditariam* & *Adventitiam*, ex quibus illa, si cum hac comparatur, longe rarior; sed nec tamen plane insolens.

IX. *Adventitia* olim, dum primum adparebat, & ferocissime saeviebat malum, innumeris & levissimis etiam de causis contrahebatur: hodie tamen imprimis *Congressu Venereo* & *Lactatione* inficit: quamvis & *Contrectando partes genitales*, *Basiando*, & *Simplici adcubitu* inquinari homo possit.

X. Id autem constanti fere lege hodie observatur, ut, ad quam partem primum virus Venereum adplicatum fuerit, in ea quoque prima ejus indicia compareant.

XI. Talis autem fere hodie origo, talis progressus observatur. Post impurum coitum serius ocus ardor, dolorque inter mingendum: stillicidium feri, viscerum primum, albicantioris, & pellucidi, mox opaci, flavi, viridis, interdum sanguinei. Vocatur *Gonorrhoea Virulenta*, quam frequens & dolorifica penis erectio cum sensu constrictionis comitatur, & vicinarum partium ardor & inflammatio.

XII. Neque raro fit, ut, vel cum *Gonorrhoea*, vel & sine ea, in glande penis, praeputio, ad fraenum exoriantur pustulae exiles, miliares, acuminatae, urentes, rupto plerumque apice mutatae in ulcuscula, ichorem emittentia, proserpentina, excavata, labiis duris & callosis praedita. *Cancros* adpellant *Venereos*.

XIII. Quin & saepe contingit, ut *Phimosis*; *Paraphimosis*; *Bullae crystallinae*; *Bubones Venerei*; *Testes indurati*; *Porri* & *Verrucae* balani coronam cingentes adsint. Quin & *Fraga*, *Mora*, *Ficus*, *Mariscae*, *Rhagades*, *Fistulae* ad anum aliquando oriuntur.

XIV. Dein vero, progrediente malo, adparent plerumque ulcera in faucibus, quod, licet non sit perpetuum, frequentissime tamen fit; quae stillant materiem saniosam singularis

ris naturae, proserpunt, omnesque partes, ad quas attingunt, depascuntur.

XV. Quin etiam varia ossa cariosa redduntur, quae consumpta decidunt, quod in faucibus, naso, vicinisque partibus fieri adparet: unde & visus & auditus & loquela plurimum saepe depravantur.

XVI. Imo vero, increscente malo, nulla pars corporis est, quae non certa ejus indicia praebeat: cutis deturpatione per maculas, pustulas, ulcera, fissuras: Capillorum defluvium, unde *Οφίαισις*, *Αλωπεκία*: Ossium dolor profundus, de nocte gravior, mitior de die, loca inter articulos media ut plurimum occupans: intolerabilis hemicrania: clavus: tumores in ossium substantia enati, nodosi, tophosi, ossei, vehementissime dolentes: incrementum *Epiphyseon*: caries: spina ventosa: fragilitas ossium maxima: glandulae strumosae & scrophulosae, saepe exulceratae: & longe alia. vid. Astruccius.

XVII. Quae quidem omnia symptomata simul raro adesse observantur, sed in diversis subjectis diversa adparent, imo vero nonnulla horum sunt, quae ab aliis etiam causis oriri possunt. Et certe habet Malum Venereum multa cum inveterato scorbuto communia.

XVIII. Causa Luis Venereae est Venenum Venereum, quod ab infecto homine cum sano communicatum humores ejus primum degenerare facit, & in sui naturam convertit, atque tractu temporis omnia etiam solida corrumpit.

XIX. At quale illud est Venenum? An salinum? An fixum, an volatile? Utrum acidum, an alcalinum? Quosnam praeter ceteris humores inquinat? An aquosas lymphaticas? An serosas? An potius ipsum sanguinem? Num potior videtur sententia, quae oleum in cellulosa tunica contentum sedem & subjectum mali pronunciat? Sane accurate attendenti adparebit, spissas hic dari tenebras, neque facile intricatum hoc negotium expediri posse.

XX. Ut confirmatior morbus facile, ita incipiens non ita certo

certo cognoscitur. Suspicionem, quam singularis materiae de ulceribus stillantis conditio injicit, circumspectissime indicabit prudens Medicus.

XXI. Malum non valde provectum satis certo tutoque: provectius difficulter, certoque minus: At inveterata eo usque, ut jam osium medullam inquinaverit, raro radicaliter: sin viscera in tabum jam sunt conversa, numquam curatur.

XXII. Longe autem alia incipientis, alia confirmatae sanatio. Haec numquam, nisi salivationi Mercuriali, imo saepe ne illi quidem cedit. Illa operosum adeo molimen non semper requirit.

XXIII. Quod ut clarius pateat, tum symptomatum Luem Venerream antecedentium, tum ipsius Luis sanationem exponemus.

XXIV. *Gonorrhoea* minus commode sic vocata, quum raro verum semen, sed materia ex ulcere in urethra excitato stillans effluat, varias agnoscit species, pro vario loco, in quo virulenta materia ulcus id generavit.

XXV. In hujus sanatione, & a cita nimis suppressione fluxus cavebimus, & a calidioribus remediis. Ab utrisque enim gravissima symptomata imminet.

XXVI. Et sane frequens Experientia docet, longe securius curari, in quibus fluxus per aliquot septimanas perdurat, quam in quibus post paucos dies evanescit.

XXVII. Incipienda igitur curatio, si valida sint symptomata a V.S.: antiphlogisticis, tum epotis, tum externe fomenti, balnei, aut Cataplasmatibus forma adplicatis: mox ad Cathartica, primum quidem leniora, dein validiora, numquam acerrima, adjectis Mercurialibus, deveniendum: tum diuretica, vitatis sollicite acrioribus, balsamica exhibenda: dum per fomenta, balnea, cataplasmata, antiseptica, detergentia virus educere, & ulcus mundare conabimur.

XXVIII. At vero sollicite cavendum a repellentibus & adstringentibus, ad quae numquam confugiemus, nisi certi simus, omne virus sollicite expulsum esse, quod ex minuto materiae flu-

fluxu : mutato ejus colore : absentia symptomatum concludimus. Tum enim & tum demum aliquis his locus esse potest?

XXIX. An salivatio Mercurialis ad sanandam Gonorrhoeam valet? An Decocta lignorum exsiccantium conducunt? Et si unquam, quando?

XXX. Curatae vel ex arte Gonorrhoeae gravia saepe succedunt mala, etiam praeter culpam Medici; saepe pravae administrationis vitio; maxime dysuria, & stranguria, quae angustatae vel per callum & cicatricem, aut enatas carunculas, urethrae debentur ut plurimum.

XXXI. Posterius longe tamen priori rarius contingere plurima experimenta docuere.

XXXII. Neque facile est huic incommodo occurrere. Videri de his ceterisque, quae hunc morbum spectant, meretur numquam fatis laudandus Astrucius.

XXXIII. *Cancri Venerei*, si dolor urgeat, V.S. requirunt: tum & repetita purgantia, Mercurialia: fomenta mollia, antiphlogistica, antiseptica, detergentia: nec non unguenta Mercurialia, leniora quidem initio, fortiora dein; numquam tamen tam fortia, si balanum, quam si praeputium, obsideant.

XXXIV. *Phimosis & Paraphimosis*, quae sunt Phlogisticae inflationes cellulosae tunicae penis, sanantur V.S.: purgatione Mercuriali: fomentis, balneis, cataplasmatibus emollientibus, discutientibus, antiseptis: operatione Chirurgica.

XXXV. *Bubo Venereus*, a resorpto per vasa lymphatica & ad inguinales glandulas delato Venereo veneno oriundus, a bubonocoe follicite distinguendus, follicite tractandus, vel resolvi & discuti, vel ad suppurationem perducere debet, cavendo ab adstringentium & repellentium usu.

XXXVI. Neque video, quid periculi insit, si primum resolvere; quod si fieri nequeat, demum suppurationem promoveri conemur: quidquid vero fiat, eadem remedia interne

exhibenda, quae in ceteris symptomatibus: & generatum post suppurationem ulcus diutius apertum servandum.

XXXVII. *Testis induratus*, quem & *Herniam Veneream* vocant, vel a veneno in testem deposito, vel ab inflammatione circa feminalium vesicularum orificia in urinifero canali enata oriundus, & parciore, quin & suppressae Gonorrhoeae frequentissime succedens, primum resolvi per V.S.: cathartica Mercurialia: fomenta, cataplasmata antiseptica: vapores: Emplastra antiphlogistica, resolventia: quod si non succedat, ad suppurationem perducere, & cito aperiri debet.

XXXVIII. Quod si nunc sola haec symptomata adpareant, saepe satis feliciter dicta methodo sanantur, nec operosius molimen requirunt, nisi inveterata fuerint. At si ulcera faucium, dolores nocturni &c. confirmationem Luem ostenderint, longe major Mercurialium remediorum quantitas exigitur.

XXXIX. Quae enim priscis temporibus de Guajaci, Chinae, Sassaeparillae, Sassafras, Lychnidis saponariae, aliorumque efficacia ad hunc morbum sanandum depraedicata fuere, ea quidem Experientiae parum congruunt.

XL. Quamvis enim haec vegetabilia suum certe usum habere lubens fatear, ad eradicandum tamen malum sine Mercurio non valere persuasissimum habeo.

XLI. Neque perinde est, qua ratione Mercurium exhibeas: quamvis enim ea ratione praebitum & ita moderatum, ut salivam non moveat, in leviori prodesse compertissimum habeam: in graviore tamen non valere, nisi Ptyalismum eumque satis magnum excitaverit, inter plerosque Medicos satis convenit.

XLII. Unde ab adsumpto Mercurio salivatio? An actione Mechanica ponderis, & sphaericae globulorum figurae? An illa sola? Quomodo virus Venereum domat? An vi quadam singulari? An eadem actione Mechanica? Multa certe hic obscura superesse, nemo paulo attentior facile negabit.

XLIII. Po-

XLIII. Potest autem duplici potissimum modo illa salivatio cieri, vel externo Mercurii adlitu, vel usu interno. Prior in Galliis: Posterior in nostra patria usitator est.

XLIV. Praeparatur corpus ad hanc Medicinam, dato interdum Cathartico: nonnumquam & facta V. S.: epota magna copia liquidi tenuioris: aere loci calido reddito: diaeta tenui, liquida, blanda praescripta: vitato sollicite frigore.

XLV. Praeparato corpore excitatur salivatio dato Mercurio, sed ita praeparato, ut salivam cieri possit. Quod per Mercurium dulcem optime praestatur, de quo primum ter de die 3. 4. 5. grana praeberi possunt, mox vero ad majorem quantitatem devenire oportet.

XLVI. Quod si huic remedio salivatio non successerit, examinandum est, quatenus impediti hujus Ptyalismus causa sit, quae multiplex esse potest: fluxus alvi: rigiditas, vel obstructio vasorum salivalium: tenacitas materiae: singularis temperies.

XLVII. Quibus occurritur adstringentibus: diaphoreticis: Opiatis: laxantibus: solventibus: fortiori sialagogo: Mercurio forma linimenti adplicato.

XLVIII. Quod si nec sic quidem salivatio oriatur, fortius urgere temerarii, abstinere prudentis erit.

XLIX. Si vero 4. 5. 6. die ab exhibito remedio, frequens sit sputatio tenacioris materiae: foetor animae: dentium ex alveolis expressio & vacillatio: linguae, genarum, gingivarum, labiorum tumor, rubor, calor, dolor: glandularum salivalium earumque ductuum excretoriorum intumescencia: jam jam imminere salivationem significatur.

L. Quae serius, ocius, pro variis circumstantiis dato primum Mercurio succedere observatur.

LI. Tum vero in eadem dosi pergere oportebit, donec tanta copia salivae excernatur, quanta ad morbum fugandum requiritur, quae, quum eadem semper non sit morbi intensitas, eadem semper esse non potest.

LII. Et quidem interdum quolibet nychthemero unam, duasve libras evacuasſe ſufficit, interdum vel & tres quatuorve excernendae requiruntur.

LIII. Poſſumus autem vel augendo, vel minuendo, vel & plane inhibendo Mercurium: tum & Opiatis: ſudoriferis: ad alvum determinantibus copiam ſalivae fere pro lubitu moderari.

LIV. Vt vero ſalivae expellendae copia differt, ita & tempus, per quod protrahi debet, non idem ſemper eſt. Mali intensitas: aegrotantis robur: citior, tardiorque ſymptomatum evaneſcentia id determinat. Duae tresve interdum ſeptimanae ſufficiunt. Sed & ad quatuor & ultra curam protrahi mali atrocitas aliquando exigit. Minus tamen plerumque in exceſſu, quam defectu peccaveris.

LV. Siſtitur ſalivatio vel ſponte, omni Mercurio inhibito: vel & lenioribus catharticis.

LVI. Oris exulcerationi, tum a viru venereo, tum ab ipſo Mercurio, excitatae ſuccurrit collutorium lene, blandum, mucilaginoſum, tepidum: cavendo a frigidis, repellentibus, adſtringentibus, ſollicitiſſime.

LVII. Finita ſalivatione aliquoties cathartica exhibenda: nimia repletio vitanda: & a frigidiori aere cavendum.

LVIII. Si quae vero ſuperſint Symptomata, neque enim omnia Mercuriali Ptyaliſmo cedunt, ea methodo, quam indoles eorundem expoſcit, tractare illa oportebit.

LIX. Quod ſi nunc malum Mercurio ſuperari neget, ſuperſtne alia & certior via, qua fugari queat? Laudat fortiſſimam poſt ſubmerſum Decocto Guajacino corpus ſudoris, accenſi alcoholis ope, expreſſionem Boerhavius. Sed minus certam eſſe hanc Medicinam, nec Mercuriali inunctioni praeferendam, Experimentis comprobatur Aſtruccius.

LIB. X.

DE MORBIS SEQVIORIS
SEXVS.

CAP. I.

De Morbis Virginum.

I. **Q**uotiescumque in puellis eo tempore, quo ex naturae instituto cruor quolibet mense e genitalibus evacuari debebat, vel nihil, vel parum sanguinis excernitur, malum hoc *Suppressio, Retentio, vel Imminutio Menstruorum* appellatur.

II. Atque ex hoc fonte scaturiunt tantum non omnes illi morbi, quos, quia oriuntur a causa in foeminarum, quae pubertatem adtigerunt, corpore praesenti, *Morbos Virginum* vocamus.

III. Neque tamen omnis mensium suppressio eo tempore pro morbosa haberi debet; sed illa tantum, qua, etiamsi adfuerit fluxus menstrui materia, fluxus tamen non perficitur.

IV. Si enim nulla adfuerit plethora, certe nec cruor excerni poterit; nihil ergo praeternaturale fiet.

V. At si, plethora in vasis uterinis generata, nulla tamen sanguinis excretio fiat, ea demum morbosa dici debebit.

VI. Hujus nunc suppressionis causa haerebit vel in *Humoribus Uterinis*: vel in *Vasis*: vel in *Utrisque*.

VII. *Humores* vel *Copia*: vel *Motu*: vel *Qualitate* peccare possunt.

VIII. *Copia* peccans sanguis supprimet menses, si *Aucta* fuerit. *Minuta* enim huc non spectat. vid. §. iv.

IX. Et fane, licet mirum videatur, plethoram humorum menses suppressere, quum tamen eadem menstrui fluxus caus-

sa est: res tamen est certissima, & ex Oeconomiae animalis legibus haud difficulter explicanda.

X. *Motu* peccans sanguis menses supprimet, si ille *Minutus* fuerit: imo vero, utut mirum illud videatur, si fuerit *Auctus*.

XI. *Qualitate* denique vitiatus sanguis hunc effectum edet, si vel minus densus, vel crassus nimis, vel tenax & viscidus fuerit: quod postremum frequentissime vel menstruorum suppressionem antecedere, vel eandem subsequi observatur.

XII. *Vasorum* vitio menses supprimentur, si nimia eorundem fuerit resistentia: quod fiet, si vel *Compressa*: vel *Aliis vasis Implicita* (quod tamen in virginibus non fit:) vel *Spasmo Constricta*: vel denique valde *Rigida* fuerint.

XIII. Neque inter causas suppressionis menstruorum recenseri non debet vel vaginae, vel vulvae, aut coalitio, aut perenatam membranam obturatio.

XIV. Talis undecumque nata suppressio varia producit symptomata, tum in ipso *Utero*; tum in *Toto Corpore*.

XV. In *Utero*: obstructions: inflammationes: suppuratio: nes: ulcera: sinus: fistulas: scirrhus: carcinomata: hydro: pem: hydatidas: sterilitatem.

XVI. In *Toto Corpore*: febres: cordis palpitationes: poly: pos: dyspnoeam: plerarumque functionum, cujuscumque ge: neris, imminutionem, abolitionem, depravationem: tumo: rem crurum oedematofum: hydropis varias species: tabem: coloris naturalis degenerationem in album, flavum, subviri: dem, cui si febris juncta fuerit, *Chlorosis* solet adpellari: san: guinis per alia mirabilia & insolita loca evacuationem e pulmo: ne; ventriculo; alvo; gingivis; labiis; genis; naribus; oculorum angulis; meatu acoustico; capillata capitis cute; ul: ceribus; fonticulis; manibus; pedibus; femoribus; mammis; urethra.

XVII. Quae quidem omnia tum ex universali, tum ex par: ticulari uterina Plethora, & aucta hinc contracto cordi resisten: tia, haud difficulter explicueris.

XVIII. Ex

XVIII. Ex quibus igitur liquet, mensium suppressionem, licet initio multum metuenda non sit, tractu tamen temporis periculosa evadere, & tum in acutos, tum in Chronicos, eosque satis malignos morbos, terminari posse.

XIX. Ut rite curetur malum, distinguendum est, utrum morbosam sit suppressio; an salutaris, qualis in gravidis foeminis semper esse consuevit, quae igitur expugnari non debet.

XX. Si morbosam esse constet, iterum sollicite indagare oportet, a qua causa malum oriatur: tum etiam sitne in sui initio, an jam confirmatius.

XXI. Si *Vasorum Rigiditas* morbum generaverit, cavendum a stimulantibus: sed aquosa emollientia, oleosa, epota, applicata, injecta: vena in brachio secta optima sunt emmenagoga.

XXII. Neque dissimili ratione procedere oportebit, si *Spasmodicae Vasorum Constrictioni* malum originem suam debeat.

XXIII. Sin *Inflammatiō, aliud-ve Uteri, Vaginae, Vulvae vitium* malum excitaverit, non tam suppressionis, quam morbi suppressantis ratio habenda: isque pro sua indole tractandus erit: unde scalpellum chirurgicum optimum aliquando Emmenagogum.

XXIV. Si vero *Plethora* mali causa sit, sanguisque bonus adhuc, nec vitiatum fuerit, venae sectio largior, in brachio potius, quam in pede instituta; & epotum dein Decoctum leniter aromaticum fluxum menstruum felicissime reducit.

XXV. Quod si vel *Pituitosa Cacoehymia* uterinam obstructionem generaverit: vel nata suppressio diu duraverit, sic ut sanguis lentorem tenacitatemque contraxerit, tum quidem longe alia medendi ratio locum habet.

XXVI. Etenim tum omne praesidium in illis remediis situm erit, quorum ope lentor, tum in tota massa sanguinea, tum in vasis uterinis resolvi & attenuari potest.

XXVII. Quem quidem in finem interdum V. S. locus esse potest, sed & tamen interdum ab ea abstinere satius videtur.

tur. Neque difficile erit Medico hos casus sollicitè distinguere.

XXVIII. Sed acriora, stimulantia, incidentia, moventia & stimulo insignem calorem excitantia egregie conveniunt, intermistis evacuantibus.

XXIX. Quapropter Emetica: Purgantia aloetica, Mercurialia: Vesicatoria: Uterina: Emmenagoga: Alcalina: Sulphurata: Chalybeata: Cucurbitae: Frictiones: Linimenta: Emplastra: Enemata: Suppositoria: Pessaria ex similibus parata egregie conducunt.

XXX. Quod si, lentore sanguinis attenuato, reſeratisque uteri obstructionibus, menses tamen non fluant, tum quidem V. S. in pede instituta; & corroborantium, Elasticitatemque regenerantium remedium usum omnem paginam absolvunt: neque sternutatoria hic inutilia videntur.

XXXI. Si vero suppressus cruor menstruus per alias vias sibi exitum quaerat, parum quidem metuendum est ab illa *μτασάσει*, si loca, e quibus effluit, ad vitam sanitatemque magnum momentum non habeant: at si hinc periculum immineat, quantocius revocandi menses sunt, per pediluvia, balnea, fomenta, Cataplasmata, clysmata uterina laxantia, maxime per vapores utero exceptos: quibus praemissis ad V. S. in pede: cucurbitas ventosas & scarificatas: frictionesque femorum crurumque deveniendum erit: nec inutile erit prudenter augere resistantiam vasorum, e quibus haemorrhagia fieri observatur.

XXXII. Ex quibus igitur facile sequentia problemata solvi poterunt. An in omni mensium suppressione V. S. convenit? An, si vena secanda, semper eodem morbi tempore secanda? An eodem semper secanda loco, sive in pede, sive in brachio? Unde fit, ut aliquando observatum fuerit, secta malleoli vena menses fuisse cohibitos: at, facta V. S. in brachio, copiosius eosdem fluxisse? An & quando, menstruis suppressis, Opiatis uti licet? An non dantur remedia,

dia, quæ nunc menses provocant, nunc eosdem cohibent?
Et quænam illa?

XXXIII. *Nimius Mensum Fluxus* tum ex iis, quæ de narium ceterarumque partium hæmorrhagiis ante diximus, tum & ex illis, quæ de gravidarum morbis dicentur, haud difficulter intelligitur.

CAP. II.

De Morbis Gravidarum.

I. **Q**uum foetus recens formatus omnem illum cruorem, quem mulier non grvida quolibet mense excernere solebat, absorbere non possit, necesse est, ut plethora exoriat, quæ variis & diversis morbis occasionem præbet: atque hi morbi constituunt *Primam Classem* morborum a graviditate pendentium.

II. Sed &, quum grvida mulier annexum suo corpori foetum habeat, & ita quidem, ut mutua vasorum inosculatio detur: hinc mire mutatam, & a naturali statu deturbatam habebit circulationem: unde motus hysterici & singularia eorundem effecta orientur, quæ ergo *Secundam* eorum morborum *Classem* componunt.

III. Insolita autem foetus, aquæ, secundinarum moles, & nata hinc incredibilis uteri dilatatio efficiunt *Tertiam* horum morborum *Classem*.

IV. Ad *Ultimam* vero *Classem* referuntur, qui a mutato graviditatis in prægnantibus centro producuntur.

V. Sub *Prima Classe* §. i. continentur narium, vaginae, aliarumque partium hæmorrhagiae: cordis palpitationes: tumores mammarum: capitis calores, tumores, dolores: somnus impeditus: tendinum subsultus: vomitus cruentus: abortus, de quo statim ex professo: vertigines: animi deliquia: lumborum, pectinis, inguinis, femorum, crurum dolores: dyspnoea: & plura alia.

Mm

VI. Quæ

VI. Quae quidem omnia quum a plethora pendeant, & hinc in plethoricis foeminis graviora esse consueverint: vel tollentur, vel multum imminuentur, imminuta Plethora.

VII. Quare, si graviora sint, omnino vena secanda: saepe in primo graviditatis principio: interdum quolibet, vel altero mense: copia varia: cavendo tamen a nimia: in brachio, non in pede: dein tenuior diaeta praescribenda.

VIII. Ad *Alteram Classem* §. II. multa ex memoratis §. v. referenda: maxime hinc pendent nausea: vomitus: depravata imaginatio: adpetitus prostratus, auctus, depravatus: animi deliquia: ructus: flatus: tremores: cordis palpitationes.

IX. Atque his quidem, vel V.S. in plethoricis praegressa, vel omissa, si sanguis non abundaverit, succurrunt carminantia: spiritiosa: antihysterica: & suspensa manu exhibita Opiata.

X. Morbi *Tertiae Classis* §. III. sunt, stranguria: dysuria: ischuria: alvus lenta, tarda: haemorrhoides: incessus difficilis: oedema crurum, femorum, genitalium: tum & natae in iisdem partibus varices: dyspnoea.

XI. Qui quidem morbi licet tolli integre non possint, mitigari tamen valent: deplendo vasa per V.S.: commodo situ corpori conciliato, fluxum humoribus liberiores conciliando: per fascias, & linimenta resistantiam partium extensarum non nihil augendo: denique & cuilibet singulari symptomati, prout indoles ejus postulat, occurrendo.

XII. Ad *Ultimam Classem* §. IV. spectat difficilis incessus, & facilis gravidarum lapsus, quos baculi auxilium maxime juvat, & praevertit.

XIII. Quum vero inter gravidarum morbos *Abortus* & *Fluor Uterinus* & frequentissimi & gravissimi sint, necesse videtur, ut de his seorsum agamus.

XIV. *Abortus* adpellari consuevit exclusio foetus immaturi, id est, non vitalis, ante septimum a conceptione mensem.

XV. Qui quidem oritur, quotiescumque uterus contractus

ctus contentum foetum & partes ad eum spectantes foras pellit.

XVI. Talem autem contractionem uteri vel antecedit, vel subsequitur separatio placentae ab utero, & hinc sublatum foetus cum matre commercium: quod ubi sublatum est, incommodum sibi onus natura illico excutit.

XVII. Ex quibus sequitur, quod omnes illae caussae, quae vel placentam ab utero separare, vel uterum sic irritare possunt, ut contractus placentam separet, abortum sint producturae.

XVIII. Et sane omnes caussae, quae abortum excitare deprehenduntur, ejus sunt naturae, ut harum conditionum alterutram generare possint.

XIX. Harum vero aliae in *Matre*: aliae in *Foetu*: aliae in *Utero*: aliae denique in *Partibus Utero Vicinis* sunt quaerendae.

XX. Caussae in *Matre* haerentes variae & diversae sunt. Plethora: defectus nutrimenti: vasorum laxitas: spasmus: terror subitus: animi pathemata: vomitus: sternutatio: tussis valida: vehemens corporis motus: clamor: vulnus, ictus, pressio abdomini illata: usus emmenagogorum: profundior aeris inspiratio, & inspirati retentio: ponderis elevatio: brachium sublatum: morbi acuti, Chronici: odores variarum rerum: vehemens rei non potiundae desiderium &c.

XXI. In *Foetu*: nimia moles: motus nimius: numerus major: situs depravatus: mors: placentae atrophía.

XXII. In *Utero*: nimia ejus angustia: impedita dilatatio: rigiditas: laxitas: scirrhus: morbus quicumque.

XXIII. In *Vicinis* denique *Partibus* abortus causa haeret, quando & mole & duritie nimis in uterum prementes ejus extensionem prohibent.

XXIV. Quum ergo a tot tamque diversis causis abortus produci possit: mirum non est, eum adeo frequentem esse: & quamvis nihil impediat, quominus quocumque graviditatis tempore fieri possit, & revera etiam fiat, longe ta-

men frequentius inter alterum tertiumque mensem fieri consuevit.

XXV. Saepe quidem inopinato invadit abortus, ut praevideri non potuerit: interdum imminentem praefagimus, ex praegressis: ex tempore, quo olim saepius contigit: ex horripilatione: frigore abdomen occupante: mammarum detumescencia: colore faciei plumbeo, livido: doloribus lumborum, abdominis, inguinis: cruoris e genitalibus effluxu: quorum signorum quo plura adfuerint, eo certius futurum conjicimus.

XXVI. Quamvis saepe multum periculi abortui non insit, imo & interdum a gravioribus malis liberet: saepissime tamen ob profusam haemorrhagiam in pessimos morbos terminatur: imo vix alius est morbus, qui aliquoties iteratus tam facile habitualis evadit.

XXVII. Neque difficulter intelligitur, solam hic Prophylacticam Medicinam locum habere, sed nec illam semper quidem: quum saepe abortus excitetur a talibus causis, quas avertere aut tollere extra artis nostrae potestatem est.

XXVIII. Inter autem illa, quae abortui praecavendo accommodatissima observantur, principem locum obtinet V. S. eaque mature ante tertium mensem instituta, & aliquoties repetita.

XXIX. Quae quidem tum prodesse deprehenditur, quando corpus robustum, plethoricum, succiplenum est; & non tantum ad impediendam placentae separationem utilissima est, verum etiam tum, quum jam solvi incipere cohaesionem effluxus cruoris indicat, summo cum emolumento saepe instituitur.

XXX. Sed nec tamen negari potest, eandem V. S. saepe damnosam esse, quando aut defectus humorum; aut vasorum laxitas; aut frigida uteri intemperies peccat: tum enim optima Prophylaxis sita erit in analeptics, spirituosiss, corroborantibus, adstringentibus.

XXXI. An ergo generale remedium ad praecavendum abortum aut datur aut dari potest? An specificis fidendum? An Castoreum etiam abortum praevenire potest? An ea efficacia etiam

etiam opiatīs inest? An chalybeata saepe non egregia ad abortum evitandum? Quid de vi antabortiva Balsami Embryonis statuendum?

XXXII. *Fluor Uterinus*, seu *Uteri Haemorrhagia*, quae in gravidis saepe conspicitur, a placenta ab utero, vel integre, vel aliqua sui portione separata, producitur.

XXXIII. Quae quidem si magna non fuerit, exiguum tantum parte solutam cohaesionem docet, & V.S.: quiete animi, corporisque: Medicamentis corroborantibus, adstringentibus, opiatīs, feliciter saepe compescitur.

XXXIV. At si ingens fuerit, vel totam placentam separatam, vel magnam ejus partem indicat, neque remediis his per rerum naturam cedere potest.

XXXV. Talis vero profusa haemorrhagia licet quolibet graviditatis tempore fieri possit, eo tamen profusior esse deprehenditur, quo ad graviditatis ultimum terminum mulier propius accesserit.

XXXVI. Quod vero haemorrhagia illa vere ab utero oriatur docent causae praegressae: uteri osculum apertum: manus Embryulci saepe placentam explorans: & fluxus impetuosissimus.

XXXVII. Praesentissimum, quod vitae imminet, periculum promptam medelam requirit, quae frustra in remediis §. xxxiiii. quaeritur; sed quae in ligaturis brachiis femoribusque injectis, & citissima foetus educatione sita est.

XXXVIII. Hac enim & hac sola methodo foeminam, certo certius alias extinguendam, servari posse & ratio docet & repetita experientia confirmat.

XXXIX. Neque vero ille excludendus est per ecbolica, sed manu Chirurgi: neque hic morasnectere oportet, sed certe quam maxime, prudenter tamen, festinandum est.

XL. Et quamvis ancipitem esse hanc operationem fateri oporteat, incerta tamen salus certa desperatione potior est.

De Morbis Parturientium.

I. **Q**uotiescumque mulieres gravidæ, Parturientes, per conditionem quandam præternaturalem, vel solito tardius, vel majori cum molimine foetum excludunt, *Partus Laboriosus*, vel *Difficilis* dicitur.

II. Cujus quidem difficultatis diversissimæ sunt causæ: quarum aliae in *Matre* Parturiente; aliae in *Foetu* per partum excludendo haerent.

III. Si in *Matre* causa difficilis partus haereat, sita illa erit, vel in *Instrumentis*, quibus natura ad excludendum foetum utitur: vel in *Vitis*, e quibus expelli, & per quas transmitti debet.

IV. *Instrumenta* illa sunt conamina, vel dolores partus, qui si vel spurii, vel plane abfuerint, aut langueant valde, excludi foetus non nisi difficillime poterit.

V. Spurii dolores quantocius sistendi carminantibus: Ene-matis: fomentis: oleosis: opiat.

VI. Si vero illi dolores abfuerint, generandi: si langueant, excitandi erunt.

VII. Neque id eadem semper ratione fieri debet: saepe enim V. S. in brachio instituta mira praestat.

VIII. Sed & saepe a deplentibus est abstinendum: verum per stimulantia, cardiaca, emmenagoga, vitatis tamen semper summa cum cura nimis calidis, spasmus in utero excitandus erit.

IX. Quem quidem in finem etiam Clysmata paulo acriora: Emetica: Ptarmica egregie conveniunt: imo & V. S. in pede instituta partum accelerasse aliquoties fuit observata.

X. Si causa partus difficilis in *Vitis* §. III. haereat, haerebit vel in *Utero*, vel in *Vagina*.

XI. In *Utero*: si nimis rigidus fuerit, maxime circa osculum:

lum: si inflammatione, aliove morbo topico correptus fuerit: tum & si perversum situm habuerit.

XII. Primum quidem per oleosa: Alterum pro varietate morbi vario modo: Tertium denique manu embryulci; situ debito; moderata & varia ratione determinata abdominis pressione emendatur.

XIII. Neque vicinae utero partes nihil hic faciunt. Vescica urinaria, intestinum rectum, nimis plena; quae ergo Catheter immisso, injecto Clysmate, deplenda: Os coccygis: ossa pubis: tum & nimia pelvis angustia: quibus quidem varia ratione, si succurri possit, succurri debet.

XIV. In *Vagina* causa partus difficilis haeret, si quocumque tumore obfessa; enata membrana obturata; vel excoriati parietes collapsi & concreti fuerint: quibus quidem longe certius tutiusque ante partum, quam ejus tempore mederi licebit.

XV. *Foetus* vero difficilem reddet partum, si vel *Mole*, vel *Situ* peccaverit, vel *Mortuus* fuerit.

XVI. *Mole* autem si peccet, erit illa vel *Totius Corporis*, quod rarius: vel *Vnius Capitis*, quod frequentius; constituitque hic casus eam partus difficilis speciem, quae periculosissima & laboriosissima habetur, ad quam expediendam dilatandum arte, quantum fieri potest, Vteri osculum: Quod si vero nec sic quidem educi foetus possit, ad Caesaream sectionem interdum deveniendum est, aut exempto cerebro ossium capitis collapsus procurandus. Sed & hic omnia prius sapientem experiri, quam armis, decet.

XVII. Qui vero hic, aut alibi, singulare, fallere nescium, & aliis incognitum artificium sibi perspectum vere contendit, is, si revelare illud voluerit, humanum genus sibi habebit devinctissimum, bonique civis fungetur officio.

XVIII. Quod si *Situs* a naturali diversus, quod longe frequentissimum, partum difficilem reddiderit: tum quidem inhibitis, quantum potest, conaminibus, debito matri conciliato, mutatoque Embryulci manu foetus situ, educendus erit
foe-

foetus, plerumque, tantum non semper, per pedes. vid. Embryulcos.

XIX. Quamvis autem interdum vivus foetus non facilius *Mortuo* excludatur, tamen frequentius contrarium fit: nec mirum, quum foetus ad sui exclusionem aequae conferat, ac mater.

XX. *Mortuum* vero suspicamur, cognoscimus ex praegressis: nullis vitae indiciis a matre perceptis: sensu gravitatis, ponderis, inertis molis circa pubem, quae inverso corpore de latere in latus volvitur: sensu frigoris circa abdomen: horrore, frigore, animi deliquiis frequentioribus: mammarum detumescencia, gracilitate: pallore, livore, faciei, nasi, oculorum: halitu foetido: frequenti & irritato desidendi conatu: quorum quidem signorum quo plura concurrerint, eo certius mortem foetus ante partum conjicimus.

XXI. Certius tamen id in ipso partu detegimus, si nulla vibratio percipiatur in umbilicalibus, aut capitis arteriis: An ex meconio in vagina deprehenso? Non: si diu elapsis aquis mater non pepererit: si ex utero & vagina materia ichorosa, saniosa, foetida exeat: si Epidermis a cute secedat: si caro, cutis, ossa mollia & flaccida fuerint, quorum tamen signorum priora posterioribus minus fida & certa deprehenduntur.

XXII. Quod si mortuus fuerit foetus, nec dum putredinis adpareant indicia, tutius quidem relinquitur, donec ipsa natura conamina excitando hoc onus expellere tentat, quam per ecbolica expellitur. At si jam putredinem contraxerit, sane convenit, quantocius, data prima occasione, eundem manu Embryulci educere, quae & difficulter a foetus morte parienti mulieri opem feret.

C A P. IV.

De Morbis Puerperarum.

I. **P**uerperae, tantum non semper, infestantur *Torminibus post Partum*, quorum quidem pro varietate causarum & intensitatis varium est periculum.

II. Excitantur interdum 1. Ab *Alio Foetu*, qui ut facile adesse cognoscitur, ita & satis plerumque feliciter dextra obstetricis vel Embryulci educitur.

III. 2. A *Secundinis Retentis*, quae manu iterum obstetricis, auxiliante matre, prudentissime educi, neque facile relinqui debent; dum non adeo certum, quod Ruyschii musculus praestat, praesidium videtur.

IV. 3. A *Sanguine Congrumato*: quae quidem sisti nec debent, nec possunt, nisi eodem expulso: ad quod si natura non sufficit, Embryulci manus concurrere debet. An per usum remediorum illico a partu adsumtorum grumi sanguinis praecaveri possunt?

V. 4. A *Dolore Tolerato, Violentaque Partium Tensione*: quae continuo sistenda per oleosa, temperantia, spirituosae, carminantia, lenia antihysterica, opiata caute exhibita, fomenta, cataplasmata, clysmata.

VI. 5. Denique a *Partium Inflammatione*, quae raro sola tormina, sed plerumque alium morbum, statim describendum, producit.

VII. Frequens vero Puerperii morborum causa in *Lochiis* est quaerenda, quae vel *Nimia*, vel *Nimis Parca*, aut *Nulla* quantitate fluunt.

VIII. *Nimii* vel *Immodici Lochiorum Fluxus* causa haeret vel in *Uteri vasis*: vel in ejusdem *Canale*: vel in *Liquido*, quod per vasa uterina fluit.

IX. In *Vasis*, quando laxiora & debiliora sunt: atque haec

species per corroborantia & leniter adstringentia, sed prudenter exhibita, curari debet.

X. In *Cavo Uteri*: si quid peregrini corporis in eo haeserit, quod integram Uteri constrictionem impedit, quo educto sanata erit haec species.

XI. In *Liquido* causa mali haeret. 1. si adfuerit *Nimia Copia*: tum V. S. in brachio convenire potest. 2. si *Nimia Tenuitate* peccet, & quae eam plerumque comitatur *Acrimonia*: tum inspissantia glutinosa, mucilaginosa, leniter adstringentia & anodyna conducunt. 3. si *Velocius Humores ad Uterum ruant*, atque haec species per V. S. in brachio, revellentia, leniter stringentia, & Opiata pulcre compescitur. 4. si aliae *Evacuationes* fuerint suppressae, quibus vel excitatis, vel auctis malum hoc pulcre curatur.

XII. *Imminutio* vel *Suppressio Lochiorum*, quae semper tamen morbosa non est, varias quidem & diversas agnoscit causas. 1. vasorum uterinorum spasmus. 2. obstructionem. 3. auctam resistantiam, & rigiditatem. 4. materiae versus alia loca determinationem. 5. morbum uteri topicum, vel & alium quocumque in loco excitatum.

XIII. Quae quidem gravissima, imo saepe letalia, mala tum in utero, tum in toto corpore, excitat.

XIV. In *Utero* quidem inflammationes, abscessus, ulcera, sinus, fistulas, scirrhus, carcinomata.

XV. Atque hinc enormes dolores, convulsiones epilepticae in toto corpore excitantur, quin & febres, saepe acutissimae, tum & inflammationes viscerum a materia per *μετάσταν* in ea deposita; imo & pessima symptomata a laesis illorum viscerum functionibus pendentia.

XVI. Ex quibus igitur liquet, hanc lochiorum suppressionem saepe esse periculosissimam, & frequentissimam mortis Puerperio succedentis causam: sed & tamen pro varietate causarum variari esse discrimen. Omnium autem optimum esse, si suppressis lochiis alia quaedam evacuatio succedat, quare

quare & diarrhoea suppressa lochia excipiens non semper adeo metuenda videtur, ac plerique censent.

XVII. Quamvis autem generalis regula ad elicienda lochia dari non possit, quum pro causarum varietate varia curandi ratio requiratur, res tamen est certissima, quod raro, vel potius numquam, convenient calida illa uterina, Emmenagoga & Aristolochica, quae tam imprudenter a veterum & recentiorum plurimis commendata fuerunt.

XVIII. Sed diluentia, laxantia, leniter aperientia, interdum & parum stimulantia, V. S. vel in pede vel brachio instituta, vapores, fomenta, cataplasmata, cucurbitae, epispastica, longe tutius certiusque adhibentur.

XIX. In revocandis autem lochiis semper & ratio habenda morbi, quem produxerunt: tum & in tractando morbo, qui lochia vel suppressit, vel suppressa excepit, eorundem reductioni sollicitè incumbendum.

XX. *Mammarum Inflammatio* a lacte stagnante, coagulato, ut plurimum oriunda, exigit resolventia, discutientia, cavendo a repellentibus.

XXI. At si resolvi negans in suppurationem tendat, continuo promovenda, acceleranda: nec facile abscessus aperendus, nisi constet omne inflammatum jam in suppurationem conversum, aut certo conversum iri: secus si feceris, facile scirrhum expectato.

XXII. Si mulier lactare infantem noluerit, aut mortuum ediderit, curandum, ne lac in mammis generetur: quod vix per specifica praestari potest: sed commodissime per ea, quae vasa uterina laxare, mammaria roborare, & impactam jam materiem resolvere & attenuare possunt.

XXIII. *Lactis* in mammis *Deficientis* causa haeret, vel in *Toto Corpore*, vel in *Mammis*.

XXIV. In *Toto Corpore*, quando appetitus prostratus: concoctio vitiata: largior quaedam evacuatio facta est: aut morbus quicumque acutus, Chronicusve aegram divexaverit.

Quarum quidem caussarum si eam, quae peccat, sustuleris, continuo lac regenerabitur.

XXV. In *Mammis* vero defectus causa haeret, si vasa nimis rigida, & resistentia, vel & obstructa fuerint: tumque optima medela in laxantissimis & solventibus fomentis & cataplasmatibus, tum & in mammarum moderata frictione sita erit.

XXVI. Si vero *Nimia Lactis Copia* in mammis generetur, gravia certe mala foetui, interdum & matri imminet.

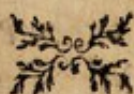
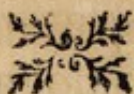
XXVII. Causa videtur haerere in nimia lactis tenuitate, quae tamen rarius peccat, quam crassities nimia, & mammariorum vasorum laxitate: curatur victu sicco, parciori: ceteris evacuationibus, maxime perspiratione, auctis: & roborantibus leniterque adstringentibus ad mammas, sed prudenter, admotis.

XXVIII. At *Nimia Lactis Crassities*, adeo damnosa foetui, optime curatur victu parco, parum nutriente, diluente: corporis exercitio: mammarum prudenti frictione, & solventibus adplicatis.

XXIX. *Papillarum Dolor*, saepe ipsis mammis perquam noxius, vel ab inflammatione, vel ab exulceratione, vel denique ab earundem fissuris oritur.

XXX. Quarum quidem causa vel cacochymicae matri: vel foetui salivam acrem, os ulceribus, aphthisve obsessum habenti, vel morfu dentium gingivarumve sensilem hanc partem vulneranti debetur.

XXXI. Amotis causis, topicis huic malo occurrendum, refrigerantibus, lenientibus, mucilaginosi, balsamicis, spirituosus: cavendo a saturninis similibusque foetui adversis, aut si utendum illis sit, curando, ut papilla rite detergatur eluaturque, antequam foetus ad illam admoveatur.

CAP. V.

De Morbis Vetularum.

I. **Q**uamprimum foemina ad eam aetatem attigit, qua ex Mechanismo corporis menstruus sanguinis fluxus immittitur primum, mox supprimitur, gravissimis morbis exponitur, quos non incommode *Morbos Vetularum* adpellaveris.

II. Qui quidem omnes originem habent vel a lente, vel subito coacervato sanguine in vasis uteri: unde tum topica uteri, tum totius corporis Plethora oritur.

III. Et ab hac quidem, tamquam praecipua scaturigine, fluunt omnes morbi, qui ea aetate vetulas invadunt.

IV. Etenim hinc haemorrhagiae tum uteri, tum aliarum partium: Inflammationes, ulcera, scirrhi, uteri, Mammarum, eorumque, si ante adfuerint, in Cancros conversiones: Hypochondriacae & Hystericæ adfectiones: Hydropes: Tabes: Cordis palpitationes: Polypi: Aneurismata: Asthma &c.

V. Quum vero in omnibus non aequè facile, neque aequè magna Plethora generetur: hinc neque omnes foeminae aequè iisdem obnoxiae deprehenduntur.

VI. Prognosis facile instituitur, neque difficulter scitur, quid ad curationem requiratur. Haec enim obtinebitur, si excisa radix mali fuerit. Hinc, dum quemlibet morbum pro sua indole tractamus, secta vel in pede vel brachio vena, Plethora minuenda, tollenda erit.

VII. Hac autem eo tempore neglecta innumerae foeminae in conditionem deploratissimam reductae dirissimas negligentiae poenas luisse observatae sunt.

LIB. XI.

DE MORBIS INFANTVM.

I. **Q**uamvis diversissimi morbi, & diversissimis stipati symptomatibus infantes invadere deprehendantur, vix tamen ex aliis fontibus scaturire videntur, quam ex *Pituita*, *Retentis Foecibus*, *Acido*, *Dentitione difficili*, & *Vermibus*.

II. Et sane facile intelligimus, hinc plerosque, tam acutos, quam Chronicos morbos emanare posse.

III. Quamvis autem nihil impediat, quominus harum causarum nonnullae in adultioribus interdum reperiantur: datur tamen sufficiens ratio, quare in infantibus potius quam in aetate provectoribus graves morbos producant.

IV. Etenim insignis solidarum partium laxitas & summa irritabilitas generis nervosi, non tantae in adultioribus, infantes prae adultis ad hos morbos disponunt.

V. De *Vermibus* equidem quum jam ante ex professo dictum sit, iterum de iis agere nihil attinet.

VI. *Pituitam* autem facile in infante nasci intelligis, sive nutrimentum, quo in utero materno utitur, sive illud, quod exclusus adsumit, spectaveris.

VII. Neque debitum adest robur vasorum, quod tum ad generationem ejus impediendam, tum ad praesentem resolvendam requiritur.

VIII. Nata autem tum resolvi, tum expelli debet: quod imprimis fiet pauxillo vini sapone veneto impraegnati: tum & aromaticis externis, spirituosisque, & leniori purgantis dosi, habita semper virium, aetatisque ratione.

IX. Quin & locus adfectus determinabit, utrum ore potius haec adsumi, an per anum injici, an utrumque fieri oporteat.

X. Re-

X. *Retinentur* vero *Foeces* tum ob materiae tenacitatem, ejusque & viarum siccitatem: tum propter foetus debilitatem: tum denique clausa ano.

XI. Promovetur earundem expulsio saponaceis, oleosis, leniter purgantibus, imprimis per Clyisma injectis: tum etiam arte Chirurgica.

XII. *Acidum*, longe frequentissima morborum infantilium causa, adsumptis acescentibus, bili inertiori, & fibrarum intestinalium laxitati debetur.

XIII. Quod si vero morbos produxerit sive acutos sive Chronicos, curari utique illi non poterunt, nisi ipso acido sublato.

XIV. Id quod imprimis terrestribus, oleosis, saponaceis, leniter carminantibus, vomitoriis, purgantibusque fieri debet.

XV. In quibus tamen exhibendis ut summa cautela requiritur, ita non facile ad alcalina sive fixa sive volatilia deveniendum est.

XVI. Neque minus sollicitè ab opiatibus abstinendum, nisi summa symptomatum vehementia eorundem usum necessarium reddat, quod tamen rarius longe fit, quam pleraeque nutrices, sibi potius quam infantibus consulere suetae, velint.

XVII. Morbos autem a *Difficili Dentitione* oriundos excitat nata ab erupturi dentis apice irritatio & inflammatio gingivarum.

XVIII. Quibus succurrit alvus laxior: refrigerantia, lenientia, mucilaginosa ad gingivas adplicata: hirudines pone aures: Phlebotome: attritus ad duriora corpora, prudensque gingivarum dissectio: nec inutilis adversus natas hinc, & aliunde saepe, Convulsiones Sp. c. c. pariori dosi exhibitus.

F I N I S.

I N-

I N D E X.

PROLEGOMENA

Pag. 1.

S E C T I O I.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS.

L I B. I.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS FEBRILIBVS.

CAP. I. <i>De Febris in Genere.</i>	4
II. <i>De Praecipuis Februm Symptomatis.</i>	12
III. <i>De Febris in Specie, Ephemera Simplicis, & plurium Dierum.</i>	18
IV. <i>De Syncho Putrida.</i>	19
V. <i>De Febre Ardente vel Causo.</i>	20
VI. <i>De Febre Hectica.</i>	22
VII. <i>De Febris Intermittentibus in Genere.</i>	24
VIII. <i>De Februm Intermittentium Speciebus.</i>	29
IX. <i>De Semitertiana.</i>	31
X. <i>De Febre Pestilentiali & Peste.</i>	32
XI. <i>De Febris Scarlatinis, Purpuris seu Milia-ribus.</i>	36
XII. <i>De Morbillis.</i>	37
XIII. <i>De Variolis.</i>	39
XIV. <i>De Inflammatione.</i>	45

L I B. I I.

DE MORBIS VNIVERSALIBVS NON NECESSARIO FEBRILIBVS.

CAP. I. <i>De Scorbuto.</i>	49
-----------------------------	----

C A P.

I N D E X.

CAP. II. <i>De Arthritide & Podagra.</i>	53
III. <i>De Arthritide vel Podagra Retropulsa.</i>	56
IV. <i>De Dolore Ischiadico.</i>	58
V. <i>De Rheumatismo.</i>	59
VI. <i>De Rhachitide.</i>	61

S E C T I O II.

DE MORBIS PARTICVLARIBVS.

L I B. I.

DE MORBIS CAPITIS.

CAP. I. <i>De Cephalalgia.</i>	65
II. <i>De Phrenitide.</i>	67
III. <i>De Mania</i>	70
IV. <i>De Melancholia.</i>	72
V. <i>De Rabie Canina & Hydrophobia.</i>	77
VI. <i>De Convulsione & Spasmo.</i>	80
VII. <i>De Epilepsia.</i>	84
VIII. <i>De Incubo.</i>	87
IX. <i>De Affectibus Capitis Soporosis.</i>	89
X. <i>De Apoplexia.</i>	90
XI. <i>De Comate Vigili.</i>	95
XII. <i>De Catalepsi.</i>	96
XIII. <i>De Paralyfi.</i>	97
XIV. <i>De Hydrocephalo.</i>	100

L I B. II.

DE NONNVLLIS OCVLORVM MORBIS.

CAP. I. <i>De Amaurosi vel Gutta Serena.</i>	103
II. <i>De Ophthalmia.</i>	105
III. <i>De Hypopyo.</i>	108

I N D E X.

CAP. IV. <i>De Nimia Pupillae Dilatatione seu Mydriasi.</i>	109
V. <i>De Nimia Pupillae Angustia.</i>	110
VI. <i>De Epiphora.</i>	111

L I B. I I I.

DE MORBIS AVRIVM.

CAP. I. <i>De Surditate & Gravi Auditu.</i>	113
II. <i>De Oſtenta ſive Acuto Auditu.</i>	120
III. <i>De Sonitu, Tinnitu & bombo Aurium.</i>	121
IV. <i>De Otalgia ſeu Doloꝛe Aurium.</i>	122

L I B. I V.

DE MORBIS NARIVM.

CAP. I. <i>De Haemorrhagia Narium.</i>	124
II. <i>De Ozaena.</i>	128

L I B. V.

DE MORBIS FAUCIVM.

CAP. I. <i>De Aphthis.</i>	130
II. <i>De Angina.</i>	134

L I B. V I.

DE MORBIS PECTORIS.

CAP. I. <i>De Pleuritide.</i>	141
II. <i>De Aſthmate.</i>	148
III. <i>De Peripneumonia.</i>	153
IV. <i>De Vomica Pulmonis.</i>	158
V. <i>De Haemoptoe.</i>	162
VI. <i>De Phthiſi Pulmonali.</i>	165
VII. <i>De Syncope.</i>	169
VIII. <i>De Cordis Palpitatione.</i>	172

C A P.

I N D E X.

CAP. IX. <i>De Cordis Vasorumque Majorum Polypo.</i>	175
X. <i>De Eorundem Aneurysmatibus.</i>	178
XI. <i>De Diaphragmatis Inflammatione seu Panaphreni-</i> <i>tide.</i>	180
XII. <i>De Morbis Oesophagi.</i>	182
XIII. <i>De Empyemate.</i>	186
XIV. <i>De Hydrope Thoracis.</i>	189

L I B. V I I.

DE MORBIS VISCERVM ABDOMINALIVM.

CAP. I. <i>De Hepatitide.</i>	191
II. <i>De Ictero.</i>	196
III. <i>De Hydrope.</i>	199
IV. <i>De Adfectibus Lienis.</i>	206
V. <i>De Ventriculi Inflammatione.</i>	207
VI. <i>De Laesa & Vitiata Concoctione.</i>	209
VII. <i>De Nausea & Vomitu.</i>	210
VIII. <i>De Singultu.</i>	214
IX. <i>De Colica vel Dolore Colico.</i>	215
X. <i>De Ileo seu Passione Iliaca.</i>	219
XI. <i>De Lienteria.</i>	221
XII. <i>De Adfectione Coeliaca.</i>	222
XIII. <i>De Diarrhoea.</i>	223
XIV. <i>De Dysenteria.</i>	226
XV. <i>De Tenesmo.</i>	229
XVI. <i>De Cholera.</i>	230
XVII. <i>De Vermibus seu Lumbricis.</i>	233
XVIII. <i>De Haemorrhoidibus.</i>	236

L I B. V I I I.

DE MORBIS RENVM ET VESICAE.

CAP. I. <i>De Nephritide.</i>	238
II. <i>De Nephritide Calculosa.</i>	240

I N D E X.

CAP. III. <i>De Calculo Vesicae.</i>	243
IV. <i>De Ulceribus Renum & Vesicae.</i>	247
V. <i>De Mictu Cruento.</i>	248
VI. <i>De Diabete.</i>	249
VII. <i>De Incontinentia Urinae</i>	251
VIII. <i>De Ischuria Spuria.</i>	253
IX. <i>De Ischuria Vera.</i>	255
X. <i>De Dysuria & Stranguria.</i>	257

L I B. I X.

DE MORBIS PARTIVM GENERATIONI INSERVIENTIVM.

CAP. I. <i>De Gonorrhoea Simplici.</i>	259
II. <i>De Gonorrhoea Virulenta & Lue Venerea.</i>	261

L I B. X.

DE MORBIS SEQVIORIS SEXVS.

CAP. I. <i>De Morbis Virginum.</i>	269
II. <i>De Morbis Gra-vidarum.</i>	273
III. <i>De Morbis Parturientium.</i>	278
IV. <i>De Morbis Puerperarum.</i>	281
V. <i>De Morbis Vetularum.</i>	285

L I B. X I.

DE MORBIS INFANTVM.	286
---------------------	-----

DE MORRIS PARTIS SECVTORII
I. De ...
II. De ...
III. De ...
IV. De ...
V. De ...

DE MORRIS PARTIS SECVTORII
I. De ...
II. De ...

DE MORRIS SECVTORII SECVTORII
I. De ...
II. De ...
III. De ...
IV. De ...
V. De ...

DE MORRIS SECVTORII SECVTORII
I. De ...
II. De ...
III. De ...
IV. De ...
V. De ...

back

